

4—5 december

Debatter m. m.

Torsdagen den 4 december

	Sid.
Svar på frågor av:	
herr Werner (m) ang. stödet till det humanitära biståndet i Biafra	5
herr Wikner (s) ang. erfarenheterna av försöksverksamheten med inlösen av egnahem.....	8
herr Glimmér (cp) ang. bostadsförbättringslån för utbyte av vissa oljetankar.....	9
herr Sjöholm (fp) ang. förutsättningarna för amatörboxningens tillåtlighet.....	10
fru Dahl (s) ang. fördelningen av barntillsynsplatserna.....	11
herr Eriksson i Bäckmora (cp) ang. en förbättrad postservice på landsbygden.....	14
fru Thunvall (s) ang. åtgärder för att motverka olyckor i långtradartrafik.....	15
herr Nilsson i Tvärålund (cp) ang. utformningen av utbildningsprogrammen i radio och TV.....	17
Svar på interpellationer av:	
herr Persson i Heden (cp) ang. bedömningsreglerna vid bilbesiktning	19
herr Thylén (m) ang. förbättrad beredskap mot naturkatastrofer..	21
herr Johansson i Skärstad (cp) ang. befrielse för hörselskadade från skyldighet att erlagga TV-licensavgift.....	24
Ändring i ärvdabalken, m. m.	25
Arkitekttävling om riksdagens hus.....	68
Interpellation av herr Nilsson i Kristianstad (s) ang. parkeringsplatser för handikappade bilister.....	71
Meddelande om enkla frågor av:	
herr Nordstrandh (m) ang. kvotintagning till förskollärarytbild-	

ningen efter kön.....	72
herr Björk i Påarp (s) ang. nordiskt samarbete beträffande träd- gårdsproduktionen.....	72

Fredagen den 5 december

Svar på interpellationer av:

herr Stridsman (cp) ang. tillämpningen av föreskrifter om anlåtande av företag i Norrland vid intendenturverkets upphandling.....	73
herr Ringaby (m) ang. effektivisering av fredsorganisationens mili- tära sjukvård och herr Lindberg (s) ang. den militära hälso- och sjukvården.....	77
herr Björck i Nässjö (m) ang. det statliga stödet till opolitiska upp- lysningskampanjer.....	83
herr Bohman (m) ang. ändringar i den s. k. Rhodesia-lagen.....	94
herr Börjesson i Falköping (cp) ang. förbättrad information om dödsbodelägars möjligheter att skydda sig mot betalningsansvar för avliden persons skulder.....	99
herr Börjesson i Falköping (cp) ang. åtgärder mot ocker.....	101
fru Eriksson i Stockholm (s) ang. tillsättande av en kriminalpolitisk beredning.....	104
herr Gustavsson i Ängelholm (s) ang. avskaffande av arreststraffen inom militärväsendet, m. m.....	107
herr Bergqvist (s) ang. koncentration av tung immissionsskapande industri, m. m.....	108
herr Jonasson (cp) ang. förbättring av vägförbindelserna med Norge	114
herr Åberg (fp) ang. förstärkning av väderlekstjänstens jourtjänst	116
herr Regnéll (m) ang. utbärningen av post till villafastigheter.....	118
herr Oskarson (m) ang. statens järnvägars persontrafik på västkust- banan.....	124
herr Gustavsson i Alvesta (cp) ang. lokaltrafiken på sträckan Alvesta—Älmhult, m. m.....	128
herr Romanus (fp) ang. öppethållande av butiker på söndagarna...	131

Meddelande om enkla frågor av:

fru Bergman (s) ang. åtgärder mot reklam för tobak, sprit och öl..	158
herr Åkerlind (m) ang. principerna för val av förläggningssort för kärnkraftverk.....	158
herr Gustavsson i Alvesta (cp) ang. omhändertagande av hemlösa under julhelgen.....	158
herr Björk i Påarp (s) ang. erfarenheterna av 1967 års lag om kom- muns förköpsrätt vid försäljning av fast egendom.....	158

Samtliga avgjorda ärenden**Torsdagen den 4 december**

	Sid.
<i>Första lagutskottets</i> utlåtande nr 52, ang. ändring i ärvdabalken, m. m.	25
<i>Bevillningsutskottets</i> betänkande nr 64, ang. ändring i ärvdabalken, m. m.	68
<i>Bankoutskottets</i> utlåtande nr 51, ang. arkitekttävling om riksdagens hus	68
<i>Tredje lagutskottets</i> utlåtande nr 60, ang. fortsatt giltighet av 1 § andra stycket lagen om igångsättningstillstånd för byggnadsarbete.....	71

Torsdagen den 4 december

Kl. 10.00

§ 1

Svar på fråga ang. stödet till det humanitära biståndet i Biafra

Ordet lämnades på begäran till

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena NILSSON, som yttrade:

Herr talman! Herr Werner har frågat mig om jag avser att vidga stödet till det humanitära bistånd i Biafra som lämnas av svenska organisationer.

Som svar vill jag säga att regeringens inställning beträffande stöd åt den humanitära hjälpverksamheten i Nigeria och Biafra är oförändrad. Med andra ord, regeringen avser att i samråd med de andra nordiska länderna vidta alla de åtgärder som är möjliga för att öka och effektivisera hjälpen och lindra civilbefolkningens lidanden. Vi kommer att i samråd med vederbörande organisationer fortlöpande och med en positiv inställning bedöma deras medelsbehov.

Vidare anförde:

Herr WERNER (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka utrikesministern för svaret, även om det i sakfrågan inte andades alltför stor generositet.

Utrikesministern säger att regeringens inställning är oförändrad, men jag hade ju hoppats på en ganska stor förändring i den inställningen. Regeringen avser att öka och effektivisera hjälpen, säger utrikesministern dock, och det är ju gott och väl.

Biafrakatastrofen är den mest tragiska katastrof vi haft sedan andra världskriget, och två miljoner männi-

skor har där fått sätta livet till. Man kan inte underlåta att göra en jämförelse mellan ambitionen i det fallet och när det gällt att bistå Nordvietnam, där regeringen är beredd att satsa 225 miljoner kronor. Den insats som av statsmedel gjorts i Biafra uppgår till knappa 15 miljoner kronor.

Den största humanitära insats regeringen kan göra är att medverka till en politisk lösning. En sådan skulle skona tusentals människoliv. Men till dess att den dagen kommer då detta blir möjligt får man försöka hjälpa på annat sätt. Lutherhjälpen är i samverkan med de andra kyrkorna nu ensam om hjälparbetet i Biafra, sedan Röda korset har fått lämna arenan. Den hjälpen uppgår varje dygn till drygt 200 ton mat och medicin, och sex miljoner människor är beroende av de sändningarna. Men man skulle behöva föra över 500 à 600 ton per dygn för att kunna bistå alla.

Sedan augusti 1968 har Lutherhjälpen satsat 18 miljoner kronor, varav dock 4,1 miljoner kommit från staten. Men ett åtagande på 2 miljoner kronor i månaden är oerhört mycket för ett enskilt hjälporgan, och Lutherhjälpen satsar faktiskt mer än som rimligen svarar mot organisationens förmåga. När man började hjälpsändningarna i augusti 1968 räknade man med en politisk lösning inom ett par månader, men nu har det alltså gått 15 månader sedan dess.

Skulle man inte kunna tänka sig att regeringen själv tog initiativet och erbjöd sig att lämna bidrag till hjälporgan som kämpar på detta sätt och som har stöd i sitt arbete av stora delar av vårt folk? Regeringen tar ju initiativ när

Svar på fråga ang. stödet till det humanitära biståndet i Biafra

det gäller Nordvietnam; då skall väl staten kunna göra det också i fallet Biafra, där katastrofen ändå är avsevärt större än i Vietnam.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena NILSSON:

Herr talman! Jag är ense med herr Werner om att kriget Nigeria—Biafra är en av de största katastrofer vi upplevt under senare tid. Det är fruktansvärda ting som utspelas där. Likaså är jag ense med herr Werner om önskvärdheten av att få till stånd en politisk lösning

Herr Werner ifrågasätter nu huruvida inte den svenska regeringen kan ta något initiativ härtill. Vi har gjort ett sådant tillsammans med de nordiska regeringarna varvid vi erbjudit parterna våra bona officia. Men vi har samtidigt fått klart för oss att det hittills inte funnits någon möjlighet att åstadkomma en politisk lösning. Därtill kommer att den afrikanska enhetsorganisationen under hela denna tid varit verksam för att få till stånd underhandlingar. Detta arbete har emellertid hittills stött på sådant motstånd att de inte funnits några möjligheter att få till stånd sådana underhandlingar.

Herr Werner sade vidare att vi visat vida större generositet mot Nordvietnam. Jag vill med anledning härav framhålla att det hittills till den lidande civilbefolkningen i Nigeria och Biafra av statliga medel gått nära tre gånger den summa som vi har lämnat till Nordvietnam. Vi har nämligen intill i dag till Nordvietnam endast levererat sjukhusmateriel för något över 5 miljoner kronor.

Herr Werner menar att mitt svar skulle ha andats brist på generositet. Jag har svårt att förstå detta påstående med hänsyn till att jag sagt att vi tillsammans med de nordiska länderna är beredda att öka och effektivisera hjälpsändningarna i den mån detta är möjligt.

Eftersom herr Werner också kommit in på probematiken hur hjälpen skall lämnas, vill jag återropa mitt uttalande av den 16 september, där jag sade att jag har svårt att förstå att Biafras ledare mot bakgrunden av det mycket kritiska näringsläget i Biafra kunde avvisa det avtal, som då förelåg beträffande Röda korsets hjälpflygningar, och hindra att effektiv hjälp når den nödlidande civilbefolkningen.

Situationen är som bekant den att hjälpen — och det gäller både sändningarna från Internationella röda korset och från Lutherhjälpen — måste transporteras över områden som befinner sig under federalregeringens kontroll. Denna motsätter sig inte sådana transporter. Med hänvisning till artikel 23 i 1949 års Genèvekonvention har dock federalregeringen uppställt vissa villkor, vilka av Internationella röda korset och av folkrättsexpertis ansetts vara helt legitima. Villkoren har inneburit i huvudsak dels övergång till dagflygningar, dels krav på viss inspektion.

En övergång till dagflygningar bör rimligen vara ägnad att öka både effektiviteten och säkerheten, d. v. s. för flygplanen och deras besättningar, i förhållande till nattflygningar — var till kommer att hjälpflygningarna frikopplas från de natliga vapenimportflygningarna till Biafra. Biafra har emellertid vägrat att gå med på en sådan övergång med hänvisning till militära säkerhetsskäl, vilket förorsakar svårigheter, såsom herr Werner väl känner till.

Det ojämförligt största stödet åt den humanitära hjälpverksamheten ges av amerikanerna, och inte minst den amerikanska regeringen har lagt sin tyngd i vågskålen för att få till stånd ett avtal som skulle tillåta Internationella röda korset att uppta dagflygningar. När det nyligen blev klart att Biafraledningen vidhöll sina invändningar gjorde utrikesminister Rogers den 14 november

Svar på fråga ang. stödet till det humanitära biståndet i Biafra

ett uttalande med redovisning av den amerikanska regeringens ansträngningar. Texten är ganska lång, men det framhålls i klämman att enligt amerikansk uppfattning dagflygningar utgör den enda praktiska anordningen för att nå en omedelbar och väsentlig ökning av hjälpen, att Internationella röda korsets förslag utgör en realistisk och rimlig lösning och slutligen att federalregeringen, när den samtyckte till Internationella röda korsets förslag, handlade konstruktivt och i enlighet med sitt humanitära ansvar.

Det heter också i det amerikanska uttalandet att det föreslagna arrangementet med dagflygningar på ett rimligt sätt bör tillgodose de biafranska myndigheternas säkerhetsintressen. Även den kanadensiske premiärministern Trudeau kritiserade nyligen Ojukwu för att, som Trudeau sade, vara mindre intresserad av svältande barn i Biafra än av att få vapen och kanske också ta hem politiska propagandasegrar över hela världen.

Också kyrkohjälpen har, herr Werner, till målsättning övergång till dagflygningar — och detta av samma skäl som gällt för Röda korset, nämligen ökad effektivitet, ökad säkerhet och minskade kostnader. Frågan om en sådan övergång är, enligt vad jag erfarit, just nu mycket aktuell inom kyrkohjälpens ledning. Regeringen skulle med största tillfredsställelse hälsa en överenskommelse härom mellan kyrkohjälpen och parterna. Och jag hoppas att herr Werner, med de förbindelser han har, kan medverka till en sådan överenskommelse. Då stöder han den lidande biafranska befolkningen inte bara med ord utan också i handling.

Herr WERNER (m):

Herr talman! Hittills har ju inte biståndet till Nordvietnam varit så stort, men det var inte detta jag talade om utan de 225 miljoner som är aviserade för denna hjälp. Det är ju en summa in-

för vilken kostnaderna för Biafra förbleknar.

Det är i det sammanhanget som jag skulle önska initiativ från regeringens sida. Detta skulle också vara ett sätt att uppskatta vad ett svenskt hjälporgan hittills åstadkommit för att ge politiker- na möjlighet att få till stånd förhandlingar. Om inte hjälporganen arbetar kommer det ju inte att finnas någon part att förhandla med, när den dagen kommer.

Då det sedan gäller dagflygningarna, så låter det ju mycket bestickande när utrikesministern säger att general Ojukwu hittills vägrat dagflygningar från skilda håll — t. ex. från Röda korsets sida. Detta låter ohyggligt, ty var och en begriper att om man flugit på dagtid hade man kunnat undsätta folket och förhindra många fall av svältdöd. Men saken är den, herr utrikesminister, att general Ojukwu har begärt garantier från den nigerianska federationen att dessa transporter inte kommer att utnyttjas militärt. Sådana garantier har Nigeria emellertid aldrig lämnat. Och man må förstå att det lilla kämpande Biafra inte har råd att riskera sin enda flygplats, Uhlifältet. När denna inte längre står till förfogande för Biafra är landets saga snart all. Man måste alltså ha med i bilden att några garantier mot militärt missbruk av humanitärt dagflyg aldrig lämnats av Lagosregeringen.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena NILSSON:

Herr talman! Alla hjälpande länder förefaller vara överens om att dagflygningar är det enklaste och pålitligaste sättet att komma den hårt drabbade civilbefolkningen i Biafra till hjälp. Såvitt jag vet tycks också ledningen för den svenska kyrkohjälpen ha samma uppfattning.

Vad det i själva verket är fråga om är att nattflygningarna innebär att man under skydd, skulle jag vilja säga, av de hjälpplan som går till Biafra med livs-

Svar på fråga ang. erfarenheterna av försöksverksamheten med inlösen av egnahem
medel och medikamenter också kan flyga in vapen till Biafra. Detta är ett av skälen till att general Ojukwu inte vill medge dagflygningar.

När herr Werner säger att det begärs att dagflygningarna inte skall utnyttjas militärt vill jag understryka att vad den federala regeringen fordrat endast är att det skall finnas möjligheter att kontrollera de sändningar som flygs in under dagen.

Jag har svårt att förstå att herr Werner nu vill ursäkta general Ojukwu när denne i detta läge motsätter sig dagflygningar, som verkligen skulle kunna leda till att man effektivt kunde lindra den oerhörda nöden i Biafra.

Herr WERNER (m):

Herr talman! Jag är helt införstådd med dagflygningarnas betydelse och jag vet också att kyrkorna arbetar efter den linjen. Jag anser detta vara riktigt och glädjande på alla sätt. Faktum kvarstår dock: om det hade varit så klart uppriktigt med erbjudandet om dagflygningar, hade man väl också kunnat ge general Ojukwu de garantier som han har begärt.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 2

Svar på fråga ang. erfarenheterna av försöksverksamheten med inlösen av egnahem

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet **HOLMQVIST**, som yttrade:

Herr talman! Herr Wikner har frågat om erfarenheterna av den försöksverksamhet som pågår sedan 1965 med inlösen av egnahem och om dessa erfarenheter ger anledning till ändring av bestämmelsen om taxeringsvärdet som grund för inlösningsvärdet.

Försöksverksamheten med inlösen av

egnahem inleddes år 1965 och fram till utgången av budgetåret 1968/69 hade 211 egnahem inlösts. Regeln vid sådan inlösen är att taxeringsvärdet skall läggas till grund för inlösensumman. Denna får dock överstiga taxeringsvärdet i de fall skuldbelastningen på fastigheten är högre. Erfarenheterna av försöksverksamheten har i stort sett varit goda.

Arbetsmarknadsstyrelsen har i sin anslagsframställning för budgetåret 1970/71 föreslagit att en särskild värdering skall verkställas i sådana fall då taxeringsvärdet uppenbarligen inte ger ett rimligt inlösenvärde. Regeringens ställningstagande till förslaget kommer att redovisas i 1970 års statsverksproposition.

Vidare anförde

Herr WIKNER (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka herr statsrådet för svaret på min fråga. Det är riktigt att denna försöksverksamhet har pågått sedan 1965. Därför anser jag att det är på tiden att ett förslag nu framläggas.

I de allmänna bestämmelserna säger man att det är arbetsmarknadsstyrelsen som skall bedriva försöksverksamheten i samråd med bostadsstyrelsen. Den skall bedrivas i Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län, och inlösen får ske även på andra orter i delar av riket om synnerliga skäl föreligger. En egnahemsfastighet får inlösas, om det är ådagalagt att dess ägare icke kan beredas sysselsättning på den öppna marknaden i hemorten i sådan omfattning att han kan stadigvarande försörja sig och dem han har försörjningsplikt mot och att han till följd härav tvingas flytta till annan ort. Vad som gäller för egnahemsfastighet och dess ägare har motsvarande tillämpning på bostadsrättslägenhet och den som innehar lägenhet med bostadsrätt.

Det är riktigt att taxeringsvärdet skall läggas till grund för bestämmandet av

Svar på fråga ang. bostadsförbättringslån för utbyte av vissa oljetankar

inlösningsvärdet liksom att jämkningar kan ske om det är ett uppenbart för lågt taxeringsvärde. Då skall samma föreskrifter tillämpas som gäller enligt den vanliga fastighetstaxeringsförordningen.

Det är också riktigt att man har inlöst 211 egnahem t. o. m. år 1969. Alla dessa utom tre ligger i Norrlandslänen. Således kommer norrlänningarna även här i viss mån i kläm.

Statsrådet säger nu att erfarenheterna av försöksverksamheten i stort sett har varit goda. Jag har talat med några av dem som fått sina fastigheter inlösta. De är emellertid missnöjda. En av dem talade om att han förlorat cirka 20 000 kronor på en sådan inlösen. Då förstår man att de måste vara missnöjda.

Efter den fastighetstaxering som nu pågår torde det bli ännu större förluster för dem som bor inom glesbygdsområdena. Det har nämligen signalerats att taxeringsvärdena inom en del glesbygder kommer att sjunka ytterligare. Jag har tänkt över denna fråga och kommit till resultatet, att det inte kan vara riktigt att den som måste flytta till annan ort på grund av att han inte har sysselsättning på hemorten helt skall stå för dessa förluster.

Jag instämmer i alla fall i arbetsmarknadsstyrelsens uttalande att man skall försöka tillämpa andra föreskrifter, och jag hoppas verkligen att problemet kommer att lösas i den statsverksproposition som snart läggs fram.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 3

Svar på fråga ang. bostadsförbättringslån för utbyte av vissa oljetankar

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet **HOLMQVIST**, som yttrade:

Herr talman! Herr Glimnér har frågat mig om jag är beredd att vidta åtgärder — *Andra kammarens protokoll 1969. Nr 40*

för att bostadsförbättringslån skall kunna utgå även för utbyte av oljetankar som är placerade under jord utomhus och som behöver utbytas för att förhindra att oljeskador uppstår.

En grundläggande princip vid förbättringslångivningen är att lån utgår endast för ombyggnad eller förbättring som medför en icke oväsentlig höjning av byggnadens bostadsvärde. Lån utgår däremot inte till löpande underhåll, såvida inte underhållet är direkt betingat av andra arbeten, för vilka förbättringslån beviljas.

Enligt gällande bestämmelser är det alltså fråga om att avgöra om utbytet är att betrakta som underhåll eller innebär en förbättring. Frågan huruvida förbättringslån skall utgå till visst arbete får därför prövas med hänsyn till omständigheterna i det särskilda fallet.

Jag har erfarit att kommerskollegium inom kort kommer att meddela nya tillämpningsföreskrifter till förordningen om brandfarliga varor som klarlägger fastighetsägarnas skyldigheter att förhindra att oljeskador uppstår. Innehållet i dessa nya föreskrifter kan komma att påverka bedömningen av lånemöjligheterna för arbeten av det i frågan aktualiserade slaget.

Vidare anförde

Herr **GLIMNÉR** (cp):

Herr talman! Jag ber att få tacka herr statsrådet för svaret. Jag tolkar slutet av detta på det sättet att det lämnar en dörr öppen till en förbättring enligt de intentioner som jag har redovisat i min fråga.

Det problem som jag har underställt statsrådet har vi också ställts inför i den länsbostadsnämnd jag tillhör, och vi har fäst bostadsstyrelsens uppmärksamhet på det. Därvid har vi framhållit att det finns många fall där hus — bl. a. sådana som uppförts med stöd av statliga lån under 1940- och 1950-talen — är försedda med oljetankar placera-

Svar på fråga ang. förutsättningarna för amatörboxningens tillåtlighet

de under jord utomhus. Dessa oljetankar har inte sällan sådan ålder, att man kan befara att de skadats genom korrosion eller av annan anledning.

Från år 1963 gäller ju andra bestämmelser för förvaring av bl. a. brännolja. Det föreskrivs nämligen att viss kontroll skall utövas över äldre förvaringsanordningar. Byggnadsnämnderna har möjlighet att ålägga fastighetsägare att vidtaga åtgärder för förhindrande av att oljeskador uppstår. För en del fastighetsägare kan efterföljelse av ett sådant beslut av byggnadsnämnd eller vidtagande av ifrågavarande åtgärder på eget initiativ försvåras av ekonomiska skäl. Fastighetsägare, som i övrigt uppfyller kraven för förbättringslån, kan för närvarande inte beviljas sådana lån därför att dessa åtgärder hänförs till löpande underhåll, för vilket förbättringslån inte kan beviljas. Det torde från samhällets synpunkt vara eftersträfvansvärt att förhindra och förebygga sådana skador som en läckande oljetank kan åstadkomma.

Från länsbostadsnämndens sida har vi anhållit om att bostadsstyrelsen måtte pröva frågan eller därest så erfordras underställa den Kungl. Maj:ts prövning. Bostadsstyrelsen har meddelat att man beslutat uttala — vilket statsrådet också nämner i svaret — att förbättringslån i princip inte kan beviljas emedan åtgärden är att betrakta som en form av underhåll. Slutet av statsrådets svar ger mig dock anledning att hoppas att samhället skall kunna medverka till en förbättring på detta område.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 4

Svar på fråga ang. förutsättningarna för amatörboxningens tillåtlighet

Ordet lämandes på begäran till

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet **GEIJER**, som yttrade:

Herr talman! Herr Sjöholm har frågat mig hur regeringen ämnar tillse att Svenska boxningsförbundet respekterar de 16 punkter som i propositionen om förbud mot professionell boxning uppställdes som en förutsättning för amatörboxningens tillåtlighet. Herr Sjöholm har vidare frågat om efterlevnaden av dessa punkter kommer att utgöra villkor för fortsatt statligt ekonomiskt stöd.

Det ankommer på Svenska boxningsförbundet att vidta åtgärder för genomförande av säkerhetsföreskrifterna. Alla föreskrifter torde dock inte kunna genomföras samtidigt. I den av herr Sjöholm nämnda propositionen förutsattes att Riksidrottsförbundet följer utvecklingen på detta område. Efter någon tid får undersökas i vilken utsträckning föreskrifterna har genomförts. Vad då framkommer får bli bestämmande för om statsmakernas ställningstagande till amatörboxningen bör omprövas.

När det gäller det ekonomiska stödet till amatörboxningen vill jag efter samråd med chefen för handelsdepartementet svara följande. Det har ansetts böra ankomma på Riksidrottsförbundet att utan närmare direktiv från statsmakterna bestämma om fördelningen mellan olika specialförbund av bidrag ur fonden för idrottens främjande. I var fall för närvarande bör man inte frångå denna princip i frågan om ekonomiskt stöd åt amatörboxningen.

Vidare anförde

Herr **SJÖHOLM** (fp):

Herr talman! Jag tackar för svaret på frågan.

Riksdagen antog förra veckan med glädjande stor majoritet en berömvärd proposition om förbud mot professionell boxning. I den propositionen ingick, som vi alla vet, som det kanske viktigaste avsnittet att amatörboxningen måste iaktta bestämmelserna i 16 punkter om den skulle få fortsätta. Ut-

Svar på fråga ang. fördelningen av barn tillsynsplatserna

vecklingen bör naturligtvis följas om vi skall kunna kontrollera att man rättar sig efter dessa föreskrifter, annars blir det en form av skuggboxning från statsmakternas sida, och det bör de kanske inte ägna sig åt.

Det gläder mig att det i svaret sägs att man efter någon tid skall pröva om föreskrifterna följs. Det tror jag är nödvändigt, och jag hoppas att inte alltför lång tid går innan denna kontroll görs. I de 16 punkterna ingår bestämmelser vilkas efterlevnad det kan bli svårt att kontrollera. Sålunda skall en boxare som gått ett flertal hårda matcher tas ur »hanteringen», och en boxare skall inte få boxas mer än en gång i veckan.

Jag tror inte att man kan lita alltför mycket på Svenska boxningsförbundet. Vid en landskamp i Danmark för ett par veckor sedan deltog en boxare som inte hade gått mer än två matcher på två år. Han var alltså i slagfärdigt skick — i boxningsteknisk mening — och blev mycket riktigt knockad, som det heter på boxningsspråk. En annan svensk boxare boxades utan hjälm, och sådan skall egentligen vara obligatorisk, sågs det. Det har också förekommit ganska ofta på senare tid att en boxare har boxats med en dags mellanrum. Jag tror inte att Svenska boxningsförbundet har den rätta insikten om allvaret i de 16 punkter som den medicinska kommittén har ställt upp.

Man kanske kan lita mer på att Riksidrottsförbundet, som har hand om fördelningen av statsbidragen till olika aktiviteter, inte delar ut pengar till Svenska boxningsförbundet om reglerna inte strikt följs.

En hoppgivande passus i svaret är den vari det framhålls att det *för närvarande* inte finns anledning att ompröva systemet för bidragsgivningen. Det uppfattar jag så, att om statsmakterna finner att Riksidrottsförbundet har beslutat dela ut pengar till denna »hantering» trots att de uppställda bestämmelserna inte följs, kommer beslu-

tet att omprövas och stödet kanske att tas bort.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 5

Svar på fråga ang. fördelningen av barn tillsynsplatserna

Ordet lämnades på begäran till

Statsrådet fru ODHNOFF, som yttrade:

Herr talman! Fru Dahl har frågat mig om jag delar uppfattningen att barn tillsynsplatserna i dagens bristsituation i första hand bör förbehållas barn till föräldrar med särskilt stort behov därav, t. ex. ensamstående, lågavlönade och vuxenstudierande föräldrar. Fru Dahl har vidare frågat om jag i så fall är beredd att medverka till att socialstyrelsen utfärdar sådana råd och anvisningar som syftar till att tillse att kommunerna tillämpar enhetliga och ur social synpunkt rättvisa regler för intagning av barn till daghem, fritidshem, lekskolor och familjevård.

Målsättningen för samhällets barn tillsyn är dels att ge barnen allsidig stimulans för sin utveckling, dels att ge föräldrar möjlighet till förvärvsarbete. Innan barn tillsynen är fullt utbyggd måste det ske ett visst urval vid fördelningen av de tillgängliga platserna. Barn tillsynen är en kommunal angelägenhet och det ankommer i första hand på kommunerna att själva bestämma principerna för fördelningen av tillgängliga barn tillsynsplatser.

Enligt uppgifter som socialstyrelsen inhämtat från ett antal kommuner är den genomgående principen att kommunerna vid fördelningen av platser vid daghem och fritidshem i första hand ger förtur för barn till ensamstående föräldrar. Förtur ges också om det finns sociala skäl för en placering i barnstuga och ges i allmänhet också för barn till studerande föräldrar.

Svar på fråga ang. fördelningen av barntillsynsplatserna

Resultatet av denna prioritering framgår av statistiken för barnstugeverksamheten. År 1968 utgjorde barn till ensamstående föräldrar närmare hälften av alla inskrivna barn i daghem. Av statistiken framgår också att den genomsnittliga inkomsten för föräldrar med barn i daghem ligger lägre än för den förvärvsarbetande befolkningen i övrigt.

Dessa uppgifter visar att kommunerna i allmänhet ger förtur åt barn till just de grupper av föräldrar som nämns i frågan.

Vidare anförde:

Fru DAHL (s):

Herr talman! Jag vill tacka statsrådet för svaret på min fråga.

I dessa dagar, när konservativa byråkrater och borgerliga kommunalpolitiker med stor ansvar för daghemsvården ute i kommunerna uttalar sig på sådant sätt, att det ger intrycket att man anser det väsentliga vara att på ett sätt som är billigt för samhället och arbetsgivarna köpa dåligt betald arbetskraft — vare sig det rör sig om kvinnor eller utlänningar — är det mer nödvändigt än någonsin att verkligen slå fast, att motiven för barntillsynen är av jämlikhetskaraktär och att barntillsynen också skall bedrivas efter jämlikhetsprinciper. Sådana måste tillämpas exempelvis vid fördelningen av daghemspplatserna. Vid fördelningen bör man ge förtur till föräldrar och barn som har det största behovet av barntillsyn, och fördelningen måste ske på sådant sätt att föräldrarna känner rättssäkerhet, att de vet vilka principer som tillämpas, att det är en politiskt ansvarig nämnd som fattar besluten och att föräldrarna vet vilka det är som fattar besluten.

Statsrådets svar innebär, såvitt jag förstår, att hon i sak instämmer i vad jag säger men att hon inte är beredd att också se till att sådana här anvisningar utfärdas. Därför är jag inte nöjd med svaret. Situationen är i dag inte

tillfredsställande. Alla kommuner tillämpar inte ett sådant här system. I vissa kommuner har man ett oprioriterat kösystem, och man har ingen årlig omprövning, vilket betyder att platserna står kvar även när den sociala situationen förändras. Man ger förtur åt vissa grupper efter påtryckningar från arbetsgivare. Man har oenhetlig praxis o. s. v. Det är många föräldrar som klagat över detta.

Den reella situationen illustreras av följande statistik. Vi har omkring 30 000 daghemspplatser. Det är osäkert hur många barn till ensamföräldrar vi har. Men 1960 fanns det 44 000 sådana barn i förskoleåldern och 100 000 i åldern 7—15 år. I dag finns det ännu fler barn av denna kategori. År 1967 fick endast 25 procent av de förvärvsarbetande ensamföräldrarnas barn tillsyn. Det fanns nästan 20 000 ensamföräldrar som icke förvärvsarbetade därför att det inte fanns barntillsynsplatser. Det står 1 800 i kö i Stockholm i dag.

Den statistik som statsrådet redogjorde för visar enligt min mening att fördelningen icke sker efter rättvisepinciper. Samtidigt vet vi att den som får en daghemsp plats erhåller en mycket betydande subvention av samhället. Det är verkligen viktigt att den subventionen ges till dem som bäst behöver den. En privat dagmamma får man betala 500 kronor i månaden för. De flesta ensamföräldrar tjänar högst 15 000 å 16 000 kronor om året.

Situationen är inte tillfredsställande. Socialstyrelsen har utfärdat en rad rekommendationer, som i praktiken ofta är villkor för statsbidrag, för hur barnstugeverksamheten skall bedrivas. Varför kan man inte ta med även sådana här regler i socialstyrelsens anvisningar?

Statsrådet fru ODENOFF:

Herr talman! Fru Dahls inlägg gör det nödvändigt att understryka att målsättningen i första hand måste vara att

Svar på fråga ang. fördelningen av barntillsynsplatserna

kommunerna bygger ut antalet barntillsynsplatser så att det svarar mot behov och efterfrågan. När så har skett blir hela denna frågeställning inaktuell. Jag har, bl. a. i syfte att få fram ett antal barnstugeplatser som skall täcka den efterfrågan vi har, givit barnstugeutredningen i uppdrag att utforma kommunala barntillsynsplaner. Genom en fullständig utbyggnad av barntillsynen som ger utrymme för alla barn med behov av tillsyn undviker man de segregationstendenser som prioriteringar av det ena eller andra slaget kan föra med sig.

Jag delar fru Dahls åsikt om att de tillgängliga daghemplatserna nu bör fördelas med mycket stort hänsynstagande till bl. a. de grupper som fru Dahl har räknat upp. Jag tror också att det framgår av vad jag har redogjort för här att kommunerna i allmänhet ger förtur t. ex. till ensamstående. Men, fru Dahl, denna fråga är inte angelägen bara för föräldrarna. Det är också barn som har ett direkt behov av barntillsyn. En viktig sådan kategori utgörs av barn som av olika sociala skäl behöver den positiva komplementmiljö daghemmet kan ge.

Jag är väl medveten om att det finns enstaka kommuner som inte tillämpar dessa principer vid fördelningen av platserna. Men det är ju i första hand kommunens egna medlemmar som via sina vanliga politiska beslutsvägar måste påverka utformningen av de riktlinjer som skall gälla för barntillsynen i denna kommun. Socialstyrelsen är självfallet oförhindrad att i sina råd och anvisningar föreslå prioriteringsgrunder. I sista hand måste det vara kommunerna som skall fastställa principerna för fördelningen av platserna innan efterfrågan kan tillgodoses.

Fru DAHL (s):

Herr talman! Det är naturligtvis helt riktigt som statsrådet säger att det är olyckligt att vi tvingas till en priori-

tering på grund av platsbristen. Det blir på så sätt ett socialt urval vid institutionerna som inte alls är bra och som strider mot en annan viktig jämlikhetsprincip. Naturligtvis är det viktigt att utbyggnaden blir så snabb att vi snart kan slippa en sådan här diskussion. Men det är ju så förfärligt långt dit! Dagens situation kommer att bestå under ytterligare många år. Under tiden är det mycket viktigt att vi har rättvisa regler och en form för fördelningen av platserna som av föräldrarna upplevs på ett sådant sätt att de känner att de med säkerhet får sin rätt. Så är det inte i dag. Många föräldrar anser att kommunerna tillämpar egendomliga principer. Man vet inte vem som fattar besluten och man vet inte efter vilka principer. Skulle bara de grupper som har det allra största behovet av platserna i dag få plats, skulle inte institutionerna räcka till. De grupperna borde uppta mycket mer än halva antalet platser.

Det är riktigt att jag också borde ha tagit upp andra grupper än dem jag speciellt nämnde, men det fanns inte tid för det i mitt första inlägg. En social prioritering bör ta hänsyn dels till barn med speciella behov, t. ex. barn som har olika former av handikapp, dels till föräldrar med speciella behov.

Det är väsentligt att kommunerna får anvisningar på detta område. Socialstyrelsens anvisningar talar bara om barnantalet i grupperna, den kost man skall ge vid institutionerna, institutionernas utformning och en rad sådana praktiska frågor.

Jag tror inte att detta är den enda gången vi får höra människor säga att platserna måste förbehållas dem som uppfattas som »de mest värdefulla kvinnorna», dem som »tillför arbetsmarknaden den största arbetsinsatsen». Man talar då om de välutbildade och högt avlönade kvinnorna som om deras arbetsinsats a priori vore mer värd än andras och som om de inte skulle kunna

Svar på fråga ang. en förbättrad postservice på landsbygden

själva betala sin barntillsyn. Jag tror inte det är omöjligt att tänka sig att vi får se sådana tendenser på andra håll. Redan förekommer det att arbetsgivare, bl. a. samhälleliga, utövar ett starkt tryck på kommunerna för att få prioritet åt kvinnor som de vill ha in i arbete igen, välbeställda grupper såsom läkare, lärare och tjänstemän. Det kan vi inte acceptera. I så fall får vi en situation på detta område av samma slag som vi har i bostadsköerna och som uppfattas som en stor orättvisa i samhället.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 6

Svar på fråga ang. en förbättrad postservice på landsbygden

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet NORLING, som yttrade:

Herr talman! Herr Eriksson i Bäckmora har frågat mig om jag avser att vidta några åtgärder för att motverka de betydande försämringar i postservicen — bl. a. i form av sen utbärning — som i många fall uppstår då poststationer på landsbygden indras och då flera utbärningslinjer sammanläggs.

Herr Eriksson påstår att det i många fall uppstår betydande försämringar i postservicen, då postanstalter dras in på landsbygden och postutdelningslinjer sammanläggs. Jag delar inte denna uppfattning.

I riksdagen har tidigare i olika sammanhang redogjorts för den omfattande utbyggnad av lantbrevbäringsnätet som pågått sedan flera år tillbaka och för de förbättringar av lantbrevbärarnas service som successivt genomförts. Sålunda har den sammanlagda linjelängden sedan början av 1950-talet i det närmaste tredubblats, och den är nu

över 165 000 km. Under de senaste tio åren har varje år i genomsnitt 10 000 hushåll, som tidigare fått hämta sin post vid postanstalt eller annan fast postanordning, i stället erhållit lantbrevbärning. Minst lika många hushåll har fått förbättrad postbetjäning på annat sätt, t. ex. genom att de har fått närmare till sina postlådor då lantbrevbäringslinjer har sträckts ut. För närvarande betjänas över 580 000 fasta hushåll och ca 130 000 tillfälliga hushåll (sommarmhushåll) av lantbrevbärare.

Utbyggnaden och förbättringarna har möjliggjorts genom att postverket successivt övergått till lantbrevbärning med bil. Sålunda används numera bil på över 95 procent av linjelängden. Under innevarande år genomförs en betydande förbättring av servicen på dessa linjer. Kunderna tilldelas signalbrickor med vilka de vissa dagar i veckan kan kalla till sig lantbrevbäraren — två dagar i veckan om de bor inom 200 meter och en dag i veckan om de bor mellan 200 och 1 000 meter från lantbrevbärarens färdväg. Lantbrevbäraren kommer givetvis liksom tidigare att utan kallelse söka upp kunder som bor inom 200 meter från färdvägen för att lämna värdepост m. m. Samtidigt bereds kunderna möjlighet att sätta in och ta ut pengar på postsparbanksbok genom lantbrevbärare på samma sätt som på en postanstalt. Härigenom kommer lantbrevbärarna att i realiteten fungera som rörliga postanstalter.

När lantbrevbärningen byggs ut, ersätter den i stor utsträckning befintliga fasta postanordningar. Finns redan tidigare postutdelning inom området, inlemmas denna i den nya lantbrevbärningen. Genom denna utbyggnad och rationalisering av postanordningarna inom ett landsbygdsområde kan det ibland inträffa att ett fåtal hushåll som redan har postutdelning får senare utdelning efter omläggningen. Å andra sidan får man ofta till stånd en snabbare postutdelning inom området i dess

Svar på fråga ang. åtgärder för att motverka olyckor i långtradartrafik

helhet genom att de nya lantbrevbäringslinjerna går ut från en större centralort, dit posten ankommer tidigare än till den postanstalt som dragits in.

Såsom lantbrevbärningen i dag fungerar innebär den enligt min uppfattning en klar och otvetydig serviceförbättring för landsbygden i sin helhet.

Vidare anförde

Herr ERIKSSON i Bäckmora (cp):

Herr talman! Jag ber att få framföra ett tack till statsrådet för det utförliga svaret på min fråga.

Postservicen på landsbygden har undergått betydande förändringar under senare år, och framför allt har dessa bestått i en fortgående indragning av poststationer. Dessa förändringar påverkar både den ankommande och den avgående posten för berörda abonnenter. Jag vill inte påstå att resultatet alltid har inneburit en försämring för abonnenterna, men genom den sammanläggning som skett av många utbärningslinjer har det inte kunnat undvikas förseningar i postutbärningen. Statsrådet och jag tycks vara överens om detta, eftersom det i svaret sägs att förseningar har skett.

Vidare vill jag med tillfredsställelse notera den nya giv från postverkets sida som statsrådet aviserar i sitt svar. Jag vill uppfatta denna som en åtgärd i syfte att förbättra postservicen just när det gäller lantbrevbäringslinjerna, och jag tror liksom statsrådet att man på detta sätt kan åstadkomma verkliga förbättringar. Jag kan därför förklara mig ganska tillfredsställd med svaret i förhoppning att avsikten är att denna nya giv skall omfatta samtliga lantbrevbärningslinjer.

När det gäller poststationerna kan det vara på sin plats att höja en varnande röst mot den omfattande nedläggning och indragning som nu sker och som i vissa fall kan hämma utvecklingen på orten i fråga både av bebyg-

gelse och näringsliv. En företagare vill ogärna etablera sig på en ort som saknar en öppen poststation. Postverket borde nog härvidlag ta med i bilden bl. a. lokaliseringspolitiska synpunkter som vi omfattar med sådant intresse här i kammaren.

Jag ber att än en gång få tacka för svaret.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 7**Svar på fråga ang. åtgärder för att motverka olyckor i långtradartrafik**

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet NORLING, som yttrade:

Herr talman! Fru Thunvall har frågat mig om jag överväger åtgärder avsedda att minska riskerna för långtradarolyckor i tätbebyggelse.

Vissa trafikolyckor har inträffat i samband med att långa fordonskombinationer framförs i kurvor med liten radie, t. ex. vid färd runt gathörn. Långa fordonskombinationer kräver vid sådana manövrer ett ganska stort utrymme och tvingas ofta att utnyttja två eller flera körfält. Det har också förekommit att långa fordonskombinationer stjälpit vid passage av t. ex. rondeller. Orsaken synes här som regel vara att föraren felaktigt bedömt hastigheten och fordonets kurvtagningsegenskaper.

En rad åtgärder är på gång eller planeras med inriktning på hithörande problem. Dessa tar sikte både på fordonet, föraren och trafikmiljön.

Kungl. Maj:t har sålunda uppdragit åt trafiksäkerhetsverket att i samråd med vägverket undersöka behovet av närmare bestämmelser särskilt om ledbarhet och styrförmåga hos fordonskombinationer och framlägga de för-

Svar på fråga ang. åtgärder för att motverka olyckor i långtradartrafik

slag till författningsändring i detta hänseende som kan vara påkallade.

Vidare har den arbetsgrupp inom kommunikationsdepartementet, som f. n. gör en översyn av bestämmelserna angående typ- och registreringsbesiktning av fordon, nyligen fått i uppdrag att också utreda frågan om skärpningar i besiktningskraven rörande dynamisk stabilitet för tunga fordonskombinationer.

Bl. a. som underlag för dessa utredningar kommer att tjäna resultatet av den undersökning som trafiksäkerhetsrådet i dagarna påbörjat om de långa fordonskombinationernas utveckling antalsmässigt och deras inblandning i trafikolyckor.

Jag vill tillika erinra om de möjligheter som trafiknämnderna har att genom lokala föreskrifter förhindra att långa fordon trafikerar gator och vägar som inte har en för sådana fordon lämplig utrymmesstandard. I flera städer har utfärdats sådana lokala föreskrifter, som innebär exempelvis att fordon över viss längd generellt eller under vissa tider hänvisas till speciella trafikleder. Det är angeläget att möjligheterna till sådan lokal reglering av trafiken med långa fordon tillvaratas även på andra håll.

Av stor betydelse från trafiksäkerhetssynpunkt är informationen och utbildningen av långtradarchaufförerna. Trafiksäkerhetsverket har träffat överenskommelse med företaget och organisationer, som företräder den yrkesmässiga lastbilstrafiken, om fortbildning av yrkesförare. Fortbildningen omfattar utbildning i körteknik och komplettering av teoretiska kunskaper i fråga om trafikregler. Försökskurser pågår i Laxå under ledning av Biltrafikens yrkesnämnd i samarbete med trafiksäkerhetsverket.

I sammanhanget kan också nämnas att trafiksäkerhetsverket undersöker kommande behov av utbildningsmöjligheter för förare av tyngre fordon

och att kursplaner för utbildning av sådana förare håller på att utarbetas liksom en handbok avsedd att ge en lättläst information om de viktigaste reglerna för lastbilstrafiken.

Vad slutligen gäller trafikmiljön vil jag hänvisa till bl. a. de riktlinjer för stadsplanering med hänsyn till trafiksäkerhet som getts ut av väg- och planverken och som är avsedda att vara kommunerna till vägledning vid trafik- och gatuplaneringen. En av principerna är här förbättring av trafiksäkerheten genom separering av olika trafikslag och trafikströmmar. Dessutom pågår arbete för att få fram rekommendationer för trafiksanering i vår nuvarande trafikmiljö genom praktiska försök på ett antal orter i landet under överinseende av en ledningsgrupp, vari ingår företrädare för kommunikationsdepartementet, vägverket, planverket, trafiksäkerhetsverket, trafiksäkerhetsrådet och den s. k. SCAUT-gruppen vid Chalmers tekniska högskola.

Vidare anförde

Fru THUNVALL (s):

Herr talman! Jag får tacka statsrådet för det mycket positiva svaret på min fråga, som givetvis har föranletts av de återkommande olyckor som orsakats av lasbilar i tätortstrafiken. Jag är redan förut medveten om att statsrådet i likhet med mig och många andra är orolig för utvecklingen. Det bevisar bl. a. kommunikationsministerns snabba reaktion efter olyckshelgen i mitten av november. Efter den olycka, då en 8 års flicka hade dödats av en lastbil som vid en gatusväng körde upp på trottoaren, läste jag ett uttalande, där kommunikationsministern sade att han följde utvecklingen och bl. a. väntade på ett förslag från lastbilsförarorganisationerna själva, om jag minns rätt. Emellertid inträffade ytterligare en olycka, där en äldre man dödades under liknande omständigheter. Med anledning

Svar på fråga ang. utformningen av utbildningsprogrammen i radio och TV

därav måste jag ställa frågan, om vi hade tid att vänta längre och om vi skulle låta fler människor dödas, innan vi kunde göra någonting för att söka förhindra olyckshändelser av detta slag.

Nu finner jag av svaret att mycket görs på detta område, och jag har också läst, att en kampanj skulle startas av trafiksäkerhetsverket tillsammans med Lastbilsförarnas förbund och åkerierna, såsom även omnämnts i svaret, varvid frågan om ökad utbildning och skärpta säkerhetskrav skall aktualiseras. Jag hoppas att denna kampanj verkligen skall leda till effektiva och bestående resultat och att så även skall vara fallet med övriga aktiviteter som glädjande nog pågår på detta område.

Eftersom jag som bilförare ofta färdas på landsvägar och i trakter, där man möter de långa yrkestransportbilarna, vill jag inte gärna medverka till en ökning av den trafiken, utan hoppas att de konkurrensmöjligheter för SJ som kommunikationsministern i går talade om här i kammaren skall ge resultat, även om jag har mina tvivel.

Generaldirektör Lars Skiöld i trafiksäkerhetsverket har i en tidning sagt, att man överväger att dirigera om den tunga trafiken till sträckor som inte är så hårt belastade. När jag framställde min fråga var det också speciellt ett förslag till omdirigering jag tänkte på. Det sägs att förarna inte märker, när de kör på och dödar en människa, och att de tunga lastbilarna behöver en stor svängningsradie har också statsrådet här bekräftat. Under sådana förhållanden frågade jag mig varför man skall tillåta den tunga trafiken genom våra tätorter. Det måste finnas möjligheter att leda den förbi dem, även om detta betyder ökade kostnader och längre färdväg ansåg jag. Även det har statsrådet här berört, och jag ser att det finns möjligheter för de lokala trafiknämnderna att utfärda föreskrifter. Jag

hoppas att man, sedan detta påtalats här i dag, fått en påminnelse och aktualiserar saken på nytt på det lokala planet.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 8

Svar på fråga ang. utformningen av utbildningsprogrammen i radio och TV

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för utbildningsdepartementet, herr statsrådet CARLSSON, som yttrade:

Herr talman! Herr Nilsson i Tvärålund har frågat mig om jag anser att ytterligare åtgärder är erforderliga för att utbildningsprogrammen i radio och television skall få en utformning som överensstämmer med läroplanernas målsättning.

Skolprogrammen i radio och television utformas av Sveriges Radio i nära samarbete med skolöverstyrelsen, varför jag utgår ifrån att programmen står i överensstämmelse med gällande läroplaner.

Vidare anförde:

Herr NILSSON i Tvärålund (cp):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet för svaret.

Bakgrunden till min fråga är att alla lärarna inom ett av landets rektorsområden i en skrivelse aktualiserat spörsmålet om svaret för innehållet i skolprogrammen i radio och TV. I skrivelsen framhålles att man i dessa program mer och mer avlägsnar sig från läroplanerna. Enligt dessa har lärarna bl. a. att vinnlägga sig om ett vardat språk och att ta hänsyn till elevernas olika värderingar som de kan ha från resp. hemmiljöer. Eleverna skall vidare inte utsättas för sårande angrepp, och skolan skall inte vara politiskt indoktrinerad.

Det är stora krav som ställs på lärarna och läroplanerna skall stödja dem i

Svar på fråga ang. utformningen av utbildningsprogrammen i radio och TV

deras arbete. Samhällets krav i dessa avseenden är emellertid starkt motive-
rade. Läroböckerna är anpassade här-
till, och vi har en särskild läroboks-
nämnd som skall granska undervis-
ningsmaterialet. Men för skolprogram-
men i radio och TV finns inget organ
som motsvarar läroboksnämnden. Per-
sonligen anser jag att ett sådant organ
är lika viktigt för skolprogrammen i
radio och TV som läroboksnämnden för
skrivna läromedel. TV-programmens
genomslagskraft är mycket stark. Det är
ett faktum att det har i TV visats olämpliga
skolprogram. Det försvårar natur-
ligtvis lärarnas arbete och river ned
vad som med möda byggs upp.

Det måste också enligt min mening
anses otillfredsställande om extrema
åsikter, som inte kan presenteras genom
skrivna läromedel, därför att de är grans-
kade och anpassade till läroplanerna, så
att säga kan komma in bakvägen genom
TV, därigenom att granskningen där inte
är lika noggrann. Vänsterradikala
riktningar framhåller nu att skolan skall
vara ett indoktrineringsinstrument.
Pendeln kan svänga tillbaka, och höger-
extremister har ju samma inställning.
Vi har ju sett exempel på bådadera.
Andra extrema uppfattningar och åsik-
ter kan också på detta sätt komma in i
skolan, åsikter som inte stämmer med
läroplanerna. Jag vill peka på att t. ex.
sexualundervisningen på mellanstadiet
har bedrivits på ett sätt som enligt lä-
roplanen inte borde vara tillåtet.

Statsrådet anser enligt sitt svar att
några särskilda åtgärder inte är befo-
gade därför att han går ut ifrån att
skolradio- och TV-programmen överens-
stämmer med läroplanerna. Jag hoppas
att statsrådet tar kontakt med verklig-
heten. Den visar nämligen att vissa pro-
gram i skol-TV inte överensstämmer
med läroplanen.

Chefen för utbildningsdepartementet,
herr statsrådet CARLSSON:

Herr talman! Verkligheten är i detta

fall avtalet mellan staten och Sveriges
Radio-TV, och i det avtalet sägs att ut-
bildningsverksamheten skall bedrivas i
samråd med skolöverstyrelsen och uni-
versitetskanslersämbetet. Enligt upp-
gifter från skolöverstyrelsen har man
också ett nära samarbete med Sveriges
Radio. Det finns en speciell konsult-
tjänst på SÖ för det ändamålet. Likaså
samarbetar producenterna på Sveriges
Radio med konsulenterna inom de olika
ämneseffektområdena.

Vad sedan gäller det enskilda fall
som herr Nilsson i Tvärålund berörde,
så vet ju herr Nilsson att vi är förhind-
rade att ta upp enskilda fall här i kam-
maren. Jag kan alltså inte gå in på det
nu. Radionämnden är ju det organ man
får vända sig till, om man är missnöjd
i ett enskilt fall.

Herr NILSSON i Tvärålund (cp):

Herr talman! Jag har i min fråga ak-
tualiserat den verklighet som eleverna
och lärarna har att arbeta i. Den verk-
ligheten är, enligt vad alla lärare i ett
visst rektorsområde upplever, icke till-
fredsställande. Jag tror att det finns en
mycket stark opinion för deras uppfatt-
ning.

Jag har tagit upp ett speciellt fall för
att få principen klarlagd. Statsrådet
har inte gett klart besked i principfrå-
gan. I svaret på skrivelsen som har
sänts till chefen för skol-TV har det be-
kräftats av denne att det är få program
som testas i klass innan de sänds i TV.
Normalt sitter det lärare i redaktionen
för skol-TV-programmen, men det före-
kommer att en person avgör vad som
skall visas, alltså utan att detta blir
testat. Det är verkligheten på det områ-
det, herr statsråd, och det är den sa-
ken jag har aktualiserat.

Statsrådet säger att han har anled-
ning att utgå från att skol-TV-program-
men överensstämmer med läroplanerna.
Jag hoppas nu att statsrådet närmare
undersöker förhållandena och övervä-
ger, om det ändå inte finns anledning

Svar på interpellation ang. bedömningsreglerna vid bilbesiktning

att tillskapa ett granskningsorgan i enlighet med vad som finnes för skrivna läromedel.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 9

Justerades protokollen för den 26 nästlidne november.

§ 10**Svar på interpellation ang. bedömningsreglerna vid bilbesiktning**

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet NORLING, som yttrade:

Herr talman! Herr Persson i Heden har frågat mig dels om jag uppmärksammat att bilar som blivit godkända vid Svensk bilprovning kan i omedelbar anslutning härtill ändock vid flygande besiktning bli belagda med körförbud, dels om jag är villig medverka till att samma bedömningsregler tillämpas av såväl Svensk bilprovning som polisen vid s. k. flygande besiktning.

Eftersom frågan ställts till mig begränsar jag svaret till att avse vad som berör de trafiksäkerhetsmässiga aspekterna.

De grundläggande bestämmelserna om flygande inspektion och kontrollbesiktning finns i vägtrafikförordningen medan de närmare bestämmelserna här om meddelats i vägtrafikkungörelsen. Detaljerade bestämmelser om utförandet av flygande inspektion och bedömningen av dess resultat har av trafiksäkerhetsverket i samråd med rikspolisstyrelsen utfärdats i form av »Handbok i flygande inspektion». Motsvarande detaljanvisningar för kontrollbesiktningen har meddelats i en likaledes av trafiksäkerhetsverket utgiven »Besiktningshandbok». För bedömningen av olika

bristfälligheter hos fordon gäller samma normer vid flygande inspektion som vid kontrollbesiktning.

Utbildningen för ifrågavarande verksamhet sker hos såväl Svensk bilprovning och rikspolisstyrelsen som trafiksäkerhetsverket efter gemensamma linjer.

De skillnader i bedömningen av olika bristers betydelse från trafiksäkerhetssynpunkt, som någon gång kunnat konstateras, kan således knappast anses bero på skillnader i bedömningsgrunderna. Bristfälligheter hos ett fordon kan emellertid erfarenhetsmässigt uppstå och förvärras på mycket kort tid så att bedömningen måste bli en annan kanske bara någon dag efter den första besiktningen. Vidare kan det naturligtvis inträffa att vad som inte upptäcks vid en första kontroll kommer i dagen vid en förnyad sådan. Besiktningens arbetet måste på grund av sin natur inrymma vissa subjektiva bedömningsmoment, som trots fasta normer och objektiva mätmetoder i undantagsfall på någon punkt kan ge skilda utslag. Det måste även vara rimligt att beakta att frågan gäller ett område, där antalet konstruktioner och utföranden är mycket stort och där nya, snabbt uppkommande och ibland svårförklarliga bristfälligheter skall bli föremål för omedelbar bedömning.

För att bl. a. minska riskerna för en oenhetlig bedömning har trafiksäkerhetsverket, rikspolisstyrelsen och Svensk bilprovning tillsatt en gemensam arbetsgrupp, som följer upp tillämpningen av bedömningsnormerna och överväger behovet av nya eller ändrade sådana. På grundval av rekommendationer från arbetsgruppen och rapporter från Bilprovningen och rikspolisstyrelsen utfärdar trafiksäkerhetsverket fortlöpande anvisningar för besiktningens verksamheten.

Bilprovningen får underrättelse från polisen om varje flygande inspektion, som föranleder föreläggande om kon-

Svar på interpellation ang. bedömningsreglerna vid bilbesiktning

trollbesiktning. Enligt Bilprovningens erfarenhet råder god överensstämmelse mellan bedömningarna vid flygande inspektion och kontrollbesiktning. Under Bilprovningens femåriga verksamhet har endast ett fåtal fall av skilda bedömningar kommit till företagets kännedom. Detta förhållande bör ses mot bakgrund av att Bilprovningen årligen utför närmare 2,5 miljoner fordonsbesiktningar.

Kontrollbesiktning och flygande inspektion utgör två viktiga komponenter i den löpande trafiksäkerhetskontrollen över fordonsbeståndet, och de båda insatserna kompletterar varandra väl, inte minst därför att kontrollbesiktningen för närvarande huvudsakligen avser endast fordon som är minst tre år gamla och därtill sker bara en gång om året.

Med hänvisning till bl. a. de samarbetsformer mellan berörda parter och den ledning från trafiksäkerhetsverket som nu praktiseras och som jag här redogjort för anser jag inte några åtgärder från min sida erforderliga på detta område.

Vidare anförde

Herr PERSSON i Heden (cp):

Herr talman! Jag vill tacka kommunikationsministern för det svar jag fått på min interpellation.

Det torde råda full enighet om att alla resurser måste sättas in för att öka trafiksäkerheten på våra vägar. Jag vägar jämställa trafikdöden med våra största folksjukdomar, och den tenderar också att öka alltmer. Dödsfrekvensen till följd av trafikolyckor måste pressas ned, och allt måste göras för att skapa förutsättningar för detta.

Den obligatoriska bilprovningen är ett led i detta arbete. Man vill helt naturligt få bort de trafikfarliga fordonen på vägarna. Flygande inspektion är helt visst också ett led i dessa strävanden.

Men det är av vikt att allmänheten, d. v. s. fordonsägarna, har tilltro till dessa provningar och besiktningar. Denna tilltro kan svikta, om Svensk bilprovningens kontrollbesiktningar och polisens flygande besiktningar inte överensstämmer. Sådant finns det exempel på.

Givetvis kan — såsom kommunikationsministern också redovisat i sitt svar — fel uppstå nästan omgående efter en besiktning. Det rör sig då självfallet om akuta fel. Men det har också visat sig att personer under färden hem från en kontrollbesiktning blivit föremål för flygande besiktning av sin bil och då fått körförbud för denna utan dylikt akut fel. Det kan ju vara fråga om fel som Bilprovningen inte upptäckt, men fordonsägarna kan även få den uppfattningen att tillämpningen av provningsbestämmelserna inte är densamma i de båda fallen. Då skapas inte den tilltro till undersökningarna som måste finnas.

Kommunikationsministern säger på ett ställe i svaret: »För att bl. a. minska riskerna för en oenhetlig bedömning har trafiksäkerhetsverket, rikspolisstyrelsen och Svensk bilprovning tillsatt en gemensam arbetsgrupp, som följer upp tillämpningen av bedömningsnormerna — — —.» Detta anser jag vara ett positivt besked, som möjligen kan leda till att denna arbetsgrupp blir ett organ som skapar enhetliga bedömningsnormer. Jag vill gärna uttrycka min tillfredsställelse över beskedet.

Jag uttalar också förhoppningen att arbetsgruppen får de resurser som fordras för att den i praktiken skall kunna åstadkomma enhetlighet. Vidare hemställer jag att kommunikationsministern omgående ordnar så, att samordningen i verkligheten fungerar. Arbetsgruppen har ju tillsatts under senare tid, och jag är inte säker på att allt fungerar på ett riktigt sätt.

Enhetliga bedömningsnormer är ett led i strävandena att öka trafiksäkerhe-

Svar på interpellation ang. förbättrad beredskap mot naturkatastrofer

ten. Fordonsägarna måste ha tilltro till denna verksamhet.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 11

Svar på interpellation ang. förbättrad beredskap mot naturkatastrofer

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för industridepartementet, herr statsrådet WICKMAN, som yttrade:

Herr talman! Herr Thylén har frågat mig om jag är beredd medverka till en skyndsam förbättring av beredskapen mot naturkatastrofer så att följdverkningarna inte tillåts få den omfattning som var fallet hösten 1969.

I mitten av 1960-talet inträffade under flera år mycket besvärande elavbrott i samband med höst- och vinterstormar. Centrala driftledningen, CDL, de kraftproducerande företagens samarbetsorganisation, tillsatte i början av år 1967 en särskild kommitté för att analysera förhållandena.

Kommittén, som lämnade sin rapport i april 1968, rekommenderade bl. a. en övergång från friledning till plastisolerade hängkablar för lågspänning. Kommittén lämnade också förslag beträffande utformning av beredskapsorganisation inom kraftföretagen för att möta omfattande störningar. Vidare förordade kommittén att särskilt avbrottskänsliga abonnenter skulle skaffa reservaggregat och att man klarlade vilka abonnenter som skulle få hjälp med mobila aggregat.

Sedan CDL godkänt kommitténs förslag har arbete pågått inom kraftföretagen för att höja beredskapen, och det finns nu enligt vad jag inhämtat inom de flesta större företag en beredskapsorganisation förberedd, som kan träda i funktion vid omfattande störningar. Användningen av hängkablar har också ökat mycket starkt, och för närvarande

finns det uppskattningsvis mer än 15 000 km hängkabel för lågspänning.

Vid de orkanartade stormarna som inträffade den 22 och 29 september och i början av november i år kunde den förberedda beredskapsorganisationen träda i funktion med kort varsel. I förväg träffade överenskommelser med företag, enskilda personer och militära myndigheter gjorde det möjligt att snabbt förstärka elföretagens personal med hjälp utifrån. Som exempel kan nämnas att Vattenfall inom Göteborgsområdet i ett relativt tidigt skede hade mer än 500 utomstående som hjälp och dessutom ett hundratals linjearbetare från andra enheter inom verket. Att trots detta ett stort antal abonnenter fick vidkännas avbrott på flera dygn får tillskrivas skadornas osedvanligt stora omfattning och spridning.

Störningarna på Västkusten kom också att beröra näten för de högsta spänningarna, där ledningarna normalt byggs med så breda ledningsgator i skog, att inga träd kan falla på ledningarna. Orsakerna till avbrotten i överföringen på dessa nät var en kraftig saltbeläggning, som nedsatte isolationsförmågan hos porslinsisolatorerna i stationer och ledningar med överslag som följd. En så omfattande saltbeläggning har inte förut förekommit i Sverige. Vid tidigare tillfällen, när havsstormar medfört saltbeläggning på isolatorer, har det samtidigt regnat så att saltet successivt sköljts bort av regnet.

Ett mindre antal avbrottskänsliga abonnenter, bl. a. vissa vattenverk, erhöLL under höstens avbrott genom kraftföretagens försorg tillgång till försörjning genom mobila reservkraftverk. Att ordna en sådan reserv för huvudparten av abonnenterna är dock inte möjligt. Sjukhus och liknande avbrottskänsliga förbrukare bör ha egna reservaggregat. Dessa måste ses över och provas med jämna mellanrum. Dessutom måste de ha en kapacitet, som motsvarar den oundgängliga förbrukningen i varje sär-

Svar på interpellation ang. förbättrad beredskap mot naturkatastrofer

skilt fall. På åtskilliga håll visade det sig att reservaggregaten var i dåligt skick.

Med anledning av de senaste störningarna i elförsörjningen tillsatte CDL en ny kommitté för att samla erfarenheter och lämna förslag till ytterligare åtgärder, som kan förbättra nätens motståndskraft mot oväder och förkorta avbrottstiderna vid inträffade störningar.

Enligt min mening motiverar höstens erfarenheter att en översyn görs av beredskapen mot störningar på eldistributionsnäten. De av kraftindustrin igångsatta undersökningarna bör ge underlag för ställningstaganden till vilka åtgärder som kan behöva vidtas. Med hänsyn till de initiativ som nyligen tagits av kraftindustrin anser jag att några åtgärder från min sida i frågan för närvarande inte fordras. Givetvis kommer jag även i fortsättningen att noggrant följa vad som sker på detta område.

Vidare anförde

Herr THYLÉN (m):

Herr talman! Jag ber att få framföra ett tack till industriministern för svaret, som är det mest positiva jag har fått på någon fråga i denna kammare. Svaret är inte politiskt anstrukt på något sätt, utan det har där klart och tydligt deklarerats ett stort intresse för att försöka få ordning på förhållandena.

Det är dock några synpunkter, herr talman, som jag rent allmänt skulle vilja framföra och som också har legat till grund för min interpellation.

Vad gäller samhällets beredskap för att möta katastrofverknningar på samhällsmaskineriet vet jag att den uppdelas i två kategorier: dels beredskapen för ofredstider och dels beredskapen för katastrofer under fred. Vid närmare eftertanke finner man en sådan strikt uppdelning ganska orealistisk. Båda slagen av beredskap måste såväl tekniskt

som ekonomiskt gripa in i varandra, och planläggningen måste koordineras. På det viset blir beredskapsfrågan i högsta grad en samhällspolitisk angelägenhet, men i dagens situation spåras tyvärr ingen större samordning på detta område. Den militära beredskapen klarar vissa problem, den ekonomiska försvarsberedskapen har sina och den civila katastrofberedskapen handläggs utan någon egentlig samordningsinriktning. Detta har vi också kunnat konstatera vid behandlingen inom länsstyrelsen i Göteborg. En väsentlig politisk ambition, herr industriminister, vore att kartlägga den nuvarande situationen vad gäller beredskapskoordineringen såväl i ofredstid som under fred.

Med denna allmänna deklARATION som utgångspunkt vill jag ta upp ytterligare några frågor i sammanhanget. Enighet råder — vi vet att så är fallet både i denna kammare och bland de olika statsråd som yttrat sig i frågan — om att koncentrera industrianläggningarna till så få platser i landet som möjligt, men detta får ganska vittgående konsekvenser just för beredskapsfunktionen inom dessa centra.

Låt oss hypotetiskt betrakta Göteborgsområdet såsom en huvudort för vissa aktiviteter! Vi tänker oss Nordens storhamn — alltså en svensk rikshamn, omfattande även containertrafik — förlagt dit, vi har ett centrum för varvsindustri och mekanisk slutproduktindustri, vi har ett centrum för oljeförädling, vi får kanhända en plutoniumindustri och vi har ett centrum för övrig energiproduktion. Konsekvenserna av denna koncentration kan vi vara tack samma för, eftersom de miljöskadliga verkningsarna begränsas och man kan kontrollera att företagen bättre följer de bestämmelser som finns till skydd för människan och naturen. En annan följdverkan är emellertid att sårbarheten vid katastroftillfällen blir så mycket större. Om maskineriet skall kunna fungera i ett sådant område, måste

Svar på interpellation ang. förbättrad beredskap mot naturkatastrofer

man vara helt säker på att tillförseln av elenergi är hundraprocentigt tillfredsställande.

Här i landet är kraftindustrin, som vi vet, samordnad genom samkörning mellan skilda kraftproducenter. Tekniskt är detta ordnat — som industriministern framhåller i svaret — genom ett s. k. stamlinjenät. Under senare tid har produktionstillväxten koncentrerats till stora enheter; vi får atomkraftverk, vi har värmekraftverk o. s. v. Det naturliga måste vara att dessa anläggningar placeras så nära våra konsumtionscentra som möjligt. Här närmar vi oss pudelns kärna i min interpellation, ty i detta avseende kan vi konstatera ganska stora brister och en stor sårbarhet även i fred. Om planläggningen vad gäller de stora enheterna följer den metodiken att man koncentrerar dem till närheten av industricentra, blir det nödvändigt med en mycket högre katastrofberedskap.

Som nämnts är stamlinjenät och därtill knutna regionalnät sårbara redan under fredstid. Tyvärr har vi i Göteborgsområdet under flera dygn fått uppleva att vårt industricentrum har blivit lamslaget. Genom ett samhälls-ingripande skulle riskmomenten avsevärt reduceras.

Vilka åtgärder borde då vara aktuella? Förutom att — som jag nämnt — de stora elproducerande enheterna borde placeras i omedelbar närhet av storstäderna är det mycket väsentligt att inga friledningar förekommer från kraftverk till städer. I varje fall måste dessa överföringsanordningar beredskapsmässigt göras avsevärt säkrare.

På den punkten är situationen en smula ironisk. Vindelälvsprojektet har ju diskuterats här i många sammanhang, och jag vill begagna tillfället till att ge den lilla vänliga vinken att det vore bättre att sikta på atomkraftverk och värmekraftverk och lägga sådana produktionsenheter i närheten av produktionscentra, bl. a. i Västsverige. På

det viset skulle vi komma ifrån den sårbara trafiken med öppna linjer.

Just frågan om linjen mellan Trollhättan och Göteborg — ett avsevärt avstånd — har vi funnit vara svårlöst. Vi har fått uppleva åtskilliga underliga uttalanden i detta sammanhang. Kraftverksdirektören i Trollhättan yttrade t. ex. att hans stora dröm var ett verkligt slagregn för att isolatorerna därmed skulle frigöras från saltavlagringar. Det är ganska egendomligt att höra sådana tankegångar i en så sårbar stad som Göteborg visade sig vara efter två orkandygn, då åtskilliga tak hade blåst bort. Man måste ändå ta konsekvenserna av vad som kan hända vid sådana tillfällen.

Här gäller det att snabbt åstadkomma effektiva och närbelägna elproducerande anläggningar. När vi nu diskuterar ett atomkraftverks förläggande till antingen Lysekilsområdet eller Göteborgsområdet — t. ex. i närheten av Lilleby på Hisingen — skulle jag vilja drista mig att be industriministern tänka sig noga för innan beslut fattas så att verket inte förläggs alltför långt bort. En utredning skulle väl kunna klargöra om det är tillrådligt att ha en sådan anläggning i närheten av en storstad.

Jag vill åter understryka att jag är mycket tacksam för den positiva skrivningen i interpellationssvaret. I sista stycket framhålles att dessa problem kommer att följas även i fortsättningen, och jag förutsätter att detta också kommer att ske.

Herr talman! I interpellationen talas om de s. k. jetturbinanläggningarna som prövas i USA och som man även arbetar på i Norge. I den katastrofplan som görs upp bör ingå att ett antal sådana mobila anläggningar finns disponibla. Man kan här jämföra med järnvägens katastrofkrantar som är placerade i Nässjö, Vännäs etc. och som kan tas i bruk vid tillfällen då så behövs. En stor del av eldriften i Göteborg hade kun-

Svar på interpellation ang. befrielse för hörselskadade från skyldighet att erlægga TV-licensavgift

nat upprätthållas om det hade funnits tillgång till kraftproducerande aggregat.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 12

Svar på interpellation ang. befrielse för hörselskadade från skyldighet att erlægga TV-licensavgift

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för utbildningsdepartementet, herr statsrådet CARLSSON, som yttrade:

Herr talman! Herr Johansson i Skärstad har frågat chefen för kommunikationsdepartementet om han är villig att framlägga förslag om att döva och hörselskadade befrias från skyldigheten att lösa TV-licens vid innehav av TV-mottagare. Frågan har överlämnats till mig för besvarande.

Frågan om befrielse från den allmänna mottagaravgiften för döva och hörselskadade bör enligt min mening behandlas i ett sammanhang tillsammans med andra möjliga åtgärder för att bl. a. underlätta informationen till de handikappade. Enligt vad jag inhämtat kommer handikapputredningen i sitt fortsatta arbete rörande åtgärder för att bryta de handikappades isolering att ta upp även de av interpellanten berörda problemen.

Jag är således inte beredd att nu ta ställning i frågan utan önskar avvakta utredningens förslag.

Vidare anförde

Herr JOHANSSON i Skärstad (cp):

Herr talman! Jag vill tacka statsrådet för svaret.

För dem som är döva eller hörselskadade har tillkomsten och spridningen av film och television varit av mycket stor betydelse. Den som är döv eller allvarligt hörselskadad kan inte

utnyttja den relativt billiga radion, utan måste om han skall få del av vad som sänds i etermedia anskaffa TV-mottagare. De textade programmen i televisionen uppskattas mycket av de döva. En utökning av dessa textade program skulle hälsas med stor tillfredsställelse av de många döva och hörselskadade i vårt land.

Eftersom anskaffandet av TV-mottagare är förenat med betydande kostnader, är det enligt min mening motiverat att genom befrielse från TV-licens underlätta för de döva att inneha TV-mottagare. Detta är desto mer angeläget som de döva i många fall har små inkomster och lever under knappa ekonomiska omständigheter.

Vid de dövas riksdag i september i år beslutades att en framställning skulle göras om nedsättning av licensavgiften, inte minst med tanke på att de döva inte kan tillgodogöra sig så stor del av de program som sänds.

I motionen II:90 år 1968 hemställdes att döva och hörselskadade personer skulle befrias från skyldigheten att lösa TV-licens vid innehav av television apparat. Statsutskottet anförde i sitt yttrande över motionen bl. a. följande:

»Utskottet vill därför inte motsätta sig att en prövning i en eller annan form kommer till stånd rörande de praktiska och ekonomiska möjligheterna att åstadkomma en hel eller partiell avgiftsbefrielse för berörda parter. Vad utskottet sålunda anförut bör av riksdagen ges till känna för Kungl. Maj:t.»

Det är glädjande att handikapputredningen vill ta upp även detta problem. Jag anser dock inte att man behöver invänta denna utrednings resultat för att kunna ta initiativ. Med tanke på riksdagens behandling av nyssnämnda motion har statsrådet möjligheter att handla när som helst. Därför är det min förhoppning att statsrådet vill medverka till en snar behandling av denna

Ändring i ärvdabalken, m. m.

fråga i positiv riktning till glädje och uppmuntran för de döva och hörsel-skadade.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 13

Ändring i ärvdabalken, m. m.

Föredrogs första lagutskottets utlåtande nr 52, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i ärvdabalken, m. m., såvitt den hänvisats till lagutskott, dels och i ämnet väckta motioner.

Genom en den 26 september 1969 dagtecknad proposition, nr 124, vilken hänvisats till bevillningsutskottet, såvitt avsåge ändring i förordningen om arvs-skatt och gåvoskatt, och i övrigt till lagutskott, i vilken sistnämnda del propositionen behandlats av första lagutskottet, hade Kungl. Maj:tt, såvitt nu var i fråga, under återopande av propositionen bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över justitieärenden och lagrådets protokoll, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

1) lag om ändring i giftermålsbalken,
2) lag om ändring i lagen den 8 april 1927 (nr 77) om försäkringsavtal,

3) lag om fortsatt giltighet av lagen den 15 maj 1959 (nr 157) med särskilda bestämmelser om makars gemensamma bostad,

4) lag om ändring i föräldrabalken,

5) lag om fastställande av faderskap till barn utom äktenskap,

6) lag om ändring i lagen den 12 december 1958 (nr 642) angående blodundersökning m. m. i mål om äktenskaplig börd eller faderskapet till barn utom äktenskap,

7) lag om ersättning i vissa fall för utgivna underhållsbidrag,

8) lag om ändring i ärvdabalken,

9) lag om ändring i namnlagen den 11 oktober 1963 (nr 521).

Beträffande propositionens huvudsak-

liga innehåll anfördes bl. a. följande.

I propositionen föreslås ändringar i reglerna om efterlevande makes ställning i ekonomiskt hänseende, om fastställande av faderskap till barn utom äktenskap och om utomäktenskapliga barns rätt till arv.

De nya bestämmelserna om fastställande av faderskap till utomäktenskapliga barn går ut på att en man som haft samlag med barnets moder under konceptionstiden skall förklaras vara fader till barnet, om det med hänsyn till samtliga omständigheter är sannolikt att barnet avlats av honom. Vill någon erkänna faderskapet, skall det ske skriftligen, och erkännandet skall godkännas av barnavårdsmannen, alternativt barnavårdsnämnden. Sådant godkännande får inte lämnas med mindre det kan antas att mannen är fader till barnet. Kan faderskapet inte fastställas genom erkännande åligger det enligt förslaget i princip barnavårdsmannen att föra talan mot den eller de män som haft samlag med modern under konceptionstiden och som skäligen kan komma i fråga som fader till barnet. I vissa undantagsfall skall barnavårdsmannen dock kunna låta bli att föra faderskapstalan.

Utomäktenskapliga barn skall enligt propositionen bli helt likställda med barn i äktenskap i fråga om rätt till arv efter fader och släktingar på fadersidan.

Namnlagen föreslås ändrad så att där anges att barn utom äktenskap genom anmälan hos pastor kan anta faderns släktnamn.

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 januari 1970. Beträffande arvsrätten för barn utom äktenskap innebär detta att reformen slår igenom för alla arvfall som inträffar efter nämnda dag oavsett när barnet är fött eller faderskapet fastställts.

I samband med propositionen hade utskottet behandlat följande i anledning av propositionen väckta motioner:

Ändring i ärvdabalken, m. m.

1) de likalydande motionerna I: 1074 av herr *Ernulf m. fl.* samt II: 1243 av herrar *Wiklund* i Stockholm och *Persson* i Heden, vari hemställdes »att riksdagen med anledning av proposition nr 124 måtte

dels i skrivelse till Kungl. Maj:t anföra, att garantier bör skapas för att berörda fäder blir underrättade om anteckning i personakt och att regler för underlag för sådan anteckning uppställs,

för sin del besluta sådan ändring av den föreslagna lagen att denna skall gälla endast under förutsättning att faderskapet fastställts efter utgången av 1949; samt

att utskottet måtte utarbeta erforderlig lagtext»;

2) de likalydande motionerna I: 1075 av herr *Gösta Jacobsson m. fl.* och II: 1242 av herr *Oskarson*, vari yrkades att riksdagen måtte — med ändring av vad i propositionen i denna del föreslagits — besluta att övergångsbestämmelserna till lag om ändring i ärvdabalken gäves i motionerna angiven lydelse;

3) motionen I: 1073 av herr *Alexanderson*, vari yrkades att riksdagen måtte

1. avslå propositionen i vad avsåge förslagen till ändringar i ärvdabalken och namnlagen, och

2. i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla att frågan om arvsrätt för utomäktenskapliga barn gjordes till föremål för förnyad utredning i sin helhet;

4) motionen II: 1230 av fru *Hörnlund* och fru *Håvik*, vari hemställdes att riksdagen måtte besluta

dels att obligatoriskt barnavårdsman-naskap för barn utom äktenskap upphörde att gälla samt

att barnavårdsnämnderna ålades att träda i barnavårdsmans ställe, intill dess fastställande av börd och underhållsfrågan lösts,

dels ock att vederbörande utskott finge i uppdrag att utarbeta lagförslag;

5) motionen II: 1240 av herr *Bohman* och fru *Kristensson*, vari yrkades att riksdagen måtte avslå propositionen såvitt avsåge utomäktenskapliga barns arvsrätt;

6) motionen II: 1241 av fru *Holmqvist* och herr *Svensson* i Kungälv.

Utskottet hemställde,

A. att riksdagen måtte med avslag på motionen II: 1230, såvitt där yrkades ändring i de genom propositionen nr 124 framlagda förslagen, antaga förslagen till lag om ändring i föräldrabalken, lag om fastställande av faderskapet till barn utom äktenskap, lag om ändring i lagen angående blodundersökning m. m. i mål om äktenskaplig börd eller faderskapet till barn utom äktenskap samt lag om ersättning i vissa fall för utgivna underhållsbidrag;

B. att riksdagen måtte

dels avslå motionen I: 1073, såvitt däri yrkades avslag på förslagen till lag om ändring i ärvdabalken och lag om ändring i namnlagen, samt motionen II: 1240,

dels avslå motionen I: 1073 i övrigt;

C. att riksdagen måtte med avslag på motionerna I: 1074 och II: 1243, såvitt däri yrkades ändring i övergångsbestämmelserna, samt I: 1075 och II: 1242 antaga förslaget till lag om ändring i ärvdabalken;

D. att riksdagen måtte antaga övriga genom propositionen framlagda författningsförslag, såvitt nu var i fråga;

E. att motionerna I: 1074 och II: 1243, såvitt de avsåge anteckning i personakt och information om den utvidgade arvsrätten samt i den mån de ej kunde anses besvarade genom vad utskottet anfört i sitt yttrande, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

F. att motionen II: 1241, i den mån den ej kunde anses besvarad genom vad utskottet anfört i sitt yttrande, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

G. att motionen II: 1230, i den mån den ej omfattades av vad utskottet hem-

Ändring i ärvdabalken, m. m.

ställt under A, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits

Vid B i utskottets hemställan

1) av herr *Alexanderson* (fp), som ansett att utskottet under B bort hemställa, att riksdagen måtte

dels bifalla motionen I: 1073, såvitt däri yrkades avslag på förslagen till lag om ändring i ärvdabalken och lag om ändring i namnlagen, samt motionen II: 1240,

dels med bifall till motionen I: 1073 i övrigt i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla att frågan om arvsrätt för utomäktenskapliga barn gjordes till föremål för förnyad utredning i sin helhet;

Vid C i utskottets hemställan

2) av herr *Oskarson* (m), som ansett att utskottet under C bort hemställa,

att riksdagen måtte dels med förklaring att övergångsbestämmelserna till det genom propositionen framlagda förslaget till lag om ändring i ärvdabalken icke kunnat i oförändrat skick antagas, dels med bifall till motionerna I: 1075 och II: 1242, dels med avslag på motionerna I: 1074 och II: 1243, såvitt avsåge dessa övergångsbestämmelser, för sin del antaga förslaget till lag om ändring i ärvdabalken med den ändringen att övergångsbestämmelserna erhöles i reservationen angiven lydelse, innebärande att om barn utom äktenskap vore fött innan den nya lagen trätt i kraft, skulle som huvudregel beträffande barnets och dess avkomlingars rätt till arv och arvsrätten efter dem gälla att äldre lag skulle tillämpas även om arvlåtaren avlidit efter de nya bestämmelsernas ikraftträdande, samt att detsamma skulle gälla i fråga om underhållsbidrag ur kvarlätenkap;

3) av herrar *Ernulf* (fp) och *Dockered* (cp) samt fru *Anér* (fp) och fru *Jonäng* (cp), vilka ansett att utskottet under C bort hemställa,

att riksdagen måtte dels med förklaring att övergångsbestämmelserna till det genom propositionen framlagda förslaget till lag om ändring i ärvdabalken icke kunnat i oförändrat skick antagas, dels med bifall till motionerna I: 1074 och II: 1243, såvitt avsåge dessa övergångsbestämmelser, dels med avslag på motionerna I: 1075 och II: 1242, för sin del antaga förslaget till lag om ändring i ärvdabalken med den ändringen att punkt 3 i övergångsbestämmelserna erhöles i reservationen angiven lydelse, innebärande att den nya lagstiftningen skulle gälla i de fall där faderskapet fastställts efter utgången av år 1949.

Vid G i utskottets hemställan

4) av herr *Hansson* i Piteå (s), som ansett att utskottet under G bort hemställa,

att riksdagen måtte i anledning av motionen II: 1230 i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om avskaffande av barnavårdsmannainstitutionen och till nya bestämmelser i enlighet med vad reservanten anført förelades nästa års riksdag i så god tid att nya regler kunde träda i kraft den 1 juli 1970.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr OSKARSON (m):

Herr talman! Låt mig först deklarerat att det är med stor tillfredsställelse man kan konstatera att vi nu får likställighet i fråga om arvsrätt för barn i och utom äktenskap. Detta blir resultatet av det beslut vi nu går att fatta. I det hänseendet är vi alla överens. Jag vill klart säga ifrån detta, eftersom det inte är mot principen om likaberättigande mellan barn födda inom och utom äktenskapet som jag vänder mig i min reservation. Vad jag reserverar mig mot är de övergångsbestämmelser som föreslås i propositionen.

I och för sig skulle det vara önsk-

Ändring i ärvdabalken, m. m.

vårt — det håller jag med om — att de nya arvsregler som föreslås kunde tillämpas i alla arvsfall efter det att den nya lagen trätt i kraft. En sådan ordning måste emellertid grunda sig på att de nya reglerna och de äldre är likvärdiga. Så är inte förhållandet. Det är främst två saker som jag vänder mig mot och som jag något vill beröra.

Enligt de bestämmelser som nu gäller förklarar en man som är instämd i faderskapsmål som barnafar, om han under konceptionstiden haft samlag med modern, därest det ej är *osannolikt* att barnet avlats vid samlaget. Detta är alltså en negativ bevisföring. Att detta sätt att fastställa faderskapet haft många svagheter är fullt klart.

Enligt utskottsutlåtandet avgjorde högsta domstolen förra året ett mål, där en man förklarades vara fader till ett utomäktenskapligt barn trots att mannen enligt statistiska beräkningar endast med 1,2 procents sannolikhet kunde anses vara fader till barnet.

Alltså har faderskap ända fram till våra dagar fastställts på mycket lösa grunder, och hittills har de lagstiftande myndigheterna måst sträcka vapen inför svårigheterna att bygga arvsrätten för utomäktenskapliga barn på betryggande grund. Visserligen har säkerheten under årens lopp kunnat ökas — det vet vi alla — genom de medicinska framstegen framför allt på blodgrupperingens område och genom antropologiska undersökningar. Men alltjämt har den negativa bevisföringen gällt. Först i och med den nu föreslagna lagen inför ett annat sätt att fastställa faderskapet, nämligen genom positiv bevisföring. Nu skall nämligen i faderskapsmål, därest mer än en person kan komma i fråga som fader till barnet, prövas vilken av männen som med största sannolikhet är fader till barnet. Detta är enligt min uppfattning — den delas av många — ett stort framsteg på rättssäkerhetens område, även om man allt framgent måste ge Bibeln rätt i att ing-

en med visshet skådat sin fader. Detta talesätt gäller ju för övrigt inte bara utomäktenskapliga barn.

Arvsrätten för utomäktenskapliga barn har tagits upp vid flera tillfällen tidigare. Enligt ärvdabalkssakkunniga, som avgav sitt betänkande år 1954, bör en lag om arvsrätt för utomäktenskapliga barn inte ha retroaktiv verkan. Vad som gjorde de sakkunniga tveksamma på denna punkt var framför allt den osäkerhet med vilken faderskapet fastställdes men även de psykologiska effekter som en sådan arvsrätt skulle få. Ärvdabalkssakkunniga säger på s. 219 i sitt betänkande att barnet kan vara okänt för faderns anhöriga och att det fördenskull vid ett arvsfall på ett överraskande sätt skulle tränga in i en samhörighet där det ej tidigare hört hemma.

Dåvarande justitieminister Zetterberg intog samma hållning i en lagrådsremiss år 1958. Statsrådet sade där att han i likhet med det stora flertalet remissinstanser ansåg övervägande skäl tala mot en retroaktiv verkan av arvsrätten. Han fortsatte: »Jag vill emellertid understryka vikten av att barnavårdsnämnden erhåller anvisningar att beträffande utomäktenskapliga barn födda före nya balkens ikraftträdande verka för att dessa genom arvsrättsförklaring eller eljest erhåller sådan ställning i arvshänseende som kan anses stå i överensstämmelse med grunderna för de nya arvsreglerna.»

Jag vill helt ansluta mig till detta justitieminister Zetterbergs ställningstagande. Jag anser detta vara lika aktuellt i dag som det var 1958. Lagrådet intog då samma hållning som statsrådet Zetterberg. Jag måste konstatera att det är en märklig svängning som ägt rum mellan dåvarande justitieministerns uppfattning och den nuvarande justitieministerns. Lika anmärkningsvärd är lagrådets totala helomvändning.

En annan omständighet som jag också berör i reservationen och som ligger

Ändring i ärvdabalken, m. m.

till grund för mitt ställningstagande är den bristfälliga registrering som tidigare förekommit när det gäller de utomäktenskapliga barnen. Före 1918 infördes över huvud taget inte någon anteckning om barn utom äktenskapet vid faderns namn i församlingsboken. Därefter gällde att utomäktenskapliga barn skulle antecknas vid faderns namn men anteckningen togs i regel inte in i faderns flyttningsbetyg, och det kom sålunda inte att följa denne om han flyttade till annan ort. Mellan åren 1947 och 1967 antecknades i personakten för en man inte andra barn till honom än eventuella trolovningsbarn och barn med arvsrätt. Först från och med den 1 januari 1968 antecknas andra barn, men det bör uppmärksammas att detta icke görs med retroaktiv verkan. Det kan alltså vara mycket svårt — om det gäller barn födda före 1918 absolut omöjligt — att utreda, om en avliden man har barn utom äktenskapet.

Herr talman! Det är mot bakgrund av dessa av mig här relaterade förhållanden som jag har föreslagit att den nya arvslagen icke skall ha retroaktiv verkan utan gälla från den dag då lagen träder i kraft. Jag har gjort det därför att jag är rädd för att denna nya lag annars kommer att få mycket tråkiga verkningar för en del människor.

Även om det nu är fråga om ett mindre antal människor — och det är inget tvivel om att så är förhållandet — är detta dock inget skäl att ge avkall på rättssäkerheten för denna grupp.

Jag anser det därför vara ett humanitärt krav att denna lag inte får den retroaktiva verkan som är föreslagen. Som jag tidigare har sagt har det hänt att mannen har ådömts faderskap på mycket lösa grunder — ju längre tillbaka desto lösare grunder — och många gånger har han också, då han har utpekats som barnafader, fattat sitt beslut på helt andra grunder och med helt andra åtaganden än som skulle ha

varit fallet om den nu föreslagna lagen då skulle ha gällt.

Jag är orolig för att det kan uppstå många tråkigheter, för att inte säga rent av tragiska följder inom en familj där det inte är känt för någon annan än fadern att han har ett utomäktenskapligt barn. Man kan tänka sig in i den situation som en sådan man råkar i. Han måste välja mellan att nu framstå i en helt annan dager för sin familj och sina barn än han har gjort tidigare eller att låta det komma fram först sedan han avlidit. I båda fallen tycker jag det är lika beklagligt.

Jag vill därför, herr talman, ansluta mig till vad statsrådet Zetterberg på sin tid anförde att man på allt sätt bör verka för att utomäktenskapliga barn som är födda före lagens ikraftträdande skall få sin rätt men att man inte skall låta lagen verka bakåt i tiden. Det är inte vanligt i andra sammanhang, och jag kan inte finna att det föreligger något skäl för att så skall ske i detta fall.

Herr talman! Mot bakgrund av vad jag här har anfört har jag fogat en reservation till första lagutskottets utlåtande nr 52, och jag ber att få yrka bifall till den reservationen.

Fru JONÄNG (cp):

Herr talman! I föreliggande proposition föreslås ändringar inom tre centrala områden av familjerättslagstiftningen. Det gäller reglerna om efterlevande makes ställning i ekonomiskt hänseende, det gäller fastställande av faderskap till barn utom äktenskap och det gäller de utomäktenskapliga barnens arvsrätt.

Vad beträffar den efterlevande maken ger förslaget ett förstärkt skydd och gör det lättare att hålla samman ett litet dödsbo utan att arvsordningen fördenskull slås sönder.

När det gäller fastställande av faderskap till barn utom äktenskap innebär

Ändring i ärvdabalken, m. m.

förslaget att en man som haft samlag med barnets moder under konceptionstiden skall förklaras vara fader till barnet, om det med hänsyn till samtliga omständigheter är sannolikt att barnets avlats av honom.

Utskottet är enigt när det gäller dessa förslag. Däremot råder delade uppfattningar beträffande de utomäktenskapliga barnens arvsrätt. Jag företräder reservation 3 som önskar en begränsning av lagstiftningens retroaktiva verkan.

Vi reser vanter delar propositionens principiella uppfattning om likställdhet i arvshänseende mellan barn inom och utom äktenskap. Gällande lag ger barn utom äktenskapet arvsrätt efter fadern, om barnet är trolovningsbarn eller om fadern avgivit arvsrättsförklaring. Andra barn utom äktenskap har alltså inte arvsrätt efter fadern och faderns släktingar. Det har varit ett ständigt aktuellt önskemål att barn utom äktenskapet skulle få arvsrätt också efter fadern och hans släktingar och därmed bli likställda med barn inom äktenskapet. Förhållandena är redan så bl. a. i Danmark, Norge och Island. Man måste känna tillfredsställelse över att vi nu även i vårt land får denna likställdhet, men vi begär i reservationen en begränsning av retroaktiviteten. Vi anser oss inte kunna medverka till att fördröja reformen in på nästa århundrade, vilket skulle bli fallet om arvsrätten skulle gälla endast de barn som föds efter det lagen trätt i kraft 1970. Som gräns sätter vi 1950, då vi genom föräldrabalken fick bestämmelser som gav ökad garanti för riktiga fastställelser av faderskap.

Vi bygger vårt ställningstagande framför allt på två argument som båda gäller fastställande av faderskap. Faderskap som fastställts efter nuvarande lag kan vara osäkert redan det, men osäkerheten blir större ju längre tillbaka i tiden faderskapet har fastställts. Man hade tidigare inte så säkra metoder,

men den medicinska utvecklingen har successivt gett oss större möjligheter att säkrare fastställa faderskap. Tidigare hade vi även en bristfällig registrering i folkbokföringen som kan göra det svårt att utreda om en avliden man har barn utom äktenskapet. Det föreligger alltså här stora risker för felaktigt fastställda faderskap. Om man följer propositionen kan det under sådana förhållanden få till resultat att ett barn ärver utan att släktskap över huvud taget föreligger mellan barnet och den rättsligt utpekade fadern.

Den inom arvsrätten vedertagna principen vid införande av ny lag innebär att lagen gäller då arvlåtaren avlidit efter lagens ikraftträdande. Departementschefen säger i propositionen att samma ordning bör gälla som förutsättning för den vidgade arvsrätten för barn utom äktenskap. Här har, som herr Oskarson påpekade, en mycket intressant förskjutning i uppfattning ägt rum mellan justitieministerns uttalande i propositionen i dag och vad som uttalades i propositionen 1958. Denna förskjutning har skett utan att någonting i sak har ändrats. Departementschefen 1969 säger att gängse principer vid ändringar i arvsordningen skall gälla i fråga om utomäktenskapliga barns arvsrätt, medan departementschefen 1958 säger att det är tydligt att den gängse principen inte bör gälla. Departementschefen 1958 säger följande: »Vad här efter angår övriga utomäktenskapliga barn synes det — särskilt med hänsyn till ovissheten om faderskapet, då detta fastställts enligt äldre lag, och i betraktande av att det i stor utsträckning saknas uppgift i folkbokföringen huruvida en man har barn utom äktenskap — vara tydligt att den allmänna principen vid införande av nya arvsregler icke kan utan vidare vinna tillämpning. Någon meningsskiljaktighet på denna punkt föreligger heller icke.» Ärvdabalkssakkunniga hade samma uppfattning.

Båda departementscheferna har i princip samma uppfattning — de vill ha likställighet mellan barn inom och utom äktenskap — och båda departementscheferna är medvetna om riskerna för felaktigt fastställda faderskap. Båda är medvetna om bristerna i registrering- en i folkbokföringen från dessa gemensamma utgångspunkter men man drar olika slutsatser. 1958 säger man att äldre lag skall gälla för barn, som fötts före nya lagens ikraftträdande; 1969 säger man att nya lagen skall gälla alla utomäktenskapliga barn, vars arvlåtare har avlidit efter lagens ikraftträdande. Någon måste ha fel.

Kanske sanningen ligger mitt emellan i en kompromiss såsom i vår reservation. Vi har samma grunduppfattning som departementscheferna 1958 och 1969, men vi drar den slutsatsen, att man bör begränsa retroaktiviteten av den föreslagna lagstiftningen. Genom en begränsning av retroaktiviteten uppnår vi, att vi inte får så långt dröjsmål, innan verkningarna av lagen träder i kraft. Vi eliminerar också riskerna för felaktigt fastställda faderskap, vilket har mycket stor betydelse ur mänsklig och praktisk synpunkt.

Jag vill med det anförda yrka bifall till reservationen 3 och i övrigt till utskottets förslag.

Slutligen vill jag säga att det inte är så ofta som man blir lyrisk när man läser propositioner eller utskottsutlåtanden. Men denna gång har man onekligen blivit det. Två departementschefer har från samma utgångspunkt och från samma grundstoff gjort olika ställningstaganden. Man erinrar sig onekligen vad Gustaf Fröding en gång sade: »Det som är sanning i Berlin och Jena är bara dåligt skämt i Heidelberg.» Vad är det som är sanning? Kanske förhåller det sig så, att den ligger mitt emellan, nämligen i reservationen 3.

Man blir ytterligare lyrisk med en viss historisk anknytning, när man läser första lagutskottets utlåtande på s. 60.

Ändring i ärvdabalken, m. m.

Där står följande: »Bland annat har från Kungl. Maj:ts kansli utgått särskilda skrivelser till Advokatsamfundet, Bankföreningen, Sparbanksföreningen och Försäkringsbolagens riksförbund med uppgifter angående de framlagda förslagen och anmodan till organisationerna att underrätta sina medlemmar om den planerade lagstiftningen. Vidare har socialstyrelsen utarbetat en informationsskrift, som tillställts samtliga barnavårdsnämnder och barnavårdsmän. »Här kommer man onekligen att tänka på vad som stod efter vägarna under Karl XI: »I herredagsmän faren icke så fort, vad göras skall är allaredan gjort.»

Det är angeläget med information om nya lagförslag. Det är angeläget med att en långsiktig planering görs av Kungl. Maj:ts kansli och viktigt att propositioner kommer i tid. Men det måste också visas respekt för riksdagen, och cirkulär bör inte sändas ut innan lagförslagen antagits. Riksdagen är inte något transportkompani.

Herr HANSSON i Piteå (s):

Herr talman! Tre centrala delar inom den familjerättsliga lagstiftningen berörs i proposition nr 124, nämligen reglerna om efterlevande makes ställning i ekonomiskt avseende, om fastställande av faderskap till barn utom äktenskap och om utomäktenskapliga barns arvsrätt.

De synpunkter som kommit att ligga till grund för justitieminister Klings lagändringsförslag inom det familjerättsliga området är i många fall inte nya. De har länge funnits med i den allmänna debatten, i utredningar och i uttalanden från tidigare justitieministrar, men de har bara blivit kryddor i debatten, och tankegångarna har inte förrän nu fått något riktigt utrymme i lagstiftningen.

Nu föreligger i proposition nr 124 konkreta och mycket betydelsefulla förslag till ändringar i ärvdabalken. Även

Ändring i ärvdabalken, m. m.

om det i princip kan sägas att första lagutskottet tillstyrkt propositionen, föreligger dock fyra reservationer, varav tre berör arvsreglerna och en förordar en avveckling av barnavårdsmannainstitutet från den 1 juli 1970.

Jag har med undantag för den sistnämnda reservationen anslutit mig till utskottets skrivning medan jag beträffande barnavårdsmannainstitutet har anslutit mig till de synpunkter som riksdagsledamöterna Hörnlund och Håvik redovisar i sin motion nr 1230 i denna kammare. Jag delar helt den uppfattningen att nuvarande och föreslagna barnavårdsmannainstitut skall upphöra och dess uppgifter tillföras barnavårdsnämnderna.

Den i propositionen föreslagna ordningen innebär att barnavårdsnämnden liksom nu automatiskt skall förordna barnavårdsman för barn födda utom äktenskap och att förordnandet sedan kan fortgå till dess barnet fyllt 18 år.

Enligt den av motionärerna föreslagna ordningen skulle det vid anmälan om födelse av barn utom äktenskap tillkomma barnavårdsnämnden att utse härför lämplig tjänsteman att biträda modern med att få faderskapet och underhållsbidraget fastställt i avtal eller i dom, varefter det skulle tillkomma barnavårdsnämnden att pröva och besluta i dessa frågor. Sedan nämnda frågor blivit lösta skulle barnavårdsnämndens uppdrag upphöra.

Första lagutskottet avstyrker bifall till motionen och framhåller i sitt utlåtande bl. a. att år 1965 föddes nära hälften av de ca 17 000 utomäktenskapliga barnen av tonåringar, och att erfarenheter na synes visa att de unga vårdnadshavarna många gånger har svårt att själva tillvarata barnets rätt.

Frågan är nu vilka åldersgrupper som utskottet åsyftar med begreppet tonåringar. År 1967 föddes 18 323 barn utom äktenskap och av dessa var över 10 000 barn till mödrar som fyllt 20 år. Frågan är också på vad sätt den av

motionärerna föreslagna ordningen skulle äventyra barnets rätt.

Det primära måste vara, inte minst med hänsyn till den nu föreslagna fulla arvsrätten för utomäktenskapliga barn, att barnets börd blir fastställd och att frågan om underhållsbidrag får en tillfredsställande lösning. Eftersom det blir barnavårdsnämnden eller vid delegerad beslutanderätt nämndens arbetsutskott som slutligt prövar och beslutar i dessa frågor, borde det finnas en större garanti för att barnets intressen verkligen blir tillgodosedda.

I detta avseende är det alltså ett oavvisligt krav att den ensamman modern får ett speciellt stöd av samhället, men i övrigt bör hon erbjudas hjälp av ekonomisk eller kurativ natur efter samma normer som erbjudes övriga medborgare.

Låt mig erinra om att barnet står under frivillig tillsyn av barnavårdscentralen fram till skolåldern. Enligt vad jag inhämtat från min egen kommun förekommer fem eller flera hembesök under barnets första levnadsår, och sedan följer varje år besök i varierande antal fram till sexårsåldern.

För moder och barn spelar bostadsfrågan en stor roll liksom moderns möjligheter att klara uppehållet för sig själv och barnet. Den hjälpen tillkommer det socialvården att lämna om så skulle erfordras. Socialvården skall också underrätta modern om möjligheterna att erhålla yrkesutbildning eller arbetsanställning. Likaså tillkommer det socialvården att förmedla barn-tillsyn; i det avseendet får nog ensamstående mödrar bedömas utgöra den grupp i samhället som socialvården i första hand söker hjälpa.

Som jag tidigare påpekat har utskottet framhållit att unga mödrar har svårt att själva tillvarata barnets rätt. Jag delar inte denna uppfattning. Det måste i varje fall vara uppenbart för dem som kommit i beröring med denna verksamhet, att om de ensamstående

Ändring i ärvdabalken, m. m.

mödrarna skulle vara så hjälplösa och i behov av stöd och hjälp från barnavårdsmanne sidan, som man från visst håll vill göra gällande, skulle kommunerna eller barnvårdsnämnderna inte kunna belasta varje barnavårdsman med mellan 200 och 300 barnavårdsmanne sidan. Ja, det finns säkert barnavårdsmanne sidan som har flera barnavårdsmanne sidan än så.

Utskottet framhåller gärna tonåringarnas behov av barnavårdsmanne sidan men förbiser att även tonårsmodern blir äldre. Låt oss för jämviktens skull även se åt andra hållet. Om en ensamstående kvinna vid 32 års ålder blir mor, skall barnvårdsnämnden även i detta fall förordna barnavårdsmanne sidan. Barnavårdsmanne sidan kan sedan bestå till dess att barnet fyllt 18 år. Vid den tidpunkten är modern 50 år, och först då bedöms hon vara i stånd att på egen hand klara barnets uppfostran. Det är uppenbart att i utskottets ögon saknar den ensamstående modern, i motsats till den gifta, ansvar och förmåga att ensam fostra och vårda sitt eller sina barn. Verkligheten talar emellertid ett helt annat språk.

Jag är förvånad över att justitieministern ansett att den gamla ordningen med barnavårdsmanne sidan skall bibehållas, inte minst därför att familjeberedningen i sitt betänkande föreslår att barnavårdsmanne sidans skyldigheter skall överföras på barnvårdsnämnden med åliggande för nämnden att varje år pröva om uppdraget kan upphöra eller ej.

Svenska kommunförbundet, som inte minst i detta avseende måste bedömas som en tungt vägande remissinstans, har också för sin del förordat att barnavårdsmanne sidans skyldigheter bör överföras på barnvårdsnämnderna.

Bättre till mods blir man inte av att förre justitieministern i direktiven till den i höstas tillsatta utredningen för översyn av den familjerättsliga lagstiftningen deklarerat att nuvarande ordning med automatiskt förordnande av

barnavårdsmanne sidan för barn utom äktenskap skall bestå, medan det kan ifrågasättas om barnavårdsmanne sidan förordnandet skall fortgå under barnets hela uppväxttid.

Familjeberedningen framhåller i sitt betänkande bl. a. följande:

»När barnavårdsmanne sidan institutionen skapades i samband med tillkomsten av 1917 års lag om barn utom äktenskap, var samhällets övriga barnavårdande funktioner mycket utvecklade. Detta torde vara orsaken till att institutionen gavs en så självständig utformning i förhållande till den övriga barnavården genom att barnavårdsmanne sidan personligen förordnades för att på olika sätt bistå barnet och den ensamma modern.

Förhållandena år 1917 för de mödrar som födde barn utom äktenskapet var också ofta sådana att både moder och barn fick lida nöd, förhållanden som kunde avläsas i bl. a. den relativt högre dödligheten för utomäktenskapliga barn, jämfört med barn födda i äktenskapet. Eftersom samhällets möjligheter att bistå var allmänt sett begränsade var det naturligt att lagstiftarna gjorde det till en obligatorisk skyldighet för kommunerna att förordna barnavårdsmanne sidan för de utomäktenskapliga barnen, som hade det sämst. Ändamålsenligheten med detta och en del andra därmed sammanhängande stadganden har emellertid ifrågasatts, sedan samhällsutvecklingen ändrats mycket till det bättre under de fem decennier som förflutit sedan barnavårdsmanne sidan institutionen tillkom. I diskussionen om institutionens framtida utformning har därför hävdats med allt större bestämdhet att tiden nu är mogen för dess reformering.»

Om familjeberedningen hade dragit de enligt mitt förmenande rätta slutsatserna av sitt vettiga resonemang, skulle den ha förordat en lösning i linje med en som motionärerna fru Hörnlund och fru Håvik pläderar för i

Ändring i ärvdabalken, m. m.

sin motion. Nu gick familjeberedningen bara halva vägen, men inte ens en sådan lösning vann förståelse. Allt framgent skall alltså, om utskottsmajoritetens grundsyn får råda, ogifta mödrar betraktas såsom en särgrupp i samhället.

Justitieminister Kling är värd all uppskattning för sitt förslag om vidgad arvsrätt för utomäktenskapliga barn och för andra reformer som blivit genomförda under hans tid som departementschef. Lagen om full arvsrätt för utomäktenskapliga barn rimmar väl med våra strävanden om ökad jämlikhet. Förslaget att barnavårdsmannainstitutet skall behållas syftar till att konservera en stödform, som i dag icke fyller någon annan uppgift än att låta den ogifta modern framstå såsom tillhörande en sämre kategori än den gifta, och den kan på sitt sätt bidra till att skapa osjälvständiga människor. Kan det vara rimligt att vi i dag skall stimulera en sådan utveckling? Förvisso inte.

Familjeberedningen framhöll 1967 att tiden var mogen för en reformering av institutet. Motionärerna och reservanten är i detta avseende helt ense med utredningen, och vi beklagar att denna uppfattning icke delas av departementschefen och av första lagutskottet. Att så icke är fallet har föranlett oss att agera i denna betydelsefulla fråga.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till första lagutskottets utlåtande nr 52 utom i vad avser det avsnitt som berör barnavårdsmannainstitutet, där jag yrkar bifall till reservationen 4.

I detta anförande instämde fru *Thunvall*, herrar *Jadestig* och *Hugosson*, fru *Dahl*, fru *Sigurdson*, fru *Gradin* samt herr *Gustavsson* i Nässjö (samtliga s).

Herr BOHMAN (m):

Herr talman! Är det inte en händelse som ser ut som en tanke att justitieministern, samtidigt som ledamöter av

vår socialdemokratiska regering kritiserar arvsrättsinstitutet och synbarligen vill avskaffa det helt och hållet, lägger fram ett förslag om en väsentlig utvidgning av arvsrätten. Den misstanken kan lätt få näring att det bakom förslaget om arvsrätt för utomäktenskapliga barn — i den form det nu föreligger — finns en strävan att urholka arvsrätten och att göra det lättare för svenska folket att så småningom smälta ett förslag om dess totala avskaffande.

Vad som i övrigt är mest utmärkande för lagförslaget är bristen på konsekvens och lagtekniskt samband med hittillsvarande arvs- och familjerättsliga regler. De normer som sedvanerättsligt och på grund av lagstiftning utbildats i vårt land bör inte rimligen få över en natt brytas ned på det sätt som justitieministern föreslår utan att alla praktiska, ekonomiska och psykologiska övergångsproblem först har analyserats. Det förefaller, av propositionen att döma, som om dessa problem och svårigheter ansetts helt underordnade. Det allt överskuggande intresset har varit att — som det heter — tillgodose de sociala rättvisekrav som talar för en omedelbar utvidgning av arvsrätten till utomäktenskapliga barn.

Det är naturligtvis främst den nya lagstiftningens tillbakaverkande kraft som kommer att få de mest ingripande konsekvenserna för bestående ekonomiska och rättsliga förhållanden och som kommer att slå mest blint. Denna mot svenska rättsprinciper stridande lagstiftningsmetod har redan kritiserats av herr Oscarson och av fru Jonäng och kommer säkerligen också att kritiseras i den följande debatten. Jag tänker därför endast i förbigående beröra några därmed sammanhängande problem. Det är andra aspekter som jag tycker är mera väsentliga och som jag kommer att gå in på.

Den arvsrättsreform — som det heter — som justitieministern nu vill genomföra grundas enligt hans egna uttalan-

Ändring i ärvdabalken, m. m.

den »på den principiella uppfattningen att en viss grupp människor inte till följd av sin börd skall vara sämre lottrade än andra» — en generell slutsats som man visserligen kan acceptera men som strängt taget borde leda till ett totalt avskaffande av arvsrätten som sådan. Men det är ju inte på grund av börd i och för sig eller på grund av börd enbart som några är sämre lottrade utan de är det därför att de saknar den gemenskap och den samhörighet med arvlåtaren, på vilken vår arvs- lagstiftning hittills bygger.

Det förhåller sig ju så, att enligt allmän rättsuppfattning utgör inte enbart blodsbandet grund för arvsrätt, utan det är även den därmed förenade sociala och ekonomiska samhörigheten. Detta vitsordar också första lagutskottet. Men utskottet anser sig kunna bortse från detta då det gäller så nära anförvanter som egna barn. Samtidigt medger utskottet öppet att ännu »saknas dock metoder enligt vilka ett barns härstamning kan fastslås med full viss- het». Och när utskottet hävdar blods- bandets företrädare framför familjesam- hörigheten blir en retroaktiv tillämp- ning av lagen än mer inkonsekvent. Hur kan man, herr talman, så starkt framhäva blodsbandsprincipen då man har den uppfattningen — som första lagutskottet ger uttryck åt i sitt utlåt- ande — att hittillsvarande faderskaps- bestämmelser lett till »att den från bör- jan instämde mannen (kan) förklaras för fader, även om annans faderskap kan vara lika sannolikt eller kanske undantagsvis rent av mer sannolikt».

Nej, herr talman, vår arvs- lagstiftning har hittills ansetts vara en följd av nära släktskap, sammanlevnad samt social, ekonomisk och familjerättslig gemen- skap över huvud taget. Detta har som bekant lett till att svensk lagstiftning tillerkänner äkta makar arvsrätt, trots att några blodsband här icke förelig- ger, och att adoptivbarn å ena sidan medges rätt till arv efter adoptivför-

äldrarna men å andra sidan fränkänns arvsrätten efter sina biologiska släk- tingar.

Vid behandlingen av denna fråga år 1955 underströk lagrådet att arvsrätten inte kunde fylla sin uppgift att främja den ekonomiska och sociala kontinui- teten för så vitt icke fullständig sam- hörighet föreligger mellan arvlåtare och arvinge. Den svenska arvs- lagstiftningens principiella motivering är alltså fullt klar. Även om den gemenskap som lagstiftningen förutsätter i ett visst arvsfall emellanåt kan saknas, bygger dock arvsrätten på denna princip. Den i och för sig riktiga strävan — till vil- ken jag utan alla reservationer kan an- sluta mig — att skapa större rättslikhet för utomäktenskapliga barn borde alltså i första hand bygga på att öka möjlig- heterna för den samhörighet och den gemenskap som i sin tur gör en utvidg- ning av arvsrätten motiverad. De som utarbetat lagförslaget har gått motsatt väg. Förslaget prioriterar den rent eko- nomisk-tekniska arvsrättsfrågan med risk för att därigenom skärpa de eko- nomiska och personliga motsättningarna mellan utom- och inomäktenskapli- ga barn, som man i stället borde sträva efter att som ett första mål bryta ner.

I själva verket är inom familjegemen- skapen arvsrätten så att säga latent. I sin strävan efter att skapa trygghet för familjen och sina efterkommande inve- sterar — om jag får använda ett av dagens honnörord — den arbetande generationen sina besparingar i till- gångar som icke skall konsumeras utan bestå för framtiden. Det kan vara fråga om insatser i det egna hemmet, det kan vara fråga om insatser som avser att bygga upp och utveckla ett jordbruk eller ett företag som skall föras vidare till nästa generation. Och verksamheten bygger ofta på meddelaktighet från den nya generationens sida. Gemensamma insatser över generationsgränserna och prestationer i form av arbete eller peng- ar från de olika generationerna kan

Ändring i ärvdabalken, m. m.

vara så integrerade, att en separering är helt omöjlig.

Det samband, för vilket arvsrätten är ett uttryck, föreligger alltså ofta redan under arvlåtarens livstid. Ett »bolsagsförhållande» konstitueras på ett tidigt stadium. En sönderbrytning av denna gemenskap genom att ytterligare »delägare», som icke deltagit i uppbyggnaden av det gemensamma kapitalet, efter dödsfallet plötsligt förs in i gemenskapen kan därför medföra mycket stora påfrestningar både psykologiskt och ekonomiskt. För våra familjejordbruk och för de medelstora och små familjeföretagen i det svenska näringslivet kan en utvidgning av arvsrätten med tillbakaverkande konsekvenser medföra betydande olägenheter.

Det är mot den bakgrunden anmärkningsvärt, herr talman, att departementschefen anser sig kunna helt gå förbi den här problematiken och avfärda den med argumentet att ett icke-retroaktivt ikraftträdande av de nya reglerna skulle medföra att reformen först sloge igenom efter ett femtiotal år eller mera. Än mera anmärkningsvärt är att lagrådet — vår högsta juridiska granskningsmyndighet — anser sig kunna ansluta sig till denna uppfattning och låta viktiga juridiska principer falla bort därför att reformen eljest inte skulle få konsekvenser för andra än dem som föddes efter det att reformen hade trätt i kraft.

Det här starka understrykandet av blodsbandets betydelse på bekostnad av samhörigheten i övrigt framstår, som jag redan har sagt, som särskilt inkonsekvent, om man beaktar vilka bristfälliga metoder som vi hittills har haft då det gällt att fastställa faderskap. Visserligen har kraven på faderskapsbevisning successivt skärpts, och metoderna att fastställa sådant kommer nu att förbättras.

I och för sig kan detta motivera att man, om man nu skall bygga på blodsbandet, utvidgar arvsrätten, men det

kan inte rimligen motivera en retroaktiv tillämpning av arvsreglerna att gälla barn i fråga om vilka faderskapet är ytterst osäkert. E contrario borde man komma fram till rakt motsatt slutsats, om man hade varit logisk. Men det har man inte varit.

Herr talman! Jag har redan starkt strukit under att det är ett angeläget önskemål att förstärka de utomäktenskapliga barnens ställning. Det finns knappast någon grupp i det svenska samhället, som så oförskyllt är så orättvist behandlad som denna grupp, och det är därför enligt min mening ett av våra viktigaste, för att citera propositionen, sociala rättvisekrav att se till att deras ställning förstärks. Rätten att ha en far, rätten att veta vem som är ens far, rätten att uppfatta sig själv som förmedlare av både en fars och en mors genetiska arv till nya generationer är en mänsklig rättighet, som det är samhällets skyldighet att försöka garantera. Varför jag angriper det lagförslag som nu ligger på bordet är därför att det *inte* tillgodoser detta syfte. Det är en reform, som så att säga börjar i galen ända. Det är viktigare att först försöka tillförsäkra de utomäktenskapliga barnen en mera erkänd ställning i samhället, att försöka ge dem den samhörighetskänsla som de i dag saknar. En utvidgad arvsrätt är för mig en konsekvens av en sådan förstärkt samhörighet. Lagförslaget är en reform på ytan, inte en reform på djupet.

Den familjerättsliga lagstiftningen skall nu ses över av en kommitté, som tillsattes bara för någon månad sedan. Denna kommitté har anbefallts att arbeta över hela det familjerättsliga fältet. Dess uppgift är att försöka utjämna de, som det heter, »stora spänningar som föreligger mellan de värderingar som lagstiftningen bygger på och den syn på familjebanden som omfattas av växande grupper av vårt folk». Direktiven är i många hänseenden starkt radikala. Jag vågar påstå att de i stor ut-

Ändring i ärvdabalken, m. m.

sträckning avviker från de värderingar som den alldeles övervägande delen av det svenska folket i dag ansluter sig till. Justitieministern har uppenbarligen varit medveten om detta. Han erkänner att de reformer han tänkt sig kommer att ge upphov till stora övergångsproblem, och han understryker — vilket bör särskilt apostroferas, eftersom samma försiktighet inte karakteriserar det lagförslag vi nu diskuterar — att »övergången från gammalt till nytt bör göras med varsamhet och omtanke om de enskilda människorna».

Flera av de frågor som den nya utredningen skall behandla rör de utomäktenskapliga barnen. Departementschefen vitsordar bl. a. själv att det samband som föreligger mellan trolovningsinstitutet och de utomäktenskapliga barnens arvsrätt kan leda till en omprövning av begreppet trolovning. De förändringar av skilsmässolagstiftningen som man skisserar kan få långtgående konsekvenser för den gängse uppfattningen om äktenskapets betydelse och om barnens ställning över huvud taget. Sambandet mellan dagens proposition och giftorättsinstitutet stryks också under, liksom även frågan om det s. k. inbördes testamentets konsekvenser för egendomsfördelningen i arvlåtarens bo. Det kan, herr talman, bli fråga om reformer som måhända kan leda till att begreppet utomäktenskapliga barn kan helt utmönstras ur vår lagstiftning.

Även laglottsinstitutet skall diskuteras, och de sakkunniga skall överväga om detta institut skall ersättas med rätt för vissa kategorier av barn till underhållsbidrag från kvarlåtenskapen. De utomäktenskapliga barnens ställning berörs starkt av detta, liksom många ogifta mödrars förhållanden i olika hänscenden. Allmänt har de sakkunniga fått mycket fria händer att ta upp även andra familjerättsliga frågor till övervägande. De har alltså möjlighet att förutsättningslöst ägna en betydande del av sitt arbete åt de utomäktenskapliga

barnens ställning. Det borde då vara en prioritetsfråga för kommittén att söka ge dessa barn den ställning i samhället som enligt moderna rättvisepinciper och av rent allmänmänskliga och demokratiska skäl framstår som angelägen.

Men att i detta läge, herr talman, då vi har en utredning som skall ta upp de utomäktenskapliga barnens problem i hela dess vidd till prövning, vidta en sådan arvsrättsreform av rent teknisk karaktär, som med retroaktiva konsekvenser plötsligt inför arvsrätt för barn som kan sakna varje slags säker gemenskap med arvlåtaren — i många fall föreligger inte ens det samband som blodsbandet innebär — utgör ett dåligt lagstiftningsförfarande. Vad det högt värderade lagrådet än må tycka, vidhåller jag att på sådant sätt bör lagstiftning inte bedrivas. När man har en möjlighet att i ett sammanhang överse hela det arvs- och familjerättsliga systemet, skall man göra det och inte plottra bort det hela genom åtgärder, som delvis kan binda den nytillsatta utredningens möjligheter till förutsättningslös granskning.

Om, för att bara ta ett exempel, utredningen skulle komma fram till att helt avskaffa det nuvarande laglottssystemet, skulle den föreslagna lagstiftningen bli ett slag i luften. Den arvsrätt som vi, om riksdagen bifaller propositionen, ger de utomäktenskapliga barnen skulle därmed bli i stort sett illusorisk. Nej, herr talman, på det sättet skall man inte lagstifta.

Anledningen till att jag i en motion tillsammans med fru Astrid Kristensson yrkat avslag på propositionen är alltså att jag anser att frågan om de utomäktenskapliga barnens arvsrätt och ställning över huvud taget bör utredas och tas upp i ett sammanhang inom den familjerättsliga kommittén. Frågans behandling i första lagutskottet har inte förmått mig att ändra uppfattning. Jag har tvärtom blivit styrkt i den mening

Ändring i ärvdabalken, m. m.

som jag tidigare har hävdad. Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till reservationen 1 av herr Alexander-son.

Fru ANÉR (fp):

Herr talman! Under förutsättning att arvsrätt över huvud taget är någonting som vi skall ha kvar i vårt land, anser jag liksom fru Jonäng — som skrivit under samma reservation som jag — och det övriga utskottet att propositionen är bra och fyller ett viktigt behov. Men det är ibland så att den till sin spets drivna rättvisan — och det är vad man försökt åstadkomma i detta sammanhang — blir den högsta orättvisa. Man kan befara att den i vissa fall blir det, när denna proposition blir lag, ty det är ett faktum, att män här i landet har blivit förklarade som fäder till utomäktenskapliga barn på biologiskt sett ytterst lösliga grunder — naturligtvis särskilt i de många fall där föräldrarna inte har bott tillsammans utan bara träffats tillfälligt. Jag är emellertid övertygad om att det åtminstone på en tidigare vetenskaplig ståndpunkt var riktigt att man med lagens hjälp tillskrev ett visst barn en viss far, även om man inte i någon som helst strikt mening kunde bevisa att han var det. Mannens rätt måste ju vägas mot det oförsörjda barnets rätt att få underhåll och överleva; det var i varje fall ofta den situation som tidigare lagstiftare hade att ta hänsyn till.

Onekligen är det dock en annan sak att på dessa mycket svaga biologiska grunder bygga hela rätten att efter 50—60 år ta arv efter en människa som man aldrig haft något att göra med. Också den rätten kan försvaras, vilket utskottet gör, men det är inte alldeles otvetydigt att den alltid bör vara starkare än hänsynen till den familj, som har haft social och ekonomisk gemenskap med fadern hela livet. Därför har jag och mina medreservanter i reservationen 3, i anslutning till motionen II:

1243 av herr Wiklund i Stockholm, yrkat att utomäktenskapligt barn inte skall ärvva sin fader om faderskapet fastställts före den 1 januari 1950. Det är inte för att vi anser att detta datum har någon speciellt magisk innebörd, utan för att vi tycker att det blir alltför stora nackdelar med att ge arvsrätt åt utomäktenskapliga barn, där osäkerheten om det reella, biologiska faderskapet är alltför stor. Här är det en fråga om grader; faderskapet blir inte plötsligt säkerställt, men det har långsamt gått framåt både genom vetenskapens framsteg och genom den ändring i lagen och dess praxis som infördes 1950. Skall man dra gränsen någonstans mellan en utomäktenskaplig arvsrätt som är så säkert grundad i biologiska fakta att man bör erkänna den och en som vilar på så osäkra fakta att man inte bör göra det, kan gränsen knappast dras någon annanstans än just då familjebalken tillkom.

Skillnaden är inte så stor i ordalydelsen; förut blev man förklarad far om det inte var omöjligt att man var det, sedan väl modern utpekade den hon ansåg vara far, och efteråt blev man förklarad far om det inte var osannolikt att man var det. En viss skillnad gjorde detta dock i verkligheten.

En väsentligt bidragande orsak till att jag anser detta vara ett lämpligt datum är också att de som är födda före 1950 inte är några oförsörjda barn, som vid den — om jag så får säga — oäkta faderns frånfälle berövas en viktig del av sitt uppehälle, utan det är yngre eller äldre vuxna. Deras rätt till sitt arv kan då utan alltför stötande följder vägas mot de svåra komplikationer som utkrävandet av arvet kan komma att förorsaka hos de avlidna fädernas övriga efterlevande.

Här vill jag gärna lämna ordet åt en erfaren barnavårdsman, Tolda Sandblad, som i Dagens Nyheter nyligen skrev på följande sätt:

»Har man inte också blundat för de

komplikationer som drabbar — inte den 'skyldige' själv — utan hans familj? Det finns ingenting som säger att det arv en familjefar lämnar efter sig är hopbragt av honom själv. När detta tvång då ändå sätts in upphävs en gammal rättsregel, nämligen den att var och en bötar för sig själv. Men ännu allvarligare är det kanske med de emotionella bördor man lägger på framför allt efterlevande hustrur, vigda eller i samvetsäktenskap. Dessa skall tvångsvis upplysas om och ta konsekvenserna av mannens dolda förbindelser i en situation som i sig själv är svår nog att bära. Är det inte att bädda för mänskliga katastrofer?»

Jag vill inte överdriva betydelsen av dessa mänskliga katastrofer, men jag vill inte heller överdriva betydelsen av att människor i låt oss säga 50-årsåldern, som aldrig förut haft kontakt med sin legale men kanske inte biologiske far, får del i det arv han lämnar efter sig. Även med de instruktioner till folkbokföringsmyndigheterna, som nu skall utfärdas respektive har utfärdats, är det fortfarande en sinkadus, om en människa med utomäktenskaplig börd över huvud taget får vetskap om sin fars död, respektive om någon i dödsbrevet vet om den utomäktenskaplige arvingen, ty det är ju villkoren för att det skall bli något arv. Det blir sålunda alltid ett visst orättvisemoment här — större ju längre bort man kommer i tiden. I fortsättningen kommer denna svårighet inte att finnas, eftersom barnvårdsnämnden skall se till att barnet förs in på faderns personakt och följer med denna vid varje flyttning.

Den reservation som jag och mina medreservanter har avgivit har alltså endast betydelse under en begränsad framtid och är mera avsedd att förhindra icke förutsedda förvecklingar på grund av tidigare lagars effekt än att minska effekten av den nu föreslagna och i och för sig utmärkta lagen.

I motionen II:1243 ingår även ett

Ändring i ärvdabalken, m. m.

krav på att fäder till utomäktenskapliga barn blir underrättade om att barnets namn förs in på deras personakt så att de får möjlighet att begära rättelse om något fel skulle ha uppstått. Utskottet förutsätter att så sker, och därmed har ytterligare garantier skapats för att den nya lagen i möjligaste mån inte skapar nya orättvisor utan endast nya rättvisor.

Vad beträffar arvingar födda utom äktenskapet för 20 år sedan eller tidigare är det så svårt att avgöra vad som verkligen från alla parter synpunkt är rättvist eller ej att vi anser att man kan låta den tidigare lagen fortsätta att gälla.

Jag yrkar alltså, herr talman, bifall till reservationen 3.

Fru LÖFQVIST (s):

Herr talman! »I propositionen 124, som första lagutskottet behandlar i sitt utlåtande nr 52, föreslås viktiga förändringar på tre olika områden av familjerätten.»

Den inledningen tror jag nästan samtliga talare startat sina anföranden med. Bakom förslagen ligger emellertid ett omfattande utredningsarbete som sträcker sig långt tillbaka i tiden. Det gäller framför allt frågan om de utomäktenskapliga barnens arvsrätt, en fråga som varit aktuell alltsedan början av detta århundrade. Men även de övriga förslagen — förslagen om efterlevande makes ställning och om fastställande av faderskap till barn utom äktenskap — berör rättsområden som ständigt varit föremål för lagstiftarnas uppmärksamhet.

Beträffande förslagen om efterlevande makes ställning och om fastställande av faderskap till barn utom äktenskap har enigheten inom utskottet varit fullständig, och jag saknar alltså anledning att närmare gå in på de förslagen. Förslagen har emellertid ett samband med frågan om de utomäktenskapliga bar-

Ändring i ärvdabalken, m. m.

nens arvsrätt, något som föranleder mig att säga några ord om dem.

För efterlevande make innebär propositionens förslag ett förstärkt skydd som underlättar för honom eller henne att hålla hemmet samman när det är fråga om mindre dödsbon. Detta åstadkommes genom att den s. k. sextusen-kronorsregeln höjes till ett belopp motsvarande fyra basbelopp enligt lagen om allmän försäkring eller för närvarande 24 000 kronor, vilket belopp i fortsättningen vid bodelning alltid skall tillfalla den efterlevande maken utom då den avlidne efterlämnar barn under 16 år som inte är makarnas gemensamma.

Förslaget tillgodoser enligt utskottets mening väl syftet att skydda den efterlevande maken samtidigt som grundvå-larna för arvsordningen inte rubbas. Att så inte sker nu är angeläget med tanke på den nya utredning som för några månader sedan tillsattes för att göra en allmän översyn av den familjerättsliga lagstiftningen.

De nya faderskapsreglerna innebär en uppmjukning av den stränga faderskapspresumption som gällande bestämmelser i föräldrabalken innebär. Enligt det framlagda förslaget skall en man förklaras vara fader till ett utomäktenskapligt barn om det är utrett att han verkligen haft samlag med modern under tid då barnet kan vara avlat och det med hänsyn till samtliga omständigheter också är sannolikt att barnet avlats av honom. När fler män kan komma i fråga som fader till barnet, skall i fortsättningen talan kunna föras samtidigt mot samtliga. Domstolen har då att avgöra om övervägande sannolikhet talar för det ena eller andra faderskapet.

Den föreslagna ändringen är enligt utskottets mening väl ägnad att skapa ökande garantier för materiellt riktiga faderskapsavgöranden, och reformen bör alltså hälsas med stor tillfredsställelse.

Enligt propositionen skall det liksom

hittills i första hand ankomma på barnavårdsmanen att göra utredning i faderskapsfrågor. Detta utomprocessuella förfarande är av stor betydelse då flertalet faderskap alltjämt fastställs genom erkännande och utan att saken dras inför domstol. Propositionen bygger således på den nuvarande ordningen att barnavårdsman automatiskt förordnas för barn utom äktenskap. I denna del föreligger en motion — II: 1230 — av fru Hörnlund och fru Håvik — vilkas teser också anammats av en reservant i utskottet.

Motionärerna anser att barnavårds-mannainstitutionen är föråldrad och att den innebär ett opåkallat förmynderskap och en särbehandling av barn utom äktenskap vilken borde vara främmande för dagens socialpolitik. Motionärernas yrkanden går ut på att riksdagen i samband med behandlingen av förevarande proposition skall besluta att det obligatoriska barnvårdsmannskapet skall upphöra att gälla och vidare att barnvårdsnämnden skall åläggas att träda i barnavårdsmans ställe intill dess börds- och underhållsfrågorna avgjorts. Skälen har härmed närmare utvecklats av herr Hansson i Piteå. Eftersom jag vet att fru Hörnlund finns på talarlistan skall jag emellertid inte gå närmare in på denna fråga. Utskottet har emellertid inte kunnat dela motionärernas uppfattning när det gäller kritiken av barnavårdsmannainstitutionen. Mödrar med barn utom äktenskap är ofta mycket unga, och unga vårdnadshavare har uppenbarligen många gånger svårt att på egen hand tillvarata barnets rätt, framför allt när det gäller fastställandet av faderskapet och underhållet. Jag kan påpeka — detta har för övrigt redan tidigare citerats ur propositionen och andra källor — att det 1965 föddes cirka 17 000 uå-barn och att ungefär hälften av dessa föddes av mödrar som var i tonåren. Det torde inte heller råda något tvivel om att många mödrar upp-

Ändring i ärvdabalken, m. m.

skattat att få den hjälp det innebär att en barnvårdsman automatiskt står till deras förfogande.

Vid dessa överväganden har utskottet kunnat stödja sig på den sakkunskap som olika ledamöter av utskottet har i dessa frågor. Såväl i familjeberedningens betänkande, som avlämnades 1967 och bl. a. gällde barnavårdsmannaskapen, som i direktiven för utredningen om översyn av den familjerättsliga lagstiftningen har man stannat för att det obligatoriska barnavårdsmannaskapet skall bibehållas, även om man har gjort vissa utflykter och haft en del funderingar. Min egen erfarenhet som barnavårdsman under många år talar också mycket bestämt i samma riktning. Detta innebär inte att man till varje pris skall bibehålla en institution, därför att den fungerat länge, och inte kunna vidta förbättringar, om man är övertygad om att institutet inte sköts eller om institutets tjänsteandar inte lyckats med sina uppdrag. Att denna institution över huvud taget skulle uppfattas som en diskriminerande kontroll av de ogifta mödrarna har jag för min del mycket svårt att tro. Såvitt jag har kunnat finna har tvärtom uppskattningen från dessa mödrars sida i regel varit mycket stor, främst därför att de slipper att stå ensamma under de från deras synpunkt mycket besvärliga förhållanden som inträder då faderskaps- och underhållsfrågorna skall utredas. Än mindre anledning att tala om diskriminering av de ogifta mödrarna får man, om bestämmelserna i enlighet med de i direktiven för familjeutredningen framlagda motiven utformas så att modern kan avstå från barnavårdsman om hon önskar. Den satsen är jag för övrigt inte själv helt övertygad om, eftersom erfarenheten visar att den som bäst behöver stödet oftast är den som tror att hon kan vara det förutan.

Beträffande motionärernas förslag bör väl också tilläggas, att det förefaller ganska verklighetsfrämmande att

begära att riksdagen i det här sammanhanget skall göra de omfattande lagändringar som ett avskaffande av barnavårdsmannainstitutionen skulle kräva. Enligt min mening bör motionärerna vara mer än nöjda med de uttalanden som utskottet i övrigt gör beträffande barnavårdsmannainstitutionen. Enligt utskottet kan det finnas anledning för socialutredningen eller den nya familjerättsutredningen att i andra avseenden överväga de regler som för närvarande gäller för barnavårdsmännens verksamhet.

Viss kritik har — även om den enligt min mening oftast har skjutit över målet — riktats mot att den kurativa delen av barnavårdsmännens arbete stundom har skjutits i bakgrunden. Denna kritik torde i själva verket mindre gälla barnavårdsmännen än barnavårdsnämnden, den nämnd på vilken man vill lägga samtliga dessa arbetsuppgifter direkt och inte som nu indirekt.

Vad slutligen gäller den föreslagna arvsrätten för barn utom äktenskap är det en reform vi länge har väntat på men som tidigare hindrats av skäl av mer praktisk art, bl. a. att reglerna för faderskaps fastställande inte har ansetts medföra så säkra resultat att de kunnat ligga till grund för en arvsrätt enligt viss uppfattning. Också bristen på ekonomiskt skydd för efterlevande make har åberopats, och det var väl främst det som åberopades när vi förra gången behandlade frågan om uä-barns arvsrätt.

Dessa invändningar kan enligt utskottets mening inte längre åberopas med fog, om de reformer som jag förut nämnt nu genomförs. För det sakliga ställningstagandet i frågan om arvsrätten för utomäktenskapliga barn bör enligt utskottets mening rättvisekraven vara avgörande. Det får i dagens samhälle anses stötande från jämlikhets-synpunkt att barn skall ha olika arvsrättslig ställning beroende på om de

Ändring i ärvdabalken, m. m.

är födda utom eller inom äktenskapet. Konsekvenserna bör enligt utskottets mening dras fullt ut och reformen bör därför gälla alla barn, således också dem som fötts före den nya lagens ikraftträdande. Likställighetsskäl talar också för att arvsrätten blir ömsesidig, så att arvsrätt efter barnet också bör tillerkännas fadern och dennes släktingar.

Motionärernas på många punkter beaktansvärda invändningar bör alltså ge vika för de principiella rättvisekraven. Det bör också beaktas att de i motionerna föreslagna begränsningarna i fråga om reformens verkningar för redan födda barn strider mot den allmänna princip som brukar tillämpas vid meddelande av ändrade bestämmelser inom arvsrätten, nämligen att tidpunkten för arvlåtarens död skall vara avgörande för tillämpligheten av gammal eller ny lag. Inskränkningar i reglernas verkningar bör bara göras för att minska verkningarna av tidigare brister i registreringen av utomäktenskapliga barn och för att underlätta en smidig och praktisk tillämpning. Sådana begränsningar har också på ett väl avvägt sätt gjorts i propositionen. Den nya lagstiftningen bör, som utskottet framhållit, på allt sätt göras känd för inte bara utomäktenskapliga barn och deras anhöriga, utan också för olika myndigheter, advokater, försäkringsbolag, pastorsämbeten o. s. v.

I denna del ansluter sig utskottet helt till motion II:1241 av fru Holmqvist och herr Svensson i Kungälv. Som utskottet redovisar i sitt yttrande har åtgärder för att informera redan vidtagits, och ytterligare information övervägs. Den informationen har redan fått en viss kritik från talarstolen och jag skall inte orda mera om den. Jag skulle möjligen kunna säga att det hade varit lyckligt om socialstyrelsen vid många tillfällen hade informerat på samma snabba sätt som tycks ha skett nu. När det gäller barnavårdsmannainstitutio-

nen tycks information ha saknats under en mycket lång period. Kanhända detta är anledningen till att det i dag finns möjligheter att föra viss kritik.

Utskottet framhåller, som jag tidigare sade, att information bör ges till de utomäktenskapligt födda som saknar kännedom om sin börd för att de skall få möjlighet att få anteckningar gjorda på pastorsexpeditioner o. d. Vi är medvetna om att detta är ett känsligt kapitel och att det krävs ett särskilt hänsynstagande. Under diskussionen i utskottet har också framförts att det kan inträffa fall där vederbörande familjemedlemmar inte har någon kännedom om makens/faderns förflutna och att det skulle kunna bli en chock. Vi hoppas därför att de anvisningar som i fortsättningen skall ges beträffande information kommer att så utformas att nödig hänsyn tas.

Herr talman! Med detta ber jag att just nu få yrka bifall till utskottets hemställan på samtliga punkter och återkommer senare.

Fru HÖRNLUND (s):

Herr talman! Herr Hansson i Piteå har på ett utförligt sätt talat för den reservation som fogats till första lagutskottets utlåtande och som innebär bifall till motionen II:1230 med krav på slopande av obligatoriska barnavårdsmannaskap. Herr Hansson besitter ju ingående erfarenhet i dessa frågor genom sitt arbete inom den sociala sektorn och han har mött många av dessa frågor i sin verksamhet. Det förvånar mig att inte flera i utskottet har kunnat övertygas om att detta är en mycket angelägen reform. Det har väl inte undgått utskottsmajoriteten att det pågår en bred social debatt här i landet eller att jämlikhetsfrågorna diskuteras i flera sammanhang. Likaledes borde ledamöterna fästa ett visst avseende vid att de tunga remissorganen, nämligen dåvarande kommunförbunden, vid

Ändring i ärvdabalken, m. m.

upprepade tillfällen har begärt att barnavårdsmannaskapen skall överflyttas på barnavårdsnämnderna och att det obligatoriska förordnandet skall upphöra i och med att fastställandet av faderskap och underhållsfrågan har lösts. De få rader som utskottet ägnar frågan om barnavårdsmannaskapen verkar inte heller särskilt övertygande för ett bibehållande av systemet. Jag tycker mig inte heller ha blivit mer övertygad efter att ha hört utskottets talesman fru Löfqvist i detta sammanhang.

Man anför att många tonårsmödrar själva har svårt att tillvarataga barnets rätt. Vilken rätt? skulle jag då vilja fråga. Det är väl faderskapsfastställelsen och underhållsfrågan majoriteten har tänkt på i sammanhanget. Om det är någonting annat tycker jag man skall tala om det. Jag vill understryka att detta stöd ingalunda har ifrågasatts vare sig i motionen eller i reservationen.

Vi vill ju lägga den uppgiften på barnavårdsnämnderna i stället. Fru Löfqvist var inne på frågan om fastställande av faderskapet och underhållet. Jag vill emellertid fråga fru Löfqvist: När har vi ifrågasatt att de unga mödrarna skall klara den delen själva? Fru Löfqvist talade här om uppskattning från mödrarna. Ja, fru Löfqvist, jag har mött många fall av motsatsen. Jag skall inte dra upp några sådana fall här. Jag skulle annars kunna tala ganska länge om den saken.

Men även i detta sammanhang blandar fru Löfqvist underligt nog in frågan om fastställande av faderskap och underhåll och menar att det är detta som dessa mödrar är tacksamma för. Då får de väl vara tacksamma mot barnavårdsnämnderna eller tjänstemannen hos barnavårdsnämnden i fortsättningen. Någon större skillnad blir det ju inte i detta avseende.

Inte heller kan det anses logiskt att tala om tonårsmödrar när det gäller just de ensamstående utan att då också

ifrågasätta om andra tonårsmödrar klarar uppgiften att vara förälder. Att två tonåringar gemensamt ansvarar för barns skötsel och vård är i och för sig ingen garanti för att just de barnen har det bättre och tryggare.

Om utskottsmajoriteten varit konsekvent i denna fråga, skulle den ha förordat obligatoriskt barnavårdsmannaskap för alla barn födda av tonårsmödrar, således även gifta. Nu vill utskottets majoritet liksom klara sig undan ett direkt ställningstagande genom att hänvisa till sittande utredningar och de direktiv de har fått. Enligt mitt förmenande är frågan om obligatoriskt barnavårdsmannaskap och personliga förordnanden en principfråga men också en praktisk fråga som kan lösas utan ny utredning och oavsett sittande utredningars direktiv. Det finns ju också en tämligen ny utredning, nämligen av familjeberedningen. Eftersom den kom till samma slutsatser när det gäller den praktiska handläggningen som motionärerna finns det material att hämta i den utredning som där är gjord.

Barnavårdsnämndsorganisationen fungerar i dag enligt lag i alla landets kommuner. Nämnderna har redan nu befattning med hithörande frågor. De flesta av de större nämnderna har speciell personal avdelad för kravverksamhet, i många kommuner har juridisk expertis knutits till barnavårdsnämnderna. Barnavårdsmännen är tjänstemän i nämnden. Att förtroendemän anlitas sker alltmer sällan och knappast i något fall i större kommuner. Kommunerna har i stor utsträckning börjat gå över till familjevårdsprincipen; i större kommuner sker omorganisation och distriktsindelning. Socialvården har genomgått eller håller på att genomgå organisatoriska förändringar för att klara den uppsökande verksamheten. De kurativa frågorna står i förgrunden för socialvårdsorganens intresse just nu. Man kan påräkna att en utbyggnad sker just på den sidan. Den utbyggnaden bör

Ändring i ärvdabalken, m. m.

enligt mitt förmenande även komma ensamstående föräldrar till godo.

Den pågående kommunreformen medför att vi får färre men större kommuner, och i samband med detta sker administrativa och organisatoriska förändringar inom den sociala sektorn. Det finns anledning att i dessa sammanhang ge kommunerna möjlighet att på ett rationellt och praktiskt sätt lösa frågan om barnavårdsmannainstitutionen.

Sammanfattningsvis bör det i denna del således understrykas att det händer en hel del på det sociala fältet med nya organisationsformer och friska initiativ. I frågan om vårt sätt att lämna stöd och hjälp till ogifta föräldrar och deras barn tycks vi sitta fast i gammal slentrian och fördomar. Fördomarna är så starka att när vi 1969 får direktiv till en ny familjerättsutredning slås det fast, att nuvarande ordning skall bestå, bortsett från att utredningen kan pröva, om inte modern i allmänhet kan avstå från barnavårdsman, om hon så önskar. Diskrimineringen med ett personligt förordnande skall således kvarstå oförändrad. Barnavårdsnämnderna kan komma att tillämpa skiftande praxis, och förmodligen betyder detta att barnavårdsmannaskapen kommer att kvarstå i vissa socialgrupper. Vi skulle få en specialgruppering inom gruppen ogifta och deras barn i stället för att i lagen betrakta hela gruppen som speciell. Jag vill allvarligt varna för en sådan lösning av frågan, ty den skulle enligt min mening medföra allvarliga problem.

Vi har i detta land en barnavårdslagstiftning och en barnavårdsnämndsorganisation, som åtminstone syftar till att garantera alla barn goda uppväxtförhållanden. Vår sociallagstiftning, familjepolitik och familjeservice syftar till att ge alla behövande familjer stöd och hjälp. Litar vi inte på att vi kan klara problemen för de ogifta och deras barn genom de ordinarie instru-

menten måste vi erkänna att det brister i fråga om dessa instrument. Då får vi också försöka att göra vad vi kan för att åstadkomma förbättringar: en vidgad kurativ verksamhet, bättre ekonomiskt stöd i olika situationer, utbyggd familjerådgivning, utbyggd hälsokontroll, hembesök och rådgivning från barnavårdscentralernas sida och kanske obligatorisk sådan ganska högt upp i åldrarna, utbyggd barnstugeverksamhet, vidgade skolsociala anordningar, hjälp till bostäder, utbildning och sysselsättning. Det är sådana former av stöd som ogifta föräldrar är betjänta av och det är just sådan hjälp som oftast efterfrågas. Men detta gäller inte bara ogifta föräldrar utan även många andra föräldrar såsom gifta, fränskilda, änkor och änklingar. Alla bör få stöd när de behöver det och stödet bör också ges av de ordinarie organen.

Rektor Bengt Börjesson vid socialhögskolan i Stockholm har i ett annat socialt sammanhang talat om »den förklädda makten». Jag tycker att detta uttryck kan ha sitt berättigande även då det gäller den här frågan. Vi förutsätter att vissa personer eller en viss grupp inte klarar en av de mest fundamentala livsuppgifterna, nämligen att duga som föräldrar, och vi gör detta under täckmanteln av social medkänsla och med uppfattningen att vi lämnar stöd och hjälp. Vi skrapar inte på hårdfernissan i detta sammanhang heller och undersöker ytterst sällan om barnavårdsmannainstitutionen fungerar kurativt och stödmässigt. Vi måste komma bort från denna form av maktfullkomlighet och satsa på verkligt stödjande åtgärder utan att kombinera detta med registreringar och kontroll, så långt detta nu är möjligt. Då är det också självklart att man inte generellt bör ge en grupp en särställning, som man här fortfarande vill göra. Det är en principfråga av stor vikt om vi skall ha detta kvar, men för mig har det

Ändring i ärvdabalken, m. m.

tauge stått klart att så inte bör vara fallet. Jag tycker att det rimmar illa med vårt tal om likställighet och jämlikhet, om vi inte ser till att det händer någonting på detta område. Enligt min mening skall vi inte heller behöva vänta 3—4 år eller kanske längre i avvaktan på utredningsresultat från två nyss tillsatta utredningar samt remissbehandling, förslag och riksdagsbehandling i en fråga som strängt taget inte kräver någon ny utredning och i ett spörsmål som dessa utredningar enligt direktiven egentligen inte har att pröva, nämligen sloandet av obligatoriet och det personliga förordnandet. Riksdagen har möjligheter att säga sin mening nu genom att göra en förmlig beställning av förslag att föreläggas värriksdagen. Det är min förhoppning att riksdagen skall använda sig av denna möjlighet och stödja reservationen.

Herr talman! Med detta ber jag att få yrka bifall till reservationen 4. I övriga punkter ansluter jag mig till utskottets förslag.

I detta anförande instämde herrar *Green, Ekvall* och *Lundberg* samt fru *Lindberg* (samtliga s).

Fru **HOLMQVIST** (s):

Herr talman! Kungl. Maj:ts förslag i proposition 1969:124 gäller lika arvsrätt för barn födda utom äktenskap som för barn födda inom äktenskap. I många fall har rätten till arv mindre betydelse än känslan av jämlikhet. Man skulle kunna tillägga att mödrar till barn födda utom äktenskap genom denna lag får en känsla av upprättelse. Herr Bohmans anförande var verkligen cyniskt och gav inte barn födda utom äktenskap och deras mödrar den upprättelse man har anledning vänta sig av denna proposition. Hans intresse gällde bönder och bolag. Det var i sanning mörkblått.

Den debatt som har förts med anledning av den föreslagna retroaktiva

verkan av lagen kan ge de ej initierade intrycket att samtliga faderskap som fastställts tidigare skulle vara felaktiga. Även i de fall där faderskapet till ett visst barn är otvivelaktigt är det enligt min erfarenhet såsom barnavårdsman sällsynt att fadern och hans släkt visar intresse för det utomäktenskapligt födda barnet. Vad som härvidlag har framförts från högerns sida är alltså riktigt.

Efter de många år jag har arbetat som barnavårdsman vågar jag säga att jag tyvärr endast i något enstaka fall har haft glädjen förmedla kontakt mellan far och barn, mellan fädernefränder och barn eller fått förfrågan från barnafadern om barnet. Därmed är inte sagt att banet inte skall ha sin rätt. Det kan ju inte väljas föräldrar. Däremot har försök till måttliga uppräknings av äldre underhållsbidrag tagits mycket illa upp, och ord som utpressning har använts i fall där tvivel om faderskapet inte uttalats. Jag vill tillägga att så hårda reaktioner mot barnavårdsmanen, när han endast fullgör sin skyldighet, inte är vanliga, men de har som sagt förekommit.

Av förfrågningar i press och hos juridisk sakkunskap har framgått att män och deras hustrur har önskat göra förekommande utomäktenskapliga barn inom familjen formellt urarva. Om detta är i och för sig ingenting att säga, men ingenting tyder i de förfrågningarna på att det just i dessa fall föreligger tveksamhet i faderskapsfrågan. I varje fall framgår det inte när frågan har berörts i pressen.

Jag är övertygad om att en del av det som sagts här i debatten är överdrivet. Jag vill därmed inte säga att alla faderskap är helt riktiga. I reservationen 3 vill man dela upp arvsrätten till att gälla barn födda efter 1949, men det anser jag inte vara relevant därför att det förekommer felaktiga faderskap även efter denna tid.

Departementschefens ställningstagande i valet mellan att offra intresset av

Ändring i ärvdabalken, m. m.

arvsrätten för det stora flertalet utom-
äktenskapliga barn med riktigt fast-
ställda faderskap eller att acceptera ris-
ken av att ett arv kan komma att kana-
liseras till ett barn, som i själva verket
inte är släkt med sin rättsligt utpekade
fader, måste anses riktigt.

I motion II: 1241 har herr Svensson
i Kungälv och jag till skillnad från öv-
riga motionärer i arvsfrågan sett lagför-
slaget ur de utomäktenskapligt föddas
synvinkel.

Ett införande av denna princip inne-
bär att fadern till sådant barn och hans
släkt i arvshänseende får arva barnet,
om det skulle falla ifrån före fadern och
ej efterlämna bröstärvingar eller make.

Genom AFA-försäkringen och andra
trygghetsanordningar på försäkrings-
området kan även unga personer vid
sitt frånfalle efterlämna ganska bety-
dande belopp. Det kan tänkas situatio-
ner där en fader, som inte alls eller
mycket motvilligt fullgjort sin under-
hållsskyldighet, får arva sitt utomäk-
tenskapligt födda barn. Dessa och and-
ra följer av arvsrätten mellan det
utomäktenskapliga barnet och dess fa-
der har inte tillräckligt uppmärksam-
mats, och jag hoppas härvidlag på att
den ytterligare information som enligt
utskottet övervägs skall bestå av saklig
upplysning i massmedia, framför allt
i radio och TV, som har den största
genomslagskraften.

Alla har samma rätt att föranstalta
om dispositioner för sin efterlämnade
kvarlåtenskap, även om det är ett få-
tal som använder sig av denna möjlig-
het. Vi människor tvekar ofta inför att
gå så långt i våra tankar. Man tycker
att det är obehagligt att föranstalta om
åtgärder för vad som skall ske efter ens
frånfalle. Jag tror att unga människor
inte ens snuddar vid tanken på sådant.
Enligt mitt sätt att se är informatio-
nen inte tillräcklig om sådana juridis-
ka spörsmål. Framför allt har möjlig-
heten att insätta förmånstagare i sam-
band med grupp-försäkringar förbigått

många. I samband med de ytterligare
informationer som man enligt utskottet
överväger att ge, är det angeläget att
lämna upplysning om den nya lagens
konsekvenser även från denna syn-
punkt.

En annan angelägen uppgift är att
övertyga allmänheten om barns rätt att
få kännedom om sitt ursprung. Detta
är en mycket känslig fråga för många,
framför allt när modern kort efter bar-
nets födelse ingått äktenskap med an-
nan man än barnafadern och barnet
betraktar den förre som sin biologiske
fader.

Jag tror att en information genom
sakkunniga på området i massmedia
skulle hjälpa en del ur sådana svårig-
heter, så att de kommer sig för att
fånga upp det rätta tillfället att lämna
upplysningen till barnet. Det har ju
förekommit att barn på ett mycket
obarmhärtigt sätt blivit upplysta om
det rätta förhållandet i skolan eller på
lekplatsen.

Jag är i övrigt nöjd med vad utskot-
tet skrivit med anledning av motionen
II: 1241. Det var glädjande att få denna
redovisning i utskottsutlåtandet, och jag
har inte anledning att ställa något sär-
yrkande på denna punkt.

Det återstår emellertid ett betungan-
de arbete för barnavårdsmännen. I sam-
band med förevarande proposition har
framställts ett motionsyrkande av fru
Hörnlund, och fru Hörnlund har ock-
så redogjort för detta. I en reservation
har samma yrkande, om ett ikraftträ-
dande av nya regler redan den 1 juli
1970, framställts.

Jag är övertygad om att ett riksdags-
beslut om en sådan beställning vore
olyckligt med hänsyn till det beslut riks-
dagen nu står i begrepp att fatta om
en retroaktiv arvsrätt för utomäk-
tenskapliga barn och om ändring i bestäm-
melserna om fastställande av faderskap.
Jag har dock förståelse för de organi-
satoriska svårigheterna, som är mest
framträdande i de större städerna. Jag

Ändring i ärvdabalken, m. m.

vill inte förneka att barnavårdsmanna-instruktionerna, om de följs till punkt och pricka utan att hänsyn togs till att uppdraget skall fullgöras med omsorg, takt och finkänslighet, kan uppfattas som en form av samhällets förmynderi. I så fall kommer emellertid också barnavårdsnämndens skyldighet att svara för att faderskapet skall fastställas att kunna uppfattas på samma sätt. I samband med faderskapets fastställande måste ju barnavårdsmannen eller annan tjänsteman som skall handlägga ärendet nödvändigtvis ställa mycket personliga frågor.

Eftersom jag själv är barnavårdsman är jag part i målet. Men jag tror inte att jag är ensam om att ha betraktat min uppgift som en service att hjälpa och ge råd. Och det är riktigt som det har sagts, att även föräldrar som är frånskilda och där en av parterna är vårdnadshavare har behov av den service som en barnavårdsman kan ge. Det är åtskilliga som gått miste om uppräkning av underhållsbidrag och som inte har fått sitt bidragsförskott, något som inte hade hänt om en barnavårdsman hade varit förordnad. Det finns också en rad andra servicebehov som hade blivit tillgodosedda om det funnits en barnavårdsman.

Många av de ensamma mödrar som jag har fått kontakt med räknar jag som mina vänner. Det är helt naturligt att kontakt etableras mer eller mindre lätt. Det finns tillfällen då man måste ta parti emot mödrarna för att tillvarata barnets intresse, och det finns tillfällen då mödrarna faktiskt behöver ett personligt stöd emot sina egna föräldrar — fall där mor- eller farföräldrar vill äga sina barnbarn. Det är en svår och grannliga uppgift. Jag förstår också fuller väl att efter sådana händelser som den, då en fembarnsmamma dog i barnsäng och barnavårdsmannen beskylldes för att inte ha gjort tillräckligt antal hembesök, känner sig åtskilliga barnavårdsmän uppfordrade att göra hem-

besök hos dem för vilka de är förordnade. I den motion där denna fråga behandlas ondgör man sig emellertid över barnavårdsmännens hembesök, och motionärerna hänvisar till den uppsökande verksamheten som numera åvilar kommunerna. Därvidlag är man emellertid i början av en uppbyggnadsperiod, och verksamheten kommer i första hand att beröra handikappade och åldringar. Barnavårdsmannens uppgift är ju i högsta grad uppsökande, och jag kan inte förstå att den verksamheten skall vara diskriminerande i det ena fallet men inte i det andra.

Jag är visst inte främmande för en organisationsförändring, men en sådan tarvar ändringar i barnavårdslagen och i bestämmelserna om barnavårdsnämndernas uppgifter och ansvar. Eftersom barnavårdslagen är under utredning — det är meningen att man skall finna former för en social serviceverksamhet och det kommer att göras prov med socialcentra och andra former av social verksamhet — anser jag att man bör vänta tills utredningen resulterar i ett förslag.

Barnavårdsmännen skulle emellertid kunna göras uppmärksamma på möjligheten att begära entledigande utan att ny barnavårdsman förordnas, och mödrarna skulle kunna göras uppmärksamma på möjligheten att begära att barnavårdsmannaskapet upphävs samt på att det därvidlag vid ett beslut som går i negativ riktning finns möjlighet att överklaga barnavårdsnämndens beslut. Jag skulle önska att det i den kungl. kungörelsen, som är daterad den 28 april 1928, gjordes moderniseringar som följde upp den förändring som skett i samhället. Socialstyrelsen skulle också kunna modernisera sina råd och anvisningar — det är papper som blivit ganska gulnade vid det här laget — och ge barnavårdsnämnderna och barnavårdsmännen nya instruktioner, som står i bättre överensstämmelse med vad som hänt i samhället sedan år 1950.

Ändring i ärvdabalken, m. m.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

I detta anförande instämde fru *Eriks-son* i Stockholm (s).

Herr **BOHMAN** (m) kort genmäle:

Herr talman! Första lagutskottet framhåller i sitt utlåtande bl. a. följande: För barnets del måste värdet av det fastställda faderskapet i stor utsträckning vara beroende av att mannen i fråga också uppfattar sig som fader och visar intresse för barnet.

I mitt anförande strök jag under att den svenska arvslagstiftningen i stor utsträckning bygger på en samhörighet inom en viss familjegemenskap, att de utomäktenskapliga barnens ställning är utomordentligt besvärlig och att de saknar den gemenskap som de borde ha. Jag framhöll, att det inte finns någon grupp i samhället som oförskyllt har blivit så orättvist behandlad. Hela mitt anförande gick ut på att det måste vara en prioritetsuppgift för samhället att av mänskliga, demokratiska och humanitära skäl försöka stärka de utomäktenskapliga barnens ställning och att man bör göra detta i ett sammanhang inom ramen för den familjerättsliga utredning som nu sitter. När man väl gjort detta följer arvsrätten automatiskt.

Hur tolkar nu fru Holmqvist detta? Hon säger att det var ett cyniskt resoselang. Herr Bohman hade bara omtanke om »bönder och bolag».

Herr talman! Jag har tidigare inte debatterat med fru Holmqvist och kan alltså när jag nu gör det för första gången bara konstatera, att det finns många olika sätt att argumentera, om man vill misstänkliggöra sin meningsmotståndares motiv och om man själv inte har tillräckligt sakliga argument.

Fru **HÖRNLUND** (s) kort genmäle:

Herr talman! Fru Holmqvist menade att det skulle vara olyckligt med nya regler från 1 juli 1970 när det gäl-

ler barnavårdsmannaskapet, eftersom vi då reformerar i fråga om arvsrätten och om fastställandet av faderskap.

Ja, fru Holmqvist, ett stort antal barnavårdsnämnder och deras tjänstemän anser att frågan bör lösas nu och Kommunförbundet anser detsamma. Det har under flera år försökt att få den löst, och man är där fortfarande inne på samma tankegångar som vi motionärer har, vilka också kommer till uttryck i reservationen 4.

Bör då barnavårdsorganen ute i kommunerna och Kommunförbundet vara kompetenta att bedöma den praktiska delen av detta ärende? De påstår till och med att det skulle underlätta i administrativt hänseende om uppgiften kunde läggas på barnavårdsnämnderna.

Fru Holmqvist var sedan inne på den uppsökande verksamheten. Hon sade att hon inte kunde förstå oss när vi i motionen talar om den delen av frågan. Hon ansåg att man skulle kunna godkänna hembesöken. Men dessa kan ju komma i fråga för alla grupper i samhället — gifta, ogifta, fränskilda, änkor och änklingar — de kommer då att sättas in i de fall där det är befogat.

Samma förhållanden råder beträffande barnavårdscentralernas hembesök. De gäller alla familjer i samhället. Jag tror att fru Holmqvist inte har förstått själva principfrågan. Detta framgår av att hon vill ha möjligheten kvar att låta vissa personer slippa ifrån barnavårdsmannaskapet, medan hon vill bibehålla det för andra.

Fru **LÖFQVIST** (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag lovade att återkomma i detta ärende. Löftet gavs i den förhoppningen att fru Hörnlund skulle tillföra debatten några nya synpunkter på barnavårdsmannainstitutionen. Det är en fråga som ligger mig varmt om hjärtat. Men så har tyvärr inte blivit fallet. Jag anser därför att jag bör inskränka

Ändring i ärvdabalken, m. m.

mig till ett återgåldande av fru Hörnlunds ord till mig.

Vad fru Hörnlund anförde har inte på något sätt rubbat min tidigare uppfattning att vi bör värna om det obligatoriska barnavårdsmannaskapet; snarare har hennes synpunkter styrkt mig i min tidigare uppfattning.

Jag vill ändå tillägga ett par ord angående det senaste inlägget; jag behöver inte gå närmare in på saken, eftersom fru Holmqvist så skickligt har redogjort för just det avsnitt där jag har samma uppfattning.

En liten replik vill jag emellertid ge fru Hörnlund, på tal om alla dessa barnavårdsnämnder och tjänstemän som anser att barnavårdsmannainstitutionen skall avskaffas. Om tjänstemännen i någon mån hyser den uppfattningen skulle det kunna vara försvarligt och förklarligt, eftersom de kanhända — vågar jag säga det — vill slippa det personliga ansvaret. Men att barnavårdsnämnderna skulle vilja plocka bort institutionen har jag mycket svårt att förstå, i synnerhet om de samtidigt begär att själva få överta verksamheten. Är det inte, fru Hörnlund, barnavårdsnämnderna som förordnar, som entledigar och som övervakar barnavårdsmännen? Finns det över huvud taget i den nuvarande barnavårdslagen någonting som säger, att barnavårdsnämnden som sådan i ett fall som blir aktuellt inte kan ingripa, därför att det finns en barnavårdsman förordnad i detta speciella fall?

Herr talman! Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr OSKARSON (m) kort genmäle:

Herr talman! Fru Holmqvist gjorde gällande att det har förekommit överdrifter i debatten när det gällde osäkerheten vid fastställande av faderskap. Jag är inte övertygad om att det är några överdrifter. I det fall jag tidigare relaterade var sannolikheten för faderskap endast 1,2 procent. I det referat av

departementschefens föredragning som intagits i utskottsutlåtandet sägs det emellertid: »F. n. kan felaktigt utpekade män uteslutas från faderskap i 71 % av fallen.» Kvar står alltså ungefär en tredjedel av de utpekade, beträffande vilka man inte kan utesluta felaktigt faderskap. Det finns alltså en mycket stor felmarginal, och jag tycker att det är rätt betänkligt.

Sedan ett ord till fru Löfqvist! Hon sade att de tidigare reglerna för fastställande av faderskap har varit bristfälliga och hindrat lagstiftning. Det är nog så riktigt, men nu är man alltså beredd att lägga dessa regler till grund för en retroaktiv lagstiftning. Detta finner jag vara mycket märkvärdigt.

Låt mig vidare påpeka att när man i Danmark och Norge antog lagar motsvarande den som vi behandlar i dag beslutade man också om nya regler för fastställande av faderskap, men man införde icke några retroaktiva bestämmelser i fråga om lagen. Den skulle alltså gälla endast i de fall där faderskapet hade fastställts efter de nya reglerna.

Detta är just den linje jag följer i reservationen 2, och jag finner en sådan ordning ha verklig styrka när det gäller att anta denna lag. Här är det inte fråga om att på något sätt diskriminera de utomäktenskapliga barnen, utan strävan är att för det första åstadkomma största möjliga rättvisa och för det andra stifta en lag där man vill undvika att den i sin tillämpning för vissa personer kan få svåra personliga och psykologiska konsekvenser.

Fru HOLMQVIST (s) kort genmäle:

Herr talman! Det är ett vackert tal herr Bohman för när han håller fram de mänskliga skälen, som alltså inte kan verka retroaktivt. Men nog nämnde han ändå i sitt anförande vad som kunde hända jordbruk och företag, om det kom ett utomäktenskapligt barn och gjorde sitt krav på arvsrätt gällande.

Ändring i ärvdabalken, m. m.

Fru Hörnlund och jag är kanske mer överens i sakfrågan än det kan tyckas, men jag anser ändå att det är förvånansvärt att hon inte har något att invända mot obligatoriska hembesök från andra institutioner än just barnavårdsmannen.

Fru HÖRNLUND (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill än en gång understryka, fru Holmqvist, att jag tycker att samma lagar och förordningar skall gälla för alla i vårt samhälle och att vissa grupper inte skall ha någon speciell behandling.

Fru Löfqvist fordrar att jag skall tillföra debatten nya upptäckter. Fru Löfqvist kanske själv har upptäckt att det inte är särskilt lätt att förnya sig. Jag står inte heller här i avsikt att förnya mig utan jag har försökt tala i en allvarlig fråga. Dessutom har vi i en utförlig motion ingående motiverat vår syn på barnavårdsmannskapet, och de motiv som anförs i utskottsutlåtandet och i fru Löfqvists anförande kan knappast anses starkare.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet GEIJER:

Herr talman! Frågan om lika arvsrätt för barn inom och utom äktenskap har varit aktuell under många år. Den har också utretts i flera omgångar. Propositionen har framlagts av min företrädare som justitieminister, och jag vill här framhålla att jag helt ansluter mig till den ståndpunkt som han ger uttryck åt i propositionen, nämligen att det är ett rättvisekrav att barn oavsett sin börd i görligaste mån likställs. Det förhållandet att barn utom äktenskap till skillnad mot barn i äktenskap normalt saknar arvsrätt på fädernesidan framstår från jämlikhetssynpunkt som oacceptabelt. Det är därför med tillfredsställelse som jag konstaterar att likställighetsfrågan på denna punkt nu står inför sin lösning.

Ett flertal av de frågor som berörs i

propositionen har redan blivit föremål för ingående debatt här i kammaren, men jag vill ändå tillåta mig att på ett par punkter ta upp kammarens tid. I första hand vill jag ta upp reservationen 1 mot den föreslagna reformen.

En ledamot av utskottet har reserverat sig och åberopar att nuvarande arvs- lagstiftning vilar på principen att arvs- rätten grundas på den sociala och ekonomiska samhörigheten i familjer och släkter. I enlighet härmed bör utomäktenskapliga barn få arvsrätt på fädernesidan bara i de fall då sådan samhörighet föreligger eller under någon tid har förelegat mellan barnet och dess fader. I syfte att få till stånd en sådan ordning bör arvsrättsfrågan enligt reservanten utredas på nytt.

Redan av vad jag nyss sade framgår att jag har en annan principiell uppfattning i arvsrättsfrågan än reservanten. Som har framhållits både i propositionen och i utskottsutlåtandet bör själva släktskapet väga tyngre än den sociala och ekonomiska samhörigheten när det gäller så nära anförvanter som egna barn. Men även med reservantens inställning har jag svårt att förstå att hans tanke skulle kunna förverkligas. Det synes mig nämligen ogörligt att ens efter ingående utredning av frågan komma fram till en rimlig avgränsning av de fall då familjesamhörigheten är sådan att den skall grunda arvsrätt. I sammanhanget vill jag också erinra om att barn i äktenskap behåller sin arvsrätt på fädernesidan även om barnet på ett tidigt stadium skulle bryta kontakten med sin familj.

Jag övergår därefter till den kontroversiella frågan om ikraftträdandet.

I enlighet med gängse principer vid ändringar i arvsordningen föreslås i propositionen att de nya arvsrättsreglerna skall tillämpas vid alla arvfall som inträffar efter ikraftträdandet. Denna reglering av övergångsförhållandena har godtagits av utskottsmajoriteten. I ett par reservationer förordas

emellertid särskilda begränsningar. Den längst gående innebär att reformen bara skall avse sådana barn utom äktenskap som fötts efter ikraftträdandet. Enligt den andra reservationen bör reformen begränsas till att avse utomäktenskapliga barn, vars faderskap fastställts efter utgången av år 1949. Som skäl för förslagen åberopas främst risken för att faderskapet med hänsyn till regelsystemets hittillsvarande utformning på detta område kan ha fastställts i strid mot verkliga förhållandet. Vidare påpekas att registreringen i folkbokföringen av äldre faderskap är bristfällig.

Jag vill inte bestrida att risken för felaktigt fastställda faderskap är ett problem i sammanhanget. Såsom framhållits i propositionen torde det emellertid inte råda något tvivel om att faderskapen i det stora flertalet fall är riktigt fastställda. Att nu införa möjlighet till omprövning av äldre faderskap är inte praktiskt genomförbart. Jag vill vidare understryka att den föreslagna arvsrättsreformen grundas på den principiella uppfattningen att en viss grupp människor inte på grund av sin börd skall vara sämre lottade än andra. Om reformen begränsades till att gälla barn utom äktenskap som fötts efter den 1 januari 1970 skulle det, som det vid flera tillfällen framhållits, dröja ända in på 2000-talet innan reformen slog igenom. De flesta torde hålla med om att man inte på detta sätt bör konservera en social orättvisa.

Även tanken att arvsrättsreformen skulle begränsas till barn som fötts efter den 1 januari 1950 skulle i avsevärd grad fördröja reformens totala genomförande. I likhet med utskottsmajoriteten vill jag också understryka att förslaget knappast upp bärs av några starkare sakskaäl, eftersom den vid nämnda tidpunkt genomförda ändringen av faderskapspresumtionen var tämligen obetydlig. Förslaget skulle leda till den föga tilltalande konsekvensen att ett uppenbarligen riktigt faderskaps erkännande

exempelvis år 1949 inte grundade arvsrätt.

Mot bakgrund av det sagda anser jag helt övervägande skäl tala för propositionens ståndpunkt att arvsrättsreformen i och för sig skall avse alla fall efter ikraftträdandet. Jag vill erinra om att lagrådet uttryckligen har anslutit sig till förslaget.

Eftersom barn utom äktenskap hittills bara i begränsad utsträckning antecknats i faderns personakt, krävs emellertid av praktiska skäl vissa särskilda regler i fråga om arvsrätt för barn utom äktenskap som fötts före ikraftträdandet.

I likhet med utskottet finner jag det angeläget att allmänheten i största möjliga utsträckning informeras om arvsrättsreformen före ikraftträdandet. I utskottsutlåtandet har redovisats de åtgärder i sådant syfte som redan har vidtagits. Jag vill nämna att jag dessutom efter riksdagens beslut avser att söka ge spridning åt reformen genom massmedia.

Jag vill också med några ord beröra den föreslagna förstärkningen av efterlevande makes ställning. Vid bodelning med anledning av makes död delas makarnas sammanlagda giftorättsgods i princip i två lika delar, varav den ena tillfaller den efterlevande maken och den andra går till den avlidnes arvingar, d. v. s. i första hand till hans barn. I syfte att undvika splittring av mindre dödsbon gäller emellertid för närvarande den särskilda så kallade 6 000-kronorsregeln, som nu i propositionen föreslås bli en 24 000-kronorsregel. Regeln gäller i alla fall utom då den avlidne efterlämnar barn under 16 år, som inte är makarnas gemensamma barn. Utskottet har funnit undantagsregelns utformning ägnad att inge vissa betänkligheter. Därvid har framhållits att regeln verkar inte bara till förmån för den avlidnes minderåriga barn i tidigare äktenskap eller utom äktenskap utan också, så snart bland arving-

Ändring i ärvdabalken, m. m.

arna finns sådant barn, till förmån för makarnas gemensamma barn och den avlidnes vuxna särkullbarn på bekostnad av efterlevande makes rätt.

Detta anses i och för sig otillfredsställande. Utskottet har emellertid godtagit förslaget som ett provisorium i avvaktan på resultatet av den nyligen inledda mera allmänna översynen av den familjerättsliga lagstiftningen.

Jag hyser förståelse för utskottets synpunkter. Som utskottet också antyder synes det emellertid inte möjligt att inom ramen för den begränsade reform som det här gäller komma fram till en från alla synpunkter helt tilltalande lösning. Det förtjänar vidare framhållas att den föreslagna undantagsregeln är snävare än den som nu gäller beträffande tillämpningen av 6 000-kronorsregeln. Jag vill emellertid erinra om att — som utskottet också påpekar — det i direktiven för familjerättsutredningen uttryckligen anges att de sakkunniga är oförhindrade att ompröva både beloppsgränsen och övriga moment i den nya bodelningsregeln.

De föreslagna ändringarna i reglerna om fastställande av faderskapet till barn utom äktenskap syftar till att skapa förbättrade garantier för materiellt riktiga avgöranden i faderskapsmål. Ändringsförslaget innebär en övergång från negativ till positiv sannolikhetsbedömning. För bifall till faderskapstalan skall krävas — förutom full bevisning om samlag under konceptionstiden — att det med hänsyn till samtliga omständigheter är sannolikt att barnet avlats av mannen i fråga. Till skillnad mot vad som nu är fallet skall flera som fader tänkbara män kunna stämmas i samma mål. Barnavårds mannen för barnet skall göra en förberedande utredning rörande faderskapet. Om detta inte erkännes, blir barnavårds mannen skyldig att stämma den man eller de män som skäligen kan komma i fråga som fader. I vissa undantagsfall skall utredning om faderskapet dock kunna

underlåtas, om hänsyn till modern eller barnet talar därför.

De föreslagna ändringarna i faderskapsreglerna har tillstyrkts av utskottet. En ledamot har emellertid hävdatt att det obligatoriska barnavårdsmannskapet för barn utom äktenskap innebär en inte önskvärd särbehandling av och ett opåkallat förmynderskap för sådana barn. Även i övrigt anses barnavårdsmannainstitutionen vara föråldrad. Barnavårdsmannainstitutionen bör därför avskaffas och ansvaret för att utomäktenskapliga barns börd fastställs överflyttas till barnavårdsnämnden. Förslag till erforderliga ändringar bör enligt reservanten föreläggas nästa års riksdag.

Som utskottet framhåller är mödrar till utomäktenskapliga barn ofta mycket unga, och de torde i många fall uppskatta det personliga stöd som en barnavårdsman kan ge dem. Jag vill vidare erinra om att familjeberedningen nyligen prövat frågan om det obligatoriska barnavårdsmannaförordnandet och stannat för att förorda att nuvarande ordning i princip skall bestå. De nu föreslagna ändringarna i faderskapsreglerna bygger också härpå. I direktiven för den nyligen tillsatta familjerättsutredningen sägs emellertid att man bör överväga att utforma reglerna så att modern, om hon så önskar, i allmänhet kan avstå från barnavårdsman sedan faderskapet till barnet har fastställts. Med en sådan ordning finns — som utskottet också påpekar — mindre fog för att uppfatta barnavårdsinstitutionen som en diskriminerande kontroll av ogifta mödrars sätt att sköta sina barn.

En annan sak är att gällande regler rörande barnavårdsmannainstitutionen kan behöva ses över även från andra synpunkter. Jag vill då erinra om att nuvarande barnavårdsorgans funktioner och funktionsförmåga för närvarande är föremål för allmän översyn inom socialutredningen.

Herr förste vice talmannen övertog ledningen av förhandlingarna.

Herr OSKARSON (m) kort genmäle:

Herr talman! Herr statsrådet sade att om lagen skulle tillämpas från den dag vi fastställer den, skulle den slå igenom först någon gång in på nästa århundrade.

Ja, herr statsråd, det är riktigt, och det räknar jag inte som någon fördel i min reservation, men när man antar ett lagförslag måste man i många fall göra en avvägning. I detta fall måste man göra en avvägning mot de nackdelar och brister som en tillämpning av lagen enligt propositionen medför ur rätts-säkerhetssynpunkt. Vi kommer inte ifrån att det är allvarligt ur rättssäker-synpunkt att tillämpa lagen retroaktivt. Hur avvägningen utfaller beror på vilket synsätt man har. Jag har vid avvägningen givit prioritet åt rättssäkerhetssynpunkten.

Det innebär inte, herr talman, att jag säger att vi därmed kan slå oss till ro. Det finns möjligheter att arbeta vidare på detta område, och som jag tidigare sagt anser jag att dåvarande justitie-minister Zetterberg var inne på rätt väg när han sade att barnavårdsnämnderna borde arbeta vidare på att få arvsrätt för barn utom äktenskap. Det är möjligt att vi kan finna någon lösning som tillgodoser både kraven på rättssäkerhet och de utomäktenskapliga barnens intressen, som jag tror vi alla vill slå vakt om.

Jag vill alltså ha klargjort att jag har bedömt saken på ett sätt och utskotts-majoriteten på ett annat.

Fru LÖFQVIST (s) kort genmäle:

Herr talman! Fru Hörnlund har vid ett par tillfällen åberopat Svenska kommunförbundets ställningstagande i dess remissyttrande, men hon har inte följt det fullt ut. Enligt den reservation som herr Hansson i Piteå har avgivit har Kommunförbundet i sitt yttrande an-

fört, att barnavårdsmannainstitutionen bör anpassas efter vad som numera krävs av dess verksamhet. Det finns väl ingen som bestrider detta. Alltefter-som tiden går inträffar det nya saker i samhället, och varje institution behöver reformeras. Därför anser jag — och jag förmodar att fru Holmqvist inte har någon avvikande mening — att man bör göra allt som kan göras för att åstadkomma en förbättring.

Det påpekas sedan att barnavårds-nämnden bör få de arbetsuppgifter om hand som barnavårdsmännen har i dag. Jag frågar fortfarande, när det har vidtagits en ändring i lagen på den punkten. Är inte det som krävs i motionen lagfäst redan i dag? Står det inte tydligt i »Råd och anvisningar från socialstyrelsen», att det är barnavårdsnämnden som förordnar barnavårdsman för de barn det gäller här?

Det står däremot ingenting i »Råd och anvisningar från socialstyrelsen» om vem barnavårdsnämnden skall förordna i det särskilda fallet. Det finns ingenting som hindrar att nämnden förordnar sin egen ordförande, om det anses att någon av nämndens ledamöter skall handlägga ärendet, verkställa den nödvändiga utredningen genom att fastställa faderskapet, antingen detta nu skall ske genom avtal eller genom dom, och se till att underhållsbidraget blir fastställt.

I så fall är vi tillbaka i en gången tid, då barnavårdsnämnden brukade utse någon av nämndens ledamöter att handlägga dessa ärenden. Sedan kom en ny epok, då man skulle ha högt kvalificerad personal för varje ärende. Barnavårdsnämndens ledamöter ansågs inte ha dessa kvalifikationer, eftersom de i allmänhet var valda på politiska grunder, och så fick vi en särskild grupp av barnavårdsmän. Jag förmodar att vi inte kan säga att denna grupp inte har tillräckliga kunskaper för arbetsuppgiften — i så fall meddelar inte socialinstituten den utbildning vi kräver, när vi

Ändring i ärvdabalken, m. m.

skickar dit folk som skall skola sig för sina uppgifter i samhället.

Fru HÖRNLUND (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag hade inte tänkt att uppehålla kammarens tid mer i denna fråga, men fru Löfqvist lockade upp mig i talarstolen. Jag vill emellertid fatta mig mycket kort, och därför säger jag bara: Läs motionen, fru Löfqvist! Det är hög tid nu att göra det, men bättre sent än aldrig. Av motionen framgår fullt klart hur vi har tänkt oss att verksamheten skall organiseras.

Fru Löfqvist talar här om saker och ting som icke hör hemma i detta sammanhang och som vi därför inte har anledning att diskutera vid detta tillfälle.

Justitieministern började tala mycket vackert om den onekligen mycket stora reform som vi nu står inför. Han talade om likställighet, oavsett börd. Man tycker att han kunde ha fullföljt detta resonemang. Han var egentligen inne på samma frågor som har diskuterats här förut, och i huvudsak uppehöll han sig vid vad utskottet redan har skrivit och som vi kan läsa i några korta satser i utlåtandet.

Justitieministern talade om de mycket unga ogifta mödrarna. Men behöver inte också alla andra unga föräldrar i så fall detta personliga stöd? Jag har förut talat om den saken, och det har också herr Hansson. Anser statsrådet verkligen att endast det förhållandet att man har ingått äktenskap utgör en garanti för att även tonårsföräldrar klarar vård och skötsel av ett barn?

Fru JONÄNG (cp) kort genmäle:

Herr talman! Justitieministern bestred inte att det kan uppstå svårigheter på grund av felaktigt fastställda faderskap. Det är naturligtvis i och för sig ingen svårighet att stifta lagar, men man måste hela tiden ha de enskilda människornas intressen för ögonen, och man måste i det här fallet avväga det man kan vinna mot vad man riskerar.

Jag tror att vi åstadkommer mest ont genom en obegränsat retroaktiv lagstiftning och att vi därigenom vållar många människor skada och lidanden på grund av felaktigt fastställda faderskap. En sådan retroaktiv tillämpning innebär ju att helt ovidkommande personer kan ställa krav på arvsrätt efter människor till vilka de inte har någon anknytning. Vi kan fråga oss, hur fadern upplever en sådan situation och hur hans familj upplever den. Över huvud taget är en retroaktiv lagtillämpning behäftad med olägenheter.

Justitieministern säger i propositionen att valet står mellan att offra intresset av arvsrätt för det stora flertalet utomäktenskapliga barn med riktigt fastställt faderskap eller att acceptera risken av att arvet ibland kan komma att kanaliseras till ett barn som i själva verket inte är släkt med sin rättsligt utpekade fader. Justitieministern föredrar den senare lösningen. Enligt justitieministern finns det inga starka sakskalet för att man skall inskränka retroaktiviteten till 1950. Det är klart att 1950 inte är någon säker gräns för fastställande av riktiga faderskap. Men genom denna gränsdragning kan man ändå eliminera riskerna av felaktigt fastställda faderskap. Vi har bl. a. fått en bättre registrering i folkbokföringen, och de vetenskapliga metoderna att fastställa faderskap har successivt förbättrats.

Herr HANSSON i Piteå (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag är personligen litet förvånad över att man i denna debatt så gärna t. o. m. från justitieminister Geijers sida, från vilken jag inte hade väntat mig det, drar fram dessa tonåringar som det speciella skälet till att denna institution skall fortbestå. Jag tror inte att situationen är sådan som man vill utmåla den. Det är inte alls speciellt vanligt att det går galet just för tonåringar, vad beträffar omvårdnaden

Ändring i ärvdabalken, m. m.

om barn. Det kan också förekomma bland gifta föräldrar. Följaktligen bör man inte åberopa det som grund för att bibehålla nuvarande barnvårdsmannainstitution.

Jag vill också i detta sammanhang påpeka att familjeberedningen slog fast att det »personliga förordnandet av barnvårdsman har blivit en tungrodd organisationsform i de flesta kommuner». Utredningen sade i fortsättningen: »Familjeberedningen föreslår därför att barnvårdsmans nuvarande skyldigheter och befogenheter överförs till barnvårdsnämnden. Det personliga barnvårdsmannaförordnandet bör ersättas med ett beslut av barnvårdsnämnden, att nämnden själv (sedan kommer beredningens förbehåll) — för ett år i taget — skall tillvarata barnets rätt och bistå dess vårdnadshavare — —.»

Jag vill också säga att möjligheterna för den i höstas tillsatta utredningen att göra någonting på denna punkt måste vara ytterst begränsade med de direktiv den har fått av departementschefen, såvida inte justitieminister Geijer på något sätt kan komplettera direktiven. Men jag tvivlar på att det är möjligt.

Fru LÖFQVIST (s) kort genmäle:

Herr talman! Det sista inlägget av fru Hörnlund skall jag inte vidare beröra. Däremot skall jag be att få peka på ett par punkter som jag inte hann med vid det förra tillfälle då jag hade ordet men som jag gärna vill få in i kammarens protokoll. Det gäller barnvårdsmanens uppgifter.

I den kungörelse som jag håller i min hand står tydligt följande, vilket jag hoppas skall iakttas i fortsättningen, vilken typ av institution som än skall handlägga ärendena i framtiden; frågan ligger under utredning och jag skall inte alltför mycket framhålla vissa riktlinjer: »Barnvårdsman skall fullgöra sitt uppdrag med omsorg och takt. Han bör vara ett personligt stöd för den som har

vårdnaden om barnet samt sträva efter att vinna dennes och barnets förtroende.» Där framhålls en av de viktigaste synpunkterna i det hela.

I kommentaren till detta heter det: »Många barns välfärd kan komma att bero på varje enskild barnvårdsmans vilja och förmåga att sköta sitt uppdrag. Barnvårdsmannen har också ålagts ett personligt ansvar för att varje barn, för vilket han innehar förordnande, erhåller de rättigheter, som tillkomma barnet. För att rätt kunna fullgöra sina grannliga och ansvarsfulla uppgifter är det nödvändigt, att han uppträder med takt och hänsynsfullhet och med förståelse för de särskilda problem och svårigheter, som de mödrar det här är fråga om så ofta ha att möta. Han bör komma ihåg, att hans uppgift att i skilda hänseenden tillvarataga barnets intressen ofta icke kan fullgöras om vårdnadshavaren intager en negativ eller oppositionell hållning, och han bör därför vinnlägga sig om att med vänlighet och takt söka vinna dennes och barnets förtroende.»

Så kommer föreskrifterna för barnvårdsnämnden: »Med hänsyn till de krav, som sålunda ställas på en barnvårdsman, är det angeläget, att barnvårdsnämnderna med stor omsorg utse dessa sina befattningshavare. Uppdraget att vara barnvårdsman bör anförtros endast åt därtill särskilt lämpade personer. Härav följer, att» — och så uppräknas vissa som inte bör komma i fråga. Slutligen heter det, och detta bevisar att papperet är gammalt och att socialstyrelsen hade bort skicka ut ändrade kommentarer under den tid som förflutit: »En i övrigt lämplig kvinna torde många gånger ha speciella förutsättningar för uppgifter av här ifrågavarande art» o. s. v.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet GEIJER:

Herr talman! Den första juridiska föreläsning som jag hörde när jag började

Ändring i ärvdabalken, m. m.

läsa juridik i Lund hölls av professorn i straffrätt Johan Thyrén, en man som icke är helt okänd i detta hus. Han sade att de som läser juridik skall komma ihåg att det inte finns några lagar som är fullkomliga, utan man får nöja sig med att aldrig komma längre än till att få igenom en lag där fördelarna är större än nackdelarna.

Detta yttrande fäste sig i mitt minne och jag tycker det finns anledning att erinra om det här i dag då vi just har att göra med en proposition om en lag, som vi är på det klara med har sina nackdelar. Men jag anser att det inte borde vara något svårt val eftersom det gäller en diskriminering som alltför länge funnits beträffande de utomäktenskapliga barnen. Man bör inte ha svårt att sätta sig in i hur dessa och kanske också mödrarna måste ha upplevt situationen. Att i ett sådan läge, på grund av risk för att felaktigheter kan ha inträffat, töva ända till nästa århundrade med reformens genomförande kan vi enligt min mening inte stå till svars för.

Beträffande fru Hörnlunds och herr Hanssons i Piteå anföranden vill jag bara framhålla att om de lyssnat uppmärksamt på vad jag sade borde de ha fått intrycket att situationen inte är så nedslående från deras egen synpunkt. Vi har ju faktiskt för närvarande två statliga utredningar som arbetar med frågan om barnavårdsinstitutionen, och det bör finnas möjligheter att på den vägen komma fram till en rimlig lösning. Därför finns det väl inte någon anledning att forcera denna sak i dag.

Herr OSKARSON (m) kort genmäle:

Herr talman! Också jag är medveten om, herr statsråd, att det inte går att stifta lagar utan att det uppstår några brister, men strävan skall väl gå ut på att eliminera dessa så långt som möjligt, och det är detta jag försökt framhålla. Vi stiftar ju lagar för de enskilda människorna, och även om det i detta fall gäller en minoritet brukar vi ju alltid

söka värna om minoriteter, och det skulle väl inte skada att göra detta även i det här fallet.

Det är väl ingen hemlighet att det finns män som har utomäktenskapliga barn vilka inte är kända i vederbörandes familj. I och med den nya lagen ställs en sådan man inför faktum att antingen klara ut problemet inför familjen och därmed framstå i en annan dager än tidigare inför sina barn och sin hustru eller, som jag har sagt tidigare, vänta tills han själv inte behöver delta i dessa besvär. Det sistnämnda alternativet framstår inte heller som något eftersträvansvärt.

Det är mot den bakgrunden, herr talman, som jag har framfört denna reservation, och jag tycker faktiskt att den är byggd på en god grund.

Fru JONÄNG (cp) kort genmäle:

Herr talman! Justitieministern säger att inga lagar är fullkomliga. Jag anser det emellertid som mitt ansvar och min uppgift i den här församlingen att söka medverka till att lagarna blir så fullkomliga som möjligt och i varje fall så litet skadliga som möjligt för människorna.

När det gäller likställigheten är vi helt ense om att här föreligger ett rättvisekrav. Det är angeläget och tillfredsställande att denna fråga blir löst och att det blir en jämställdhet mellan barn inom och utom äktenskapet. En retroaktiv tillämpning av lagen är emellertid utan tvivel behäftad med olägenheter. Man kan fråga sig hur en man upplever rättssäkerheten när han drabbas av en retroaktiv lagstiftning på detta sätt. Han har ett barn utom äktenskapet som har fötts under en tid då rättsverkningarna av faderskapet kanske huvudsakligen gällde underhållsskyldighet. Han har fullgjort de förpliktelser som lagarna inneburit. Nu ändras lagarna, griper in retroaktivt, och en vidgad arvsrätt borde rätteligen inte drabba honom. Men det gör den. I den obegränsade retro-

aktiviteten ryms personliga och mänskliga katastrofer och lidanden. Det är så till vida oförskyllt som att man ändå enligt lagen har fullgjort sina skyldigheter. Decennier därefter säger lagstiftarna: Det var fel, det är fler skyldigheter ni måste fullgöra. Det måste kännas hårt att drabbas av en sådan retroaktivitet.

Fru HÅVIK (s):

Herr talman! Jag noterar med tillfredsställelse justitieministerns synpunkter att grundtanken i propositionen 124 är att barn oavsett börd i göriligaste mån må likställas. Jag uppfattade också vad justitieministern fick lära sig i början av sin juridiska bana, att det finns inga lagar som är fullkomliga men att man bör böja sig för en lag där fördelarna är större än nackdelarna. Då är jag ganska styrkt i min uppfattning att de synpunkter som har framförts i motionen II:1230 äger giltighet. När det gäller obligatoriskt barnavårdsman-naskap för utomäktenskapliga barn är nämligen nackdelarna avgjort större än fördelarna.

Fru Löfqvist har talat varmt för det personliga barnavårdsman-naskapet och sagt att när barnavårdstjänstemännen anser att denna lagstiftning bör upphöra beror det på att man från tjänstemannahåll vill slippa det personliga ansvaret. Jag anser det uttalandet vara ganska graverande mot en seriöst arbetande tjänstemannakår.

Jag skall ta upp några synpunkter på hur man från början har tänkt att barnavårdsman-naskapet skall fungera. Barnavårdsman-nas uppgifter är att bistå modern med råd och upplysningar, vidtaga åtgärder för fastställandet av barnets börd samt för tillförsäkrande av underhåll åt barnet.

Barnavårdsman-nen har även att utöva tillsyn över barnets personliga förhållanden och att med uppmärksamhet följa dess utveckling. Avsikten är såle-

Ändring i ärvdabalken, m. m.

des att barnavårdsman-nen i ganska hög grad skall fungera som kurator för såväl mor som barn. Men hur fungerar detta i verkligheten? Den heltidsarbetande barnavårdsman-nen har ungefär 450 barnavårdsman-naskap. Jag undrar hur det då blir med vänskapen och den personliga kontakten. Jag kan ta ett exempel från Göteborg, där vi har infört familjevårdsprincipen. Där har en barnavårdsman 90—100 barnavårdsman-naskap. Dessa utgör ungefär en femtedel av tjänstemannens arbetsuppgifter. Barnavårdsman-naskapen är denne tjänstemans »onda samvete», och han är tacksam om han kan ringa upp vederbörande förälder någon gång under året och höra sig för om hur det står till.

Mot denna bakgrund anser jag lagen vara förfelad. Den tillkom för cirka femtio år sedan och har sedan dess genomgått ganska små förändringar. Den infördes vid den tidpunkt när den gifta kvinnan inte ens var förmyndare för sina barn, således i ett skede när förmyndarmentaliteten i vårt samhälle var tämligen allmänt förhärskande.

Fru Löfqvist uttalade att den som bäst behöver stödet oftast är den som minst anser sig behöva barnavårdsman-n. Jag tycker mig i detta yttrande kunna spåra en viss förmyndarmentalitet eller åtminstone något av en pekpinne. Jag tror att vi är redo att fatta ett beslut ganska snabbt och tycker inte att vi skall behålla denna förnedrande lagstiftning. Jag anser inte att vi skall vänta några år ytterligare, eftersom lagen redan nu har överlevt sig själv.

Jämsides med denna diskussion pläderades det för friare samlevnadsformer. Vilka resultat kan då sådana leda till i detta sammanhang? Låt oss se på hur effekten blir för två sammanboende fränskilda, som har var sitt barn födda i tidigare äktenskap. Om de får ett barn gemensamt, förordnas barnavårdsman-n för detta barn, men för de två övriga barnen i familjen bedöms det i regel

Ändring i ärvdabalken, m. m.

inte vara nödvändigt att ha barnavårdsman.

Det har framförts många synpunkter på denna föräldrade institution. Jag skall inte förlänga debatten ytterligare med att kommentera dessa utan ber att få yrka bifall till reservationen 4.

I detta anförande instämde herrar *Bergqvist* och *Sörenson* (båda s).

Fru LÖFQVIST (s) kort genmäle:

Herr talman! Fru Håvik sade att hon var förvånad. Om någon skall bli förvånad i detta sammanhang, bör det väl vara jag. Jag har inte talat för ett personligt barnavårdsmannaskap därför att barnavårdsmannaskapet skulle få bibehållas av någon speciell person utan därför att det därigenom skulle ges möjligheter till kontakter för dem som behöver sådana.

Beträffande det uttalande jag gjorde i anledning av fru Hörnlunds påstående att både nämnder och tjänstemän begärt att få slippa barnavårdsmannaskapet vill jag framhålla, att jag absolut inte önskar diskriminera tjänstemännen, tvärtom. Men om tjänstemännen vill bli entledigade från sina uppdrag, kan detta tolkas så att de vill slippa det personliga ansvaret. Jag ställde emellertid också frågan vad barnavårdsnämnderna kommer att säga om de måste åta sig ett ansvar utöver det som de redan har. Barnavårdsnämnden har ändå ansvaret och kan fördela arbetsuppgifterna, d. v. s. barnavårdsmannaskapen. Nämnden har alltså rätt att göra en sådan fördelning.

Siffran för hur många barnavårdsmannaskap som de olika nämnderna förordnar per barnavårdsman tycks växa för varje gång som de som är motståndare till barnavårdsmannainstitutionen, sådan den i dag är utformad, tar till orda. Fru Håvik sade att antalet låg mellan 400 och 450 fall. För säkerhets skull har jag, efter all diskussion, tillfrågat barnavårdsmännen i Stock-

holms stad, där antalet uppdrag per barnavårdsman enligt uppgift är störst. Barnavårdsmännen deklarerade inför oss — jag var inte ensam vid tillfället utan vi var flera — att de hade 275 fall vardera. Och i de föreskrifter som ingår i råd och anvisningar för barnavårdsmän står med hänvisning till barnavårdsnämnderna speciellt att de inte skall tilldela vederbörande barnavårdsmän alltför många fall och att det på heltidsanställd tjänsteman inte skall läggas flera andra uppgifter än att han verkligen kan sköta sitt uppdrag som barnavårdsman.

I detta anförande instämde herr *Werner* (m).

Fru HÅVIK (s) kort genmäle:

Herr talman! Fru Löfqvist har anfört vissa synpunkter på siffrorna för barnavårdsmannaskap. Den siffra jag nämnde — 450 för heltidsanställda — grundar sig på en organisationsutredning, gjord av Göteborgs socialförvaltning. De övriga siffrorna jag anförde var 90 till 100 barnavårdsmannaskap för en barnavårdsman i Göteborg, där familjevårdsprincipen är helt genomförd. Det är inga siffror tagna ur luften — de är verifierade så sent som i dag.

Tjänstemännen är nog inte alls emot att ta personligt ansvar — snarare är det väl så att man inte kan ta det personliga ansvar man så gärna vill, beroende på att tiden inte räcker till. De arbetsuppgifter man intresserar sig för men inte hinner med trötta betydligt mer än de man hinner med.

Vad beträffar den siffra som fru Löfqvist anförde — 275 fall per barnavårdsman — så har jag mycket svårt att förstå att utrymmet för personligt barnavårdsmannaskap skulle kunna bli större vid detta antal.

Herr ROMANUS (fp):

Herr talman! Jag har inte haft någon

Ändring i ärvdabalken, m. m.

närmare kontakt med straffrättsprofessorerna Johan Thyren, men jag har vid studiet av den föreliggande propositionen och utskottsutlåtandet gjort ungefär samma bedömning som justitieministern, att detta är frågor där inte alla skäl entydigt talar för den ena eller andra ståndpunkten, utan det är så som det oftast är i politiken, att det finns skäl både för och emot. Det är alltså fråga om en avvägning, och för min del vill jag gärna säga att jag tycker att de övervägande skälen talar för att den avvägning som gjorts i propositionen och i utskottsutlåtandet på de kontroversiella punkterna är riktig.

När det gäller hela grunden för arvsrätten kan man naturligtvis säga att den sociala och ekonomiska samhörigheten skall vara det väsentliga. Men man stöder genast på praktiska svårigheter. Det förhållandet att man är född inom äktenskapet är inte absolut utslagsgivande för om det finns en social eller ekonomisk samhörighet, utan den samhörigheten kan tvärtom ha upphört långt innan vederbörande avlider. Men man har ändå hittills använt äktenskapet som ett sådant kriterium. Då förefaller det mig långt rimligare att i stället utsträcka arvsrätten till att gälla alla barn, oavsett om de är födda inom äktenskapet eller inte och oavsett vilken grad av samhörighet som finns senare i livet.

Oavsett vad som står i riksdagstrycket kan dessutom sägas att uppfattningen om de biologiska banden fortfarande spelar stor roll hos allmänheten vid bedömandet av arvsfrågorna. I och med att det förhåller sig på detta sätt, känner sig de biologiska barnen naturligtvis diskriminerade om de inte tillförsäkras arvsrätt. Detta är också ett viktigt skäl för ett genomförande av den föreslagna reformen.

Herr Bohman säger att frågan ändå skall diskuteras i utredningen rörande den familjerättsliga lagstiftningen. Det gäller både de utomäktenskapliga bar-

nens ställning i allmänhet och t. ex. laglottsinstitutet. Ja, detta är riktigt, men jag kan inte se hur utredningens arbete på något sätt skulle kunna försvåras av den reform som här är föreslagen; den innebär ju en ökning av likställtheten mellan barn födda inom och utom äktenskapet. Det kan inte bestridas. Även om man kan kalla det en reform på ytan som inte rör vid de väsentliga förhållandena för de utomäktenskapliga barnen, är det ett steg i rätt riktning, varför det bör tagas.

I två reservationer föreslås att arvsrätten bara skall gälla för vissa barn födda utom äktenskapet, nämligen dem som är födda efter en viss tidpunkt — eller rättare sagt i sådana fall där faderskapet är fastställt efter en viss tidpunkt. Jag är medveten om att skäl kan anföras för en sådan ståndpunkt. Å andra sidan: om riksdagen bifaller detta krav, ställer vi därigenom många utom äktenskapet födda barn i särklass, även om det i deras fall är alldeles solklart att faderskapet är riktigt fastställt. Detta skäl är för mig avgörande till förmån för propositionens förslag. Även om det kan finnas en tvekan i vissa fall, har jag den uppfattningen att i och med att faderskapet är fastställt, skall det också gälla. Man bör inte efteråt komma och ifrågasätta dess giltighet. Det gagnar inte de barn det i detta fall gäller.

Jag vill också vända mig mot herr Bohman när han hävdar att det här skulle bli fråga om en lagstiftning som strider mot svenska rättsprinciper. Såväl utskottet som reservanterna understriker på denna punkt att det normala vid ändrade bestämmelser i fråga om arvsrätten just är att det är tidpunkten för arvlåtarens död som är avgörande för om rättsreglerna skall träda i kraft eller inte. Detta skall enligt propositionen gälla också på den här punkten. Det är alltså inte någon avvikelse från gängse rättspraxis.

Jag vill också vända mig mot använd-

Ändring i ärvdabalken, m. m.

ningen av ordet retroaktivitet i sammanhanget. Om man betraktar detta som en retroaktiv lagstiftning, blir alla ändringar i arvsrätten retroaktiva i den meningen att de ändrar på förhållanden som man inte kunde bedöma när man begick den handling som i det här fallet är rättsgrundande, d. v. s. avlandet av barnet. Man bör enligt min mening inte använda ordet retroaktivitet i det här sammanhanget.

När det gäller den sista reservationen av herr Hansson i Piteå om obligatoriskt förordnande av barnavårdsman, kan jag i långa stycken instämma i den kritik mot rådande förhållanden som framförts av fru Hörnlund och fru Håvik. Det fungerar inte bra som det är i dag. Därmed är inte sagt att jag kan ansluta mig till reservationen 4. Denna yrkar på att man skall speciellt utreda och redan från 1 juli 1970 tillämpa nya bestämmelser som innebär, dels att det obligatoriska förordnandet endast skall gälla fram till dess att faderskapet är fastställt, dels att det skall vara barnavårdsnämnden och inte barnavårdsmannen som har denna skyldighet. Det är olyckligt att man i reservationen har blandat ihop dessa båda saker.

Beträffande frågan om förmynderskap eller inte förhåller det sig så, som tidigare påpekats, att utredningen för den familjerättsliga lagstiftningen enligt direktiven erhållit följande uppdrag: »För att barnavårdsmannainstitutionen inte skall uppfattas som en diskriminerande kontroll av ogifta mödrars sätt att sköta barn bör man överväga att utforma bestämmelserna så att modern i allmänhet kan avstå från barnavårdsman om hon så önskar.»

Av detta drar motionärerna bakom motionen II:1230 slutsatsen, att en sådan lagstiftning kommer att innebära att barnavårdsnämnden har att avgöra om en förälder skall ha barnavårdsman för barnet eller inte. »Vi riskerar», säger de, »i så fall att få en lagstiftning som kan betyda olikhet inför lagen, el-

ler med andra ord socialgrupperade barnavårdsmannaskap. Det får då anses mera rätlinjigt att avveckla barnavårdsmannainstitutionen, eftersom det annars kan befaras att vi får en från kommun till kommun skiftande praxis.»

Jag förstår inte hur man kan dra sådana slutsatser av direktiven; det förefaller att vara en ren konstruktion av motionärerna. Det ankommer inte på mig att förutsäga vilket resultat utredningen kan komma till, men så mycket kan jag ändå säga, som att det skulle förvåna mig oerhört mycket, om den av direktiven skulle dra samma slutsatser som motionärerna. Snarare blir väl resultatet en sådan ordning att modern själv får avgöra saken efter det att faderskapet är fastställt, vilket också antyds i direktiven.

Naturligtvis kan man invända att en sådan ändring kunde ske snabbare, att man inte skulle behöva invänta ytterligare utredning på den punkten. All right, jag kan ha förståelse för en sådan synpunkt, men jag beklagar då att man inte har inskränkt sig till att yrka på det i reservationen utan har blandat ihop det förslaget med frågan om vem som skall vara ansvarig, barnavårdsmannen eller barnavårdsnämnden.

Ibland när man talar om diskriminering och förmynderskap verkar dock tankegången litet oredig. Om man anser det som antyds i direktiven, nämligen att huvuduppgiften skall vara att biträda modern vid fastställande av faderskapet, kan man inte sedan påstå att barnavårdsmannaskapet innebär en upprörande diskriminering av de ogifta mödrarna och att den som talar om att de är unga också borde tänka på alla andra unga föräldrar. För de gifta unga föräldrarna är det ändå betydligt mindre problem med fastställandet av faderskap. Om detta är huvuduppgiften, är det inte så märkvärdigt att man särskilt pekar på de ogifta mödrarna; det torde vara enkel logik.

Då är frågan: Är det barnavårds-

nämnden eller en personligt förordnad barnavårdsman som skall utöva denna hjälp, om man så vill, eller detta förmynderi, om man ser saken på det sättet? Jag kan inte inse vare sig att detta är en mycket viktig principfråga eller att slutsatsen är så självklar som motionärerna har gjort gällande. Visserligen är det säkerligen så i de stora städerna i dag att mängden av barnavårdsmannaskap gör det mycket svårt att ge något personligt stöd, men detta problem skulle delvis bortfalla om barnavårdsmannaskapet begränsades till just tiden för faderskapets fastställande och därutöver var frivilligt för modern; då skulle ju arbetsmängden minska. Visst kan det väl vara av ett visst värde att ha en person att vända sig till, och inte en barnavårdsnämnd med ett hundratal tjänstemän. Jag är naturligtvis medveten om att det kan uppstå en del besvärligheter — när barnavårdsmannen åker på semester måste man se till att det finns en ersättare o. s. v. — men jag vill för närvarande inskränka mig till ståndpunkten, att det inte är så självklart vilken ordning man skall välja i denna administrativa fråga. Därför finns det inte heller skäl för riksdagen att nu uttala sig för att just denna fråga skall brytas ut och bli föremål för beslut före den 1 juli 1970.

En annan sak vore om man hade begränsat sig till problemet om barnavårdsmannaskapets varaktighet respektive frivillighet, men just den administrativa frågan kan inte vara så angelägen. Jag har uppfattat både direktiven och vad justitieministern här sagt så, att frågan om barnavårdsmannaskapets utformning kan utredas såväl av socialutredningen som av den nyligen tillsatta utredningen om den familjerättsliga lagstiftningen. Om det är en felaktig uppfattning, vore det värdefullt om justitieministern kunde korrigerar mig på den punkten.

Herr talman! Av vad jag har an-

fört framgår att jag på samtliga punkter kommer att rösta för utskottets förslag.

Ändring i ärvdabalken, m. m.

Herr BOHMAN (m) kort genmäle:

Herr talman! Herr Romanus erkände alldeles nyss att grunden för arvsrätten var den samhörighet som finns inom en viss begränsad krets men förklarade att det förelåg praktiska svårigheter att förstärka den ställning som de utomäktenskapliga barnen i dag har så att de får arvsrätten så att säga mer automatiskt. Visst är det svårt, och det är just därför som jag menar att frågan skall tas upp i sitt sammanhang tillsammans med de andra familjerättsliga frågor som behandlas av en särskild kommitté.

Jag kan ta ett exempel. Barn som föds i ett samvetsäktenskap, när två personer lever under äktenskapliga förhållanden, har i dag inte arvsrätt efter fadern. Det gäller att »legalisera» det förhållandet och att ge barnen en däremot svarande ställning. Det finns många andra sådana fasta — i ordets egentliga bemärkelse — förhållanden som behöver sanktioneras för att de utomäktenskapliga barnens rättsläge skall förstärkas och arvsrätten följa automatiskt.

Det biologiska samband som herr Romanus apostroferade kan man naturligtvis åberopa för att ge barnen en starkare ställning. Men om man skjuter fram släktskapet så starkt som justitieministern har gjort bör man också vara *säker* på att det föreligger släktskap. Med den hittillsvarande faderskapsbevisningen har sådan säkerhet icke förelegat. Därför menar jag att det är fullständigt inkonsekvent att åberopa släktskap och blodsband för denna utvidgning. Får man bättre möjligheter, som vi framdeles skall få, kan man med krav på logik föra det resonemanget, men innan så har skett kan man absolut inte göra det.

Den utredning som nu arbetar kan få sitt arbete försvårat genom det beslut som vi tar i dag. Om utredningen exempelvis avskaffar laglotten sätter den de

Ändring i ärvdabalken, m. m.

facto de beslut som vi i dag fattar ur kraft. Detta är bara ett exempel; det finns många andra som man skulle kunna peka på.

Herr Romanus säger att när man en gång har fastställt faderskap skall man inte efteråt urholka detta. Men det är ju det vi gör i dag. När vi tidigare fastställde faderskap hade de utomäktenskapliga barnen inte arvsrätt. De som erkände faderskap eller fick faderskapet fastställt hade ingen anledning att räkna med att de skulle hamna i den situation som nu föreslås gälla. Det är den typen av retroaktivitet som man har anledning att vända sig mot; den står i strid mot gällande lagstiftningsprinciper. Den svenska lagstiftningen bygger på att var och en i ett visst givet ögonblick skall kunna förutse vilka konsekvenser ett handlande får mot bakgrunden av den lagstiftning som då gäller. Den nu föreslagna lagändringen får mycket längre gående konsekvenser än de ändringar som man vanligen gör inom arvslagstiftningens ram.

Fru HÖRNLUND (s) kort genmäle:

Herr talman! Det har inte gått att övertyga herr Romanus om att det är en principfråga och en jämlikhetsfråga som vi i dag diskuterar. Inte heller tycks herr Romanus ha fattat detta med det personliga förordnandet. Varför kan inte den ogifta modern gå till barnavårdsnämnden eller till något annat organ när hon behöver stöd, hjälp och rådgivning?

Det smärtar mig litet att behöva säga det, men det märktes att herr Romanus har kommit med i en statlig utredning. Den radikalism som han tidigare har visat i familjefrågor har tydligen försvunnit i och med att han fått detta uppdrag.

Herr ROMANUS (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag hoppas att det inte är frågan om huruvida man vill att barnavårdsnämnden eller barnavårds-

mannen skall bistå de ogifta mödrarna vid fastställandet av faderskapet som är avgörande för om man är radikal i familjefrågor eller inte. Jag tror inte heller att fru Hörnlund anser det.

Fru Hörnlund frågade: Varför kan inte modern gå till barnavårdsnämnden eller till annan myndighet i stället för att gå till en viss person som är förordnad? Det kan hon naturligtvis göra. Vad jag sade var att ett personligt förordnande kan innebära att det blir lättare för henne, genom att hon har en viss person att vända sig till. Det finns emellertid andra skäl som talar för motsatsen, och därför anser jag att frågan inte är så enkel att den kan avgöras just nu; den bör behandlas mer ingående. Den är mycket mindre principiellt betonad än frågan om huruvida det skall vara ett obligatoriskt förordnande eller inte. Och jag beklagade därför att man i motionen och reservationen blandade ihop de här två sakerna.

Herr Bohman sade att innebörden av ordet »retroaktiv» är att man skall kunna förutse effekten av sina handlingar; lagstiftningen får därför inte ändras på detta sätt. Min invändning var att om man tillämpar den regeln på arvsrätten, skulle man aldrig kunna göra några ändringar i arvsrätten vilka berör barn födda före lagens ikraftträdande, vare sig de är födda utom äktenskapet eller inte. Man skulle i så fall när man sätter barn till världen behöva veta vilka arvsregler som kommer att gälla i framtiden. Därför anser jag att hela diskussionen om retroaktivitet i detta sammanhang är litet absurd.

Jag sade att det är svårt att fastställa den sociala och ekonomiska samhörigheten och reglera den i lag. I detta instämmer herr Bohman. Jag skulle vilja gå längre och säga att det är omöjligt att reglera detta på det sätt som herr Bohman tycks föreställa sig. Man kan ju inte ta ifrån barn som är födda inom äktenskapet arvsrätten bara där-

Ändring i ärvdabalken, m. m.

för att den sociala och ekonomiska samhörigheten upphört. Det borde man ju göra, om man konsekvent följde herr Bohmans linje. Men det blir i stället så, att det enda som skiljer är frågan, huruvida man är född inom eller utom äktenskapet. Det är just den typen av diskriminering som detta lagförslag vill undanröja, och det tycker jag är alldeles riktigt.

Om utredningen nu skulle föreslå att laglotten avskaffas, då blir, säger herr Bohman, lagstiftningen i dag bara ett slag i luften. Men skillnaden är ju den, att ett sådant förslag får effekt både för barn födda inom äktenskapet och för barn födda utom äktenskapet. Det är en helt annan historia. Vad det i dag gäller är att skapa jämlikhet mellan barn födda inom och utom äktenskap.

Herr BOHMAN (m) kort genmäle:

Herr talman! Det är möjligt att jag missförstod herr Romanus alldeles nyss. Det kan ju bero på att min förmåga att förstå honom inte är lika utvecklade som hans förmåga att uttrycka sig rätt — det vill jag inte yttra mig om.

Men när herr Romanus säger att det är omöjligt att i lag reglera de utomäktenskapliga barnens sociala och ekonomiska ställning, så förvånar det mig — om jag nu uppfattade honom rätt — att herr Romanus inte omedelbart lämnar den utredning i vilken han sitter och som skall överse hela det arvs- och familjerättsliga problemkomplexet. Det är ju den utredningen som skall försöka komma fram till lagregler som ger utomäktenskapliga barn en bättre ställning i samhället än den de i dag har.

Jag sade i mitt första anförande att jag skulle kunna tänka mig att man i detta arbete, som herr Romanus alltså skall bedriva tillsammans med andra, kan komma fram till sådana regler att begreppet utomäktenskapliga barn skulle kunna helt utmönstras ur den svenska lagstiftningen. Jag tycker att det bör vara en målsättning för vårt arbete, att

man verkligen skapar likställighet i ordets rätta bemärkelse då det gäller olika typer av barn — barn som barn!

Herr Romanus säger att han inte kan förstå mig när jag framhåller konsekvenserna av att man i utredningen skulle kunna åstadkomma en lösning som avskaffar laglotten. Då blir ju, säger herr Romanus, äktenskapliga och utomäktenskapliga barn behandlade på samma sätt. Ja, visst blir de det. Men i den situationen finns ju alltid risk för att fadern testamenterar till sina barn inom äktenskapet — om vi nu har det begreppet kvar — allt det han vill. Då står de utomäktenskapliga barn som vi i dag ger laglott utan möjlighet att hävda sina intressen. Det var just det jag ville framhålla, och det trodde jag att herr Romanus som utredare borde ha insett.

Fru HÖRNLUND (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill än en gång påpeka att vi vill slopa obligatoriet och personligt förordnande. Det är ju det som är huvudfrågan i denna reservation. Efter fastställandet av faderskap och underhåll bör den ogifta modern söka stöd på samma vägar som alla andra.

Detta är inte så självklart och inte heller så bråttom, säger herr Romanus. Tydligen vill herr Romanus ha denna fråga till den utredning som han själv sitter i. Jag kan inte förstå något annat.

Herr ROMANUS (fp) kort genmäle:

Herr talman! Denna fråga finns redan med i direktiven till utredningen, fru Hörnlund, så det spelar ingen roll vad jag vill på den punkten. Vad jag har påpekat är det beklagliga faktum, att man i motionen och reservationen blandat samman två olika saker, nämligen dels frågan om man över huvud taget skall ha ett obligatoriskt förordnande, och i så fall hur långvarigt, dels frågan om detta förordnande skall gälla

Ändring i ärvdabalken, m. m.

barnavårdsnämnden eller barnavårdsmannen personligen.

När det gäller den förra frågan instämmer jag i långa stycken i vad som har sagts, och jag tror också att man relativt snabbt kan få en ändring till stånd. Hade yrkandet bara innehållit ett krav på att en sådan ändring skulle påskyndas kunde jag mycket väl ha anslutit mig till det. Men när det gäller frågan huruvida förordnandet skall gälla barnavårdsnämnden eller barnavårdsmannen tycker jag inte svaret är lika självklart. Det är inte heller en så principiellt viktig fråga att den behöver brytas ut ur sitt sammanhang, utan den kan utredas enligt de redan lämnade direktiven.

Herr Bohman hade alldeles rätt när han förmodade att han hade missförstått mig. Orsaken till det kan vi väl lämna därhän. Vad jag sade var, att det är svårt, att för de utomäktenskapliga barnens arvsrätt kräva en social och ekonomisk samhörighet, men inte göra det för barn födda inom äktenskapet. Då har man ju inte jämlighet mellan barn födda inom äktenskapet och barn födda utom äktenskapet, och det är det man genom denna reform eftersträvar.

Fröken LJUNGBERG (m):

Herr talman! Jag har begärt ordet för att säga något om den reservation som herr Hansson i Piteå fogat till första lagutskottets utlåtande. Frågan har nu debatterats så ingående och i en sådan mångfald repliker att det inte finns så mycket att tillägga i sak. Jag skulle kunnat nöja mig med att instämma i det anförande som herr Hansson höll ursprungligen och i fru Hörnlunds anförande. Men eftersom där fanns vissa nyanser i formuleringarna som jag inte utan vidare kunde skriva under, avstod jag från att instämma och vill nu i stället kortfattat motivera varför jag tänker yrka bifall till herr Hanssons reservation.

Här har talats om att barnavårdsmannainstitutionen är föråldrad i alla avseenden. Jag tycker inte man kan säga det så generellt. Tanken på ett personligt förordnande för att samhället skall träda hjälpande in i en för en mänskliga besvärlig situation tycker jag står sig som riktig. Men det finns något som är föråldrat i detta, och det är gränsdragningen, alltså att förordnandet gäller för utomäktenskapliga barn. Jag tycker att det är en föråldrad gränsdragning. När det gäller idén, barnavårdsmannaskapets idé, tror jag att institutionen bör bibehållas.

I utskottets utlåtande återges några siffror. Där nämns att ungefär hälften av de 17 000 utomäktenskapliga barn som föddes 1965 var födda av tonåringar. Några av talarna har berört detta tidigare. Om man utgår från barnet och dess intresse — vilket jag tror man skall göra i detta sammanhang — förefaller det mig som om det vore just det barn som har tonårig förälder eller tonåriga föräldrar som framför allt borde få denna hjälp från samhällets sida. Jag menar alltså att en annan gränsdragning än man har i dag nog skulle vara tjänlig. Eftersom det emellertid inte utan vidare går tror jag att den tanke som förts fram i fru Hörnlunds och fru Håviks motion och i herr Hanssons i Piteå reservation är riktigt, nämligen att barnavårdsmannaskapet i dess nuvarande form avskaffas och att uppgifterna hänförs till barnavårdsnämnderna men då med iakttagande av alla de uppgifter som barnavårdsnämnden skall ha för *alla* barn. I detta sammanhang vill jag understryka behovet av kurativ verksamhet och hjälp framför allt för att tillvarata de barns intressen som har minderåriga vårdnadshavare.

Jag yrkar, herr talman, bifall till reservation 4 av herr Hansson i Piteå. Vidare yrkar jag bifall till reservation 2 av herr Oskarson, d. v. s. den reservation som går emot retroaktiviteten.

I övrigt yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

I detta anförande instämde fru *Mogård* (m).

Herr *AKERLIND* (m):

Herr talman! Var och en i denna kammare kan väl någon gång väcka en olyckligt utformad motion, det har vi kanske varit med om litet till mans, och möjligen är det en ursäkt för att motion II:1230 av fru Hörnlund och fru Håvik har väckts. Fru Hörnlund uttalar sin förvåning över att inte fler i utskottet än herr Hansson i Piteå har stött hennes motion. Jag vill personligen uttala min förvåning över att det är någon som har stött motionen. Denna motion är ett upprörande misstroendevotum mot barnavårdsmannainstitutionen som sådan, och jag vill protestera mot de angrepp på barnavårdsmännen som grupp som görs i motionen. Barnavårdsmännen har inte gjort sig förtjänta därav.

Eftersom fru Hörnlund har uppmanat oss att läsa motionen vill jag framföra några synpunkter på vad som står i den. Man talar där om opåkallat förmynderskap, rigorös tillsyn, att barnavårdsmannainstitutionen är ytterst påfrestande för den som blir utsatt för den, att det införscaffas uppgifter av familjer i grannskapet, förfrågningar hos lärare o. s. v. Man ger hela tiden ett intryck av att barnavårdsmannen i sitt arbete fungerar som en hemlig polis i en polisstat gentemot de ensamstående mödrarna och deras barn. Jag anser att detta är en vrångbild av hur barnavårdsmannainstitutionen fungerar.

Man talar också i motionen om att i de större städerna och tätortskommunerna barnavårdsmannaskapet har förlorat en hel del av innebörden stödjande och hjälpande institution, därför att en barnavårdsman kan ha 300—400 barnavårdsmannaskap så att t. ex. den

Ändring i ärvdabalken, m. m.

kurativa verksamheten inte kan skötas. Det är alldeles riktigt men de problemen får lösas på helt andra vägar. Det är inte barnavårdsmännens fel att det är så utan det är barnavårdsnämndernas fel genom att de har lagt på vissa barnavårdsmän så många uppgifter och inte skaffat tillräckligt mycket personal för att sköta barnavårdsmanuppgifterna.

Det sägs vidare i motionen att barnavårdsmännen inte ger ensamstående föräldrar hjälp med att anskaffa barntillsyn, bostad, arbete m. m. och att det ofta är förtroendemän eller andra kommunala tjänstemän som hjälper till eller slår larm.

Ja, det kan hända att det är på det viset på vissa platser. Men är det på det viset, är det ju inte fel på systemet med barnavårdsmän, utan i så fall ligger felet hos vederbörande barnavårdsman som inte sköter sitt uppdrag på rätt sätt.

Det sägs också i motionen: »Om de obligatoriska barnavårdsmannaskapen upphör och vissa uppgifter såsom fastställande av faderskap och tillförsäkrande av underhåll överfördes på barnavårdsnämnderna kan nämndernas register 'rensas' och effektiv tid skulle kunna ägnas åt de föräldrar och barn som är i behov av kvalificerat socialt stöd.» Vidare heter det: »När faderskap fastställts, genom erkännande eller dom, och underhållsfrågan avgjorts bör barnavårdsnämndens 'specialuppdrag' upphöra.» Den ensamstående föräldern skall ha möjlighet att förnya kontakten med barnavårdsnämnden när detta är påkallat, står det också i motionen.

Jag är mycket förvånad över de resonemang som förs, därför att jag själv har några års erfarenhet som barnavårdsman. Efter denna min erfarenhet vill jag säga att jag funnit, att när kontakten en gång har brutits mellan barnavårdsmannen och den som behöver hans hjälp kommer ett visst återuppbyggnadsskede, innan denna kontakt på nytt kan fungera tillfredsställande. Säg

Ändring i ärvdabalken, m. m.

t. ex. att det är en ensamstående förälder som är tilldömd underhållsbidrag för sitt barn. Hon önskar emellertid sköta den saken själv och vill inte att bidraget skall utbetalas genom barnavårds mannen i fortsättningen. Men efter en tid kan det hända att den ensamstående modern kommer och säger, att nu fungerar inte detta system längre; nu måste ni överta detta arbete. Då står den ådömde underhållspliktige faderns ord mot moderns beträffande hur mycket pengar som egentligen har betalats i underhållsbidrag. Fadern kanske inte har alla sina kvitton kvar och modern kanske påstår att hon inte alls fått så mycket. — Detta är bara ett exempel på vilka problem som kan uppstå när man skall förnya sådana kontakter.

Det sägs vidare i motionen, att barnavårdscentralerna bör kunna ge praktiska råd om barnens skötsel, »eftersom deras tjänstemän utan tvivel besitter mer ingående kunskap på detta område än barnavårdsmännen oftast gör». Ja, det är alldeles riktigt, men samtidigt ger man i motionen ett intryck av att de ensamstående föräldrarna inte har samma möjligheter att gå till barnavårdscentraler med sina barn som fullständiga familjer har. Läsaren får också det intrycket, att de inte skulle ha samma utsikter att få sociala förmåner o. s. v.

Jag är litet förvånad över det remissyttrande som Svenska kommunförbundet har avlämnat, där det står att dessa saker borde kunna »bättre tillgodoses, om skyldigheten ålades vederbörande barnavårdsnämnd och att denna kunde anförtros åt personal med särskilda kvalifikationer». Detta är ju precis vad som händer i dag; man söker ju personal med speciella kvalifikationer för barnavårdsmannauppdragen, och alla dessa uppdrag har barnavårdsnämnderna överinseende över och därigenom möjlighet att ingripa, om det skulle visa sig befogat.

Trots de övergångssvårigheter som

enligt vad jag tidigare nämnde kan uppstå när man skall söka förnya kontakterna mellan barnavårdsmannen och den ensamstående modern, skulle jag för min del inte ha något emot att man utformar bestämmelserna så, att en myndig moder skulle kunna ha möjlighet att frånsäga sig en barnavårdsman. Men det är ju inte det man åsyftar med motionen utan man vill gå mycket längre, nämligen avskaffa hela institutionen.

Jag kan i stort sett instämma i alla de synpunkter som fru Holmqvist och fru Löfqvist tidigare framfört i denna fråga, men jag vill ändå framföra några synpunkter i detta sammanhang.

Efter alla angrepp som har gjorts på hembesöksverksamhet och barnavårdsmän i motionen tycks nu fru Hörnlund mena att hembesök är bra bara det gäller alla människor med barn. Ett av hennes yttranden var utformat ungefär på det sättet.

Eftersom jag själv som barnavårdsman under några år har upplevt den stora tacksamhet som många av dessa mödrar ger uttryck för, därför att de har en barnavårdsman att vända sig till för att få hjälp med att lösa olika problem, upprör det mig, att man framlägger ett sådant förslag som i motionen. Jag vill också påstå att i så gott som alla de fall som jag känner till mödrarna har uttalat sin tillfredsställelse med att ha en fast punkt, en viss person att vända sig till, framför allt därför att de vet, att barnavårdsmannen har skyldighet att hjälpa dem och att de därför har rätt att störa barnavårdsmannen när som helst.

Herr talman! Med det anförda vill jag yrka bifall till utskottets hemställan i denna del.

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. A

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. B

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 1) av herr Alexanderson; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Mom. C

Herr förste vice talmannen gav propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan; 2:o) bifall till reservationen 2) av herr Oskarson; samt 3:o) bifall till reservationen 3) av herr Ernulf m. fl.; och fann herr förste vice talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fru Anér begärde likväl votering, i anledning varav herr förste vice talmannen för bestämmande av kontrapositionen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka herr förste vice talmannen nu fann den under 2:o) angivna ha flertalets mening för sig. Beträffande kontrapositionen begärde dock fru Jonäng votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående mom. C) i första lagutskottets utlåtande nr 52 antager reservationen 2) av herr Oskarson, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit reservationen 3) av herr Ernulf m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne tvekan

Ändring i ärvdabalken, m. m.

kunna råda angående omröstningens resultat, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 22 ja och 47 nej, varjämte 110 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså till kontraposition i huvudvoteringen antagit den under 3:o) angivna propositionen.

I enlighet härmed blev efter given varsel följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den, som vill, att kammaren bifaller första lagutskottets hemställan i mom. C) i utskottets utlåtande nr 52, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 3) av herr Ernulf m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter ånyo intagit sina platser och sistnämnda voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Fru Jonäng begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 116 ja och 53 nej, varjämte 12 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. D—F

Vad utskottet hemställt bifölls.

Mom. G

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 4); och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen

Arkitekttävling om riksdagens hus

vara med övervägande ja besvarad. Herr Hansson i Piteå begärde emellertid votering, i anledning varav efter givna varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller första lagutskottets hemställan i mom. G) i utskottets utlåtande nr 52, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 4) av herr Hansson i Piteå.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 70 ja och 93 nej, varjämte 18 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit reservationen 4) av herr Hansson i Piteå.

§ 14

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande nr 64, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i ärvdabalken, m. m., såvitt propositionen hänvisats till bevillningsutskottet.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 15

Arkitekttävling om riksdagens hus

Föredrogs bankoutskottets utlåtande nr 51, i anledning av framställning från styrelsen för riksdagens förvaltningskontor angående arkitekttävling om riksdagens hus.

Sedan utskottets hemställan föredragits yttrade:

Herr ULLSTEN (fp):

Herr talman! Beslutet i våras att begränsa arkitekttävlingen om Riksdagshuset till Helgeandsholmen är nog i god konkurrens ett av de mindre framsynta beslut som har fattats i denna kammare. När man i dag ser de tre byggnader som provisoriskt skall inrymma riksdagen under tio eller tjugio år är det ganska lätt även för en lekman att få klart för sig att den byggnadsvolymen inte ryms på denna holme. Vi kommer inte att här kunna få ett riksdagshus som både fyller kravet på att vara funktionsdugligt och tillfredsställer de stadsplanestetiska krav man har rätt att ställa på stadslandskapet i denna omgivning — kanske ett av Sveriges känsligaste.

Men nu är beslutet fattat. Arkitekttävlingen skall sätta i gång, om den inte redan gjort det. Jag tror för min del att det endast är ett dyrbart sätt att bevisa att projektet är omöjligt och att man, som jag tidigare sade, inte kommer att kunna tillgodose de krav man har på ett nytt riksdagshus, nämligen att det skall fungera och att det inte skall fördärva stadsmiljön. Men när man nu skall sätta i gång detta arbete på ett stort antal arkitektkontor i de nordiska länderna bör man kanske ändå ge dem en chans att lösa uppgiften. Det kan kanske vara en otaktisk manöver från den som helst inte vill att tävlingen skall lyckas, men det finns ju en risk för att något av de hus som ritas också kommer att byggas.

En möjlighet att lösa frågan utan att skövla Helgeandsholmen och utan att få ett opraktiskt, trångt och mörkt nytt riksdagshus är att redan från början sikta in sig på en expansion till omkringliggande områden. Förvaltningskontoret säger också i sitt uttalande att man skall göra detta. Man skall expandera söderut, vilket, såvitt jag förstår, betyder att man har tänkt sig att riksdagen så småningom, när kanslihuset

flyttar över till Norrmalm, skall kunna få lokaler i den byggnaden. Utskottet är av allt att döma också inne på den linjen när man biträder förvaltningskontorets förslag.

Men lika litet som utskottet i våras ville ta konsekvenserna av insikten om att det var svårt att klara detta bygge på Helgeandsholmen, tycks man nu vara inställd på att ta konsekvenserna av insikten om att ett nytt riksdagshus för att fungera måste ta i anspråk större utrymmen än vad som kan rymmas här. Det vore synnerligen olyckligt om man inte i arkitektarbetet redan från början fick räkna med att förlägga en del av verksamheten till byggnader söder om Helgeandsholmen. Konsekvensen blir annars sannolikt att man, eftersom uppgiften är begränsad till denna tomt, till varje pris kommer att där pressa in de utrymmen som är upptagna i lokalprogrammet och som för övrigt är minimiutrymmen. Man får då bygga ett opraktiskt hus, kanske med ett stort antal rum utan fönster, med små och framför allt för få rum i förhållande till de krav som komer att ställas fram emot slutet av detta sekel eller kanske långt tidigare. Jag tycker därför att man redan från början skulle ge arkitekterna en möjlighet att laborera både med den föreslagna tomten och med kanslihusomten liksom även med de omgivande byggnader som kan finnas tillgängliga.

Jag vill till utskottet och till herr Lindholm, eftersom jag ser att han är närvarande i kammaren, ställa frågan av vilka skäl man så kategoriskt avvisat möjligheterna att redan på arkitekttävlingens stadium räkna med utrymmen för en expansion.

I detta anförande instämde herr *Ahlmark* och fru *Anér* (båda fp).

Herr WACHTMEISTER (m):

Herr talman! Bankoutskottets förevarande utlåtande föranleder två frågor. Den första gäller tävlingsprogrammet.

Arkitekttävling om riksdagens hus

På s. 37 i utlåtandet anges den totala programytan inklusive parkerings- och inlastningsutrymmen till endast ca 27 000 m². Förvaltningskontoret har i sin hemställan från denna yta dragit bort 4 000 m² och kommer helt riktigt fram till att programytan utgör ca 23 000 m² »bortsett från parkerings- och inlastningsutrymmen». En sådan omskrivning är helt meningslös, om det inte finns en bestämd avsikt bakom den. Vilken är denna avsikt?

Den andra frågan gäller övergången mellan tävlingens båda steg. Utskottet framhåller det värdefulla i en allmän diskussion om resultatet av första steget, men det vore onekligen ännu värdefullare om vi nu i stället för en mer eller mindre from önskan kunde få från herr Lindholm ett auktoritativt uttalande om att en sådan diskussion verkligen skall komma till stånd. Märkligt nog är det enligt reglerna inte byggherrens intressen som är i majoritet i prisenämnden utan arkitekternas. Med tanke på de skrämmande exempel som vi inte minst här i vår huvudstad har sett på denna yrkeskårs förkärlek för skokartongen som skönhetsideal — liggande på flatsidan eller stående på lågkant eller högkant — bör nog riksdagen få ett ord med i laget innan det andra steget tas. Varken i förvaltningskontorets skrivelse eller i tävlingsprogrammet förutsätts emellertid en sådan diskussion. Min andra fråga blir därför, om vi kommer att få tillfälle till denna diskussion.

Herr LINDHOLM (s):

Herr talman! Herr Ullsten har ju haft möjlighet att som suppleant i förvaltningskontorets styrelse ta del av de beräkningar som gjorts då programhandlingarna upprättades. Enligt dessa beräkningar finns det på Helgeandsholmen utrymme för ett riksdagshus. I de programhandlingar som upprättats har man inte bara räknat med nu kända behov utan även tagit med utrymme för

Arkitekttävling om riksdagens hus

ytterligare expansion. Om det därutöver om några årtionden behövs ännu mer utrymme för ren förvaltningspersonal, kan man utnyttja de förutsättningar som finns i det gamla Kanslihuset, därest man förverkligar den tanke som man för närvarande arbetar med, nämligen att förlägga samtliga kanslihusbyggnader till nedre Norrmalm. Med tanke på utrymmesfrågan tror jag därför att herr Ullsten har all anledning att avvakta utvecklingen.

Om herr Ullsten som sitt huvudsakliga syfte har att förlägga Riksdagshuset på annat håll än på Helgeandsholmen, vore det väl riktigare om han drev denna mening i stället för att lämna uppgifter som han inte har någon täckning för. Jag upprepar att programytan är beräknad för de behov som föreligger. Därmed har jag väl också besvarat herr Wachtmeisters fråga på den punkten.

Vad gäller tävlingsbestämmelserna, så är de utarbetade helt i överensstämmelse med de regler som gäller för SAR:s tävlingsnämnds. Och jag kan ju nämna att den bestämmelse som särskilt berörts har tillämpats under de senaste hundra åren vid arkitekttävlingar. Det är möjligt att man kan bryta mot de regler som SAR:s tävlingsnämnd vill ha, men då är det ju också möjligt — jag vill inte påstå att det blir så — att vissa arkitekter, vilkas deltagande i tävlingen man har behov av, icke kommer att delta.

Herr ULLSTEN (fp):

Herr talman! Det är riktigt att jag, både sedan jag kom in i förvaltningskontorets styrelse som liten och obetydlig suppleant och långt dessförinnan, ganska noggrant studerat de handlingar som gäller riksdagshusbygget. Och det är de studierna som lett mig till den bestämda slutsatsen, att det projekt man nu skall lägga ned någon miljon kronor på är dödfött, därför att det icke går att på denna tomt bygga ett riksdags-

hus som fyller de krav på funktionsdugligheten hos ett riksdagshus som jag ställer. Dessa krav fylls inte i det minimiprogram som lagts fast.

Och även om man håller sig till detta minimiprogram, så görs det i byggnadsstyrelsens mycket långa och, som jag förstår, sakkunniga utredning invändningar mot samtliga de alternativ som diskuterats. Det är invändningar som stryker under just vad jag sade i mitt tidigare anförande, nämligen att om man vill bygga ett hus här som är tillräckligt praktiskt och som är tillräckligt stort för riksdagens behov tvingas man ge avkall på de stadsplaneestetiska kraven. Och vill man tillgodose de kraven tvingas man ge avkall på kravet att riksdagen skall få ett praktiskt hus. Jag för min del är övertygad om att som det nu ligger till kommer det att bli kravet på funktionsduglighet som får stå tillbaka.

Jag lämnade alltså, herr talman, inga felaktiga upplysningar i mitt anförande, men jag gav uttryck för en annan syn på hur riksdagens hus skall fungera än den som herr Lindholm har.

Herr WACHTMEISTER (m):

Herr talman! Jag vet inte om jag uttryckte mig mycket otydligt när jag ställde mina frågor, men jag fick inte svar på någon av dem.

Min första fråga gällde vad det är som ligger bakom den i mitt tycke meningslösa klåfingrigheten, när man på ett ställe i tävlingsprogrammet säger att programytan skall vara 27 000 m² inklusive utrymmen för parkering och i-lastning och på ett annat ställe säger att programytan skall vara 23 000 m² exklusive samma utrymmen. Varför formulerar man om detta? Det är ju en meningslös omformulering, om man inte menar någonting med det. Varför använder man inte samma formulering på båda ställena? Är det bara klåfingrighet eller tanklöshet eller ligger det något särskilt bakom?

Interpellation ang. parkeringsplatser för handikappade bilister

Det var den ena frågan. Beträffande min andra fråga tog herr Lindholm bara upp vad jag sade om det mycket märkliga i att byggherrens intressen i en prisenämnd är i minoritet och arkitekternas i majoritet. Jag bara konstaterar, i likhet med herr Lindholm, att så är det. Det är ingenting att göra åt det, ty sådana är reglerna. Men vad jag begärde var ett lugnande uttalande från herr Lindholm om att vi får tillfälle att föra den diskussion om resultatet av det första tävlingssteget som bankoutskottet förklarar vara mycket värdefull men om vilken ingenting sägs i förvaltningskontorets skrivelse eller i tävlingsprogrammet.

Herr LINDHOLM (s):

Herr talman! Herr Ullsten vidhåller att de utarbetade programhandlingarna inte på ett tillfredsställande sätt innehåller de ting de bör innehålla för att tillgodose riksdagens behov. Det är alldeles uppenbart att man på ett annat område skulle kunna disponera mera tomtmark för byggandet, men å andra sidan har inte byggnadsstyrelsen så kategoriskt som herr Ullsten gör gällande underkänt Helgeandsholmen som byggnadsplats. Jag tror nog att herr Ullsten har ett behov av att läsa byggnadsstyrelsens utlåtande litet mera ingående än han tydligen har gjort.

Beträffande frågan om parkeringsplatser och sådant kan nämnas att en viss jämförelse gjorts mellan Sergels torg och det planerade bygget. Givetvis kommer det att ordnas med tillfredsställande parkeringsutrymmen för riksdagens vidkommande. På den punkten tror jag att man kan känna sig relativt lugn.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 16

Föredrogs tredje lagutskottets utlåtande nr 60, i anledning av Kungl.

Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av 1 § andra stycket lagen (1963:268) om igångsättningsstillstånd för byggnadsarbete.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 17

Interpellation ang. parkeringsplatser för handikappade bilister

Ordet lämnades på begäran till

Herr NILSSON i Kristianstad (s), som yttrade:

Herr talman! Parkeringsfrågan har avgörande betydelse för de handikappade bilisternas förutsättningar att fungera i samhället. Lättnader i parkeringsregleringen uppvisar för närvarande betydande skillnader beroende på vilken hemort den handikappade har. Han eller hon är hänvisad till att konkurrera med övriga bilägare för att finna parkeringsplats för sitt fordon. En dylik ordning försvårar självfallet samhällets arbetsvårdande ansträngningar och den handikappades strävan till normalisering.

De handikappades riksförbund angav i sitt yttrande, avseende parkeringskommitténs betänkande SOU 1968:18, de problem den handikappade bilägaren dagligen konfronteras med, samtidigt som man lämnade förslag till åtgärder i mening att eliminera de hinder som de facto föreligger. Bland handikappade bilister anses snara åtgärder vara påkallade.

Med hänvisning till vad sålunda sagts hemställer jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för civildepartementet få ställa följande fråga:

Har statsrådet för avsikt att för riksdagen framlägga förslag till lösning av handikappade bilisters parkeringsfrågor?

Denna anhållan bordlades.

§ 18

Anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från bevillningsutskottet:

nr 354, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i förordningen (1960:258) om utjämningskatt å vissa varor;

från andra lagutskottet:

nr 368, i anledning av motioner om ersättning från den allmänna försäkringen för behandling av missbildningar i ansiktet; och

nr 369, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i lagen den 25 maj 1962 (nr 381) om allmän försäkring, m. m. jämte i ämnet väckta motioner; samt

från tredje lagutskottet:

nr 343, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i lagen (1959:517) om förlängning av tiden för vissa servitut.

Vidare anmäldes och godkändes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 355, till Konungen med anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i ärvdabalken, m. m., såvitt propositionen hänvisats till bevillningsutskottet.

Slutligen anmäldes och godkändes tredje lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 363, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltig-

het av 1 § andra stycket lagen (1963:268) om igångsättningstillstånd för byggnadsarbete.

§ 19

Anmäldes följande motioner:

nr 1308, av herr *Bergqvist m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 162, med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen (1928:370), och nr 1309, av herr *Lothigius*, likaledes i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 162.

Dessa motioner bordlades.

§ 20

Meddelande om enkla frågor

Meddelades, att herr talmannen tillställts två enkla frågor, nämligen av:

herr *Nordstrandh* (m), till herr statsrådet och chefen för utbildningsdepartementet angående kvotintagning till forskollärarytbildningen efter kön, och

herr *Björk* i Påarp (s), till hans excellens herr statsministern angående nordiskt samarbete beträffande trädgårdsproduktionen.

§ 21

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här-
efter kl. 15.19.

In fidem
Sune K. Johansson

Fredagen den 5 december

Kl. 11.00

§ 1

Justerades protokollet för den 27 nästlidne november.

§ 2

Svar på interpellation ang. tillämpningen av föreskrifter om anlitande av företag i Norrland vid intendenturverkets upphandling

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet ANDERSSON, som yttrade:

Herr talman! Herr Stridsman har frågat mig av vilken anledning Kungl. Maj:ts föreskrifter den 3 december 1965 beträffande intendenturverkets upphandling inte tillämpats när det gäller övre Norrland samt om jag är beredd att vidta sådana åtgärder att föreskrifterna kommer att efterlevas.

Frågan innefattar endast intendenturverket, men det bör i sammanhanget uppmärksammas att föreskrifterna riktades även till fortifikationsförvaltningen, sjukvårdsstyrelsen samt armé-, marin- och flygförvaltningarna. Intendenturverket ingår sedan den 1 juli 1968 som en huvudavdelning under namnet intendenturmaterieförvaltningen i försvarets materielverk tillsammans med de tre försvarsgrensförvaltningarna.

Föreskrifterna innebär bl. a. att intendenturmaterieförvaltningen i likhet med övriga upphandlande myndigheter skall upprätta förteckningar över de företag inom de fyra nordliga länen som anses kunna komma i fråga som leverantörer. Alla upphandlande myndigheter har upprättat sådana förteck-

ningar. Dessa färdigställdes under våren 1966 och revideras och aktualiseras fortlöpande.

Enligt föreskrifterna skall myndigheten vidare tillse att anbud infordras från förtecknade företag, om det kan anses sannolikt att leverans kan ske från företagen. Vidare anges att om myndigheten inte anser sig kunna anta anbud som inkommit från företag inom de fyra nordligaste länen, skall myndigheten inhämta yttrande från överbefälhavaren och arbetsmarknadsstyrelsen innan ärendet avgörs. Dessa föreskrifter har följts konsekvent.

Anbud infordras sålunda alltid enligt föreskrifterna. Under perioden maj 1966—18 november 1969 har 136 anbud från företag inom Norrlandslänet remitterats för yttrande till överbefälhavaren och arbetsmarknadsstyrelsen. Av dessa har 35 remitterats av intendenturmaterieförvaltningen.

Jag vill särskilt peka på att antalet upphandlingsärenden som har remitterats till överbefälhavaren och arbetsmarknadsstyrelsen inte är ett entydigt mått på effekten av de speciella föreskrifter som det nu är fråga om.

I många fall har det varit möjligt att efter infordrade anbud direkt träffa avtal med företag i Norrland. Under de tre senaste åren har beställningar för ca 200 miljoner kronor från sådana företag lagts ut. Hur stor del av dessa som är en direkt följd av Norrlandsföreskrifterna är omöjligt att ange. Utan tvivel har det skett en ökning av beställningarna i Norrland på grund av att de upphandlande myndigheterna fått en vidgad överblick över marknaden inom de berörda länen.

Svar på interpellation ang. tillämpningen av föreskrifter om anlitande av företag i Norrland vid intendenturverkets upphandling

Av det jag sagt framgår att gällande föreskrifter tillämpas och att åtgärder för att de skall efterlevas inte behövs.

Möjligheterna att lägga ut beställningar i Norrbottens och Västerbottens län begränsas dock av dels industriernas nuvarande produktionsinriktning, dels deras kapacitet. Företagsstrukturen är i många fall inte anpassad till materielverkets behov av materiel och förnödenheter av olika slag, tillverkade i mycket stora serier.

Vidare anförde:

Herr STRIDSMAN (cp):

Herr talman! Jag ber att få tacka försvarsministern för svaret på min interpellation.

Försvaret är i dag en av Norrlands största arbetsgivare, förmodligen den allra största. Försvarets betydelse för Norrlandsläna ur sysselsättningsmässiga och lokaliseringpolitiska synpunkter har också helt riktigt alltmer uppmärksamats från olika håll. Jag behöver t. ex. endast nämna det tal som Landsorganisationens ordförande, Arne Geijer, höll vid Metallindustriarbetareförbundets kongress i höst. Han fastslog därvid bl. a. att det finns samhälls-ekonomiska vinster att göra genom en militär inköspolitik som även lägger regionpolitiska aspekter på valet av leverantörer. Även militärbefälhavaren inom 6:e militärområdet har energiskt hävdat att försvaret borde kunna gå hårdare in för en upphandling i Norrland. Glömmas bör inte heller den skrivelse som länsstyrelsen i Norrbotten under hösten har skickat till försvarsdepartementet, vari man begär besked om vilken industriell försvarsverksamhet som lättast kan flyttas till länet.

Min interpellation bygger inte på dessa uttalanden. Jag ville endast nämna dessa representativa rösters åsikter i en mycket aktuell fråga, som även berörs i interpellationen. I interpellationssva-

ret säger försvarsministern beträffande tillämpningen av Kungl. Maj:ts föreskrifter av den 3 december 1965 — inte den 3 mars 1965 som jag felaktigt har angivit i interpellationen — att gällande föreskrifter tillämpas så att åtgärder för att de skall efterlevas inte behövs. Jag måste tyvärr säga till försvarsministern att jag inte är alldeles övertygad om att intentionerna i kungabrevet följts.

Försvarsministerns besked, att under perioden maj 1966—18 november 1969 136 anbud från företag inom Norrlandsläna har remitterats för yttrande till överbefälhavaren och arbetsmarknadsstyrelsen, är intressant. Försvarsministern sade vidare att det varit möjligt att efter erhållande av infordrade anbud direkt träffa avtal med företag i Norrland. Jag understryker värdet av att få veta hur många anbud som remitterats till överbefälhavaren och arbetsmarknadsstyrelsen för yttrande. Interpellationssvaret ger dock inte besked i frågan om anbuden antagits eller förkastats.

Andemeningen i kungabrevet var ju — om jag tolkat den rätt — att högre anbud, avlämnade från företag i Norrland, skulle kunna antas före lägre anbud från annan del av landet. Jag vill därför fråga försvarsministern hur många av de 136 remitterade anbuden som föranlett ingripande. Har t. ex. arbetsmarknadsstyrelsen i något fall förordat ett högre anbud och uttalat att man skall betala mellanskillnaden för att ge ett Norrlandsföretag möjlighet till leveranser? Enligt uppgifter som jag inhämtat skulle uttalandet under den tredje punkten i kungabrevet icke i något fall ha lett till ingripande för företag i övre Norrland.

Svårigheten att realisera kungabrevets andemening skulle bero på att berörda myndigheter själva får stå för de merkostnader som uppkommer vid antagande av ett högre anbud. Man me-

Svar på interpellation ang. tillämpningen av föreskrifter om anlitande av företag i Norrland vid intendenturverkets upphandling

nar att yttranden i anbudsärenden borde hänskjutas till Kungl. Maj:t för att möjlighet skall kunna ges till ställnings-taganden för övre Norrland. Det är för att få klarhet i den praktiska tillämpningen av kungabrevet som jag skulle önska att försvarsministern något mer ville utveckla denna fråga än vad han gjort i sitt svar. Även om svaret, såsom jag tidigare nämnt, gav intressanta upplysningar kvarstår oklarheten beträffande tillämpningen. Jag vill på denna punkt om möjligt få veta något mera.

Det är alldeles riktigt, såsom försvarsministern påpekade i sitt svar, att företagsstrukturen i Norrbotten och i Västerbotten i många fall inte är anpassad till försvarets materielverks behov av materiel och förnödenheter av olika slag i mycket långa serier.

Försvarsministern säger att under de tre senaste åren har beställningar för ca 200 miljoner kronor antagits från företag i Norrland. Med utgångspunkt från hittills utlagda beställningar i Norrland på totalt ca 200 miljoner kronor och den speciella företagsstruktur som råder i de två nordligaste länen skulle jag också vilja veta hur stor andel av dessa beställningar som tillfallit företag belägna inom 6:e militärområdet.

Till slut vill jag fråga försvarsministern hur han ser på möjligheterna att få beställare att sträva efter att tillämpa kungabrevets anda även beträffande underleveranser.

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet ANDERSSON:

Herr talman! Jag kan inte svara på frågan om hur många av de till arbetsmarknadsstyrelsen och ÖB remitterade anbuden som lett till upphandling. Jag känner till några fall men vet alltså inte hur många det rör sig om.

I första hand låter vi arbetsmarknadsstyrelsen vara med om att avgöra dessa frågor. Men när prisskillnaderna är alltför stora och uppgår till t. ex. 25

procent av de aktuella beloppen brukar vi inte diskutera möjligheterna att lägga ut beställningar i Norrland. Det förekommer dock att högre liggande anbud från företag i Norrlandsläna kan leda till avtal när arbetsmarknadsstyrelsen eller någon annan myndighet tillskjuter prisskillnaden.

Jag har ingen statistik över hur de 200 miljonerna är fördelade på olika län eller företag.

Herr STRIDSMAN (cp):

Herr talman! Jag tackar försvarsministern och känner mig nu mer tillfredsställd över det besked jag fick om förfarandet att det är först vid prisskillnader över 25 procent, som man inte tillämpar metoden att antaga ett högre anbud som inlämnats från företag i Norrland.

Eftersom jag uppgivit att enligt av mig inhämtade uppgifter det aktuella kungabrevet inte i ett enda fall har föranlett något ingripande, vill jag nu citera en artikel som var införd i tidskriften Nya Perspektiv, nr 3 för år 1969. Den är skriven av chefen för sektion 2 i Övre Norrlands militärområdes stab. Han säger beträffande punkten 3 i kungabrevet, vilket jag alltså citerar för att få med det i protokollet:

»Uttalandet har dock icke i något fall lett till ingripande. Många beställningar har härigenom gått Övre Norrland förbi. Det kommer alltid att bli svårt, att få kungabrevets andemening realiserad, så länge berörda myndigheter själva skall stå för de merkostnader, som uppkommer genom att anta ett högre anbud från Norrland före ett lägre från annan del av landet. Ur allmän samhällsekonomisk synvinkel vore det kanske lönsammare att betala denna mellanskillnad i stället för att på andra vägar tillföra belopp, som kan vara avsevärt större. Det är därför önskvärt, att ärendena hänskjuts till Kungl. Maj:t

Svar på interpellation ang. tillämpningen av föreskrifter om anlitande av företag i Norrland vid intendenturverkets upphandling

för att få till stånd ställningstaganden för Norrland.»

Försvarsministern sade nyss att ingripanden skett i vissa fall i detta avseende och att arbetsmarknadsstyrelsen eller ÖB förklarar att vi kan anta ett högre anbud från Norrland. Men enligt vad som framgår av mitt citat säger alltså en hög befattningshavare inom detta område att något ingripande inte har gjorts. Jag vill därför gärna ha ett klagörande i denna fråga om det är möjligt.

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet ANDERSSON:

Herr talman! Det är som jag säger. Flera sådana ingripanden har gjorts av arbetsmarknadsstyrelsen, även om vi inte har uppgifter om i vilket av de sex nordligaste länen det har förekommit. Men självfallet kan inte den militära upphandlande myndigheten handla på egen hand här. Den måste följa upphandlingskungörelsen.

Herr SKOGLUND (s):

Herr talman! Känner försvarsministern till om också andra departement har sänt ut lika förebildliga rekommendationer till dem underställda verk och myndigheter som försvarsdepartementet har gjort?

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet ANDERSSON:

Herr talman! Nej, jag tror att det endast är försvarsdepartementet som har dessa föreskrifter.

Herr STRIDSMAN (cp):

Herr talman! Kanske kan man i alla fall utgå ifrån att vad beträffar 6:e militärområdet det inte lett till något ingripande enligt kungabrevet men att ett sådant kommer att göras i framtiden. Kan jag få tolka försvarsministerns ord på det sättet med ledning av den artikel jag citerade?

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet ANDERSSON:

Herr talman! När det gäller 6:e militärområdet följs som jag säger i mitt interpellationssvar dessa föreskrifter till punkt och pricka. Detta har lett till stor upphandling.

Här talar vi om huruvida de upphandlingsärenden, som varit remitterade till överbefälhavaren och arbetsmarknadsstyrelsen och som endast utgör en del av upphandlingsärendena, lett till speciella uppgörelser. Jag har här ingen uppgift om vare sig företag eller anbud, varför jag inte kan svara på den frågan. Jag vet bara att de har lett till uppgörelser, i fråga om vilka arbetsmarknadsstyrelsen ingripit.

Herr SKOGLUND (s):

Herr talman! Jag vill gärna säga att det är i hög grad angeläget att en rekommendation går ut till övriga verk och myndigheter så att man därigenom kan få i gång en inköpsverksamhet från norrländska företag. Detta är emellertid en fråga som kanske borde tas upp på annat sätt. Jag ville i detta sammanhang bara höra om regeringen tagit ställning till motsvarande rekommendationer när det gäller myndigheter och verk underställda andra departement än försvarsdepartementet.

Herr STRIDSMAN (cp):

Herr talman! Det är klart att jag tror försvarsministern när han här säger att kungabrevet har lett till ingripande, men då kvarstår min fråga: Har den som handhar upphandlingen och står som artikelförfattare sagt för mycket? Artikeln är kategoriskt avfattad och författaren påstår att inte ett enda ingripande företagits.

Jag vill inte vara domare utan undrade bara om försvarsministern kunde ge ett besked om huruvida ingripande hade förekommit. Försvarsministern säger att så varit fallet, medan den

Svar på interpellationer ang. den militära hälso- och sjukvården

upphandlande myndigheten säger att något ingripande inte skett. Därför blir det helt naturligt litet svårt för mig att bilda mig en uppfattning om vilket som är det rätta förhållandet.

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet ANDERSSON:

Herr talman! Den artikeln handlar endast om en del av det geografiska område som det är fråga om.

Herr STRIDSMAN (cp):

Herr talman! Det är alldeles riktigt, herr försvarsminister, men det var just den lilla delen som min interpellation avsåg.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 3**Svar på interpellationer ang. den militära hälso- och sjukvården**

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet ANDERSSON, som yttrade:

Herr talman! Herr Ringaby har frågat mig vilka åtgärder jag anser bör vidtas i syfte att effektivisera fredsorganisationens militära sjukvård. Herr Lindberg har frågat om jag avser vidta åtgärder i syfte att så förbättra den militära sjukvården och hälsokontrollen att risker för olyckshändelser och ohälsa vid militärtjänstgöring under fredstid i görligaste mån elimineras.

Den militära hälso- och sjukvården har under de senaste åren byggts ut och förbättrats. Förbandssjukvården har organiserats om enligt beslut av 1965 års riksdag. Reformen innebär bl. a. att de läkare som undersöker och behandlar våra värnpliktiga på förbanden i regel är civila läkare som också ägnar sig åt annan verksamhet, t. ex. som företagsläkare, privatpraktiker eller sjukhusläkare. Organisationen av

försvarssjukvårdens centrala och högre regionala ledning har omdanats fr. o. m. innevarande budgetår. Detta kan väntas medföra ett bättre utnyttjande av de personella resurserna inom försvarssjukvården. I det nya inskrivningssystemet finns inbyggd en noggrann hälso- och kapacitetsundersökning. Varje värnpliktig får numera genomgå en omfattande medicinsk och psykologisk kontroll innan han börjar sin grundutbildning. Det har alltså nyligen skett en hel del på det här området. Några av förbättringarna har ännu inte hunnit att få betydelse för den värnpliktiges tjänstgöring men kommer att ge effekt.

Medicinska akutfall inträffar i värnpliktstjänsten liksom i det civila livet. Samarbete mellan den militära och den civila sjukvården är nödvändigt och förekommer alltid när förbandssjukvårdens resurser inte räcker till. Svåra sjukdomsfall hänvisas till civila sjukhus för undersökning och behandling.

En särskild svårighet är att de värnpliktiga i genomsnitt har sämre kondition än tidigare och inte sällan överkattar sina krafter. Värnpliktiga som kallas in till repetitionsutbildning tillhör dessutom ofta åldersgrupper för vilka det kan föreligga risker för medicinska komplikationer. Inryckningen sker i regel till en mobiliseringsplats där det inte kan göras någon omfattande hälsoundersökning. En översyn av dessa och andra medicinska frågor som rör repetitionsutbildning förbereds inom försvarets sjukvårdsstyrelse. Jag avser att föreslå att man undersöker om inskrivningscentralerna efter en inkörningstid kan utnyttjas även för undersökning av värnpliktiga som kallas in till krigsförbandsövning.

Herr Lindberg berör i sin interpellation ett tragiskt dödsfall i samband med grundutbildning. Fallet är för närvarande under utredning av justitieombudsmannen. Skulle resultatet av utredningen peka på att det behövs åt-

Svar på interpellationer ang. den militära hälso- och sjukvården

gärder inom försvarssjukvården utöver dem som redan har vidtagits eller planeras, kommer jag självfallet att ta upp frågan till ingående prövning.

Vidare anförde:

Herr RINGABY (m):

Herr talman! Jag tackar försvarsministern för svaret. Jag vill redan från början förklara att det inte i första hand är de hastiga dödsfall som har inträffat i samband med repetitionsövningar som har föranlett interpellationen. Sådana förekommer ju tyvärr då och då även i det civila, t. ex. vid idrottsutövning; ett hände häromdagen när en skolgrupp var ute på cykeltur.

I stället är det den militära sjukvården som sådan jag åsyftar. Jag tycker nämligen inte, herr försvarsminister, att den fungerar särskilt bra. Alla vi som har gjort värnplikt vet väl också att det är vissa problem med de köer som uppstår dagen före en fälttjänstövning eller en lång marsch. Där finns naturligtvis risken — och man förstår också militärläkaren — att alla dessa betraktas som simulanter, och där även de som är i stort behov av vård kan drabbas. Det kan alltså bli en ganska farlig generalisering. Detta kanske det inte går att göra så mycket åt, men problemet finns.

Den militära sjukvårdsorganisationen har sålunda inte fungerat särskilt bra, och jag är glad över att, som försvarsministern säger i sitt interpellations-svar, en hel del förbättringar på den senaste tiden har genomförts och att ytterligare förbättringar kommer att göras. Jag är också tillfredsställd med att justitieombudsmannen utreder det dödsfall som har inträffat under rekrytutbildningen. Jag vet inte mer om det än vad som har stått i pressen, men omständigheterna omkring det förefaller vara litet egendomliga och det kan finnas skäl att närmare utreda dem.

Men man har också hört talas om en hel del andra fall som visserligen inte har lett till döden men där resurserna inom den militära sjukvården inte synes ha varit tillfredsställande.

Statsrådet erinrar om den omorganisation som gjordes i enlighet med riksdagens beslut år 1965 och som åter speglas i kostnadsutvecklingen för den militära sjukvården. Av tillgängligt siffermaterial ser man att totalkostnaderna för den militära sjukvården har stigit från i runt tal 12,5 miljoner kronor budgetåret 1964/65 till 26 miljoner kronor budgetåret 1968/69. Man skulle kunna frestas att tro att dessa siffror speglar en oerhörd förbättring, men tyvärr har ökningen inte bara gått till förbättringar.

Det är ganska intressant att se på kostnadsutvecklingen under de olika åren. 1966/67 steg kostnaderna för militärsjukvården mycket markant. Arméns kostnader för sjukvården var då 10,2 miljoner kronor mot 6,8 miljoner kronor året före. För sjukvårdsmaterial var kostnaderna 6,1 miljoner kronor 1967/68 mot 1,9 miljoner kronor året före. Då frågar man sig vad det kan bero på att kostnadsansvällningen var så stark just 1966/67. Efter vad man kan få fram har för det första lönekostnaderna stigit mycket kraftigt. Den 1 juli 1966 övergick man till ett nytt system för ersättning till militärläkarna. De hade tidigare varit fast anställda med fast lön men fick då s. k. prestationsersättning. För det andra fick vi den 1 juli 1966 en ny sjukvårdsorganisation inom förbanden. För det tredje blev det en mycket kraftig ökning av anskaffningskostnaderna för sjukvårdsmaterial på grund av ändringar i krigsorganisationen det året. Och för det fjärde har läkemedelsutgifterna under det senaste året stigit med cirka 50 procent.

Mot bakgrunden av vad jag sagt om orsakerna till kostnadsstegringarna och om den militära sjukvården över huvud

Svar på interpellationer ang. den militära hälso- och sjukvården

taget skulle jag vilja ställa ytterligare några frågor till försvarsministern.

1. Förefaller det inte litet egendomligt att man skall ha prestationslön för militärläkarna, när vi nu i veckan beslutat om en sjukvårdsreform på den civila sektorn som innebär att vi på det området förmodligen får en totallön? Det måste väl bli en samordning på dessa båda områden.

2. Hur beräknas regementsläkarnas prestationslön? Är det en ren prestationslön eller är det en fast lön plus ett prestationstillägg, något som landstingsläkarna hitintills haft? Skall vi ha olika system på detta område kan vi få oerhört stora skillnader i inkomsthänseende mellan läkarna på den militära och den civila sidan. Det finns militärläkare som på några timmars arbete i veckan tjänar mer än regementschefen. Jag skulle gärna vilja höra hur denna prestationslön är utformad.

3. Jag kommer nu till den kanske viktigaste frågan. Har försvarsministern funderat på att ta upp överläggningar med Landstingsförbundet i syfte att föra över huvudmannaskapet för den militära sjukvården på landstingen? Jag tycker att det finns mycket starka skäl för att fundera på den saken. Provinsialläkarna och mentalsjukvården, som tidigare stod under statligt huvudmannaskap, är numera överförda på landstingen. Det finns ett avtal med staten vilket går ut på att staten betalar kostnaderna för mentalsjukvården, medan landstingen står som huvudman. Vi vet också att en utredning för närvarande arbetar med frågan om tandvården, och förmodligen kommer den militära tandvården att läggas under landstingens huvudmannaskap. Då funderar man på dessa 26 miljoner kronor, som den militära sjukvården kostar och som alltså utgör endast några tiondels procent av de totala sjukvårdskostnaderna, fördelade på små vårdenheter utspridda över hela landet. Är det inte litet orationellt, herr försvarsminister, att denna mycket

lilla del av sjukvårdssektorn ligger under statligt huvudmannaskap? Det finns ju i varje län en landstingsorganisation som fungerar mycket bra, och man skulle kunna ha ett avtal med landstingen om att staten skall ersätta landstingen för att dessa övertar den militära sjukvården.

Jag anser att det skulle vara mycket bra med ett gemensamt huvudmannaskap på sjukvårdssidan. Det skulle ge samma sjukvårdsservice till de värnpliktiga och övrig personal på förbanden som till de civila. Dessutom har vi ju redan nu ett samarbete mellan staten och landstingen i fråga om militärsjukvården; det skulle bara gälla att bygga ut det samarbetet ytterligare.

Jag begär inte, herr talman, att försvarsministern skall ge ett entydigt och bestämt svar på dessa frågor som jag nu ställer från talarstolen. Men jag har ändå velat rikta dem till försvarsministern för att få höra, om han har funderat något på dessa problem.

Herr LINDBERG (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka försvarsministern för svaret på min interpellation. I sitt svar har statsrådet redogjort för flera positiva åtgärder i syfte att åstadkomma en förbättring av den militära sjukvården och hälsokontrollen. Statsrådet tar också upp frågan om den förebyggande hälsovården. Jag är i detta avseende nöjd med svaret. Men i övrigt anger inte försvarsministern vilka åtgärder i förebyggande syfte man avser att vidta för att undvika risker för olycksfall och ohälsa. Det förebyggande arbetet för att undvika ohälsa och olycksfall måste ses i ett betydligt vidare perspektiv än det rent medicinska. Jag skall därför något beröra dessa frågor.

De flesta som deltagit i militära övningar har upplevt dessa som fysiskt och i många fall även psykiskt mycket påfrestande. Detta är mest utpräglat vid förbandsövningar. Det är vanligen före-

Svar på interpellationer ang. den militära hälso- och sjukvården

kommande att de värnpliktiga får utföra sina övningar under brist på sömn och mat. De som sysslat med arbetarskyddsfrågor i det civila livet känner till vikten av att människan får både mat och vila i tillräcklig mängd. Hos en människa som inte får tillräckligt med vila bryts motståndskraften ned och reaktionsförmågan försämras. Riskerna för sjukdom och olycksfall ökar därmed väsentligt. Samma är förhållandet om en människa inte får tillräckligt tillskott av kalorier. När man förbrukat sitt förråd av kalorier och inte får något nyttillskott, blir det i stället en fettförbränning i kroppen. I en sådan situation utgör en människa många gånger en fara både för sig själv och för sin omgivning. Hjärnan kan råka ut för en black out. Även om så inte blir fallet, är det ett ovedersägligt faktum att hjärnan arbetar sämre; individen handlar bakvänt eller handlar inte alls. En människa handlar annorlunda i en krissituation i ett sådant tillstånd än i normala fall.

Ett mycket klart belägg härför får man i den olycksfallsstatistik som yrkesinspektionen för. Av den statistiken kan man klart utläsa, att de flesta olycksfallen inträffar den närmaste timmen före lunchrasten och strax innan arbetet avslutas för dagen.

Jag har konstaterat att detta är faktorer som de ansvariga för militära övningar ofta förbiser. Många olycksfall skulle säkerligen ha kunnat undvikas, om man hade tagit större hänsyn till just dessa faktorer. Jag kan knappast tro att övningarna skulle förlora i effektivitet om man planerade dem så, att de värnpliktiga fick sitt behov av vila och mat någorlunda väl tillgodosett. Förhållandet är snarare det motsatta.

I övrigt vill jag bestämt påstå, att man inom försvaret ofta lägger för stor vikt vid övningarnas hårdhet. De omdebatterade cykeltolkningsarna är ett exempel härpå. Jag skall inte vidare beröra

den frågan efter all den debatt som förekommit. Men jag kan inte låta bli att nämna att jag ofta frågat mig varför man cykeltolkat upp till 15 å 20 mil, när det säkerligen hade varit möjligt att planera övningarna så att man hade kunnat nöja sig med halva sträckan. Varför har marscher varit två eller tre mil långa, när man kunnat utföra övningarna lika realistiskt med en hälften så lång marsch? Varför har man lagt posteringsövningar nattetid i slutet på en flera dagar lång hård övning, då manskapet varit starkt uttröttat, när det hade funnits möjligheter att lägga in dessa övningar vid mer lämpliga tillfällen?

Detta är bara några exempel. Tanken med försvarsövningarna måste, såvitt jag förstår, vara att ge de värnpliktiga kunskap om vapen och redskap, att lära dem att handha dessa på rätt sätt och att lära dem att handla riktigt i olika situationer. Det torde vara ställt utom allt tvivel att inlärningsförmågan är sämst när man är uttröttad. Övningarna får en motsatt effekt än den som är avsikten, om man planerar dem på ett sådant sätt, att de som skall tillgodogöra sig lärdomarna är för hårt pressade fysiskt och psykiskt.

Den förebyggande hälsokontroll för värnpliktiga som kallas in till repövningar, vilken försvarsministern ämnar framlägga förslag om, är bra. Likaså är det bra med en kapacitetsundersökning av de värnpliktiga. Vi får hoppas att man med ledning av undersökningsresultatet kan få en planering av övningarna som står i relation till de värnpliktigas förmåga. Såvitt jag kan förstå är detta möjligt endast om man ger befälet en tillräcklig utbildning i förebyggande olycksfalls- och hälsovård. Jag tror inte att man kan förlita sig helt på de utbildade sjukvårdarna i detta avseende. I de praktiska övningarna har man inte alltid tillgång till dessa sjukvårdare, och i många bedömningsfrågor av denna art måste det enligt

Svar på interpellationer ang. den militära hälso- och sjukvården

min mening vara nödvändigt att den befälsförande personen besitter nödvändiga kunskaper. Även om vi inte till alla delar är nöjda med situationen på sjuk- och hälsovårdens område inom näringslivet torde dock försvaret ha en hel del att lära därav. Enligt min mening måste man inom försvaret lära sig ta ökad hänsyn och visa större omtanke om människorna.

Herr Ringaby berörde den situationen som kan uppstå i väntrummet hos militärläkaren dagen före en hård övning. Det är riktigt att det är en svår situation, och risken för att man kommer att generalisera och bedöma de flesta som simulanter är stor. Många av oss har upplevt den förnedrande situationen att gå till en militärläkare när man har känt sig krasslig och utan någon vidare undersökning t. ex. ha blivit ordinerad magnecykl med kodein och värmelampa och därefter blivit utskickad på en hård övning. Det är något av de mest förnedrande jag upplevt i mitt liv, och jag hoppas att vi skall komma ifrån sådana situationer i fortsättningen i görligaste mån inom den militära sjukvården.

Jag ber än en gång att få tacka försvarsministern för svaret på min interpellation.

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet ANDERSSON:

Herr talman! Jag vill först ta upp herr Ringabys kommentarer och frågor.

Det är riktigt att kostnaderna stigit kraftigt för försvarssjukvården, men dessa kostnadsstegringar hänför sig delvis till de förbättringar som vidtagits under senare år. När det gäller kostnadsstegringen för materielen måste vi ta hänsyn till att de ökade utgifterna även ligger på utrustningssidan i krigsorganisationen och inte direkt berör vår fredsverksamhet.

Stegringen av de direkta läkarkost-

naderna efter 1965 års riksdagsbeslut sammanhängde med övergången till den nya formen av tjänsteläkare där det — om jag inte minns fel — ingicks ett treårsavtal mellan avtalsverket och Sveriges Läkarförbund innebärande att tjänsteläkarna erhåller ersättning för varje undersökt värnpliktig eller fast anställd. Så är detta avtal i huvudsak uppbyggt. En översyn både av läkarnas inkomster och bestämmelserna sker nu.

Vad beträffar herr Ringabys undran om man inte kan gå längre i fråga om samordning mellan landstingens sjukvård och den militära sjukvården har den frågan flera gånger varit på tal, och den torde komma att tas upp på nytt. Det finns vissa svårigheter, och dessa sammanhänger naturligtvis med den krigsberedskap som vi måste ha på detta område. Jag tror inte att det är omöjligt att på sikt komma fram till något slags övertagande på samma sätt som nu skall ske med tandvården. Jag vågar emellertid inte i dag yttra mig om huruvida det är möjligt att avlägsna de hinder härvidlag som hittills föreläget. Men jag kan lova att vi skall fortsätta undersökningarna och se över vilka förutsättningar som finns.

Jag skall inte gå in på någon längre diskussion i anledning av herr Lindbergs anförande här. Det finns tämligen ingående bestämmelser utfärdade för hur militära övningar skall läggas upp: hur realistiska de bör vara, hur hårda de får vara, vilka ansträngningar man har rätt att kräva av soldaterna. Bestämmelserna om övningarnas uppläggning är mycket detaljerade; sålunda får övningar inte företas i visst väder — viss kyla o. s. v. Men det är klart att vi inte kan undvara realistiska övningar, och det finns vissa sådana övningar som kan vara ytterst pressande för den enskilde. Självfallet är det militära befälet — detta gäller alltså inte bara militärläkarna — utbildat för att kunna ta vara på de värnpliktiga. En

Svar på interpellationer ang. den militära hälso- och sjukvården

av huvuduppgifterna i undervisning och utbildning är ju att lära sig att på rätt sätt handskas med det viktigaste inom förbanden, nämligen människorna. Jag skall gärna ge herr Lindberg möjlighet att ta del av de föreskrifter som det enskilda truppbefälet där arbetar med.

Vi kan emellertid inte avstå från vissa realistiska övningar, och då uppstår frågan var gränsen bör dras. Vi har kommit fram till uppfattningen, att det viktiga är att man även för äldre värnpliktiga — kanske i 40-årsåldern och däröver — som inkallas till krigsförbandsövningar har en viss hälsokontroll. Angelägenheten av en sådan kontroll har erfarenheterna från de senaste årens övningar visat, och det är därför detta som vi, trots mycket stora svårigheter, ändå bör undersöka för att se om det inte skall vara möjligt att genomföra.

Längre tror jag faktiskt inte man kan komma i dag.

Herr RINGABY (m):

Herr talman! Jag är helt tillfreds med det besked som försvarsministern gav, nämligen att man skall försöka att i framtiden utvärdera möjligheterna att få ett mera intimt samarbete mellan landstingen och staten när det gäller den militära sjukvården.

Jag är också fullt medveten om att vissa problem kan uppstå i fråga om krigssjukvården, men jag tror inte heller att dessa svårigheter är oöverstigliga. Även på detta område har vi ju nu samarbete med landstingen. Jag hoppas alltså på en förbättring i detta avseende i framtiden.

Vad sedan beträffar avtalet med militärläkarna, vilket riksdagen fattade beslut om 1965 och som innebar prestationslön, måste väl det avtalet, när det löper ut, förnyas och därvid samordnas med de bestämmelser man kan komma fram till på den civila sidan av

avtalsområdet när avtalsförhandlingarna där avslutats. Jag hörde just i dag — jag vågar dock inte yttra mig om sanningshalten i detta — att man har tillsatt en medlingskommission på det området. När det blir bestämt hur det skall bli med arvodena till de civila läkarna får man väl försöka samordna överenskommelsen med dem med överenskommelsen med läkarna på militärsidan; det måste bli någorlunda likartade betalningsförhållanden på de båda sektorerna.

Jag är nöjd med försvarsministerns svar på dessa frågor, och jag ber än en gång att få tacka för svaret.

Herr LINDBERG (s):

Herr talman! Det är ju glädjande att konstatera att försvarsministern talar om att det finns föreskrifter. Jag hade nog annat det, men jag måste konstatera, att enligt min uppfattning måste det antingen vara fel på föreskrifterna eller också på dem som tillämpar föreskrifterna. Jag skall inte här dra fram några exempel på hur det kan förhålla sig, men nog har jag den bestämda uppfattningen att även om man måste ha realistiska övningar i det militära, så överdrivs de i en hel del fall ganska väsentligt. Jag tror fördenskull inte att jag är den gnälligaste soldat som funnits i svenska armén, men jag har varit med om åtskilligt, där man nog skulle ha kunnat pruta på de realistiska synpunkterna ganska väsentligt och kanske ändock kunnat uppnå ett bättre resultat av övningarna rent inlärningsmässigt.

Jag är emellertid tacksam mot försvarsministern om jag får ta del av föreskrifterna. Jag skall studera dem med intresse. Jag ber än en gång att få tacka för svaret.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 4

Svar på interpellation ang. det statliga stödet till opolitiska upplysningskampanjer

Ordet lämnades på begäran till

Herr statsrådet LIDBOM, som yttrade:

Herr talman! Herr Björck i Nässjö har frågat chefen för socialdepartementet dels om vilka principer som legat till grund för fördelningen av statsmedel för den pågående upplysningsverksamheten om narkotikans skadeverkningar, dels om vilka åtgärder som socialministern anser bör vidtas för att kravet på objektivitet skall bli tillgodosett i statsstödda opolitiska kampanjer. Interpellationen har överlämnats till mig för besvarande.

I det tiopunktsprogram för bekämpande av narkotikamissbruket som regeringen fastställde för snart ett år sedan har informationsfrågorna fått en framträdande plats. Målet för informationen på området är att höja beredskapen hos allmänheten — och framför allt hos ungdomen — mot de faror som är förenade med bruk av narkotika.

Ett viktigt led i informationen är det upplysningsarbete som bedrivs av frivilliga organisationer med stöd av statliga medel. Ett fyrtiotal organisationer har under året fått bidrag för narkotikainformation med sammanlagt 1,3 miljoner kronor. Dessa organisationer representerar skilda delar av Folkrörelsesverige. Bland bidragsmottagarna finns bl. a. 30 ungdomsorganisationer, varav några har anknytning till partier som är representerade i riksdagen medan andra är politiskt fristående. 15 av de organisationer som fått bidrag tillhör nykterhetsrörelsen.

En ledande synpunkt vid fördelningen av de statliga bidragen har varit att pengarna bör användas så att informationskampanjen som helhet får största möjliga bredd och når ut till så många som möjligt. En annan synpunkt som måst beaktas har varit att behovet av

information är störst bland ungdomen eftersom barn och ungdomar löper särskilda risker att dras in i narkotikamissbruk. I den mån det har varit möjligt har man försökt att tillvarata den erfarenhet som finns samlad hos organisationer med speciell inriktning på narkotikafrågan och andra närliggande problem.

Statsmakternas beslut att ge ekonomiskt stöd åt frivilliga insatser i upplysningsarbetet på narkotikaområdet bygger på förtroende för våra folkrörelser. För att underlätta folkrörelsernas arbete har staten tillhandahållit ett tryckt basmaterial med fakta om narkotika och narkomani. Bakom detta material står regeringens samarbetsorgan för bekämpande av narkotikamissbruk och den expertis som samarbetsorganet anlitat för ändamålet. Det har emellertid från början stått klart att det måste ankomma på de organisationer som deltar i upplysningsarbetet att själva avgöra i vilken utsträckning och på vilket sätt de vill använda det statliga upplysningsmaterialet. De måste själva få bestämma vilken konkret utformning de vill ge sin egen information till medlemmar och andra.

Jag vet inte vilka åtgärder herr Björck har i tankarna när han efterlyser garantier för objektivitet i statsunderstödda upplysningskampanjer. Det har aldrig föresvävat regeringen att man skulle försöka skaffa sig någon annan garanti än den som ligger i folkrörelsernas erfarenhet av informationsfrågor och deras ofta dokumenterade ansvarskännande. Statliga organ kan gå folkrörelsernas organisationer till handa med upplysningar och hjälp på det sätt som skett i detta fall, men förhandsgranskning eller annan obligatorisk kontroll av innehållet i broschyrer eller annat studie- och upplysningsmaterial som organisationerna framställer kan det inte bli tal om.

Informationsfrågorna har fortlöpande diskuterats inom samarbetsorganet för bekämpande av narkotikamissbruk.

Svar på interpellation ang. det statliga stödet till opolitiska upplysningskampanjer

Företrädare för olika myndigheter har därvid med stöd av egen erfarenhet kunnat intyga att den information i narkotikafrågan som bedrivs i anslutning till regeringens tiopunktsprogram utgör ett värdefullt stöd för myndigheterna i deras arbete på att komma till rätta med narkotikaproblemet. Folkrorelsernas helhjärtade engagemang är en förutsättning för att informationen skall få full effekt.

Vidare anförde:

Herr BJÖRCK i Nässjö (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet för svaret på min interpellation.

Bakgrunden är inte bara det aktuella fallet med den upplysningskampanj om narkotikans skadeverkningar, som nu bedrivs av ett stort antal av landets organisationer. I växande utsträckning har olika samhällsorgan, t. ex. SIDA, ställt medel till de frivilliga organisationernas förfogande för upplysningsverksamhet i skilda frågor. Hittills har ungdomsorganisationerna dominerat denna medelstilldelning.

Personligen tycker jag det är riktigt att samhället stöder olika aktiviteter av de fria organisationerna, om aktiviteterna är förenade med en hög grad av samhällsnytta. Man kan i och för sig fråga sig om det är rimligt att en rad statliga organ delar ut pengar var för sig till ungdomsorganisationerna, och om man inte i stället borde öka det centrala stödet till dessa organisationer, vilket skulle leda till en minskad statlig styrning av deras verksamhet.

Men i det aktuella fallet, då det gäller att sätta stopp för det växande missbruket av narkotika, finner jag det helt naturligt att en specialaktion företags. Däremot finns det all anledning att fundera över de principer som legat till grund för fördelningen av statsmedel till den nämnda kampanjen. En genomgång av sammanställningen över av

organisationerna äskade belopp och den tilldelning som skett genom statsmakternas försorg ger en allvarlig tankeställare. Jag vågar påstå att det är märkligt i vilken utsträckning socialdemokratiska eller detta parti närstående organisationer blivit tillgodosedda medan andra, antingen partipolitiskt helt obundna eller oppositionspartierna närstående, blivit betydligt sämre lottade.

Jag skall inte här gå in på detaljsiffror, eftersom de är tillgängliga för envar och talar för sig själva, utan vill bara konstatera att den skeva medelstilldelningen även gäller studieförbunden. Jag har också i detta sammanhang frågat statsrådet vilka åtgärder som bör vidtagas för att kravet på objektivitet skall bli tillgodosett i statsstödda opolitiska kampanjer. Det är, herr talman, givetvis olämpligt att staten lägger sig i detaljutformningen av sådana här kampanjer. Man kan dock fråga sig om det verkligen är rimligt att staten ställer medel till förfogande för kampanjer med en utformning som närmast motverkar det angivna syftet.

Jag tänker bl. a. på skriften »Narkotika — det handlar om människor», som används av ABF, Verdandi, SSU, Unga Örnar och Folksam. I höstens remissdebatt anförde herr Gustafson i Göteborg en rad citat ur denna skrift för att illustrera hur missledande den är. Jag skall inte ägna mig åt något längre citerande, utan bara som exempel nämna att det sägs vara en fördom att missbruket av narkotika har ett slags epidemisk karaktär och att hasch är inkörsporten till svårare missbruk. Det påstås vidare att narkomanen bara skiljer sig från den alkoholberoende på så sätt att han använder en illegal drog, och det framhålles vidare att det inte finns några socialmedicinska skillnader mellan bruket av alkohol och bruket av narkotika. Man försöker glorifiera bruket av hasch genom att påstå att den information som de yngre får om detta preparat av de äldre är fel-

Svar på interpellation ang. det statliga stödet till opolitiska upplysningskampanjer

aktig. Men om ungdomarna själva prövar detta narkotiska preparat får de klart för sig »att de vuxna medvetet ljuger för dem».

Den aktuella skriften ger en lång rad exempel på liknande påståenden. De måste kännas som ett slag i ansiktet på de människor som ute på fältet i praktiskt arbete sysslar med att rädda ungdomar undan narkotikan.

Det kan inte vara rimligt att samhället skall finansiera en sådan missledande information. För framtiden gäller det att se till att detta kan undvikas. Det rör sig nämligen inte här om understöd till kampanjer där man i stort sett endast för fram åsikter, vilkas relevans kan diskuteras, utan det rör sig om en information som kan få allvarliga rent fysiska konsekvenser för en lång rad ungdomar och även äldre i detta land.

Herr talman! Jag ber att än en gång få tacka statsrådet för svaret på min interpellation.

Herr GUSTAVSSON i Nässjö (s):

Herr talman! Jag vill främst ta upp två punkter i den föreliggande interpellationen.

Den ena är frågeställningen om kravet på objektivitet. Den andra är resonemanget i interpellationen om expertkritik mot en del av det material som SSU, Verdandi, Unga Örnar, ABF m. fl. organisationer använder sig av. Läsning av interpellationen avslöjar enligt min mening ett skrämmande främlingskap för hur en folkrörelse arbetar. Interpellanten tycks inte förstå att man där inte bara arbetar med givna fakta, utan också — för att få en förändring till stånd — sätter in sina värderingar och under en intensiv debatt försöker ta ställning. Det vore orimligt om samhället, vilket herr Björck i Nässjö efterlyser, skulle ställa krav på hur folkrörelserna skall bedriva sin verksamhet. Jag tycker att statsrådet Lidbom och

regeringen gör fullständigt rätt när de säger att de inte är intresserade av någon förhandsgranskning av material. I själva verket är det så som samhällets förhållande till organisationerna skall se ut och också ser ut, även på andra områden än det här aktuella. I praktiken blir det, om herr Björcks krav tillmötesgås, fråga om censur. Hans krav är naturligtvis orimligt.

Den andra punkten gäller vad herr Björck kallar expertkritik. Låt mig säga att jag aldrig upphör att förvånas över hur människor — speciellt människor med konservativa utgångspunkter — använder sig av experter som slagträn i olika sammanhang. I grunden är det fråga om värderingar, och på det området, herr Björck, är alla människor lika mycket experter. Vill man spetsa till frågeställningen kan man säga att det ytterst gäller om samhället skall förändras under experternas ledning eller i en demokratisk process, där alla människor ges möjlighet till inflytande.

Men, herr talman, när det gäller fakta inom speciella områden måste man naturligtvis använda experter på de områden där dessa har faktakännedom. Därför kan heller aldrig en person som exempelvis har en socialmedicinsk utbildning uttala sig i frågor av psykiatrisk karaktär, men mycket väl inom sitt eget område. Det är oerhört väsentligt att man gör denna distinktion. Det förhållandet att det finns personer som blir illa berörda av att dessa distinktioner görs är någonting annat, men detta kan absolut inte ge dem rätt i själva sakfrågan.

Herr talman! Därmed är vi också inne på det sätt på vilket studiematerialet är upplagt och hur det behandlar frågeställningarna. Avsikten är att stimulera till en debatt och till prövning av argument bland deltagare i studiecirkel, på möten och konferenser. Det är alltså inte fråga om ett facit eller en soldatinstruktion, som skall ge de rätta svaren, vilket självfallet är

Svar på interpellation ang. det statliga stödet till opolitiska upplysningskampanjer

omöjligt, eftersom man inte kan bortse från värderingarna.

Herr Björck i Nässjö avslöjade, som jag redan sagt, med sin inställning att han uppenbarligen är främmande för hur folkrörelserna arbetar. Jag ifrågasätter att han över huvud taget någon gång ens har kommit i närheten av en studiecirkel. Hade så varit fallet hade han känt till de ständiga diskussioner som råder i vareda cirkel, speciellt i studiecirkel om samhällsfrågor.

Under Arosmässan blev herr Björck inbjuden till en industri för att lära sig hur en sådan ser ut och hur den fungerar. Jag tror att även folkrörelserna är beredda att ge herr Björck en sådan inbjudan. Ett sådant studiebesök skulle säkert bidra till att skingra den brist på kunskap som herr Björck klart visar när det gäller den metodik som ABF använder.

Låt mig också säga att det är mycket underligt att en företrädare för en ungdomsorganisation, i detta fall Anders Björck, kan visa sådan misstänksamhet gentemot organisationerna och efterlysa »klara riktlinjer» m. m. för organisationernas upplysningsverksamhet. Vi får väl ändå, herr Björck acceptera att organisationerna, som i långa stycken bildar basen för hela vår demokrati, har förmåga att genomföra sina kampanjer utan pekpinnar från statsmakterna. Varför vill herr Björck omynndigförklara organisationerna?

Vid regeringens narkotikakonferens den 10 februari var det just detta som herr Björck inte önskade. Han sade: »Låt oss också, herr ordförande och ärade ledamöter av regeringen, se till att vi blir politiskt fullmyndiga också i den här frågan och får vara med från början att diskutera och ta ansvaret för vad som sker. Det tror jag att alla parter — både regeringen, myndigheterna och vi själva — kommer att vinna på.» Jag kan fullständigt hålla med om detta. Vad beror det på att herr Björck ändrat inställning? Det får väl ändå

finnas någon konsekvens i handlandet.

Till slut, herr talman, tror jag att det kan vara på sin plats att något redovisa det resultat som nåtts i vissa avseenden med kampanjen. Eftersom både herr Björck och jag är från Jönköpings län, och eftersom vi båda kan förväntas ha en viss kännedom om hur respektive distriktsorganisationer har arbetat med dessa frågor, vill jag ta detta län som utgångspunkt. De arbetarrörelsen närstående organisationerna i Jönköpings län har hittills svarat för följande aktiviteter:

1) Cirka 35 möten och informationsträffar för organisationer, skolungdomar och myndigheter. Tusentals människor har på detta sätt kommit i kontakt med kampanjen.

2) Underlag har bildats för upp emot 20 studiecirkel. Om dessa kan genomföras, nås ett par hundra personer.

3) En veckoslutkurs för ett 25-tal cirkelledare har genomförts.

Till detta skall slutligen läggas de aktiviteter som organisationerna bedriver i egen regi och som jag tyvärr inte har några uppgifter om.

Det skulle vara intressant att få veta vilka aktiviteter som herr Björcks i Nässjö närstående organisationer har bedrivit inom länet. En sådan sak får man förutsätta att herr Björck känner till, eftersom även han är från Jönköpings län.

Sammanfattningsvis några frågor:

Varför har herr Björck ändrat inställning efter regeringens narkotikakonferens, och varför vill herr Björck nu inte acceptera organisationerna som politiskt myndiga?

Hur kan man, herr Björck, över huvud taget bedriva en kampanj i exempelvis narkotikafrågan med hjälp av enbart fakta och helt bortse från värderingar?

Vilka aktiviteter har MUF i Jönköpings län och närstående organisationer bedrivit i narkotikafrågan under hösten?

Svar på interpellation ang. det statliga stödet till opolitiska upplysningskampanjer

Slutligen hälsar jag Anders Björck välkommen till ABF, så att han får möjligheter att lära känna hur en folkrörelse arbetar.

Herr statsrådet LIDBOM:

Herr talman! I sitt anförande liksom i interpellationen angrep herr Björck regeringen på två punkter. Dels menar herr Björck att regeringen otillbörligt har gynnat organisationer som står socialdemokraterna nära vid tilldelningen av statliga medel för upplysningsverksamhet, dels menar han att regeringen har försummat att se till att pengarna används på ett sätt som överensstämmer med samhällets aktivitet på narkotikaområdet.

Beträffande den första punkten har jag redan redogjort för principerna för fördelningen av medlen och behöver inte upprepa dem här. Men när herr Björck insinuerar och säger att en flyktig blick på listorna över de organisationer som har fått bidrag och över de belopp som har delats ut är tillräcklig för att styrka hans anklagelse, vill jag varna herr Björck för att kasta alltför flyktiga blickar på dessa sifferuppgifter. Siffror kan vara ganska missledande, om man inte känner till eller inte låtsas om den verklighet som döljer sig bakom dem. Det kan se förfärligt orättvist ut att SSU har fått 100 000 kronor medan ungdomskommittén inom Sveriges Schackförbund bara har fått 5 000 kronor, men SSU är kanske en något större organisation med fler medlemmar och över huvud taget större möjligheter att nå ut till en stor del av vår ungdom i en upplysningsverksamhet om narkotika.

Det var en sak som jag inte nämnde i svaret när jag talade om principerna, och det är att regeringen har krävt att ansökan om bidrag skulle åtföljas av ett program. Vederbörande organisation har själv fått redogöra för vilka aktiviteter man ville sätta i gång och hade resurser att fullfölja. Det har väl hänt

att en eller annan organisation, bl. a. det ungdomsförbund som herr Björck företräder, har haft litet svårt att uppfylla detta krav så att man har fått tänja på ansökningstider och mjuka upp kraven över huvud taget. Denna bristande förmåga att prestera ett underlag i god tid kan kanske i något fall ha medverkat till att beloppet blivit lägre än det annars skulle ha varit.

Vad beträffar den andra punkten i kritiken, att regeringen inte har skaffat garantier för objektivitet i upplysningskampanjen, tycker jag att det är herr Björck som är skyldig mig svaret. Vilka garantier skulle man skaffa? Hur vill herr Björck över huvud taget få fram några garantier? Skall regeringen rycka ut med pekpinne och tala om för folkrörelserna vad de får skriva och inte får skriva i ett studiematerial som de använder i sina egna studiecirkelar och kurser? Det är en orimlig förmynardamentalitet.

Nej, jag tror inte att det är dessa angrepp mot regeringen som är skälet till att herr Björck står upp i kammaren i dag. Herr Björck är indignerad över skriften »Narkotika — det handlar om medmänniskor», som har utgivits av ABF, Verdandi, SSU, Unga Örnar och Folksam. Varför är han indignerad? Jag tog fram boken i går kväll och läste den igen för att försöka finna svar på frågan. Kan det vara för att boken vimlar av sakfel? Nej, det gör den inte. Det kanske förekommer ett eller annat sakfel, men det rör sig i så fall om detaljer och kan inte motivera någon indignation. Kan det vara därför att boken bagatelliserar narkotikaproblemet eller rent av innehåller en smygpropaganda för narkotika, som motverkar samhällets ansträngningar att komma till rätta med narkotikamissbruket? Ja, herr Björck antydde ju någonting sådant i sitt anförande här i dag. Han sade att boken bagatelliserar och glorifierar bruket av hasch. Det är inte rätt, herr Björck. Var och en som läst

Svar på interpellation ang. det statliga stödet till opolitiska upplysningskampanjer

boken måste bli övertygad om att narkotika är farligt, att narkomanin är en svår sjukdom, narkotikamissbruket ett allvarligt problem. Beträffande haschen summeras en klar och entydigt negativ ställning i boken. Man tar upp den i den allmänna debatten framförda tanken på legalisering av hasch men avvisar den såsom ett orimligt och oansvarigt experiment med människor och deras hälsa.

Men vad är det då som bär upp denna indignation? Till sist kan jag inte finna någon annan förklaring än att skriften »Narkotika — det handlar om medmänniskor» är en skrift som inte bara förmedlar fakta om narkotikapreparat och deras medicinska skadeverkningar, utan den är också ett debattinlägg. Den diskuterar läkemedelsindustrins ansvar för att centralstimulerande medel spritts i vårt land och i andra länder. Den diskuterar våra vårdinstitutioner — sjukhus, ungdomsvårdsskolor, fängelser — och deras behandlingsmetoder. Den diskuterar narkotikamissbruket och dess sociala orsaker, sambandet mellan missbruket och låga inkomster, usla bostadsförhållanden o. s. v. Den jämför narkotikan som samhällsproblem med alkoholen. Genomgående förs denna diskussion utifrån de värderingar om jämlikhet och solidaritet som är grundläggande för ABF:s och de andra huvudmannaorganisationernas arbete i dess helhet.

Det måste vara detta som herr Björck finner upprörande — att organisationer som får stöd av statliga medel använder dessa till att föra ut en skrift som inte bara förmedlar torra fakta utan också diskuterar narkotikan som samhällsproblem utifrån värderingar som organisationerna har gemensamma med socialdemokratin.

Men, herr Björck, narkotikamissbruket är ett samhällsproblem, och som alla samhällsproblem måste det lösas med politiska medel utifrån klara värderingar. För min del anser jag det

utomordentligt välkommet, om andra organisationer vill följa ABF:s exempel och ge ut liknande skrifter, där de utifrån sina värderingar diskuterar vad man skall göra för att på sikt få bukt med narkotikamissbruket. Denna invit, herr Björck, gäller även ert ungdomsförbund. Använd gärna statliga medel för att ge ut en skrift om narkotikamissbruket, där ni inte talar bara om vilka narkotikapreparat som finns och att de är skadliga utan också diskuterar hur narkotikamissbruket som samhällsproblem skall lösas utifrån en konservativ ideologi! Kanske skulle ni finna svårigheter med författandet av den skriften, men det beror nog i så fall på att det är svårt att utifrån en konservativ ideologi komma fram med några andra konstruktiva bidrag till lösningen av narkotikaproblemet än rop på ännu flera poliser och ännu kraftigare tag.

Herr BJÖRCK i Nässjö (m):

Herr talman! Låt mig börja med att ytterligt kort kommentera herr Gustavssons i Nässjö anförande. Det torde nämligen inte fordra någon speciellt lång kommentar. Vi befinner oss, herr Gustavsson, inte på något möte i Jönköpings län där vi diskuterar länetns interna problem, utan vi befinner oss i riksdagen, och vi diskuterar vissa principiella frågor. Herr Gustavsson påstod att jag visade en skrämmande okunnighet om folkrörelserna. Jag vet inte om man här skall anordna en tävlan om vem som vet mest om folkrörelser. Till skillnad från herr Gustavsson har jag under ett antal år lett ett politiskt ungdomsförbund på riksplanet, arbetat i elevorganisationer på riksplanet etc. Skall vi mäta antalet styrelseuppdrag och liknande, så ställer jag gärna upp i en tävlan. Men det var kanske inte det herr Gustavsson menade.

Herr Gustavssons anförande visar också faran av att här i kammaren hål-

Svar på interpellation ang. det statliga stödet till opolitiska upplysningskampanjer

la färdigskrivna anföranden utan att ha lyssnat till vad meddebattörerna verkligen säger. Jag har inte krävt någon form av censur — det sade jag alldeles klart i mitt förra inlägg.

Herr Gustavsson sade att det i grunden är fråga om värderingar när det gäller narkotika. Ja, just det, men det är också fråga om fakta. Vilka andra värderingar kan det möjligtvis vara som herr Gustavsson står för när det gäller narkotikamissbruket annat än att man med alla till buds stående rimliga demokratiska medel måste få ett stopp på det? Det finns människor i det här landet — vi har sett dem bl. a. i TV — som inte har dragit sig för att påstå t. ex. att bruk av hasch är ganska ofarligt och väl kan tolereras.

Jag har inte ändrat åsikt i fråga om att ungdomsorganisationerna skall vara politiskt fullmyndiga. Självfallet skall de vara det. Men en förutsättning här för är att det icke sker någon favorisering från statens sida vad beträffar medelstillelningen, en favorisering på politiska grunder. Existerar en sådan — och det har jag alltså hävdat att det gör i det här fallet — så finns inte längre förutsättningarna för att organisationerna fullmyndigt skall kunna arbeta på lika villkor.

Därmed lämnar jag herr Gustavsson och övergår till statsrådet Lidbom. Jag förstår inte riktigt vad statsrådet menar, när han säger att vissa ungdomsförbund — han syftar tydligen på ett mig närstående förbund — också kan få pengar, om det skyndar på med att redogöra för vad pengarna används till. Jag tycker nog att statsrådet bör akta sig litet för att från riksdagens talarstol kasta ut sådana påståenden. Har icke tillfredsställande redovisning skett från något ungdomsförbund, så skall det påtalas av vederbörande myndigheter och inte här. Men de kvalitativa kraven på redovisningar kanske varierar, beroende på vilket ungdomsförbund det gäller.

Statsrådet sade vidare att boken är ett debattinlägg. Är den ett debattinlägg, så blir det väl ännu mera orimligt med en skev medelstillelning än vad det skulle vara om pengarna används bara till att få fram fakta i målet?

Må så vara att den är ett debattinlägg, i så fall ett beklagligt sådant. Statsrådet Lidbom, som åtminstone tidigare i egenskap av ordförande i SBN har sysslat med narkotikafrågan, kan ju icke vara ovetande om att expertkritiken har varit så gott som enhällig mot den bok som vi här diskuterar. En lång rad läkare har tagit till orda. Ett antal framstående Göteborgsläkare har i ett öppet brev till direktör Apelqvist i Folksam krävt att boken skall dras in, etc. etc. Den som har följt med i den pressdebatt som har ägt rum om den här boken under hösten har också där märkt en så gott som enhällig kritik mot boken.

Må så vara att boken är ett debattinlägg. Jag har inte krävt att det skall ske någon styrning av de medel som staten delar ut, och jag har heller inte frågat om detta i min interpellation. Jag har frågat efter vilka åtgärder statsrådet anser att man borde vidta för att kravet på objektivitet skall bli tillgodosett i statsunderstödda opolitiska kampanjer. Interpellationen gällde alltså det rena sakinnehållet. Jag sade i mitt tidigare inlägg att när det gäller narkotika kan frågan om objektivitet inte diskuteras riktigt på samma sätt som i fråga om informationsbroschyrer om internationella frågor etc., där värderingarna kan vara högst skiftande. Skilda värderingar i det här avseendet kan för många människor — det sade jag förut, och jag upprepar det — leda till svåra personliga fysiska och psykiska tragedier, inte minst för ungdomar. Där tycker jag att samhället har ett mycket stort ansvar.

Herr statsrådet **LIDBOM:**

Herr talman! Jag tror att herr Björck

Svar på interpellation ang. det statliga stödet till opolitiska upplysningskampanjer

skall akta sig för att falla i trance av beundran inför experter, vare sig de är eniga eller inte. Experterna är möjligen experter på fakta såsom de narkotiska preparatens sammansättning och medicinska skadeverkningar, men när man diskuterar vilka åtgärder som behöver vidtagas av samhället för att på sikt komma till rätta med narkotikamissbruket, är det ett ämne där experterna inte har någon exklusiv ställning. I den mån experterna deltar i debatten gör de det utifrån sina egna värderingar. I den mån de har beklagat ABF:s debattinlägg, har det skett utifrån konservativa värderingar.

Herr NELANDER (fp):

Herr talman! Jag har inte någon avsikt att blanda mig i debatten mellan statsrådet och interpellanten och än mindre att gå in i debatten mellan de unga medkombattanterna, herr Björck och herr Gustavsson.

Jag vill endast meddela att jag såsom medlem av Nykterhetsvännernas landsförbunds styrelse har varit med en kväll och debatterat denna skrift och någorlunda tagit del av densamma. Skolöverstyrelsen har beslutat att göra en granskning av skriften, och Nykterhetsvännernas landsförbunds styrelse har beslutat att inte göra något uttalande i saken, förrän resultatet av den granskningen är framlagt, vilket väntas ske ganska snart.

Herr GUSTAVSSON i Nässjö (s):

Herr talman! Låt mig först i anslutning till det allra senaste inlägget om SÖ och dess granskning och i anslutning till herr Anders Björcks resone-mang om experter få säga ett par saker, förutom det att jag än en gång vill understryka vikten av att skilja mellan fakta och värderingar. Det är med andra ord inte experterna som skall bestämma samhällets utformning, utan det är vi själva.

Jag vill — det är väl från pedagogisk

synpunkt riktigt i detta sammanhang — referera till en expert. Doktor Gustav Jonsson i Skå har på uppdrag av skolöverstyrelsen fått tillfälle att yttra sig över kursboken. Det var precis som herr Nelander sade.

Om kravet på allsidighet anför doktor Jonsson:

»Bedömer man boken — i dess socialmedicinska delar — från en sådan utgångspunkt måste man enligt min mening ge den ett gott betyg. Man skulle rent av kunna säga att de socialmedicinska avsnitten fått ett mycket väl tilltaget spaltutrymme i jämförelse med andra avsnitt. Eftersom boken vänder sig till en bred allmänhet, 'medmänniskan', kan jag emellertid inte finna att detta är en svaghet utan kanske tvärtom en styrka.»

Om kravet på objektivitet säger han: »Kravet på objektivitet i mening korrekt återgivande av framförda åsikter av fackmän skulle sålunda kunna anses uppfyllt. Om kursledare och kursdeltagare vill acceptera dessa åsikter eller ej står ju var och en fritt.»

Uppräkningen skulle kunna fortsätta, men jag vill bara som avslutning konstatera vad doktor Jonsson säger sammanfattningsvis, nämligen:

»I stort sett menar jag emellertid att man ur socialmedicinsk synpunkt inte kan göra några allvarligare invändningar mot kursbokens innehåll och att dess socialmedicinska avsnitt väl fyller de krav, som finns anförda i bidragskungörelsen.»

Har man alltså tilltro till doktor Jonssons kunnande i socialmedicinska frågor, innebär det också att kritiken från dessa synpunkter är helt felaktig. Jag tror dock att det finns anledning att stanna upp ytterligare när det gäller distinktionerna. Det är nämligen uppenbart att herr Björck har rört till det för sig. Det är självklart att de organisationer som givit ut kursboken »Narkotika — det handlar om medmänniskor» har valt vägen att utgå från ge-

Svar på interpellation ang. det statliga stödet till opolitiska upplysningskampanjer

mensamma värderingar. Att detta är irriterande för herr Björck är också uppenbart. Man har helt enkelt utgått från det självklara faktum att socialpolitik är politik, även i narkotikafrågan. Rätten för varje organisation att i sitt material utgå från sina värderingar måste vi slå vakt om. Det är inte experterna utan det är de många människorna som skall styra utvecklingen — det har understrukits tidigare och förtjänar sägas än en gång. Därför är det också självklart, Anders Björck, att andra organisationer, t. ex. kristna eller nykterhetsorganisationer, skall ha möjlighet att delta i debatten utifrån sina utgångspunkter. Någon objektivitet i värderingarna kan det självfallet inte bli fråga om.

Det skall väl tilläggas — jag tror att det är angeläget — att just det förhållandet att en kursbok i stor utsträckning utgår från värderingar i och för sig leder till att debatten ytterligare stimuleras. Jag kan försäkra Anders Björck att om MUF beslutar sig för att ge ut en kursbok med studiematerial i dessa frågor skulle det från SSU:s och Verdandis sida hälsas med den allra största tillfredsställelse, det är ingen tvekan om den saken.

Låt mig så till sist, herr talman, något beröra vad herr Anders Björck sade i sin replik.

Han säger att det väl här inte är fråga om någon tävling om vem som vet mest när det gäller kunnande om folk rörelseorganisationerna. Men om det nu är så, att Anders Björck har varit med i så många sammanhang i så många organisationer, hur kan det då komma sig att han skriver en interpellation som vittnar om ett så ringa kunnande om hur folk rörelserna arbetar?

När det gäller den andra frågan säger Anders Björck att vi nu inte befinner oss på något möte i Jönköpings län. Ja, detta är en självklarhet som väl inte behöver sägas. Eftersom vi emellertid har gemensamma kunskaper

om våra organisationer i Jönköpings län, skulle det vara en ganska bra referens att jämföra vilka aktiviteter som de olika organisationerna bedriver i dessa sammanhang.

Jag har inte fått något svar på min fråga: Varför har Anders Björck ändrat inställning sedan narkotikakonferensen? Konsekvensen av vad han har sagt och skrivit i detta sammanhang kan inte bli annat än att han inte accepterar organisationerna såsom politiskt myndiga.

Till sist, herr Björck: Hur skall man över huvud taget kunna bedriva en kampanj, om man inte har några värderingar? Hur skall man då över huvud taget kunna få en debatt om frågeställningarna?

Herr BOHMAN (m):

Herr talman! Statsrådet Lidbom sade i sitt förra anförande att det var svårt för företrädare för en konservativ ideologi att utifrån sina värderingar lämna något bidrag till frågan hur narkotika-problemet skall lösas på annat sätt än genom rop på mera polis.

Ja, herr talman, nog behöver vi ibland i det samhälle för vilket socialdemokraterna har regeringsansvaret många gånger ropa på polis. Men man får inte vara så fruktansvärt okunnig, om man är statsråd, om den debatt som har förts i den här frågan att man tror att det är det enda recept som vi rekommenderar för att lösa narkotika-problemet. Jag tycker att herr Lidbom har en del att lära av sin yngre partikollega här i riksdagen herr Gustavsson i Nässjö, som även om han angrep herr Björck i Nässjö var väsentligt mera nyanserad.

Ett ansvarigt statsråd får inte vara så okunnig och får inte använda en så enkel demagogi i en diskussion om hur vi skall lösa ett för hela folkhushållet och för folkhälsan så oerhört svårt problem som narkotikafrågan.

Svar på interpellation ang. det statliga stödet till opolitiska upplysningskampanjer

Herr BJÖRCK i Nässjö (m):

Herr talman! Jag skall fatta mig mycket kort. Jag gratulerar naturligtvis herr Åke Gustavsson och skolöverstyrelsen till att ha kunnat engagera doktor Gustav Jonsson som expert. Det tråkiga är väl bara att hans expertis snarast ligger på andra områden än just narkomani.

När det gäller de övriga påståendena har jag redan i mitt tidigare inlägg förklarat att jag ingalunda har ändrat åsikt beträffande organisationernas roll i detta sammanhang. Alla frivilliga organisationer skall självfallet ha möjlighet att driva de värderingar, de kampanjer och liknande som de vill driva. Vad jag har tagit upp i min interpellation är det faktaunderlag som återfunnits i en av de kampanjer som vi nu har diskuterat i kammaren, och där är det inte fråga om hur skilda värderingar som helst. Jag har också vänt mig mot att man från denna organisations sida har försökt ta alltför lätt på narkotikafrågan. Detta har alltså kunnat missuppfattas av en del människor.

När det gäller olika kampanjaktiviteter är det naturligt att det ungdomsförbund som herr Gustavsson representerar bedriver mer kampanjaktiviteter än det ungdomsförbund jag representerar. Anslagen från staten utgick i detta fall i proportionen ett till fyra, och det kanske ger en liten antydning om hur fördelningen av medlen har skett.

Herr talman! Jag tycker nog att statsrådet Lidbom kunde ha fått en något lyckligare start som statsråd i denna kammare än att gå upp och påstå att mitt enda recept här skulle vara att ropa på polis. Jag hade för några veckor sedan tillfälle att vara med i en debatt just om polisens roll på 1970-talet, och även statsrådet Lidbom var med och borde ganska väl veta var jag står i denna fråga.

Jag tror ingalunda att man löser narkotikafrågan genom att bara ropa på mer och mer poliser. Det är inte detta

som det är fråga om. I ett annat sammanhang, när vi för någon vecka sedan i denna kammare diskuterade den ökade brottsligheten, redogjorde jag för hur bristfälliga resurser polisen har haft när det gäller att angripa vissa konkreta spaningsproblem och hur man på detta område fått ständigt växande problem utan motsvarande resurser. Det är självfallet en kombination av många åtgärder som måste sättas in mot narkotikan. Men när man för en saklig diskussion om polisens vara eller icke vara och antalet poliser vänder jag mig mot att man blir hånfullt bemött genom påstående om att man vill ha en polisstat och liknande saker. Det är inte alls fråga om det.

Herr GUSTAVSSON i Nässjö (s):

Herr talman! I sitt första inlägg säger Anders Björck att kampanjen har fått en sådan utformning att den motverkar sitt syfte. Jag hade inte tänkt besvara sådana enkla och enormt onyanserade beskyllningar, men eftersom Anders Björck kommer tillbaka till detta måste jag verkligen kommentera den ytterligare. Eftersom så många citat har anförts ur denna kursbok, framför allt av Anders Björck, kan det finnas skäl att också jag anför ett citat direkt ur kursboken. Det heter där: »De grupper eller enskilda personer som propagerar för legalisering av hasch har alltså bevisbördan på sin sida. Vi har redan ett omfattande narkotikaproblem — alkoholproblemet — i vårt samhälle. Redan det har vi som bekant svårt att komma till rätta med. Det finns således ingen anledning för oss att införa eller legalisera nya narkotiska medel, vars olika följdverkningar vi på längre sikt inte har möjligheter att överblicka. Det är med andra ord *samhällets självklara skyldighet att skydda sig emot sådana okontrollerbara experiment.*»

Sedan vill jag bara till herr Bohman säga att min uppfattning beträffande utgångspunkten för angripandet av den-

Svar på interpellation ang. det statliga stödet till opolitiska upplysningskampanjer

na problematik är exakt densamma som i statsrådet Lidboms argumentation.

Som en slutkommentar vill jag säga att Anders Björck ifrågasätter Gustav Jonssons kunnande på detta område. Ifrågasättandet är ett glädjande framsteg, Anders Björck. Nu som först börjar han inse att det inte alltid nödvändigtvis är riktigt vad experterna säger och gör. Det är glädjande att han har mindre tro på auktoriteter på detta område. Lycka till i fortsättningen!

Herr statsrådet LIDBOM:

Herr talman! Jag är litet förvånad över herr Bohmans inlägg. Det innehöll inte mycket mer än en beskyllning mot mig för okunnighet, och jag har ingen anledning att bemöta den.

Men låt mig klargöra en sak i den här debatten om värderingar och fakta. Vi har ett narkotikaproblem som man måste angripa på både kort och lång sikt. Jag tror inte att vi på kort sikt har så särskilt skilda värderingar. På kort sikt gäller det att minska tillströmningen av narkotika till den illegala marknaden, och för detta fordras bl. a. polis- och tullinsatser. Det gäller vidare att öka antalet vårdplatser för att klara de omedelbara vårdbehoven o. s. v.

Men narkotikamissbruket är också någonting annat. Det är ett allvarligt samhällsproblem, som med all rätt kan jämföras med alkoholproblemet och som leder tillbaka till resonemanget om vårt samhälle och dess uppbyggnad över huvud taget: hur vårdinstitutionerna skall vara beskaffade och arbeta, människors levnadsförhållanden etc. När man kommer till dessa långsiktiga problem är de grundläggande värderingarna om jämlikhet och solidaritet för vår del helt utslagsgivande.

Om moderata samlingspartiet i sitt ungdomsförbund försöker göra en skrift om narkotikaproblemet lösning på lång sikt och skriver den utifrån konservativ ideologi är det möjligt att man möter svårigheter. Detta kan i så fall bero

på att partiet har svårt att lägga fram andra konstruktiva förslag till narkotikaproblemet lösning på lång sikt än rop på ännu fler poliser och kraftigare tag. Ingenting av vad herr Bohman eller herr Björck i Nässjö har sagt föranleder mig att ta tillbaka ett ord av det jag tidigare sade.

Herr BJÖRCK i Nässjö (m):

Herr talman! Jag hyser all respekt för experter som verkligen är experter. Jag konstaterade emellertid beträffande doktor Gustaf Jonsson att jag hyser respekt för hans socialmedicinska kunnande men att jag inte anser honom vara expert på narkomani.

Herr talman! Jag vill säga till statsrådet Lidbom att vi från s. k. konservativt håll visst har lagt fram en rad förslag på narkotikaområdet. Jag har själv i en lång motion till vårriksdagen skisserat ett flertal olika lösningar på narkotikaproblemet. Jag har alltså motionerat i saken utan statsbidrag och jag rekommenderar herr statsrådet att studera den motionen.

Herr BOHMAN (m):

Herr talman! Vi är alla överens om hur svåra och allvarliga dessa problem är. Vi är också medvetna om att det fordras åtgärder på både kort och lång sikt. Vi vet att roten till narkotikaproblematiken i viss utsträckning är att söka i samhällets utformning, i de förhållanden eller rättare sagt missförhållanden som fortfarande finns kvar i det samhälle som socialdemokraterna haft möjlighet att påverka i över 30 år.

Det är riktigt att när vi angriper problemen grundläggande politiska och ideologiska värderingar också kommer in i bilden och att det möjligen kan föreligga olika uppfattningar om metoderna att lösa narkotikafrågorna. Våra värderingar kan skilja sig. Jag kan alltså acceptera ett nyanserat påstående om att vi kan göra olika bedömningar då vi på olika håll söker angripa nar-

Svar på interpellation ang. ändringar i den s. k. Rhodesia-lagen

kotikaproblemet. Jag kan också acceptera att mina meningsmotståndare säger, att de inte tror att vi kommer att lösa frågan lika bra som de kommer att göra. Men jag har rätt att vända på resonemanget och säga, att jag tror att vi kommer att lösa det bättre än vad ni kommer att göra. Det är i sista hand en fråga om subjektiva uppfattningar och värderingar.

Statsrådet Lidbom tecknade emellertid inte en så nyanserad bild, när han angrep oss och i stort sett förklarade att han inte kunde tänka sig någon möjlighet för den som har en konservativ värdering att lösa problemet på annat sätt än genom att »ropa på polis». Det var därför jag kritiserade honom. Jag vidhåller att han gjorde ett olämpligt uttalande. Det är beklagligt att han inte i sitt eget intresse vill erkänna att uttalandet var alltför tillspetsat och komprimerat. Jag tror att vi i riksdagsdebatterna skulle vinna på att någon gång erkänna när vi gått ut för hårt. Det skulle debatten vinna på och även samarbetet här i riksdagen.

Herr GUSTAVSSON i Nässjö (s):

Herr talman! Jag vill gärna till herr Björck i Nässjö säga att det var i egenkap av socialmedicinsk expert som doktor Gustav Jonsson gjorde sitt uttalande.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 5

Svar på interpellation ang. ändringar i den s. k. Rhodesia-lagen

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet GEIJER, som yttrade:

Herr talman! Herr Bohman har frågat mig, om jag är beredd att redan under denna höstsession förelägga riksdagen proposition med förslag till så-

dana ändringar i lagen om vissa sanktioner mot Rhodesia, att en klarare avgränsning av det straffbara området kommer till stånd. I sin interpellation har herr Bohman berört angelägenheten av att i den nämnda sanktionslagen få en klarare avgränsning av det straffbara området. Den osäkerhet som råder om förbudsbestämmelsernas konsekvenser sägs medföra olägenheter inte bara för svenska intressen utan även för Rhodesias grannstater, framför allt Zambia, som för sin utrikeshandel är beroende av transportvägarna genom Rhodesia.

Med anledning härav vill jag framhålla att det givetvis är ett rättssäkerhetskrav att bestämmelser, vilkas åsidosättande kan leda till straff, är utformade med största möjliga precisering. Denna princip har varit vägledande även vid utformningen av förbuden i sanktionslagen. I det fallet förelåg emellertid vissa exceptionella förhållanden som måste beaktas vid utformningen av gärningsbeskrivningarna.

Sanktionslagen syftade till att överföra FN:s säkerhetsråds resolutioner om sanktioner mot Rhodesia till svensk rätt. Resolutionernas beskrivning av vilka åtgärder som medlemsstaterna skall förhindra visade sig emellertid delvis vara så vaga och allmänt hållna, att de inte utan bearbetning kunde förvandlas till svensk lagtext. Förbuden i sanktionslagen utformades därför mer preciserade än resolutionsbestämmelserna. Det ansågs emellertid inte vara möjligt att gå längre i konkretisering än som skedde. Om så hade skett, hade en begränsning av förbudens omfattning i förhållande till resolutionernas sanktionsbestämmelser kunnat bli följden. Detta skulle ha stått i strid med Sveriges skyldighet att som medlemsstat i FN genomföra de av säkerhetsrådet beslutade sanktionerna mot Rhodesia.

I propositionen till sanktionslagen framhölls också att det med hänsyn till

Svar på interpellation ang. ändringar i den s. k. Rhodesia-lagen

förhållandena inte varit möjligt att närmare än som har skett ange var gränsen för det förbjudna området går. För att i viss mån eliminera de stötande konsekvenserna av lagstiftningen i de fall då rättsläget kan vara oklart infördes i sanktionslagen en bestämmelse om särskild åtalsprövning. Med stöd av denna kan åtal underlåtas för en handling som i och för sig är förbjuden enligt lagen men som t. ex. är klart ursäktlig eller av annan anledning föga straffvärd.

Sanktionslagen antogs av riksdagen i maj i år. Därvid riktades inte någon kritik mot lagens utformning från de utgångspunkter som interpellationen har. Jag avser inte att ta upp frågan om ändring i lagen.

Vidare anförde:

Herr BOHMAN (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka justitieministern för interpellationssvaret. Det hör ju till gammal god tradition att vara tacksam för svar, även om man tycker att svaren är intetsägende, och det tycker jag uppriktigt sagt, herr talman, att detta svar var.

Under den korta tid som den s. k. Rhodesia-lagen varit i tillämpning har vi kunnat konstatera att den bristande konkretiseringen av vissa lagregler och det förhållandet att brottsbalkens allmänna delaktighetsregler är tillämpliga även på överträdelser av Rhodesialagen har lett till mycket stor rättsosäkerhet, som är ägnad att direkt skada svenska intressen och också får inte förutsedda konsekvenser för länder som Sverige har allt intresse av att stödja. Med anledning därav frågade jag justitieministern på höstriksdagens första dag om han inte ville överväga att ändra lagstiftningen redan i höst. Först nu, då vi bara har en veckas riksdagsarbete kvar, då alltså sista taget redan har gått, får jag ett svar från honom, i vilket han erinrar om vad alla

redan förut visste, nämligen att det förelegat stora svårigheter att utforma en lagstiftning som motsvarar FN-resolutionens krav. Justitieministern erinrar också om att någon kritik mot lagens utformning vid riksdagsbehandlingen inte framfördes från de utgångspunkter som jag berört i min interpellation.

Herr talman! Ingen har bestridit detta. Om vi här i riksdagen varit mera observanta — d. v. s. mera observanta än propositionsskrivarna i herr Geijers departement har varit — hade vi naturligtvis bort tänka oss in i de konsekvenser av lagstiftningen som motiverat min interpellation. Nu var vi inte det, och herr Geijer har själv suttit tillräckligt länge i riksdagen för att veta att alla riksdagsledamöter inte aktivt kan delta i alla frågor. Även herr Geijer har väl någon gång likt Homeros slumrat vid behandlingen av någon viktig fråga.

Men när man nu i efterhand kommer underfund med att det finns brister som det borde ligga i allas vårt intresse att rätta till, varför skall man då vara så bunden av prestige — eller vad det nu är — att man inte är beredd att göra vad som är möjligt för att skapa klarhet, den klarhet som ändå måste vara en lagstiftares primära syfte att skapa.

I min interpellation drog jag fram några exempel, som visade hur uppenbart orimliga Rhodesialagens följder skulle kunna bli. Jag påvisade att det inte var alldeles uteslutet att ett svenskt företag, som sålt en produkt fob Göteborg exempelvis till den zambiska staten och vars befattning med varan alltså upphör i och med att varan inlastas i fartyget i Göteborgs hamn, ändå kunde bli medansvarigt, om företaget hade vetskap om att produkten sedermera skulle transporteras genom Rhodesia och att fraktkostnader alltså skulle betalas till detta land.

Jag kan anföra andra exempel, som

Svar på interpellation ang. ändringar i den s. k. Rhodesia-lagen

är lika orimliga. Om exempelvis arbetskraft från Rhodesia används vid projekt i några av Rhodesias grannländer, skulle betalning av sådan arbetskraft kunna tänkas falla under Rhodesialagens förbudsregler, om mottagaren vidarebefordrar avlöningspengarna till någon i Rhodesia. I vilken situation kommer då vederbörande arbetsgivare att befinna sig?

Ett annat exempel: Zambia är beroende av kraft från Caribakraftverket i Rhodesia. Om ett svenskt företag levererar utrustning till understationer i Zambia kan det förutsättas leda till ett ökat uttag av kraft från Caribaverket och därmed ökade betalningsprestationer till Rhodesia.

Telefonförbindelserna från Zambia går i viss utsträckning över Salisbury. Jag undrar om inte de svenska post- och televerken har att verkställa vissa clearingbetalningar till Rhodesia för telegraf- och postförbindelser. Formellt sett skulle sådana kunna falla under 5 § i Rhodesialagen.

Jag har här framhållit vad jag skulle vilja kalla uppenbart orimliga konsekvenser av Rhodesialagens bestämmelser, som jag personligen inte tror skall behöva inträda vid en rättslig prövning. Jag vill uttryckligen framhålla det. Men det avgörande, herr talman, är ju att svenska företag och svenska medborgare över huvud taget inte kan vara alldeles säkra på hur det kommer att gå. De är medvetna om att enligt 8 § Rhodesialagen »i ringa fall ej skall dömas till ansvar» och att enligt reglerna om åtalsförordnande i 11 § åtal kan underlåtas för en handling, som i och för sig är förbjuden enligt lagen men som är klart ursäktlig eller av annan anledning föga straffvärd.

Men vem skall avgöra detta? Jo, det tillkommer bl. a. riksåklagaren att göra en sådan prövning. Men efter vad jag kan förstå är riksåklagaren starkt obenägen att underlåta åtal, eftersom han saknar vägledande domstolspraxis rö-

rande gränserna för det straffbara området. Och enligt svensk lag kan en åklagare inte göra bindande förhandsuttalanden om sin bedömning av en tänkt situation. Den enda möjlighet som föreligger att få prövat hur lagen kommer att slå är alltså att företa den ifrågasatta åtgärden och därefter få konstaterat antingen att riksåklagaren icke väcker åtal med tillämpning av de fullmakter han har eller att åtal väcks och en domstol får avgöra, om vederbörande företag förfarit rättsstridigt och skall dömas till straff eller inte.

Nu är väl herr Geijer inte alldeles omedveten om den hårda kritik som från vissa grupper riktats mot svensk företagsamhet. Svenska företag befinner sig i dag så att säga på de anklagades bänk, helt oförskyllt, det är vi väl överens om. Men situationen är sådan att företagen med hänsyn till sin good-will och sitt allmänna anseende inte är beredda att ta några som helst risker i detta hänseende.

Man kan naturligtvis kritisera företagsamheten för bristande djärvhet. Men man måste å andra sidan förstå att dessa i dag inte vill utsätta sig för de stora tidningsrubriker och de debatter i radio och TV, som kommer att följa med en åtalsprövning eller eventuell rättegång.

Jag anser att det i detta läge helt enkelt är samhällets skyldighet att se till att lagreglerna blir så klara, att medborgarna på förhand kan avgöra var gränsen för det straffbara området går och när risker för åtal föreligger. Justitieministern kan inte sitta i kloster och låta utvecklingen gå vidare. Jag upp repar vad jag strök under i min interpellation: den rådande rättsosäkerheten är ägnad att skada svenska intressen och även länder som Sverige har anledning att stödja.

Hur större säkerhet skall kunna skapas är väl knappast min sak att avgöra. Men jag kan peka på två möjligheter. Den ena är att utarbeta särskilda med-

Svar på interpellation ang. ändringar i den s. k. Rhodesia-lagen

verkansregler för Rhodesialagen och att inte göra de allmänna delaktighetsreglerna i brottsbalken tillämpliga på detta område. Den andra möjligheten är att skapa något slags bindande förhandsbesked. Vilken väg man än väljer skall syftet bl. a. kunna vara att ge svenska företag tillfälle att i förväg få klarlagt att åtal eller straff inte behöver påräknas för handling — och jag citerar här justitieministern själv — »som är klart ursäktlig eller av annan anledning föga straffvärd».

Justitieminister Geijer framhöll i gårdagens debatt om utomäktenskapliga barn att han på sin tid i Lund av straffrättsprofessor Johan Thyrén fått lära sig, att en lagstiftare skall vara nöjd om i en ny lag fördelarna är något större än nackdelarna. Herr talman! Som vi alla — eller rättare sagt: som vi få — här i kammaren vet hade livsfilosofen Johan Thyrén en sällsynt förmåga att spetsa till problemen. Han njöt säkerligen den gången av att få servera den blivande juris kandidaten Lennart Geijer en så typiskt Thyrénsk epigrammatisk uddighet. Men Thyrén hade säkert varit försiktigare, om han anat att Lennart Geijer skulle lägga denna karikatyr av lagstiftningsarbetet till grund för sitt handlande som justitieminister.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet GEIJER:

Herr talman! Jag skall gå ganska lätt förbi herr Bohmans lekfulla slutinlägg och övergå till hans direkta fråga, om regeringen verkligen anser sig så bunden av prestige, att den inte kan göra ändringar i lagen för att tillmötesgå de önskemål som företagsamheten, i och för sig förstäeligt, kan ha. Men behöver jag verkligen svara herr Bohman direkt på detta? Ty herr Bohman vet ju lika bra som jag att det inte är fråga om en lag som vi är herrar över själva och kan ändra som vi önskar här i Sveriges riksdag. Det är självklart att vi

måste så nära som möjligt följa den FN-resolution som det är fråga om. Då måste herr Bohman också vara medveten om att vi inte kan tumma på den hur mycket som helst.

Herr Bohman gav i sin interpellation och nu också i kammaren några exempel på vad han anser vara oklarheter i rättsläget. Exempler gällande varor som transiteras genom Rhodesia till mottagare i Zambia. I motsats till herr Bohman anser jag att det i detta fall inte föreligger någon oklarhet om var det förbjudna området går. Eftersom man i praktiken inte torde kunna räkna med någon transitering genom Rhodesia utan att betalning härför erlägges till denna stat, är transporten förbjuden på grund av det förbud att erlagga betalning till Rhodesia som lagen innehåller. Om den svenske leverantören känner till att varan skall transporteras genom Rhodesia, gör han sig alltså skyldig till straffbart förfarande.

Sanktionerna mot Rhodesia har inte på något sätt till syfte att skada Zambia. Tvärtom framgår det av säkerhetsrådets beslut, att en lösning på de problem som sanktionerna medför för Zambias del bör eftersträvas. Jag kan här hänvisa till säkerhetsrådets rekommendation till medlemsstaterna i dess senaste Rhodesiaresolution att lämna bistånd till Zambia. Där anmodas medlemsstaterna att med förtur lämna bistånd till Zambia i syfte att hjälpa landet att lösa de särskilda ekonomiska problem som kan möta det som en följd av genomförandet av dessa säkerhetsrådets beslut.

Detta ger enligt min mening inte anledning att ändra lagen så att den avviker från säkerhetsrådets resolutioner. Med hänsyn till de särskilda förhållanden som gäller för svenska företag som levererar varor till Zambia synes emellertid en liberal tillämpning av de särskilda åtalsreglerna kunna komma i fråga.

Till detta vill jag foga att jag inte

Svar på interpellation ang. ändringar i den s. k. Rhodesia-lagen

förstår var herr Bohman har hämtat den uppfattningen, att riksåklagaren skulle vara starkt obenägen att ge åtals- eftergift. Jag tror inte det finns någon grund för ett sådant påstående.

Herr **BOHMAN** (m):

Herr talman! Det fanns väl ingenting i min interpellation eller i mitt anförande som tydde på att jag var beredd att tumma hur mycket som helst — för att citera herr Geijer — på en lagstiftning som vi inte själva är herre över eftersom vi är bundna av FN-resolutionen. Det är inte detta jag har begärt, utan vad jag har begärt är att man skall skapa möjlighet att på ett eller annat sätt få klarhet i hur lagen i vissa fall skall tillämpas.

Jag berörde vissa fall, och justitieministern gjorde sig kanske skyldig till en något förenklad tolkning av vad jag sade. De fall jag syftade på var inte sådana då svenska företag var transporter utan då svenska företag sålde en vara exempelvis fob Göteborg men hade vetskap om att varan för att nå Zambia måste passera Rhodesia och alltså på grund av våra delaktighetsregler kunde tänkas bli fast för detta. Jag tror inte det. Med mina ringa juridiska kunskaper har jag den uppfattningen, att ett svenskt företag inte skall kunna fällas i sådana fall. Nu gav tydligen statsrådet Geijer uttryck åt en annan mening, om jag inte missförstod honom.

Vad som är avgörande är att svenska företag som har handelsförbindelser med Zambia inte vågar fullfölja de handelsförbindelserna därför att de inte kan vara säkra på att ett åtal skulle efterges. Eftersom riksåklagaren enligt gällande lag inte har möjlighet att göra ett förhandsuttalande, är den enda möjligheten att få klarlagt hur det förhåller sig att först vidta åtgärden och sedan se om det blir åtalseftergift eller åtal.

Mina exempel om svensk företagsamhet är inte teoretiska. De är hämtade

ur praktiken. Jag vet att svenska företag underlåter att vidta åtgärder som är till nytta för Zambia och för vårt land därför att de inte får den klarheten. Det kan, herr talman, inte stå i strid med FN-resolutionen att vi skapar möjligheter till något slags förhandsbesked. Det är detta jag i första hand är ute efter.

Nu hoppas jag verkligen, herr talman, för att inte göra denna bild alltför mörk, att den permanenta lagstiftning som skall ersätta den provisoriska kommer att beakta dessa önskemål. Det finns, vågar jag påstå, ett allmänt intresse av att vi skapar bättre klarhet i en blivande generell sanktionslagstiftning just på de områden jag här har berört.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet **GEIJER**:

Herr talman! Herr Bohman vet lika väl som jag att man inte kan ge några bindande förhandsbesked. Detta kan just i en sådan situation som den föreliggande förefalla beklagligt. Det är kanske också beklagligt i vissa gränsfall där vederbörande företagare vill ha största möjliga garantier innan han ger sig in i en affär av något slag, såsom herr Bohman här har angivit.

Jag kan faktiskt inte på den punkten sträcka mig längre än att ännu en gång upprepa vad jag sade, nämligen att en liberal tillämpning av de särskilda åtalsreglerna torde kunna komma i fråga i sådana gränsfall.

Herr andre vice talmannen övertog ledningen av förhandlingarna.

Herr **BOHMAN** (m):

Herr talman! Samtidigt som jag tackar justitieministern för hans svar vill jag bara än en gång konstatera, att det generösa uttalandet om en liberal tillämpning av de särskilda åtalsreglerna icke har någon som helst bindande kraft.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 6

Svar på interpellation ang. förbättrad information om dödsbodelägares möjligheter att skydda sig mot betalningsansvar för avliden persons skulder

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet GEIJER, som yttrade:

Herr talman! Herr Börjesson i Falköping har frågat mig, om jag vill medverka till att åstadkomma en förbättrad information om dödsbodelägares möjligheter att skydda sig mot betalningsansvar för en avliden persons skulder när dessa går utöver tillgångarna i boet.

Dödsbodelägarerna är i princip solidariskt ansvariga för den dödes skulder i den mån dessa var kända när bouppteckningen skedde. Dödsbodelägarerna kan undgå detta ansvar, om de senast en månad efter bouppteckningen ansöker om att dödsboets egendom skall avträdas till förvaltning av boutredningsman eller till konkurs. Blir nya skulder kända efter det att bouppteckningen förrättats, är delägarna ansvariga för de nya skulderna, om de inte senast en månad därefter gör ansökan som jag nyss har sagt.

Herr Börjesson nämner att i ett visst fall en person skulle ha blivit betalningsskyldig för en ganska betydande skatteskuld i ett dödsbo. Med anledning härav vill jag nämna, att dödsbodelägarerna i princip inte är personligen ansvariga för fullgörande av den dödes skattskyldighet. I 75 § 2 mom. kommunalskattelagen föreskrivs bl. a., att dödsboet inte skall svara med mera än tillgångarna i boet för kommunal utskyld som påförts den döde. Är boet skiftat, svarar delägare aldrig med mer än hans lott i boet utgör. Motsvarande bestämmelser finns i förordningarna om statlig inkomst och statlig förmögenhetsskatt.

Bouppteckning upprättas under medverkan av två gode män. Oftast anlitas därvid personer med erfarenhet av bo-

utredningar, t. ex. advokater, banktjänstemän, nämndemän, personal vid begravningsbyråer m. fl. I de relativt sett ganska sällsynta fall, då delägare kan bli skyldiga att svara för sådana skulder som inte täcks av tillgångarna i boet, torde delägarna regelmässigt underrättas av de gode männen om vad som gäller angående betalningsansvaret.

Med hänsyn till vad jag nu har sagt anser jag det inte påkallat att vidta några särskilda åtgärder för att informera allmänheten om reglerna om dödsbodelägares ansvarighet för den dödes skulder.

Vidare anförde:

Herr BÖRJESSON i Falköping (cp):

Herr talman! Jag ber att till statsrådet och chefen för justitiedepartementet få frambara ett tack för svaret på min interpellation.

Delägarna i ett dödsbo är i princip solidariskt ansvariga för den avlidnes skulder vare sig dessa är kända då bouppteckningen upprättas eller kommer till dödsbodelägarnas kännedom först senare. Gäldsreglerna bildar ett av de viktigaste partierna i stadgandena om boutredning. Den lösning frågan om delägarnas gäldansvar fått i nuvarande lag hänger samman med de grundsatser man i lagen följt beträffande dödsboets förvaltning.

Utgångspunkten är att den dödes gäld i och för sig belastar blott kvarlåtenskapen, ej delägarna personligen. Eftersom man låtit dödsbodelägarerna själva få ombesörja dörsboets förvaltning, har lagstiftarna emellertid ansett det nödvändigt att till borgenärernas skydd också låta delägarna personligen svara för gäldens betalning.

Det finns dock, såsom det mycket riktigt framhållits i interpellationssvaret, möjligheter för dödsbodelägarerna att undandra sig ett personligt betalningsansvar, såvida dödsboet inom en månad efter det att bouppteckning förrättats inkommer till rätten med begä-

Svar på interpellation ang. förbättrad information om dödsbodelägars möjligheter att skydda sig mot betalningsansvar för avlidens persons skulder

ran om att boet måtte avträdas till förvaltning av boutredningsman eller till konkurs.

Visserligen är i princip skatteskulder i dödsboet inte förenade med personligt betalningsansvar för delägarna, men det kan förekomma andra skulder i dödsboet som dödsbodelägarerna kan bli personligen betalningsskyldiga för, därest boets tillgångar icke täcker skulderna. Detta gäller när boet ej inom föreskriven tid har avträtts till förvaltning av boutredningsman eller försatts i konkurs. I sådana fall kan dödsbodelägarerna ådraga sig personligt betalningsansvar, som de hade kunnat undvika om de hade känt till de lagliga möjligheterna att slippa dylika ålägganden.

Lika väl som jag är medveten om att det är ganska sällsynt att dödsbodelägarer blir skyldiga att svara för sådana skulder, som inte täcks av tillgångarna i boet, är jag alldeles övertygad om att det stora flertalet medborgare icke har vetskap om att det finns bestämmelser om ett personligt betalningsansvar för dödsbodelägarer i sådana fall. Vad man däremot har vetskap om är att man inte bara ärver tillgångarna i boet utan även dess skulder. Något därutöver är man i de flesta fall inte underkunnig om.

Även om jag vet att det finns många skickliga och erfarna boutredningsmän, som är väl förtrogna med vad som rör bouppteckning, boutredning och arvskifte, finns det ändå sådana boutredningsmän som inte har vetskap om dödsbodelägarernas personliga betalningsansvar. Det är visserligen fråga om få sådana fall, men det är ändå ett rättvisekrav att man söker informera berörda dödsbodelägarer om det skydd, som bestämmelserna om boutredningsman är avsedda att ge.

En förbättrad information från myndigheterna om dessa förhållanden är därför påkallad. Visserligen torde det vara vanligt — vilket jag själv kan vits-

orda — att domstolarna informerar om de här åsyftade lagreglerna i samband med att bouppteckningen lämnats till rätten för inregistrering. Någon skyldighet att systematiskt ge sådan information torde meellertid inte föreligga.

Justitieministern har i sitt svar ansett att det inte är påkallat att vidta några särskilda åtgärder för att informera allmänheten om reglerna om dödsbodelägarernas ansvarighet för den dödes skulder. Jag beklagar att justitieministern inte anser att behov föreligger av en dylik information.

Jag vet att många bouppteckningsin-givare informeras av dem som handlägger inregistrering av bouppteckning i rätten i de fall då man kan befara att risk föreligger för personligt betalningsansvar i dödsboet, varvid vederbörande uppmanats att begära att boet skall sättas under förvaltning av boutredningsman. En sådan information är värdefull och kan leda till att dödsbodelägarer befrias från ekonomiska åtaganden som de annars kunde ha råkat drabbas av om de inte i tid fått information.

Även om jag känner till exempel från många domsagor där vederbörande tjänstemän är måna om att ge information inom exempelvis det här berörda området, tror jag ändå att det finns många domsagor vilkas tjänstemän inte informerar om t. ex. dödsbodelägarernas personliga betalningsskyldighet i de fall där den inlämnade bouppteckningen ger belägg för risken av ett personligt betalningsansvar för dödsbodelägarerna i fråga.

Det skulle därför vara önskvärt att domsagorna i ännu större utsträckning än vad som nu sker informerar dem som berörs av de lagregler som gäller på det här aktuella området.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet **GEIJER**:

Herr talman! Jag har inte mycket att

Svar på interpellation ang. åtgärder mot ocker

tillägga. Som herr Börjesson i Falköping själv framhållit är det fråga om ganska sällsynta fall. Herr Börjesson säger att han tror att skickliga boutredningsmän känner till de möjligheter som finns att avträda dödsboets förvaltning till boutredningsman samtidigt som han säger att det också finns sådana boutredningsmän som inte känner till dessa möjligheter. Det sistnämnda tror jag också är utomordentligt sällsynt eftersom det gäller en ganska elementär sak för dem som skall förätta bouppteckning eller brukar åtaga sig sådana uppdrag.

Men även om man skulle kunna presentera information i dessa frågor och kanske finna någon form för ytterligare upplysningar från domstolarna, tror jag ändå man måste räkna med att det kan inträffa olyckshändelser på detta område liksom på andra. Jag tror därför inte att vi genom att vidta en sådan åtgärd som herr Börjesson här har antytt skulle komma fram till något annat resultat.

Herr BÖRJESSON i Falköping (cp):

Herr talman! Jag vill gärna vitsorda att det finns många skickliga boutredningsmän vilka, som jag nämnde tidigare, är väl förtrogna med lagbestämmelser som gäller för upprättande av bouppteckning, d. v. s. de känner mycket väl till det personliga betalningsansvaret för dödsbodelägarna. Men jag kan också vitsorda att jag kommit på exempel där vederbörande boutredare inte hade vetskap om just det personliga betalningsansvaret och vad detta innebär. Man kan tänka sig att vederbörande dödsbodelägare kallas till en bouppteckning. Han kommer dit, han deltar i bouppteckningen, han skriver under att han varit närvarande vid förrättningen. Han finner att dödsboets tillgångar inte täcker de skulder som finns i dödsboet. Vad inträffar då? Bouppteckningsförrättaren lämnar in bouppteckningen för inregistrering. Vad

händer sedan? Det personliga betalningsansvaret kan då komma in i bilden.

Jag vet också exempel på att vederbörande notarie på domsagan har tagit hand om bouppteckningen för registrering och säger till den som har inlämnat bouppteckningen: Denna bouppteckning ger belägg för att antingen skall boet sättas i konkurs eller också skall rätten förordna boutredningsman. Enligt min uppfattning borde man kunna räkna med att domsagorna i ännu större utsträckning än som nu sker söker informera dem som kommer dit i hithörande ärenden. Jag vet, herr talman, att man på domsagan möts som regel av förståelse, och jag vill ge ett erkännande åt dem som arbetar där.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 7**Svar på interpellation ang. åtgärder mot ocker**

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet GEIJER, som yttrade:

Herr talman! Herr Börjesson i Falköping har frågat mig om jag avser att vidtaga några åtgärder för att förebygga en fortsatt spridning av olika slags ockerverksamhet och för att åstadkomma en sanering av den grå kreditmarknaden.

I den utlåningsverksamhet som herr Börjesson talar om torde det inte sällan förekomma låneavtal, som är att hänföra till ocker. Av naturliga skäl kommer emellertid sådana avtal endast undantagsvis till polis- och åklagarmyndighets kännedom. När det ändå händer, är det ibland svårt att bevisa brottsligt handlande.

Huruvida ockerverksamheten har ökat som herr Börjesson har påstått är svårt att bedöma. Vissa omständigheter

Svar på interpellation ang. åtgärder mot ocker

tyder dock på att det finns en osund lånemarknad. Detta inger givetvis betänkligheter. Ett problem vid bekämpandet av ockerbrottsligheten är svårigheten att få fram bevisning i de konkreta fallen. Jag kan dock inte finna att man skulle kunna förbättra förhållandena genom ändrad strafflagstiftning. Beträffande andra tänkbara åtgärder vill jag framhålla, att jag delar den uppfattning som tidigare har kommit till uttryck i riksdagen att tillstånds- och kontrollsystem för lånerörelser inte är ett effektivt medel mot ocker. En annan fråga är vilka åtgärder som bör vidtas med anledning av den ökande förekomsten av framdaterade checkar. Checklöneutredningen har i uppdrag att föreslå medel mot checkmissbruk. Ehuru denna utredning inte har att för sin del gå in på straffrättsliga medel bör utredningens förslag avvaktas innan lagstiftningsåtgärder övervägs.

På grund av det anförda avser jag inte för närvarande att vidta några åtgärder med anledning av de förhållanden som interpellanten har behandlat.

Vidare anförde

Herr BÖRJESSON i Falköping (cp):

Herr talman! Jag ber att få tacka även för detta svar. Den olaga, privata utlåningsverksamheten har under den senaste tiden ökat. Jag stöder mig på de antaganden därom som baseras på den ökning av antalet annonser om utlåning av pengar från privata långivare som under senare tid förekommit i pressen. Dessa lån ges framför allt till dem som har checklön. Genom de hårda kreditrestriktioner som banker och kreditinrättningar måste tillämpa tvingas många att anlita den grå kreditmarknaden, och därmed hamnar de kanske hos en privatdiskontör eller en lånebyrå.

Det är ingalunda lätt att bilda sig en mera exakt uppfattning rörande omfattningen av ockerverksamheten. Ifrå-

gavarande lånetransaktioner uppgöres ofta utan vittnen, skuldbrev utfärdas ofta på större belopp än det utlämnade lånebeloppet, kvitton å transaktionerna torde sällan förekomma, och låntagaren befinner sig ofta i den situationen att han ej vill ha lånehandlingen bekantgjord. Det kan därför vara mycket svårt för myndigheterna att vid misstanke om ockerbrott få material för bedömningen av vad som verkligen skett. Inte sällan kommer ockerfallen i dagen i samband med konkurser och falsarier som föranletts av ockerbrott.

De flesta ockerfall kommer med all säkerhet ej till myndigheternas kännedom. Och när en ockrare hamnar inför domstol blottas oftast hur vederbörande hänsynslöst utnyttjat sin ställning gentemot sina låntagare. Det har vid grovt ocker förekommit att privatdiskontörer tillgodogjort sig räntor på 360 procent och däröver. Det kan hållas för sannolikt att långivning i betydande utsträckning sker till räntor som vida överstiger dem som tillämpas av banker och kreditinrättningar. Vissa långivare har genom annonsering i pressen erbjudit lån omgående, speciellt till fast anställda med checklön. Mot skyhöga räntor utlovas snabba lån. Räntesatserna varierar, men torde — som jag tidigare nämnt — ligga betydligt över gällande diskonto. Jag vill anförda ett exempel. Som säkerhet har vederbörande krävt att låntagaren skall utskriva en check på exempelvis 650 kr., daterad en månad framåt i tiden, men trots att checken är utfärdad på denna summa lämnar långivaren endast ut 500 kr. På checkens utställningsdag skall låntagaren alltså inbetala ett belopp av 650 kr. Räntan på en dylik lånetransaktion ligger på 360 procent.

Det förekommer också att långivning sker med månatliga inbetalningar av räntan. Vederbörande låntagare får erlagga t. ex. 5 procents årlig ränta på skuldbeloppet månadsvis. Vid en sådan form av ränteberäkning kommer man

Svar på interpellation ang. åtgärder mot ocker

upp i en årsränta på 60 procent, och då är ej hänsyn tagen till ränta på ränta. Åtskilliga ockerfall maskeras genom vissa transaktioner med tavlor, lampor o. d. Vederbörande låntagare blir för att erhålla lån tvingade att köpa t. ex. tavlor för priser vida överstigande dem som tillämpas i den öppna handeln.

Tyvärr leder ockerverksamheten i många fall till ren ekonomisk misär för den enskilde låntagaren. Följdverkningarna kan bli mänskliga tragedier i form av splittrade hem, alkoholism etc.

Hur kan det vara möjligt att låntagare vill åta sig att betala de skyhöga räntor som privatskontörerna ofta tillämpar? I de allra flesta fall har det visat sig vara fråga om ekonomiskt nödläge, kanske ett tillfälligt trångmål beroende på sjukdom eller andra svårigheter. Vederbörande är tvungen att anskaffa pengar till ett visst ändamål. Efter att ha sökt lån hos bank och fått avslag med hänvisning till kreditrestriktionerna har vederbörande i sin nöd vänt sig till en s. k. privatskontör, som utnyttjar hans olyckliga situation.

Privatskontörer utnyttjar i stor utsträckning låntagarens ekonomiska oförstånd och bristande förmåga att kunna bedöma sina egna handlingar. Tyvärr har det alltför ofta visat sig att den som en gång blivit beroende av en ockrare har mycket svårt att komma ur detta förhållande.

Självfallet kan man inte säga att alla som driver privat penningutlåning är ockrare, men tyvärr kan man befara att antalet ockrare är relativt stort. Samtidigt skall i detta sammanhang konstateras att de vinster som ockrarna gör i allmänhet undandras beskattning.

Som justitieministern framhåller i sitt svar ligger problemet med bekämpandet av ockerbrottsligheten i svårigheten att få fram bevisning i de konkreta fallen. Här måste en mer uppsökande verksamhet bedrivas. I sådana

fall t. ex., då en person försättes i konkurs eller tar sig själv av daga på grund av ekonomisk misär, bör en noggrann utredning göras för att klarlägga orsaken till det skedda. Denna kan kanske då visa sig vara att vederbörande har hamnat i en ockrars garn; ockraren är skuld till det skedda. På det sättet kan man komma åt en del av ockerverksamheten.

I motsats till justitieministern tror jag att den som driver yrkesmässig långivning — och yrkesmässig är den som exempelvis annonseras — bör vara inregistrerad som långivare och underkastad kontroll och granskning.

Vad gäller framdaterandet av checkar som används i belåningssyfte hoppas jag att checklöneutredningen framlägger förslag till medel mot dylikt missbruk.

Jag vill gärna uttala min tillfredsställelse över att det finns tidningar som vägrar att införa annonser om privatutlåning till personer med checklön. En sådan åtgärd från tidningarnas sida medför helt naturligt svårigheter för vederbörande långivare i hans verksamhet.

Det kanske också kan ifrågasättas om inte behov föreligger av en översyn av gällande ockerlag. Det är oerhört svårt — i varje fall för lekmannen — att fastslå när det är fråga om ocker. Lagen säger härom: »Den som vid avtal eller annan rättshandling begagnar sig av någons trångmål, oförstånd, lättsinne eller beroende ställning i förhållande till honom till att bereda sig förmån, som står i uppenbart missförhållande till vederlaget eller för vilken vederlag icke skall utgå, dömes för ocker — — —.»

Det beror givetvis på omständigheterna om en ränta på 15, 20 eller 30 procent skall betecknas som ocker. Jag erinrar om att för cirka 15 år sedan blev en i vårt land mycket känd person åtalad för ocker i samband med mer eller mindre underliga affärstransaktioner. Vederbörande hade enligt tidningarna debiterat en ränta på 12 à 15 procent. Denna ränta betecknade åklagaren som ockerränta.

Svar på interpellation ang. tillsättande av en kriminalpolitisk beredning

I dag ligger bankernas dagslåneränta på upp till 14 procent. Jag skall inte fortsätta jämförelsen.

Jag tror att det vore värdefullt om man kunde få klarare rättsregler för att fastställa om ocker vid försträckning föreligger eller ej.

Herr talman! Jag vill än en gång tacka för svaret. Jag vill dock avslutningsvis ha sagt att det gäller att söka komma till rätta med den grå kreditmarknaden, en låneemarknad som nu är fri från all insyn både av enskilda och av myndigheter. Det måste från samhällets synpunkt vara av yttersta vikt att snarast möjligt sanera denna marknad, och den enskilde medborgaren har rätt att kräva att samhällets resurser ställs till förfogande i kampen mot ockerverksamheten.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 8

Svar på interpellation ang. tillsättande av en kriminalpolitisk beredning

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet GEIJER, som yttrade:

Herr talman! Fru Eriksson i Stockholm har frågat mig om jag anser tiden mogen att nu tillsätta den lagberedning som min företrädare som chef för justitiedepartementet, statsrådet Kling, i våras gav ett visst löfte om.

I en interpellation i våras frågade fru Eriksson statsrådet Kling om han var beredd att överväga tillsättandet av en kriminalpolitisk beredning med uppdrag att fortlöpande följa vår strafflagstiftning. I sitt svar framhöll statsrådet Kling, att det otvivelaktigt fanns skäl som talade för tillsättandet av en sådan beredning men att han ansåg att tiden ännu inte var mogen för det samlade grepp som en sådan åtgärd

skulle innebära. Enligt statsrådet Kling borde man åtminstone ytterligare någon tid fortsätta på de partiella reformernas väg.

Utvecklingen på straffrättens område står inte stilla, vare sig det gäller uppfattningen om vad som skall vara straffbart, hur allvarligt viss brottslighet skall bedömas eller vilka åtgärder som skall vidtas med den brottslige. Lagstiftaren måste alltid vara beredd, inte bara att ändra lagstiftningen så att den återspeglar den allmänna opinionens uppfattning utan också att, när det behövs, styra utvecklingen på visst område.

En av de väsentligaste frågorna inom dagens kriminalpolitik är att försöka utröna kriminalitetens orsaker och vilka behandlingsmetoder som bör användas för att motverka fortsatt brottslighet. En intensifiering av den kriminologiska forskningen kan förväntas få stor betydelse för bedömningen av lämpliga rehabiliteringsåtgärder inom kriminalvården. På detta område har vi nu kommit ett steg längre. Jag syftar på beslutet för ett par månader sedan att tillkalla sakkunniga för en systematisk forskningsplanering på kriminalvårdens område.

Lagstiftningen om behandlingsformerna överses av en särskild kommitté som kommer att avge betänkande under våren 1970.

Vad angår lagstiftningen om de särskilda brottskategorierna är, som framgick av statsrådet Klings svar i våras, flera angelägna frågor föremål för utredning eller övervägande. Beträffande de s.k. yttrandefrihetsbrotten har förslag redan lagts fram. Även andra frågor bör enligt min mening ägnas uppmärksamhet. Jag tänker närmast på att samhällsutvecklingen har medfört ändrade värderingar när det gäller brott som riktas mot enskild egendom och brott mot staten och allmänheten. Även bestämmelserna om sedlighetsbrotten förtjänar att ses över, och jag avser

Svar på interpellation ang. tillsättande av en kriminalpolitisk beredning

att inom kort ta initiativ till en sådan översyn.

I likhet med fru Eriksson anser jag att en fortlöpande översyn av strafflagstiftningen är nödvändig. Jag är dock inte helt övertygad om att detta bör ske genom att man nu tillsätter en lagberedning för denna översyn. Framför allt är jag tveksam om den traditionella utredningsmetod som fru Eriksson förordar är den lämpliga. Jag är därför inte beredd att föreslå tillsättandet av en sådan beredning som fru Eriksson avser.

Vidare anförde:

Fru **ERIKSSON** i Stockholm (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka för svaret ehuru det var ganska negativt. När man befinner sig i en så intim liten krets som kammarens ledamöter i dag utgör och man nästan är på tu man hand med justitieministern, bör man kanske använda det tillfället till att göra några reflexioner i anslutning till det ämne jag tagit upp.

Justitieministern säger att en av de väsentligaste frågorna inom dagens kriminalpolitik är att försöka utröna kriminalitetens orsaker. Det var väl nästan en truism — detta är inte precis någon nyhet för dagen. Kände vi till dessa orsaker, hade vi därmed nästan löst en av mänsklighetens ödesfrågor.

De omedelbara orsakerna till brott har uppfattats mycket olika under olika tider. Världen, djävulen och det egna köttet har ansetts vara mer eller mindre farliga för en människas moral. Arvet och miljön har också olika starkt betonats som orsaker till att en människa bryter mot det vanliga samhällsmönstret. Det är intressant att se att arvsfaktorernas betydelse för hälsa och samhällsanpassning i dag betonas kraftigare än tidigare. Som socialist har man väldigt svårt att godta karaktärsarvet som den faktor vilken från början obönhörligt konstituerar förmågan att

fungera i samhället. Man måste se vad man kallar miljöarvet helt enkelt som en miljöskada, som samhället bär ansvaret för. Det är alltså vår plikt att försöka förhindra uppkomsten av sådana miljöskador.

Jag har vid två tillfällen i år frågat, om man inte i justitiedepartementet anser, att så väsentliga samhällsförändringar, som de som har skett sedan 1940-talet, då den nuvarande strafflagen preliminärt diskuterades — den drivande kraften i det arbetet var justitieminister Schlyter — motiverar en ny penetrering av begreppen skuld och ansvar, och om inte det klassiska temat brott och straff borde tas upp till grundlig diskussion igen, så att vi får en grund för en ny strafflagstiftning och kanske också för en ny straffutmätning. Att jag har tagit upp dessa frågor beror på att jag själv är övertygad om att vi måste gå igenom denna procedur. Vi kan inte bara lappa på och fuska oss fram och låta förändringarna i samhället ske på andra områden. Den moraliska grund, som strafflagen står på, är relativt oförändrad sedan 1940-talet. Och även om många brott i dag bedöms på ett annat sätt, är grundproblemet inte genomdiskuterat.

Jag låter mig inte nedslås av det negativa svar, jag har fått i dag, och det av den anledningen, att det som händer oroar mig mycket. Det finns en farlig tendens — åtminstone för mej ser det ut som en farlig tendens — att gå åt sidan, när svårigheterna är stora. När många människor bryts ned fysiskt och därefter samhällsmässigt, när de faller utanför det vanliga välfärdssamhället, kan det vara bekvämast att säga: Det accepterar vi, det tolererar vi. Somliga människor får gå under. Vi är hyggliga nog att lägga ned litet pengar på dem. Därmed slipper vi ifrån det, som jag som socialist tycker är det viktigaste av allt, nämligen att i verklig mening ge alla människor, även de allra minsta, ett värde som samhällsmedborgare och ge

Svar på interpellation ang. tillsättande av en kriminalpolitisk beredning

dem möjlighet att hävda det. Rehabilitering tror jag måste betonas mycket mer än tolerans.

Låt mig ta ett exempel. Man upplåter ett allaktivitetshus till ungdomar. Där används narkotika. Man kan inte låta bli att oroa sig när man varit nere och sett det. Där finns mycket unga människor — de kunde vara ens barn — som helt enkelt bryts ned, och detta tolereras. Man kostar på ett hus, man ser till att inte polisen kommer in och gör den vanliga bedömningen som görs av narkotika ute i samhället. Det är tolerans och ett sätt att acceptera en företeelse, som vi säger att vi inte skall döma. Men enligt min uppfattning dömer vi oss själva med detta. Man är tolerant, accepterar och kostar på sig en liten grindslant men är inte riktigt beredd att säga att detta är våra bröder. Här och där i pressen och i skrifter framskyftar t. o. m. den meningen, att vi i samhället skall glädjas åt att somliga går till boten. Det är ett offer för att vi själva skall kunna känna oss bättre. Detta är så främmande för gammal socialistisk uppfattning att man blir orolig. Liknande resonemang förekom i seklets början av de konservativa då man menade, att det måste finnas fattiga, och dessa ansågs sända av den Allgode Guden för att bättre ställda människor skulle kunna visa godhet och inte förtorkas i sina hjärtan. Åsikten framkom ofta förr. Det finns en risk för att vi ånyo börjar acceptera detta, vi är bara så många fler högreståndspersoner nu.

Jag anser inte, att man i ett kollektivt samhälle — och det är vårt jämfört med 1930- och 1940-talets samhälle — kan utkräva ett sådant individuellt ansvar som man kunde av det tidigare samhället, utan det måste finnas ett mycket större kollektivt ansvar. Huvudsaken är inte att minska de tillfällen då vi från samhällets sida ingriper — eller, vackrare uttryckt, intresserar oss — utan huvudsaken är tvärtom att öka samhällets ansvarstagande. Det är löjeväckande

att i dag räkna upp, att det finns så och så många som är födda utom äktenskapet, så och så många som är födda i splittrade hem, så och så många som har en alkoholiserad far. Detta har inget intresse om man vill söka orsakerna till brott, utan vad som har intresse är, vad samhället sätter i stället för den alkoholiserade fadern, för den saknade fadern eller för den dåliga ekonomin som det utomäktenskapliga barnet kanske får växa upp i.

Det är angeläget att vi även när det gäller lagstiftningen ser samhällsmässigt på ett annat sätt än förr. När justitieministern säger, att han inte är beredd till en traditionell strafflagberedning har han kanske inte riktigt känt till vad jag vill ha. Jag är inte så säker på att den strafflagberedning, som en gång drevs av Schlyter, var traditionell då. Den var mycket revolutionär i sin uppläggning, och samhället och t. o. m. det egna partiet var inte beredda att följa de intentioner som låg till grund för den strafflagberedningen. Traditionell i den meningen kan en ny beredning få vara, men den måste ha ett annat innehåll som passar till ett annat samhälle.

En konsekvens av det kollektiva samhället måste bli ett större kollektivt ansvar. Att vi hävdar en socialistisk moral, låter kanske naivt, men så naivt troende kan man vara, att man hävdar detta även på straffrättsområdet. Miljödebatten och miljövårdslagstiftningen har på sina områden visat en fördomsfrihet, som kunde överföras även på det traditionella strafflagstiftningsområdet. Trots avslaget på min begäran om en omprövning av grunderna för strafflagstiftningen och en genomlysning av 1970-talets mening i dessa ting kommer jag inte att låta mig avspisas.

Jag är så övertygad om att vi måste gå igenom det, och därför kan det hända att jag också kommer igen. Jag hoppas då få hjälp av folk starkare än jag, men detta är ändå ett försök att driva på vad som tycks mig angeläget.

Svar på interpellation ang. avskaffande av arreststraffen inom militärväsendet, m. m.

Jag tackar för svaret än en gång, framför allt för tillfället att säga allt detta nu efteråt!

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet GEIJER:

Herr talman! Det var ju mycket tråkigt att fru Eriksson i Stockholm tyckte att svaret var negativt. Jag vet inte om vi tvistar om olika saker. Beträffande själva frågan om att söka komma till rätta med de många och svårlösta problemen som fru Eriksson här har tagit upp råder det väl inte någon skillnad i vår grunduppfattning; vi har båda samma uppriktiga strävan och vilja att göra allt som är möjligt för att minska brottsligheten och komma till rätta med den kriminalitet som förekommer i samhället.

Vad fru Eriksson här efterlyste var emellertid inte detta, utan frågan gällde på vilket sätt man bör gå fram för att rätta till det som kan rättas till. Det är ju där våra uppfattningar går isär, men jag vet inte hur starkt de går isär. Jag ser för min del på detta område åtskilliga frågor som pochar på sin lösning, och vissa av dem är delfrågor som man enligt min uppfattning kan gripa sig an med redan nu; jag han antytt några av dem i mitt svar. Jag är emellertid tveksam, huruvida det lämpligaste sättet är att tillsätta en stor kriminalpolitisk beredning, med allt vad som följer med en sådan. Jag kan ju förstå att det Schlyterska greppet var det riktiga på sin tid. Det var då kanske så, att man kunde samla tillräckligt många människor med goda idéer för att den vägen kunna kristallisera ut uppslag och synpunkter på samhällets handlande.

Jag är i varje fall i dag inte övertygad om att vi, om vi tillsätter en sådan lagberedning, kan få fram lösningar i tid i de fall där vi inte kan vänta med att vidtaga åtgärder. Det ligger i sakens natur att en sådan beredning måste ha ganska lång tid på sig och därför ej

lämpar sig för de många delreformer som brådskar.

Egentligen är det ju detta som vi kan diskutera här och ha olika meningar om, men i grundvärderingarna hoppas jag att fru Eriksson inte föreställer sig att jag har någon negativ inställning.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 9**Svar på interpellation ang. avskaffande av arreststraffen inom militärväsendet, m. m.**

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet GEIJER, som yttrade:

Herr talman! Herr Gustavsson i Ängelholm har frågat mig, när militärstraffsakkunniga kan väntas vara klara med sitt utredningsuppdrag och om jag överväger att lägga fram förslag till nästa års riksdag i syfte att ersätta de militära arreststraffen med modernare påföljder för mindre förseelser under militärtjänstgöring.

Frågan om de militära straff- och disciplinmedlen utreds av militärstraffsakkunniga. Dessa skall enligt sina direktiv bl. a. undersöka möjligheterna att begränsa användningen av arreststraffet. De sakkunniga beräknas lägga fram sitt betänkande i början av nästa år.

Enligt vad jag har inhämtat kommer de sakkunniga att i sitt betänkande föreslå sådan ändring av reglerna om arreststraff, att denna påföljd inte skall kunna ådömas för mindre förseelser. Jag bedömer en reform inom detta område som synnerligen angelägen. Innan betänkandet har avlämnats är jag emellertid inte beredd att ta ställning till vilka lagstiftningsåtgärder som bör vidtas och när det i så fall skall ske.

Vidare anförde

Svar på interpellation ang. koncentration av tung immissionsskapande industri, m. m.

Herr GUSTAVSSON i Ängelholm (s):

Herr talman! Det svar jag fått av justitieminister Geijer på min interpellation om det militära arreststraffets avskaffande tackar jag för; jag bedömer det som positivt.

Vad först beträffar militärstraffskunniga, som sedan åtta år tillbaka arbetat med en översyn av straff- och disciplinmedel inom militärväsendet och vilken utrednings resultat skulle ha framlagts i början av detta år men ännu inte kommit, förväntar justitieministern nu, att de sakkunniga skall lägga fram sitt betänkande i början av nästa år, alltså 1970. Man får ju hoppas att så kommer att ske, därför att även justitieministern bedömer det liksom jag synnerligen angeläget med en reform inom detta område. Jag har full förståelse för att justitieministern inte vill föregripa den utredning som nu äntligen efter så många års arbete inom en snar framtid kommer att avgiva sitt betänkande. Det förhåller sig nämligen ändå på det sättet, att lagstiftningen har halkat efter på detta område och att en humanisering här är befogad och nödvändig.

Det kan kanske i detta sammanhang vara befogat att nämna något också om arrestlokalerna, därför att även i fråga om dem anser jag att det är motiverat med en översyn. De är i många fall inte i det skick som de borde vara i dagens samhälle. Det har exempelvis förekommit att ynglingar, som på grund av någon mindre förseelse hamnat i arresten, sökt att i deprimerat tillstånd beröva sig livet. Försök härtill har möjliggjorts på grund av olämplig utformning av arrestlokalerna. Jag har här i min hand ett papper, där en läkare vid ett militärförband omtalar sex sådana fall, då han kallats att ingripa för att rädda vederbörande tillbaka till livet efter självmordsförsök i arrestlokalen. Det är enligt min mening därför också berättigat med en översyn i detta fall.

Svaret på min interpellation bedömer

jag alltså såsom positivt, och jag ber, herr talman, att få tacka justitieminister Geijer för detsamma.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 10

Svar på interpellation ang. koncentration av tung immissionsskapande industri, m. m.

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet LUNDKVIST, som yttrade:

Herr talman! Herr Bergqvist har frågat mig dels om jag är beredd att stödja principen om koncentration av tung immissionsskapande industri till ett fåtal platser, förtätning av dessa områden och motverkande av exploatering av nya områden inom särskilt de södra och västra kustregionerna, dels om jag anser det tillfredsställande, att beslut kring tunga industrianläggningar först avgörs i och med att en detaljplan för industriområdet prövas i stället för att detaljplaneringen startas först sedan man prövat om en lokalisering är förenlig med regeringens planeringsprinciper.

Som herr Bergqvist erinrar om i sin interpellation framhöll jag redan i samband med beslutet om lokalisering av pappersmassefabrik till Värö att koncentration av industrier med besvärande omgivningspåverkan till ett begränsat antal områden bör vara målsättningen för en planering av kusten. Jag har inte fått anledning att ändra åsikt härvidlag utan har snarare stärkts i min uppfattning att detta är en riktig lokaliseringsprincip för sådan industri som kommer i konflikt med främst naturvårdens och friluftslivets intressen. Jag begagnar emellertid gärna tillfället att något utveckla min syn på innebörden av denna princip och nämna något om hur

Svar på interpellation ang. koncentration av tung immissionsskapande industri, m. m.

den beaktas i förberedelserna för en fysisk riksplanering.

Inom ramen för dessa förberedelser kartläggs de områden till vilka man lämpligen skulle kunna lokalisera sådana industrier som på grund av omgivningspåverkan eller av andra skäl bör ligga utanför områden med omfattande tätbebyggelse. Bakom principen att koncentrera industri, som inte kan eller bör ligga i sådan tätbebyggelse, till så få externa industriområden som möjligt ligger naturligtvis en önskan att motverka att nya områden i onödan tas i anspråk för industri av denna karaktär. Pågående inventeringar av områden som lämpar sig för industriell utbyggnad innefattar därför även en bedömning av utrymmet för ytterligare anläggningar i sådana områden som redan används för industriändamål.

Det kan inte uteslutas att det kommer att visa sig ofrånkomligt att i viss utsträckning öppna nya externa industriområden, om vissa typer av produktion skall kunna bedrivas. Anledningen kan vara att det i befintliga industriområden inte går att till rimliga kostnader tillgodose behovet av någon för viss produktion viktig fysisk tillgång, t. ex. sötvatten, stort vattendjup eller speciella grundförhållanden eller att ytterligare omgivningspåverkan av visst slag inte kan tillåtas i sådana områden. Nya externa industriområden bör då väljas så att man till dessa, i olika delar av landet, skall kunna förlägga flertalet på sikt möjliga typer av industri som kräver extern lokalisering. De inventeringar som pågår och som led i förberedelserna för en fysisk riksplanering syftar till att ge en uppfattning om vilka anspråk som kan väntas göra sig gällande på ytterligare sådana lokaliseringsplatser och vilka områden som har de fysiska förutsättningarna att bli allsidiga industriområden.

På herr Bergqvists andra fråga vill jag svara nej. Det är med andra ord inte

tillfredsställande att olika instansers prövning av frågor som gäller lokalisering av tung omgivningsstörande industri inte i större utsträckning än som nu är fallet kan ske mot bakgrund av en i förväg gjord översiktlig bedömning av vad som från allmänna samhällssynpunkter är lämpliga lokaliseringsområden. Vi behöver en planering på riksnivå som ger anvisning om var kommuner och företag från början lämpligen bör inrikta sina lokaliseringsundersökningar. Ett av syftena med en fysisk riksplanering är att den skall bidra till att ge ett bättre underlag för bedömning av lokaliseringsfrågor av den typ interpellanten avser. Det inventeringsmaterial som nu tas fram och successivt publiceras torde utan tvivel komma att förbättra beslutsunderlaget i dessa sammanhang. Resultatet av inventeringarna samt de överväganden de ger anledning till kommer att sammanfattas i en första skiss till fysisk riksplan. Denna skiss beräknas föreligga någon gång under år 1971. När det gäller västkusten där behovet av en översiktlig bedömning av markanvändningen framstår som särskilt trängande har en arbetsgrupp inom statens planverk studerat möjligheterna att samordna den översiktliga planeringen inom denna region. Gruppen väntas avge en rapport under år 1970. Jag vill även erinra om att bygglagutredningen i sitt arbete på en ny planlagstiftning skall överväga bl. a. formerna för beslutsprocessen i planfrågor.

Vidare anförde:

Herr BERGQVIST (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka civilministern för svaret på mina frågor och noterar med tillfredsställelse att civilministern stärkts i sin uppfattning att målsättningen för en planering av kusten bör vara en koncentration av industrier med besvärande omgivningspåverkan. Det är också värdefullt att ci-

Svar på interpellation ang. koncentration av tung immissionsskapande industri, m. m.

vilministern undertrycker sin vilja att motveka att nya områden i onödan tas i anspråk för sådan industri.

Civilministern sade vidare att det inte kan uteslutas att man ändå kommer att öppna nya externa industriområden, om viss produktion över huvud taget skall kunna bedrivas. Det är naturligt att ett svenskt plutoniumverk kräver öppnandet av ett nytt område, om det skulle visa sig att plutoniumverket absolut behöver en säkerhetszon på ett par mil, så att det måste bli fråga om lokalisering till ett glesbebyggt område. Men då kommer man också in på frågan om det över huvud taget är lämpligt med en produktion av det här slaget i Sverige. Såvitt jag förstår råder det för närvarande tveksamhet på denna punkt. Man är dels tveksam om vilka säkerhetskrav som ett sådant verk ställer, dels råder tveksamhet från näringspolitiska och andra synpunkter.

Det kan också vara förutseende av civilministern att inte kategoriskt utesluta alla möjligheter att i framtiden öppna nya områden för tung immissionsskapande industri. Vid ett långt tidsperspektiv blir det naturligtvis en osäker bedömning, och då kan det vara befogat att göra en reservation av det här slaget. Samtidigt är emellertid osäkerheten vid framtidsbedömningar också ett skäl att i dag vara mycket försiktig vid öppnandet av nya områden för tung industri.

Exempelvis på västkusten har man sju stora områden med tung omgivningspåverkande industri: Halmstad, Falkenberg, Varberg, Värö, Göteborg, Stenungsund och Uddevalla. I och för sig finns det väl inget skäl förmoda att inte något av dessa områden skulle kunna komma i fråga för en tilltänkt industri av det slag som vi här diskuterar. Det finns mark, det finns också tekniska möjligheter.

Det är många gånger mer en ekonomisk fråga än en teknisk att tillgodose

de krav som ett företag ställer på sin lokaliseringsort, och när man bedömer kostnader i lokaliseringssammanhang måste man se det hela på lång sikt. Vi upplever en utveckling där friluftsliv och miljötillgångar värderas allt högre, bl. a. därför att fritiden ökar, inkomsterna ökar och människorna får möjligheter att resa mera. På samma gång har vi en alltmer hårdnande konkurrens om de knappa fysiska tillgångarna och miljövärderna. Det är mot den bakgrunden man bör föra ett resonemang om kostnaderna för olika lokaliseringsalternativ. Det är också av den anledningen det är så viktigt att man inte utmed kusten öppnar nya områden för den tunga industrin.

Att driva koncentrationsprincipen mycket hårt ställer å andra sidan ökade krav på att samhället inte skall lämna de områden i sticket som ligger utanför den tunga industrins expansion. Det kräver att samhället i görligaste mån anvisar annat slag av industri till dessa områden. Man kan tänka sig att låta ägare av sommarvillor bära ett större skatteansvar i de kommuner där de ändå vistas en del av året och att i övrigt på olika sätt försöka få till stånd en gynnsam utveckling i sådana områden.

Detta aktualiserar frågan om hur vi i allmänhet skall kunna styra den regionala utvecklingen. Civilministern säger i sitt interpellationssvar att lokaliseringsbeslut i större utsträckning än vad som nu är fallet borde ske mot bakgrund av en i förväg gjord översiktlig bedömning av vad som från allmänna samhällssynpunkter är lämpliga lokaliseringsområden.

Det har vidtagits en del åtgärder för att åstadkomma en bättre ordning i sammanhanget. Men jag vill ändå ställa frågan om åtgärderna är tillräckliga, och om det inte kommer att dröja alldeles för lång tid innan vi får en väsentlig förändring i den regionala styrnings-

Svar på interpellation ang. koncentration av tung immissionsskapande industri, m. m.

processen. Vore det inte lämpligt att mycket snart införa en anmälningsplikt före markförvärvet för sådana företag som skapar immission av viss omfattning och att i samband därmed införa nya markprövningsregler som gör det möjligt att få en allsidig bedömning innan markförvärvet har skett?

Visserligen är det bygglagutredningen som har att utreda frågor av detta slag. Men såvitt jag har förstått har den utredningen ett så omfattande arbete framför sig att den kanske inte blir klar förrän 1974—1975. Om det förhåller sig på det sättet är det alldeles för lång tid att vänta innan man genomför en förändring av formerna för beslutsprocessen i planfrågor.

Arbetsgruppen för översiktlig fysisk riksplanering lämnade i somras en materialredovisning, och man hade väl förhoppningen att detta skulle stimulera en livlig debatt om den fysiska planeringens målsättning och metoder. Vi kan i dag konstatera att den debatten inte har varit så förfärligt livlig och att det kan finnas anledning intensifiera den.

Det skulle vara synnerligen värdefullt om civilministern på något sätt kunde ange sin syn på målsättningen för denna verksamhet i ett något längre perspektiv. Syftar man till att på lång sikt skapa någon form av zonlagstiftning? Om det skall bli fråga om något mer än ett inventeringsarbete behövs det en betydligt bättre samordning mellan olika planeringsinstanser än vad som i dag förekommer. Jag ifrågasätter om det är möjligt att starkt isolera den översiktliga fysiska planeringen från ekonomiska och andra avvägningar.

När man studerar det material som framlagts t. ex. av arbetsgruppen för fysisk riksplanering och av Länsplanering 67 liksom resultaten av den ekonomiska långtidsplaneringen frapperas man av den brist på samordning som föreligger. Skall man sikta fram till en ordent-

lig fysisk riksplan måste man också ta in andra överväganden i detta arbete och åstadkomma en samordning med andra planeringsinstanser.

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet LUNDKVIST:

Herr talman! I anslutning till de frågor som herr Bergqvist ställde till mig vill jag säga att vi just nu framför allt har ambitionen att så snabbt som möjligt komma fram till den typ av hantering av dessa frågor, som vi tycks vara överens om att vi bör ha. Jag har redan i mitt svar nämnt att vi hoppas kunna redovisa resultatet av det arbete, som pågår inom departementet för att skapa former för en fysisk riksplanering, under år 1971. Det gäller inte bara att utarbeta förslag till former för bedrivande av denna planering utan också att konkretisera det material som hittills tagits fram och de överväganden, som kan behöva göras i en planskiss. En sådan är nödvändig för den fortsatta debatten och kan ge oss bättre möjligheter att bedöma denna typ av arbetsuppgifter.

Det är alldeles riktigt, såsom herr Bergqvist säger, att vi självfallet inte kan isolera den fysiska planeringen från den ekonomiska. Men det är just därför som vi bedriver förberedelsearbetet för att skapa former för den fysiska riksplaneringen inom kanslihuset. Vi inser och upplever nämligen nödvändigheten av att redan vid skapandet av formerna för den fysiska riksplaneringen garantera en samordning mellan denna och annan planering på riksnivån. I arbetet deltar sålunda de departement, som skall svara för den planering vilken så småningom skall ge oss den totalbild vi alla är intresserade av att få. Jag kan alltså våga påstå att den planskiss, som vi skall lägga fram år 1971 om vi kan leva upp till våra ambitioner, kommer att spegla avvägningar mellan fysisk och ekonomisk planering

Svar på interpellation ang. koncentration av tung immissionsskapande industri, m. m.

som gjorts inom regeringen på basis av de värderingar vi har när det gäller samhällsplaneringen i stort.

Detta är våra ambitioner. Vi är emellertid samtidigt medvetna om att vi inom regeringen under det pågående arbetet måste ta ställning till vissa aktuella objekt med den ordning vi nu har. Därför har vi också försökt förstärka våra förutsättningar att få ett bättre beslutsunderlag redan nu genom att inom delar av landet, som är speciellt angelägna i dessa sammanhang — d. v. s. där trycket för etablering av denna typ av industri starkast kolliderar med exempelvis fritidsintressen — tillsätta speciella arbetsgrupper för att förbereda den nödvändiga regeringshandläggningen i dessa ärenden. Det är självklart att också den arbetsgrupp, som hitintills har verkat på Västkusten, bedriver sin verksamhet i nära samarbete och samförstånd med det arbete som pågår med att förbereda den fysiska riksplaneringen, så att vi får en koordination redan nu.

Detta är det sätt på vilket vi försöker tackla dessa problem. Och jag vågar påstå att om vi infriar målsättningen att presentera denna redovisning av formerna för en fysisk riksplanering redan 1971, och en planskiss som skall konkretisera vissa grova avvägningar, så har arbetet på denna punkt genomförts ganska raskt.

Herr BERGQVIST (s):

Herr talman! När jag tog upp frågan om vad man i det längre tidsperspektivet kan räkna med att få ut av den fysiska riksplaneringen hade jag bl. a. i tankarna vad dåvarande kommunikationsminister Palme var inne på i ett interpellationssvar 1966. Han sade: »Om man tänker sig att vi hade haft en stor zonindelning, då hade ju Väröbacka och hela det berörda kustområdet varit anvisat för ett speciellt ändamål, eller fördelat på olika ändamål, då hade man

haft fasta riktlinjer att gå efter, och ville man göra ett avsteg från de riktlinjerna, då hade det blivit fråga om dispens på grund av särskilda omständigheter på samma sätt som de som ville nyttja marken på annat sätt än som var avsett i riksplanen fått anföra de speciella skäl som de anser sig ha för det. Bevisbördan ankommer primärt på dem.»

Här tycker jag mig spåra en målsättning som är av tilltalande slag — det gäller att riksplanen ska ha rättsverkligheter.

Men i den materialredovisning som arbetsgruppen inom statens planverk lämnade i somras står det: »Mycket av det den fysiska riksplaneringen har till uppgift att uttrycka kan och bör emellertid endast preciseras som sifferuppgifter för områden av storleksordningen kommunblock, län eller större enheter, som genomsnittstal för stora arealer eller som symboler med ungefärlig placering på karta.»

Arbetsgruppen måste komma in på viktiga saker som avvägning mellan centrala, regionala och lokala organ i beslutsprocessen. Därvidlag är det nog angeläget med någon form av ställningstagande med tanke på att ett sådant måste påverka utformningen av det arbete som bedrivs.

När det gäller vad som bör göras på kort sikt upplever jag det som ett problem att t. ex. bygglagutredningen enligt uppgift kanske inte kommer att framlägga förslag förrän 1974—1975. Då är frågan: Finns det inte anledning att ganska snart redovisa förslag till reformer av markprövningsreglerna så att det blir en allsidig bedömning vid tillstånd till förvärv av mark, i varje fall för vissa former av industri? Reglerna borde också kunna kombineras med någon form av anmälningsplikt.

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet LUNDKVIST:

Svar på interpellation ang. koncentration av tung immissionsskapande industri, m. m.

Herr talman! Om vilken effekt vi är ute efter har jag ingen annan mening än den som statsrådet Palme hade. Jag har med flit avstått från att här använda mig av någon bestämd term för att beskriva hur planeringen skulle komma att gå till. Detta får bli ett resultat av de överväganden vi gör och av det material vi får för att komma fram till den ordning som kan bli den bästa. Jag tycker emellertid att det är litet tidigt för mig att säga: Exakt så här skall det gå till! Det är rimligare att vi nu får arbeta med frågorna så att vi år 1971 kan redovisa en tänkbar ordning för det hela. Men vi är överens om vilken effekten bör bli; den skall kunna skapa möjligheter för oss att på ett tidigt stadium i mesta möjliga mån kunna förutse hur vi bäst skall kunna hantera de mark- och vattenresurser som vi har till förfogande i vårt land när det gäller etablering av olika typer av industri men också när det gäller att värna om friluftslivets och fritidsfolkets intressen. Jag tror inte heller att därvidlag behöver föreligga några delade meningar.

Huruvida man nu skulle kunna vidtaga några speciella lagstiftningsåtgärder under det pågående arbete som bygglagutredningen har att bedriva, ställer jag mig i varje fall tveksam till. Det finns ändå trots allt fortfarande instrument som vi kan hantera på sådant sätt att vi kan förebygga de konsekvenser det finns en viss risk för. Jag är fortfarande medveten om att vi då har den bakvända ordningen att etablerandet av ett företag i och för sig kan komma att stoppas i en slutfas av en process som man har inlett med en hantering, vilken kanske kan skapa förväntningar hos den som skall etablera. Detta är naturligtvis en olägenhet. Huruvida man skulle kunna utarbeta en lagstiftning redan nu som gav oss möjlighet till en annan ordning, utan att man som bakgrund för den andra ord-

ningen hade den typ av planering som vi ändå är ute efter, ställer jag mig litet tveksam till. Grunden skall ändå vara planeringen och icke lagstiftningen.

Herr BERGQVIST (s):

Herr talman! Arbetet i gruppen för fysisk riksplanering utgår i dag från den förutsättningen att några detaljerade rättsverkningar icke skall följa den plan som kommer fram. Herr Lundkvist säger: Vi får nu arbeta för att se vad som kommer fram ur det hela. Kanske är det så att arbetet skulle kunna bli annorlunda om man lät en annan princip ligga till grund just på den här punkten. Man får då utgå från förutsättningen att detaljerade rättsverkningar skall följa med en kommande plan, något som jag har sympatier för.

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet LUNDKVIST:

Herr talman! Det är riktigt att det uttalats att man kanske inte skulle behöva knyta några detaljerade rättsverkningar till denna typ av planering. Det är en fråga som man också får bedöma mot bakgrunden av den ordning som man kan få till stånd för att uppnå det resultat som vi önskar.

Låt oss säga att vi i framtiden får en fysisk planering på olika nivåer — bygglagutredningen har att arbeta mot bakgrunden av förutsättningen att vi skall ha en fysisk riksplanering. Vi har då en fysisk riksplanering, vi har en regional planering och vi får en lokal planering. Då gäller det att finna formerna för hur planeringarna på olika nivåer skall samordnas med varandra.

Det är ju fråga om med vilken kraft och verkan man skall kunna ha en underställningsskyldighet för plan på lägre nivå i förhållande till högre nivåer. Då kan det hända att man kan finna sådana former att man i och för sig kan avstå från den typ av detaljerad rättsverkan som skulle knytas direkt till pla-

Svar på interpellation ang. förbättring av vägförbindelserna med Norge

nen. Denna är nämligen inte i alla sammanhang helt problemfri, eftersom det kommer in nya problem i bilden, t. ex. i samband med inlösningsförfarandet, som kan vara ganska komplicerade. Man hittar kanske betydligt smidigare former för att göra planeringen effektiv, och det är det väsentliga.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 11

Svar på interpellation ang. förbättring av vägförbindelserna med Norge

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet NORLING, som yttrade:

Herr talman! Herr Jonasson har frågat mig vilka åtgärder jag avser att vidta med anledning av Nordiska rådets rekommendation angående bättre vägförbindelser mellan Norge och Sverige.

I rekommendationen sägs att väg E 18 bör byggas ut till högre standard, att riksväg 61 bör förbättras på sträckan Arvika—Kongsvinger och att möjligheterna bör utredas att genom punktvisa förbättringsåtgärder höja standarden på vägen Mora—Malung—Stöllet—Torsby—Kongsvinger så att den lämpar sig även för relativt tung trafik.

De berörda tre mellanriksvägförbindelserna är föremål för vägverkets överväganden vid det pågående arbetet med revidering av flerårsplanerna för det statliga vägbyggandet. Utbyggnad av väg E 18 till högre standard pågår liksom förbättring av väg 61. De punktförbättringar som behövs för att den tredje förbindelsen skall kunna inlemmas i det tunga vägnätet kommer såvitt nu kan bedömas att vara utförda inom några få år. Jag finner därför ingen anledning att vidta någon ytterligare åtgärd i denna fråga.

Vidare anförde:

Herr JONASSON (cp):

Herr talman! Jag tackar kommunikationsministern för svaret på min interpellation.

Vi har en mycket ojämn utveckling i olika delar av vårt land. Industri- och befolkningsutvecklingen är mycket stark i Stockholm-, Malmö- och Göteborgsregionerna och relativt stark i vissa andra områden, medan stora delar av landet har en negativ utveckling med sysselsättnings- och befolkningsminskning.

Denna negativa utveckling återfinns också i betydande områden i Värmland, speciellt i dess nordligaste och västligaste delar, trots att det geografiska läget är ganska gott. Man frågar sig vad detta kan bero på. Orsaken är väl att de traditionella näringsgrenarna jordbruk och skogsbruk har genomgått och genomgår rätt omfattande mekaniserings- och rationaliseringsprocesser. Detsamma gäller många mindre och medelstora företag, och en hel del sådana har också lagts ned.

Alla de människor som friställts borde ha kunnat placeras i annan sysselsättning inom industrin. Detta har dock endast i mindre omfattning varit möjligt, och det har väl berott på att lokaliseringspolitiken inte har fått den önskvärda effekten. En viktig omständighet har därvidlag varit att det har stått för litet pengar till förfogande, men den kanske allra viktigaste är att grundföretagarna delvis har saknats just på grund av att kommunikationerna har varit för svaga.

Vägarna i nord—sydlig riktning har man i regel ingen anledning att klaga på, men när det gäller dem som går i öst—västlig riktning är situationen betydligt sämre. En rejäl satsning på en mellanriksväg, exempelvis från Gävle till isfri hamn i Norge, skulle säkerligen ge bygderna i norra och mellersta Värmland en välbehövlig uppräckning, eftersom vi då skulle kunna komma ut till isfri hamn utan alltför stora av-

Svar på interpellation ang. förbättring av vägförbindelserna med Norge

stånd. Nog är det besynnerligt att aktiviteten i detta avseende på den svenska sidan är så svag i förhållande till aktiviteten på den norska.

I de områden i Värmland som här berörs har vi stora naturtillgångar att tillvarata och förädla, mest i form av skog. Men i avsaknad av en riktig väg har inte heller industrin utvecklats. Nu har vi kommit så långt att den diskuterade spånplattfabriken synes bli verklighet, sedan Vänerskog åtagit sig huvudansvaret genom att göra en stor satsning. Men om våra förväntningar på den skall infrias behövs en ordentlig upprustning av standarden på vägnätet.

Den mellanriksväg som jag har talat om skulle kunna få effekt även för sysselsättningen i Kopparbergs län — det råder brist på sysselsättning i Dalarna liksom i Värmland. En kraftig satsning för att förbättra vägarna skulle säkerligen ge god förräntning och visa sig bli en bra investering genom att fler sysselsättningstillfällen kunde skapas så att vi slapp flytta människorna. En sådan flyttning är dyr, och en investering i vägar som följs av en industriinvestering skulle bli betydligt billigare.

Bättre vägar skulle även ha stor betydelse för kontakterna med vårt norska broderfolk; de skulle kunna fördjupas både på handelssidan och på andra områden.

Åtgärden brådskar emellertid, och vi får inte vila på hanen alltför länge. I så fall riskerar vi att människorna flyttar därifrån, och då försvinner möjligheterna att lokalisera industrier dit. Detta skulle enligt min mening vara en nationell förlust. Från både miljö- och fritidssynpunkt måste det vara angeläget att sprida sysselsättning och industri. Detsamma gäller från beredskaps- och försvarssynpunkt.

Kommunikationsministern säger i svaret att de berörda tre mellanriksförbindelserna är föremål för vägverkets överväganden vid det pågående arbetet med revidering av flerårsplanerna för

det statliga vägbyggandet. Ja, det är nog bra. Men efter vad jag kan förstå måste man snabbt utreda var pengarna gör största effekten eller med andra ord vilken väg som gör den största nyttan. Eftersom det finns olika sträckningsalternativ måste en utredning snarast till sättas.

Med hänsyn till ärendets vikt vill jag fråga kommunikationsministern: Går det inte att på något sätt påverka vägverket så att det med förtur tar itu med dessa frågor? En planering måste komma till stånd tidigt, och vägverket måste väl kunna ge besked om huruvida och var man har tänkt sig att satsa på en mellanriksväg.

Jag förstår mycket väl att man, eftersom kommunikationsministern är ny på sin post, inte kan fordra att han är insatt i alla detaljer. Det skulle emellertid vara önskvärt att kommunikationsministern vid något tillfälle kom och tittade på dessa vägar.

Kommunikationsministern är dock positiv och säger att punktvisa förbättringar inom några få år skall göras på sträckan Mora—Malung—Stöllet—Torsby—Kongsvinger. Jag är emellertid ängslig för att dessa åtgärder blir av sådan omfattning att de behov som föreligger inte kommer att fyllas. Jag vill slå fast att vägpolitik och lokaliseringspolitik hör ihop och måste sammankopplas. Vi kan inte heller se enbart till nuläget. Flottningen kanske så småningom kommer att upphöra, och då måste vägarna vara utbyggda.

Många fler synpunkter skulle kunna anföras i detta sammanhang, men jag skall inte ta upp tiden därmed. Jag hoppas dock att kommunikationsministern vill svara på den fråga som jag har ställt.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet **NORLING**:

Herr talman! Det råder inte några delade meningar mellan herr Jonasson och mig om angelägenheten av att vi får de

Svar på interpellation ang. förstärkning av väderlekstjänstens jourtjänst

erforderliga resurserna för att vägarna i detta liksom i andra områden av vårt land skall kunna förbättras.

Men herr Jonasson har konstaterat att jag i mitt svar framhållit, att de tre berörda mellanrikförbindelserna är föremål för vägväsendets överväganden och att det pågår arbeten. Vi bör väl ändå slå fast att vägförbindelsen finns och att vad det gäller är att höja bärigheten från 8:12 till 10:16. Det är den saken vi skall diskutera. Förbindelsen som sådan finns redan, och med de punktåtgärder jag talat om får vi hoppas att det även i detta område under det år som kommer skall vara möjligt att åstadkomma förbättringar.

Herr JONASSON (cp):

Herr talman! Det är på sätt och vis riktigt att det inte råder några delade meningar. Statsrådet säger nu att vägarna redan finns. Det är också riktigt när det gäller vissa områden, men vägarna är av dålig kvalitet och framför allt inte framkomliga med tyngre transporter.

Området mellan Hagfors och Fredriksberg är nästan väglöst. Det finns en del små skogsbilvägar, men dessa vägar är inte allmänna och framför allt mycket svåra att komma fram på. Denna sträckning är ett av de alternativ som är tänkbara när det gäller att åstadkomma en mellanriksväg. Detta alternativ bör noggrant prövas — det skulle förkorta förbindelserna både när det gäller persontrafik och skogstransporter.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet NORLING:

Herr talman! Om jag inte hörde fel talade herr Jonasson i sitt senaste inlägg om en väg mellan Hagfors och Fredriksberg. Såvitt jag förstår finns den vägen inte alls med i den fråga vi behandlar i dag.

Herr JONASSON (cp):

Herr talman! Denna sträckning har diskuterats mycket när det gäller frågan om en mellanriksväg. I diskussionen om en ordentlig mellanriksväg som tillgodoser kraven kan mycket väl även den sträckningen komma med.

Det är viktigt att i tid klarlägga vilken sträckning denna mellanriksväg bör få och var man skall satsa, så att det blir ett resultat så snart som möjligt utan stora felinvesteringar.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 12

Svar på interpellation ang. förstärkning av väderlekstjänstens jourtjänst

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet NORLING, som yttrade:

Herr talman! Herr Åberg har frågat mig om jag är villig medverka till att väderlekstjänstens jourtjänst förstärks så att stormvarning eller annat larm kan utfärdas i så god tid att stormskador i större utsträckning kan motverkas.

Det är riktigt som herr Åberg påpekar att meteorologisk prognostjänst vid Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut saknas mellan kl. 22.30 och 05.00. Man har inom institutet i stället satsat på en förbättring av institutets dataresurser, vilka successivt utökats och kommer att ytterligare förbättras. Sålunda kommer institutet inom kort att få tillgång till ett extra dataminne. Härigenom kan institutet rutinmässigt använda en mer avancerad prognosmodell, vilken ger möjlighet till tidigare och säkrare prognoser och som därmed också medger att varningar kan sändas ut tidigare. Likaså förbereds anskaffande av en automatisk televäxel och förbättrade förbindelser med andra länder, varigenom materialet kommer

Svar på interpellation ang. förstärkning av väderlekstjänstens jourtjänst

in snabbare och således kan utnyttjas fortare.

Jag vill i sammanhanget även nämna att Kungl. Maj:t i juni i år tillsatt en utredning med uppgift att bl. a. undersöka behovet av allmän och mera kundanpassad väderleksinformation.

Från flera synpunkter är det önskvärt att prognostjänst uppehålls även under natten. Det är givet att bevakningen skulle bli bättre om väderlekstjänsten kunde utsträckas så att man utan dröjsmål kunde ta vara på de informationer som kommer under natten och utnyttja dem för omedelbara prognoser. Därför har redan nu — försöksvis i avvaktan på den nyss nämnda utredningen — vidtagits åtgärder med syfte att utsträcka väderlekstjänstens prognosverksamhet till den mest angelägna delen av natten.

Vidare anförde

Herr ÅBERG (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka kommunikationsminister Norling för svaret på min interpellation.

De stormskador som drabbade i synnerhet Västkusten den 22 och 29 september i år kom att ruska om vårt samhälle ordentligt, inte bara rent bokstavligt utan också då det gäller inställningen till vår katastrofberedskap. Inte minst kom därvid Sveriges meteorologiska och hydrologiska instituts betydelsefulla roll i vårt samhälle i blickpunkten på ett sätt som kanske aldrig förr. Stormvarningarna från SMHI har under vanliga stormar — om jag får kalla dem så — gjort att många åtgärder kunnat vidtas som sparat stora belopp och i många fall också räddat människoliv. För dem som bor vid kusterna, i synnerhet för dem som har sitt arbete på sjön, är väderleksrapporterna omistliga. Jag vågar påstå att det inte finns någon programpunkt i radion som i dessa kretsar avlyssnas av så många och med så stort intresse. Det finns väl

knappast någon yrkesgrupp som så har möjlighet att, om jag får uttrycka det så, kontrollera prognosernas tillförlitlighet som just yrkesfiskarna. De är ju på ett alldeles särskilt sätt beroende av vädrets makter.

Det är därför, herr kommunikationsminister, ett nöje för mig som står denna kår ganska nära att i detta sammanhang få ge SMHI en blomma. Under min aktiva tid på sjön brukade tillförlitligheten hos väderleksrapporterna i de andra nordiska länderna och i Storbritannien oftast vara bättre än de svenska rapporternas. Så tycks det inte vara nu. Jag hör ofta yrkesfiskarna säga att prognoserna i den svenska väderleksrapporten är de som kommer verkligheten närmast. Det var alltså inte alls för att på något sätt klaga på SMHI som jag framställde min interpellation. Jag instämmer inte heller i de missnöjesyttringar mot SMHI:s sätt att rykta sitt värv i samband med nämnda katastrof som har försports från en del håll.

Det är i allmänhet så att de stormar som når den svenska västkusten är fullt utvecklade innan de kommer fram till kusten. Den 22 september utvecklades orkanen i ett våldsamt tempo nära inpå kusten. De kustbor som brukar hålla ett öga på barometern — det gör de väl nästan alla — har knappast någon gång upplevt maken till barometerfall. Men radions senaste rapport på kvällen den 21 september ingav inga särskilda farhågor för vad som komma skulle. De varningar som då utfärdades var inte värre än dem man hört många gånger förr. Men det var just här som den allvarliga bristen i prognosverksamheten kom att blottas, en brist som kommunikationsministern och jag tycks vara helt ense om. Om det hade funnits en jourtjänst mellan kl. 22.30 och 05.00 kunde SMHI ha vänt sig till Sveriges Radio och insprängt i det ordinarie programmet sänt korta och effektiva varningar.

Säkerligen hade många då exempelvis skyndat till båtplatserna för att ta

Svar på interpellation ang. utbärningen av post till villafastigheter

vara på sina båtar, flaggstänger hade kunnat stagas, bilar hade kunnat flyttas från farligt grannskap o. s. v. Den chansen fanns inte, eftersom ingen märkte någonting exceptionellt i den stormvarning som gavs på kvällen.

Som jag tidigare nämnde hade fiskarna en enorm tur vid detta tillfälle genom att stormen kom natten mellan söndag och måndag. Om den kommit under samma timmar ett dygn senare, då alla hade hunnit ut till sina fångstplatser i Skagerack och Kattegatt, hade vi säkerligen fått uppleva en fruktansvärd katastrof. Dess bättre var det bara några få båtar ute, och även om några av dessa råkade illa ut så tog dock orkanen inga liv bland de svenska fiskarna.

Det är med tillfredsställelse jag konstaterar den positiva andan i kommunikationsministerns svar, och jag noterar med tacksamhet att vissa åtgärder redan vidtagits för att åstadkomma en bättre prognostjänst under »den mest angelägna delen av natten».

Till sist vill jag säga några ord om den utredning som tillsatts med uppgift att bl. a. undersöka behovet av allmän och mera kundanpassad väderleksinformation. Jag hoppas att denna utredning på ett särskilt sätt lyssnar på kustens och skärgårdens folk och i synnerhet på yrkesfiskarna som, fränsett flygare och andra specialgrupper, förmodligen är mest beroende av väderlekstjänstens prognosgivning.

Jag tackar än en gång för det positiva svaret på min interpellation.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 13

Svar på interpellation ang. utbärningen av post till villafastigheter

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet NORLING, som yttrade:

Herr talman! Herr Regnéll har frågat mig, dels om jag anser att ett samhällsligt serviceorgan som postverket har särskild anledning att inte bara beakta sin egen företagsekonomiska kalkyl utan även den totala effekten för samhället av åtgärder som verket vidtar, dels om man inom postverket gjort några försök att uppskatta omfattningen av de olägenheter för allmänheten, som omläggningen till s. k. villabrevbäring medför och av det merarbete, som torde uppstå för vissa allmänna organ, t. ex. för polisen till följd av stölder ur lätt-tillgängliga brevlådor samt dels om det — för den händelse postverket skall tillämpa strikt företagsekonomisk kalkylering — inte vore berättigat att skilja mellan de villafastigheter, där placering av brevlåda vid tomtgränsen innebär en helt obetydlig fördel för postverket, och fall, där leverans i brevinkast är ett klart merarbete utöver det normala.

Sedan länge utdelas post till villor i fätorter vanligtvis i postlådor vid tomtgränsen. Antalet villor som får sin post på detta sätt uppgår för närvarande till cirka 475 000 eller cirka 90 procent av totala antalet villor. Till villor räknas i detta sammanhang även rad- och kedjehus. I samband med att brevbering med bil successivt introduceras i villaområden, kommer även denna resterande del av hushållen att omfattas av den s. k. villabrevbäringen.

Beträffande frågan, om postverket har särskild anledning att inte bara beakta sin egen företagsekonomiska kalkyl utan även den totala effekten för samhället av åtgärder som verket vidtar, anser jag att postverket som allmännyttigt affärsdrivande företag vid bestämmandet av servicens omfattning i första hand bör beakta samhällets intressen genom att även för glesbebyggda och trafiksvaga områden av landet erbjuda god postservice till rimliga avgifter. En sådan servicepolitik tillämpas också av postverket. Ett exempel på

Svar på interpellation ang. utbärningen av post till villafastigheter

detta är att portot inte är högre för ett brev som skall utdelas i lantbrevbäring eller i villabrevbäring än om det skall utdelas i höghusbrevbäring, trots att kostnaden per hushåll är avsevärt högre för lant- och villabrevbäring än för höghusbrevbäring. Även om utdelningsformen av naturliga skäl differentieras, försöker postverket att av rättviseskäl ge kunderna en likvärdig postservice vid lika förutsättningar, t. ex. i fråga om boendestruktur och erlagda avgif-

Vad gäller brevbäringen till villor i tätorter har postverket gjort en utredning som visar att merkostnader för att avlämna post vid dörren, jämfört med att lägga den i postlådor vid tomtgränsen, skulle uppgå till cirka 20 miljoner kronor per år i 1970 års pris- och lönenivå. Postverket har inte ansett det rimligt att under sådana förhållanden övergå till att bära in posten till dörren i alla villor och låta den därav föranledda kostnadsökningen slå igenom i en portohöjning.

Herr Regnéll har också frågat, om man inom postverket gjort något försök att uppskatta omfattningen av olägenheterna för de i villa boende av att få sin post vid tomtgränsen i stället för att få den vid dörren. Om herr Regnéll avser en siffermässig värdering i syfte att ställa den emot kostnadsökningen, så är svaret nej. Om man väljer att bo i villa, ger det både fördelar och nackdelar som ofta är svåra att värdera i pengar.

På frågan, om postverket försökt uppskatta omfattningen av eventuellt merarbete för vissa allmänna organ, t. ex. polisen, vid en omläggning av villabrevbäringen, vill jag svara följande. Antalet stöder ur postlådor är enligt upplysningar, som postverket inhämtat från polisen, synnerligen litet. Tilläggas bör att de postlådor som finns att köpa hos postverket och flertalet av dem som saluförs i allmänna handeln kan förses med låsanordningar som försvårar insyn och tillgrepp.

Herr Regnéll har slutligen frågat, om det inte vore berättigat att skilja mellan villor, där placering av postlåda vid tomtgränsen innebär en helt obetydlig fördel för postverket, och sådana villor, där leverans i brevinkast är ett klart merarbete utöver det normala. Enligt postverkets mening är det svårt att tänka sig fall, där leverans i brevinkast inte skulle innebära ett klart merarbete eller med andra ord ökade kostnader. Frågan om postlådoornas placering är emellertid också ett gränsdragningsproblem. För att få en för alla klar norm och därigenom undvika tvister och olikheter vid tillämpningen har postverket, när det gäller villor, valt utdelning vid tomtgränsen. Jag tycker denna gräns — som för övrigt är normerande i en del andra fall, t. ex. när det gäller kommunernas åtaganden att dra fram vatten- och avloppsledningarna — förefaller naturlig och lämplig även i detta fall.

Vidare anförde:

Herr REGNÉLL (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka kommunikationsministern för svaret. Det ansluter sig nära till de besked som under årens lopp har lämnats från postverket när villabrevbäringen har diskuterats. De beskedena har för det mesta gått ut på att allt är bra och att det har varit så alltsedan 1912, när begreppet villabrevbäring infördes och filosofin kring det begreppet fick sin utformning.

Genom formuleringen av mina frågor sökte jag provocera statsrådet till en mera konstruktiv debatt än så. Det gick alltså inte, och därför får jag nu själv anlägga några synpunkter.

I interpellationen gör jag åtskillnad mellan postverkets snävt företagsekonomiska kalkyl och de totala effekterna för samhället. Att postverket tjänar på att alla villor har postlåda uppsatt vid tomtgränsen är klart. Det betyder att posten slipper betala den ersättning som hittills har utgått till brevberarper-

Svar på interpellation ang. utbärningen av post till villafastigheter

sonalen för vad som kallas »felaktigt placerade brevlådor». Däremot är det alls inte klart att de totala samhällskostnaderna blir mindre vid en sådan placering av brevlådorna, och detta är väl ändå det väsentliga.

Slutmålet för postbefordran är ju att mottagaren får försändelsen till sig — »i handom». Om det hade varit generaldirektör Hörjel som svarat i dag, hade det legat nära till hands att använda en liknelse som han som gammal stafettlöpare skulle ha förståelse för. Att leverera posten vid tomtgränsen innebär inte att den är i mål — bara att man lämnar uppgiften till nästa man. Och att ordna stafettsträckan så, att en ny man tar vid för de sista sex sju metrarna kan väl knappast vara rationellt. Alldeles särskilt litet rationellt blir det att växla stafett, när växlingen sker via en brevlåda.

För dem som sitter och kalkylerar på kontoren här i Stockholm skulle det vara nyttigt att se, hur brevbärningen kan te sig i praktiken, t. ex. i ett egnahemsområde i Skåne en dag som i dag, när det är snöigt, kallt och blåsigt. De av posten rekommenderade små gröna plastlådorna paraderar i rader vid tomtgränsen. Brevbäraren går med sin cykel från den ena till den andra och öppnar sin väska. Det snöar ned i den. Så stoppar han med valna fingrar ner försändelserna i lådan — en efter en för att inte tappa dem i blåsten. Hade brevbäraren haft rätt att gå fem sex meter in på tomten, så skulle han ofta ha stått under lätak, skyddad mot snön och blåsten. Från flera håll har det sagts mig att brevbärare förklarat att det åtminstone i sådant väder i många fall för dem utan tvekan inte bara är mindre påfrestande utan också sparar tid att ta stegen fram till entrén i jämförelse med att stå oskyddade på gatan. Jag förstår mycket väl att det finns fall när tidsåtgången för att gå fram till entrén överväger fördelarna.

Men har postverket uppmärksammat,

att förhållandena har ändrats väsentligt sedan 1912, då villabrevbäringsidén fick sin utformning? Gamla tiders stora villatomter — låt oss säga av typen Djursholm — med långa trädgårdsgångar upp mot själva villan dominerar inte längre. De har ersatts av småvillor, rad- och kedjehus, där man ofta nog utan ens en hindrande grind når fram till entrén bara med några få steg.

Nå, nu ligger försändelserna alltså i postens lilla gröna låda, som är uppspetad vid tomtgränsen i egnahemsområdet. Kunden skall sedan, om han vill ha sin post, ut i kölden och snön. På med ytterkläderna för de fattiga fem sex meterna. Redan att öppna det tillfrusna locket på lådan kan vara knepigt — det kan jag vitsorda. Att låsa upp ett fruset hänglås tar lång tid — har statsrådet försökt? Blir utbytet av expeditionen till lådan bara ett snöigt reklamtryck eller kanske inget alls — ja, då står man inte bara med kall utan också med lång näsa.

Jag kan lugnt påstå, att detta inte är ett rationellt sätt att få stafetten i mål. En privat budbyrå skulle snabbt bli utkonkurrerad, om den på det sättet välttrade över en del av transportarbetet på mottagaren. Jag gissar att många postkunder finner olägenheterna så besvärande att de skulle vilja ha en annan lösning. Men själv kan kunden ingenting göra — det finns inga alternativ. Monopolföretaget posten har särskild anledning att överväga detta.

Låt oss titta på siffrorna! Antalet villor i landet tycks vara ungefär 550 000. I ganska många av dem bor mer än en familj. Någon siffra har inte lämnats. Att lägga posten till dessa kanske 600 000 hushåll i brevinkast skulle enligt statsrådet i nästa års priser kosta cirka 20 miljoner. För mindre än åtta år sedan nämnde statsrådet Skoglund siffran 6 miljoner i motsvarande sammanhang, ett besked om till hur olika resultat man kan komma fram när man räknar. Men låt gå för de 20 miljonerna.

Svar på interpellation ang. utbärningen av post till villafastigheter

I och för sig är det ju ett synnerligen betydande belopp, men utslaget på villahushållen motsvarar det mindre än 10 öre om dagen. Statsrådet medger att postverket inte sökt göra siffermässiga värderingar av allmänhetens olägenhet, men den siffra som jag så enkelt räknat fram borde faktiskt ge postverket anledning att ta sig en funderare. Är det inte troligt att allmänhetens olägenhet bör värderas till mer än 10 öre per dag? Prishöjningar för att täcka kostnader har sannerligen varken SJ eller posten varit helt främmande för i andra sammanhang. Varför skulle man inte kalkylera i just detta fall?

I allmänhetens intresse ligger inte bara den egna goda postservicen, säg gärna den egna bekvämligheten, utan också samhällsintressen. Ett sådant som jag nämnde i min fråga är stöldrisken. Nog tycker jag att statsrådet i svaret tog litet väl lätt på det problemet. Så sent som i gårdagens tidningar kunde man läsa att chefen för postverkets egen säkerhetstjänst förklarat, att man inom posten släpar efter tre månader med kontrollen av postförfalskningar och att arbetet försvåras för varje år. Av eftersläpningen inom posten följer i sin tur att polisens utredningsarbete försvåras avsevärt. När det nu förhåller sig så, förställer man sig som lekman att varje nytillkommande tillgrepp och förfalskning verkligen är ett problem — och att det förekommer tillgrepp i samband med att försändelser avlämnas vid tomtgränsen är ändå ett faktum, herr statsråd!

Ett annat polisiärt problem som statsrådet över huvud taget inte berörde är den signal som överfyllda brevlådor kan ge inbrottstjuvarna om att en villa tillfälligt står obebodd och alltså lämpar sig för inbrott. Visst kan man tillfälligt avbeställa postutbärning, men har statsrådet tänkt på vad varje sådan anmälan, förutom besväret för kunden, kostar i administrativ handläggning? Jag upprepar: När man nämner dessa

20 miljoner kronor bör man inte glömma kostnader och olägenheter för det allmänna till följd av de större stöldrisker som postlådor vid tomtgränserna innebär i jämförelse med brevkast. Om dessa kostnader bokförs inom postverket, polisen eller barnavårdsnämnden, är samhällsekonomiskt sett ointressant. Att kostnaderna uppstår är däremot högst påtagligt.

I slutet av sitt svar gör kommunikationsministern jämförelser med annan samhällsservice. Tanken är god och borde kunna ge postverket vissa tips. De kommunala renhållningsverken ställer inte med nödvändighet sopkärlen vid tomtgränsen, utan avgiften är beräknad så att kärnen hämtas och lämnas där de också från kundsynpunkt står bra. Avtalet med personalen är naturligtvis baserat på detta. Om placeringen avviker från vad som kan klaras av med normalprestation får kunden välja mellan att ändra placeringen eller betala extra.

Till sist vill jag bara säga några uppskattande ord om den vänliga och trevliga form som de lokala postmyndigheterna givit upplysningarna om nyordningen där denna varit aktuell. Jag vet också att man lokalt gjort undantag för svårt handikappade postkunder. Men den vänligheten hindrar inte att många som bor i egnahem, och tydligen också en del av personalen ute på fältet, fortsätter att fråga sig om vad jag kallat »stafettväxlingen per låst låda» sedd ur ett vidare perspektiv genomgående verkligen är det rationellaste sättet att klara av postförsändelserna.

I förhoppning om att sådana här synpunkter skall kunna ge anledning till nya överväganden ber jag att få tacka statsrådet för svaret.

Herr talmannen återtog ledningen av förhandlingarna.

Herr ANDERSSON i Örebro (fp):

Herr talman! När jag satt och läste

Svar på interpellation ang. utbärningen av post till villafastigheter

det svar herr Regnéll fått av kommunikationsministern såg jag att den utredning postverket gjort om villabrevbärningen kunnat konstatera att merkostnaden blir 20 miljoner kronor. Det skulle emellertid vara av intresse att veta vilken typ av villaområden postverkets utredning omfattar, om det rör sig om vanliga villaområden och om det är med eller utan trottoarer.

Jag bor i ett villaområde i min hemstad, vars postmästare sänt mig ett brev. Nu har jag satt upp en brevlåda vid tomtgränsen. I det mycket vänliga brev jag har fått från postmästaren sägs det att man skall börja med bilburen utbärning av posten. Jag tycker att det är riktigt att man på alla sätt försöker underlätta för brevbärarna i deras arbete. Men vi som bor i områden med ganska breda trottoarer har frågat oss om det finns en fysisk möjlighet att från en bil lägga post i en brevlåda vid tomtgränsen, om trottoaren är 120 cm bred. Från brevbärarhåll sägs att det är en omöjlighet. Man måste stanna vid kvarterets gräns och gå omkring med posten.

På vintern torde det vara fullständigt omöjligt att sitta i en bil och lägga brev i en brevlåda t. o. m. där trottoaren är smalare. Jag har svårt att tänka mig att vi svenskar har så långa armar att vi har möjligheter härtill. Det skulle möjligtvis gälla de svenska skjortmannekängerna, som har speciellt långa armar — det visar sig när man köper skjortor. När det gäller de svenska brevbärarna har jag den bestämda uppfattningen att det inte finns några möjligheter att från en bil lägga brev i en brevlåda.

Följden blir också — som herr Regnéll sade — att den tidningsutbärning som tidigare har skett med bud i dessa tätorter i stället kommer att ske genom postverket, därför att prenumeranterna inte tycker att det finns någon anledning att gå ut och hämta tidningen på morgonen. Enligt vad jag har erfa-

rit går postverkets tidningsdistribution med ganska stor förlust, och detta kommer väl också in i bilden.

Det vore intressant att av kommunikationsministern få veta vilka typer av villaområden som postverkets utredning har omfattat, och om det är villaområden med eller utan trottoarer. Vi som bor i de gamla villaområdena med breda trottoarer bedömer det så att man inte kan sitta i en bil utan brevbäraren måste gå ur bilen för att lägga i ett brev.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet NORLING:

Herr talman! Det var en mycket dramatisk och intressant beskrivning av brevbärarens vedermödor som herr Regnéll nyss gav. Det är nu meningen att brevbärningen skall ske på annat sätt. Alla känner till systemet — som redan är i funktion på många ställen — med den bil vars trevliga namn är Tjorven. Denna bil har introducerats inom postverket och skall säkerligen, herr Regnéll, utföra ett mycket effektivt stafettlopp i framtiden.

Eftersom herr Regnéll talar om 20 miljoner kronor, och då även herr Andersson i Örebro tog upp frågan vad som kan ligga i postverkets beräkning av fördyringen med 20 miljoner kronor, vill jag direkt till herr Andersson säga att i detta belopp inkluderar man brevbärningen till villor, radhus och kedjehus. Totalt skulle detta enligt postverket öka merkostnaderna med 20 miljoner. Men man skulle ha att räkna med inte bara de 20 miljonerna, om man skulle följa herr Regnélls tanke. Som jag nämnde tidigare elimineras då också möjligheten till kostnadsbesparingar och en önskvärd förbättring av villabrevbärarnas arbetsförhållanden genom användning av brevbärarbilen. Dessutom kommer personalkostnaderna om något år att stiga på grund av genomförandet av arbetstidsförkortningen.

Svar på interpellation ang. utbärningen av post till villafastigheter

Slutligen måste man beakta att en utbyggnad av servicen i denna omfattning skulle öka svårigheterna och därmed också kostnaderna för personalrekryteringen, speciellt i de största städerna.

Vi bör väl också nämna i detta sammanhang att en generell utsträckning av servicen, så att post till villor i tätorterna bärs fram till dörren, borde motivera en motsvarande åtgärd även beträffande glesbygderna. En sådan serviceförändring i glesbygderna skulle säkerligen också öka kostnaderna. I detta sammanhang tror jag inte såsom herr Regnéll att vi kan nöja oss med att tala om en ökning av gångavståndet för brevbäraren till varje hushåll med sex till sju meter utan måste lägga till ytterligare sträcka. Enligt min mening skulle det inte vara rimligt att offra så mycket på att bära in post till dessa villor. Postverkets resurser bör i stället utnyttjas för angelägnare ändamål, t. ex. för att fortsätta utbyggnaden och förbättringen av lantbrevbärningen på det sätt som nu sker.

Jag vill ändå utöver det anförda lämna ytterligare ett par sakuppgifter som kan vara av värde i en fråga som berördes av herr Regnéll och jag tror även av herr Andersson i Örebro. För brevbringning till villor åtgår lång tid per hushåll på grund av att avlämningsställena ligger glest i jämförelse med förhållandet i exempelvis höghusområden. Villabrevbärningen blir därför, såsom jag nyss sagt, trots den något enklare service den ger kunderna relativt sett dyrare. Detta faktum kan illustreras på följande sätt.

I höghusbebyggelse med två tre trapphus utan hissar ävensom i fastigheter med fyra eller fem trappor, där hiss finns, betjänar en brevbärare i dag i genomsnitt 180 hushåll per arbetstimme. I områden med villor, rad- och kedjehus, där brevbringningen utföres som villabrevbringning, betjänar vederbörande under samma tidsenhet 145 hushåll me-

dan i villa- och radhusområden, där postutdelningen sker vid ytterdörrarna, endast 95 å 100 hushåll betjänas per arbetad timme. I en del äldre villaområden är utdelningskapaciteten ännu lägre.

Herr Regnéll ville inte att vi skulle ta hänsyn till förhållandena i Djursholm i detta sammanhang. Vi kan ändå, eftersom denna stad nu är nämnd, konstatera att en brevbärare i Djursholm hinner med 48 hushåll per arbetstimme. I ett område som Örgryte i Göteborg hinner brevbäraren betjäna 70 hushåll per arbetstimme. Uppgifterna avser den tid som åtgår under turarbetet men inkluderar däremot inte tiden för färd till och från distriktet.

Jag tror således att införandet av bilburen brevbärare inte bara skulle möjliggöra en rationaliseringsvinst. Det skulle även ge förutsättningar för omsorg om brevbärarpersonalen på ett sätt som ligger i linje med vad vi anser att arbetstagare i gemen skall kunna fordra. Det blir dessutom av värde i personalrekryteringsavseende.

Avslutningsvis vill jag ta upp frågan om hur långarmade de människor skall vara som från bil skall lämna post direkt i brevlådorna. Detta problem torde inte vara särskilt stort. Den bil som kallas Tjorven är ju specialtillverkad för att brevbäraren snabbt och obehindrat skall kunna ta sig i och ur för att verkställa postutdelningen. Den har en speciellt lämplig instegshöjd. Dörröppningens stora bredd och höjd liksom rattstängens lutning och förarsätets placering och utformning är också faktorer som medger detta. Att villagatorna i många fall är försedda med gångbanor hindrar således såvitt jag förstår inte ett rationellt utnyttjande av bilen. Skulle bilarna emellertid få stå och vänta medan brevbärarna gick fram till villorna för att lämna posten, skulle det inte heller vara möjligt att ekonomiskt utnyttja bilarna.

Svar på interpellation ang. statens järnvägars persontrafik på västkustbanan

Herr REGNÉLL (m):

Herr talman! Jag tackar kommunikationsministern för dessa kompletterande uppgifter.

Beskedet om hur många hushåll som en brevbärare kan betjäna i höghus respektive i villaområden hade jag tillgängliga förut — de fanns bl. a. i allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 39 år 1962. Man hade kanske räknat med att det sedan dess skett en viss effektivisering, men man tycks fortfarande arbeta med samma siffror.

Men det väsentliga är inte att det med nödvändighet är dyrare att distribuera posten i mera gles bebyggelse än i höghus. Det väsentliga är huruvida det är dyrare att distribuera posten till kunderna i villaområdena genom att lägga den i brevinkasten än att lägga den vid tomtgränsen. Därvidlag kan jag inte se att vare sig införandet av Tjorven eller det som kommunikationsministern i övrigt tog upp i sitt resonemang ändrar någonting. Nu använder väl brevbärarna mest cykel. När Tjorven införts får brevbäraren det betydligt angenämare genom att han sitter i bilen i stället för att leda sin cykel, och det är mycket tacknämligt. Men bilen skall parkeras, något som inte alltid är så lätt att göra intill den plats där breven skall lämnas. Och det är väl ändå inte meningen att man skall köra upp Tjorven på trottoaren?

Då är vi faktiskt framme vid att brevbäraren måste gå ur bilen. Han kan gå och och stå vid tomtgränsen, och det där pregandet — som jag säger på min skånska — blir aktuellt på nytt utomhus och under besvärliga väderleksförhållanden. Väljer brevbäraren däremot att gå ytterligare fem eller sex meter framåt — det är ungefär den sträcka som blir aktuell när det gäller modern radhusbebyggelse och egna-hemsbebyggelse — så får han vanligen stå i lä och kan bedriva sin verksamhet under betydligt trevligare former.

Jag vill på nytt understryka att vad

som är av intresse är skillnaden i kostnad för postverket och för allmänheten mellan att leverera posten vid tomtgränsen och att leverera den i inkastet. Härvidlag är jag ledsen att behöva säga att jag inte blivit övertygad av argumenteringen, att man samhällsekonomiskt sett nått fram till den bästa lösningen genom att föreskriva att postlådorna skall vara uppsatta vid tomtgränsen.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 14

Svar på interpellation ang. statens järnvägars persontrafik på västkustbanan

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet NORLING, som yttrade:

Herr talman! Herr Oskarson har frågat mig om jag anser det vara en lämplig trafikpolitik från SJ:s sida med en fortsatt nedskärning av den lokala persontrafiken på bl. a. västkustbanan, samtidigt som SJ bedriver en omfattande persontrafik med bussar på väg E 6 till ett biljettpris som är tre à fyra gånger lägre än för motsvarande sträcka på järnvägen.

Till tidtabellskiftet sommaren 1967 gjordes en omfattande satsning för västkustbanans del på ökat antal fjärrförbindelser, delvis på bekostnad av den mer lokalbetonade trafiken. Under åren 1968 och 1969 har fjärrtågtabellen ytterligare förbättrats genom ökad spridning av förbindelserna och ökad insats av modernare materiel.

Den successiva övergången till bilresor på korta avstånd har fört med sig en minskad beläggning på lokala tåg. Detsamma gäller borttagandet av snälltågsavgiften, varigenom trafiken mellan de större platserna där fjärrtågen gör uppehåll ofta flyttat över till dessa

Svar på interpellation ang. statens järnvägars persontrafik på västkustbanan

från de lokala tågen. Underlaget för de senare har då minskat ytterligare. Eftersom SJ sedan länge har koncession för busstrafik bl. a. längs västkustbanan, har det i detta läge ansetts naturligt att koncentrera den lokala resandefrafiken till trafik med buss, som är ett smidigare och billigare transportmedel för små resandeströmmar och dessutom kan betjäna orter på sidan om järnvägen.

De körningar av landsvägsbussar till nedsatt taxa som nämns i frågan avser tydligen den trafik som SJ satt in för att konkurrera med privat trafik vid veckosluten. Den privata trafik det här är fråga om sker med stöd av beställningstrafiktillstånd. Den tar ifrån SJ en del resenärer, dock främst från fjärrtågen. De låga priser som den enskilda sidan tillämpar hänger samman med att trafikföretagen, som huvudsakligen ombesörjer lokaltrafik, till följd av femdagarsveckan har resurser fria vid veckosluten. Härigenom kan låga priser tillämpas och kravet på lönsamhet ändå tillgodoses. SJ har i det längsta varit restriktivt mot veckoslutstrafik med buss men har nu med hänsyn till konkurrensen ansett sig böra ta upp sådan trafik i de fall man har linjetrafiktillstånd.

Om det skulle bli aktuellt med ytterligare reduceringar av den lokala persontrafiken på västkustbanan kommer SJ att bereda kommuner m. fl. intressenter tillfälle att inkomma med erinringar innan beslut fattas. Jag förutsätter att alla i sammanhanget betydelsefulla faktorer därvid kommer att beaktas.

Vidare anförde:

Herr OSKARSON (m):

Herr talman! Låt mig först få tacka statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet för svaret. Det är litet svårt att karakterisera det, men man får kanske närmast kalla det för

väl formulerade förklaringar och undanflykter. Men, herr statsråd, jag vill också säga att det finns positiva saker i svaret och dem skall jag återkomma till senare.

Nog måste herr statsrådet medge att det för den enskilde medborgaren förefaller märkvärdigt att man för en tur och returbiljett på järnväg mellan Malmö och Göteborg skall betala över 90 kronor. Om man vill åka med statens järnvägars bussar är priset 25 kronor. Mellan Halmstad och Göteborg är motsvarande priser 48 kronor på järnvägen och 17 kronor med SJ:s bussar. Här står alltså samma företag, statens järnvägar, och säger till den resande: Om du vill åka med tåg skall du betala så och så mycket, men vill du i stället åka med våra bussar behöver du bara betala en tredjedel eller en fjärdedel av järnvägspriset. Sedan klagar man från SJ över bristande reseunderlag för järnvägen. Ja, tacka för det, man konkurrerar ju ut sig själv!

Inför våren 1970 då den nya tidtabellen skall träda i kraft bebdar man ytterligare indragning av tågen på västkustbanan. Detta gäller lokaltrafiken. Nu säger statsrådet att denna busstrafik tar passagerare främst från fjärrtågen. Ja, men detta är en sanning med modifikation. Att den tar resande från lokaltågen, t. ex. mellan Halmstad och Göteborg, torde vara ovedersägligt.

Statsrådet söker att ytterligare motivera sin uppfattning i svaret genom att säga att detta beror på att SJ nu ansett sig böra ta upp konkurrensen med den privata beställningstrafiken. Detta gör att man har måst sänka priserna. Men, herr statsråd, hur vore det om man i stället försökte konkurrera med järnvägen genom att sänka biljettpriserna på denna? Skulle inte det kunna ge resultat? Jag har svårt att föreställa mig att nämnda busstrafik är ekonomiskt lönsam för SJ. Det skulle för övrigt vara intressant att få se en ekonomisk kalkyl över denna trafik. Jag har svårt

Svar på interpellation ang. statens järnvägars persontrafik på västkustbanan

att tro att den går med annat än förlust. Nu går varje fredag fyra bussturer mellan Malmö och Göteborg och fyra från Göteborg till Malmö. På lördagen går det en buss, och på söndagen går det åter fyra bussar i vardera riktningen. Många gånger är turerna dubblerade med två eller t. o. m. flera bussar.

En enkel multiplikation ger vid handen att här åker i varje riktning på fredagarna ungefär 200 människor, på lördagar minst 50—60 och på söndagarna återigen ett par hundra. Vid många tillfällen åker betydligt flera. Vore det då inte möjligt för SJ att sätta in ett par extra vagnar i det tåg som ändå går och samtidigt komma ned till priser som vore konkurrenskraftiga? Jag tror nämligen att folk åker tåg hellre än buss när det gäller så långa resor som det här är fråga om. Nu har man emellertid bestämt sig för att göra tvärtom och höja taxorna på järnvägen. Det är som järnvägspersonalen säger: »Folk skrattar oss rakt upp i ansiktet när de får höra priset på en tågbiljett, ty de vet att om de sätter sig i SJ:s buss strax utanför, åker de för en spottstyver i jämförelse med vad tågresan kostar.» Herr statsråd! Jag kan inte finna annat än att en sådan trafikpolitik är tokig i kvadrat, för att inte säga i kubik.

Herr talman! Jag skall nu försöka komma till de positiva sakerna i svaret. Dem är jag både tacksam för och glad över. Statsrådet säger i slutet av svaret att om det blir aktuellt med ytterligare reduceringar av den lokala persontrafiken, kommer SJ att bereda de lokala myndigheterna tillfälle att inkomma med sina erinringar innan beslut fattas. Det är ett stort framsteg. Tidigare har det varit så, att när tidtabellerna har varit färdiga har de sänts ut till vissa regionala myndigheter för yttrande, men vad dessa än sagt har det ursprungliga förslaget alltid följts. Det hela har bara varit en vacker gest utan

reellt innehåll. Jag tolkar svaret så, att överläggningarna och diskussionerna nu skall sättas i gång i så god tid att man inte har bundit sig för några bestämda indragningar eller justeringar i fråga om tidtabeller och turer.

I detta sammanhang kan jag inte underlåta att peka på ett förhållande, som jag uppfattar som mycket märkvärdigt och som är till stor skada för flera av orterna på Västkusten; det gäller fjärrtågen. Statsrådet säger att under »åren 1968 och 1969 har fjärrtågtidtabellen ytterligare förbättrats genom ökad spridning av förbindelserna och ökad insats av modernare materiel». Vad statsrådet menar med »spridning» vet jag inte riktigt, men är det att tågen kör förbi städerna har han rätt. En sådan stad som Falkenberg, som är en industristad av inte alltför liten omfattning med ett expansivt näringsliv och ett mycket folkrikt omland, kör de flesta fjärrtåg förbi. Två tåg per dag i vardera riktningen rusar bara förbi staden. Kungsbacka i norra Halland, som är en ännu mera expansiv stad i en mycket expansiv trakt, kör praktiskt taget alla fjärrtåg förbi. Man kan verkligen med skäl fråga sig om det är på det sättet fjärrtågtidtabellen förbättras.

Jag vill hävda att om vi kunde öka den spårbundna trafiken för såväl person- som godsbefordran, skulle vi därmed också minska överbelastningen på den mycket hårt utnyttjade Europaväg 6, som löper parallellt med västkustbanan. Detta är inte bara en fråga om trafikbelastning utan också en fråga om trafiksäkerhet. Statsrådet vet lika väl som jag att antalet olyckor är betydligt större i landsvägstrafiken än i järnvägstrafiken.

Herr talman! Det har kanske varit svårt för mig att yttra några berömmande ord i detta sammanhang, men till sist vill jag erkänna att jag ändå har fått uppfattningen att statsrådets svar andas viss positivitet. Den meningen baserar jag främst på hans av-

Svar på interpellation ang. statens järnvägars persontrafik på västkustbanan

slutande ord, som jag tidigare har berört. Nu hoppas jag att statsrådet verkligen följer upp detta löfte, så att de regionala myndigheterna får tillfälle att i god tid framföra sina synpunkter och hävda sina intressen när det gäller den regionala trafiken både på järnväg och på landväg.

Herr talman! Än en gång ber jag att få tacka för svaret.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet **NORLING**:

Herr talman! Eftersom SJ:s bussar kan gå fyra turer från Göteborg till Malmö på lördagar och fyra turer i motsatt riktning på söndagar för en avgift av 25 kronor per resande, skulle man kanske kunna frestas att tro att biljettpriserna på tågen skulle kunna sänkas. Jag förutsätter att herr Oskarson menade — även om han inte sade det rent ut — att de skulle kunna sänkas från nuvarande 90 kronor till 25 kronor. Herr Oskarson har dock varit med för länge, föreställer jag mig, för att själv kunna tro på det. Det går inte att göra en sådan sammankoppling. Dessa körningar av bussar till nedsatt taxa — de förekommer inte bara mellan Göteborg och Malmö utan även på andra håll i landet — sätts in när SJ vill använda bussarna i stället för att låta dem stå i garage över lördag och söndag. Utan att veta det säkert föreställer jag mig att det är ekonomiskt mycket påfrestande att låta bussarna gå i denna trafik. SJ gör det emellertid dels för att hålla företaget i gång — man syns utåt — dels för att på sikt dra till sig annan trafik.

I fråga om SJ:s tidtabellsbundna verksamhet är förhållandena helt andra. Antingen man vill eller inte måste man låta tågen gå även på måndag förmiddag, herr Oskarson. Även om tåget mellan Göteborg och Malmö då inte är mer än halvbesatt får SJ ändå se till att det går — och alla andra tåg också — från måndag och fram till lördag.

Jag undrar hurudan den ekonomiska situationen skulle bli för dem som eventuellt startade sådan busstrafik, om de skulle tvingas låta bussarna gå halvbesatta måndag t. o. m. fredag mellan Göteborg och Malmö.

Priserna beror kort sagt, herr Oskarson, på de fasta kostnaderna och tidtabellsbundenheten för tågtrafiken. Den transportplikt som SJ har får vi inte för ett ögonblick glömma bort. Alla människor i de regioner det gäller skall kunna veta att vid den och den tidpunkten går det varje dag ett tåg som de kan utnyttja. Även om man till äventyrs blir ensam på hela tåget vet man att det ändå går.

Jag tror sålunda att det båtar föga att diskutera prissättningen. Men jag vill gärna tillägga att SJ säkerligen inte med något större intresse har tagit upp den busstrafik som vi talar om. Man kan dock fråga, herr Oskarson, om det inte från SJ:s synpunkt ändå är bra att man har gjort det, eftersom SJ kanske annars skulle ha tappat ännu fler resande. Och herr Oskarson och jag tycks ju vara överens om att SJ inte bör tappa fler resande än nödvändigt vare sig de fraktras med tåg eller med buss.

Till slut bara några siffror med anledning av att herr Oskarson frågade vad jag avsåg med mitt resonemang om spridningen av fjärrtågen.

Inom SJ genomförde man på västkustbanan under åren 1967 och 1968 fjärrförbindelser på dagen i några av de vanligaste relationerna på följande sätt.

Under sommartid kunde man med fjärrtåg resa mellan Göteborg och Halmstad fem gånger per dag, vintertid fyra gånger. Halmstad—Göteborg trafikerades fyra gånger om dagen både under vintern och sommaren. Göteborg—Hälsingborg hade fem förbindelser på sommaren och fyra på vintern. Hälsingborg—Göteborg hade fyra förbindelser under både vintern och sommaren. Göteborg—Malmö hade fyra förbindelser

Svar på interpellation ang. lokaltrafiken på sträckan Alvesta—Älmhult, m. m.

i båda riktningarna både sommartid och vintertid.

Fr. o. m. sommaren 1970 räknar man med följande fjärrförbindelser året runt:

Göteborg—Halmstad 8 förbindelser
Halmstad—Göteborg 8 förbindelser
Göteborg—Hälsingborg 6 förbindelser
Hälsingborg—Göteborg 6 förbindelser
Göteborg—Malmö 7 förbindelser
Malmö—Göteborg 6 förbindelser.

Det var det jag avsåg med resonemanget om spridningen.

Herr OSKARSON (m):

Herr talman! Det är klart att man tar hänsyn till de marginella resurserna och de fasta kostnaderna.

När herr statsrådet frågar om det vore bättre att låta bussarna stå i garage, kan man vända på saken och fråga: Är det bättre att låta vagnarna stå på järnvägsstationerna? Tågen går ju ändå — det går relativt många tåg — och det vore väl då mer ekonomiskt att ta med litet fler vagnar och försöka sänka priserna. Det är givet att det inte går att sänka priserna till den nivå som gäller för bussturererna. Men om man kunde sänka priserna så att de kommer något så när i närheten av busspriserna, tror jag att det skulle ge goda konkurrensmöjligheter. Ty, som jag sagt tidigare, folk åker hellre tåg än buss på så pass långa sträckor. Det är bekvämare, och man är mera obunden. Att bussarna är så välbesatta som fallet är beror på att folk är ekonomiska.

När det gäller spridningen av tågen har statsrådet redogjort för hur många fjärrförbindelser det blir mellan de olika orterna. Dessa fjärrtåg är alldeles utomordentliga. Men statsrådet tog inte upp det förhållande som jag uttryckte oro för, nämligen att tågen rusar förbi många städer. Jag vet att det är förenat med problem att stanna för många gånger; de interkontinentala förbindelserna gör att tider måste passas. Men

låt oss i alla fall som exempel ta Falkenberg, som har ett mycket livligt näringsliv. Det är många resande till och från Falkenberg. En resande från Stockholm, Göteborg eller Malmö kan inte använda järnvägen utan måste antingen åka privatbil eller resa med buss. Men om man skall resa från Stockholm till Falkenberg har jag svårt att föreställa mig att man planerar resan så, att man åker tåg till Göteborg och sedan fortsätter med buss. Dessa förhållanden gör att statens järnvägar förlorar en hel del trafikanter, på praktiskt taget alla färdsträckor.

Herr talman! Vi skulle naturligtvis kunna diskutera detta länge, men jag tror inte jag skall gå in på fler detaljer; det tjänar väl inte så mycket till. Jag vill ännu en gång poängtera det positiva jag har funnit i svaret. Jag vet att de kommunala myndigheterna, planeringsrådet i Halland m. fl. är mycket intresserade av att få en överläggning till stånd när det gäller tidtabellen och den tyvärr aviserade indragningen av lokaltågen. Om en givande diskussion verkligen kommer till stånd kan statsrådet vara övertygad om att det kommer att uppskattas mycket.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 15

Svar på interpellation ang. lokaltrafiken på sträckan Alvesta—Älmhult, m. m.

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet NORLING, som yttrade:

Herr talman! Herr Gustavsson i Alvesta har frågat dels om jag är medveten om de ökade risker ur trafiksäkerhetssynpunkt som uppstår genom att transporter överförs från järnväg till landsväg, dels ock om jag utifrån trafiksäkerhetserfarenheter som finns vill

Svar på interpellation ang. lokaltrafiken på sträckan Alvesta—Älmhult, m. m.

medverka till att järnvägstrafiken upprätthålls i nuvarande omfattning på sträckan Alvesta—Älmhult.

I de förslag till nya tidtabeller som SJ håller på att utarbeta räknar man med att olönsam lokal järnvägstrafik i vissa fall kan komma att överflyttas till landsväg. Samtidigt strävar SJ att åstadkomma förbättringar inom fjärrtrafiksområdet bl. a. genom ökat antal snabba och konkurrenskraftiga gods-expressståg. Genom att små trafikströmmar flyttas ut på vägarna ökar möjligheterna att förbättra fjärrtrafiken och härigenom avleda de kraftiga trafikströmmarna från väg till järnväg. Från trafiksäkerhetssynpunkt är det givetvis av största betydelse att exempelvis tunga godstransporter i möjlig mån överförs till järnväg.

När det gäller skolbarnstransporter vill jag helt allmänt framhålla att en övergång från järnväg till buss kan innebära vissa fördelar från trafiksäkerhetssynpunkt. Hämtning och avlämning av barnen går vid busstransporter ofta att ordna närmare hemmet och skolan än vid tågtransporter. Busstrafiken är också lättare att anpassa till lästiderna i skolan.

Den av herr Gustavsson aktualiserade frågan om en omläggning av lokaltrafiken på järnvägslinjen Alvesta—Älmhult bereds för närvarande inom vederbörande SJ-distrikt. Bl. a. har berörda kommuner m. fl. beretts tillfälle att komma in med erinringar mot den föreslagna trafikomläggningen. Jag förutsätter att alla i sammanhanget betydelsefulla faktorer kommer att beaktas vid det slutliga ställningstagandet till trafikomläggningen.

Vidare anförde:

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (cp):

Herr talman! Jag tackar statsrådet Norling för svaret på min interpellation.

Frågorna i interpellationen har moti-

verats bl. a. av en lokal situation, nämligen den att SJ planerar att dra in all lokaltrafik på sträckan Älmhult—Alvesta, en delsträcka på cirka 5 mil på södra stambanan. Detta skulle innebära att denna trafik i stället måste ombesörjas av landsvägsbussar. Det är givet att det uppstår väsentliga nackdelar för dem som berörs av detta: längre restider och ökade trafikrisker på grund av att vägarna är dåliga. Jag har ställt mig frågan, om det är förenligt med vår strävan att åstadkomma största möjliga trafiksäkerhet att överföra en betydande del av trafiken från järnväg till landsväg, då vägarna i detta område inte är dimensionerade för en ökad trafik. De är inte ens dimensionerade för den trafik som för närvarande förekommer.

Statsrådet framhöll i sitt svar att SJ strävar efter »att åstadkomma förbättringar inom fjärrtrafiksområdet bl. a. genom ett ökat antal snabba och konkurrenskraftiga gods-expressståg», och statsrådet hävdar att man kan göra detta genom att överföra små trafikströmmar från järnvägarna till landsvägarna. Härigenom kan man överföra de kraftiga trafikströmmarna från landsväg till järnväg och då särskilt tunga godstransporter, alltså åtgärder som från trafiksäkerhetssynpunkt är viktiga. Jag delar statsrådets uppfattning att det inte minst från trafiksäkerhetssynpunkt är viktigt att järnvägarna i större utsträckning används för i första hand tyngre fjärrgodstransporter. Men jag ifrågasätter om lokaltrafiken måste offras för att SJ skall kunna få snabbare och mera konkurrenskraftiga fjärrgodstransporter. Är verkligen tågtätheten så stor på den dubbelpåriga södra stambanan och är det detta som är det tyngst vägande argumentet när SJ planerar omläggningen, eller är motivet för den av SJ planerade åtgärden det som statsrådet framhöll i sitt svar, nämligen att SJ räknar med »att olönsam lokal järnvägstrafik i vissa fall kan komma att

Svar på interpellation ang. lokaltrafiken på sträckan Alvesta—Älmhult, m. m.

överförs till landsväg»? Om detta är motivet uppstår frågan om det är meningen att SJ i fortsättningen inte skall befatta sig med lokaltrafiken utan att persontrafiken där skall ske med landsvägsbussar och godstrafiken med lastbilar.

Om inte SJ i framtiden skall ha någon servicefunktion på den lokala trafikens område, uppstår faktiskt en ny situation, bl. a. när det gäller planeringen av vägsystemet. Det är viktigt för näringslivets utveckling att man har ett ordentligt sekundärt vägnät o. s. v. Man kan ställa frågan hur det är med kommunikationerna mellan statens järnvägar och statens vägverk. Om SJ har för avsikt att lägga ned lokaltrafiken, måste detta rimligen innebära att statens vägverk gör ordentliga satsningar för att upprusta vägarna. Man har emellertid inte tagit den konsekvensen, eftersom det exempelvis för Kronobergs läns vidkommande strängt taget inte blir något vägbyggande förrän om några år, om man tar hänsyn till de ramar som vägverket har presenterat för femårsplanen. Enligt dessa lär vi få 1 miljon kronor om fyra till fem år. I det aktuella området som berörs av denna delsträcka av järnvägen är vägutbyggnadsbehovet angeläget. En uppvaktning har denna vecka gjorts hos kommunikationsministern för att få anslag till en aktuell väg som bl. a. löper igenom en ny storkommun som är av livsviktig betydelse för bygden; om den skall fungera får man inte försämra kommunikationerna. Så blir fallet om man drar in järnvägstrafiken och inte får någon ordentlig väg i stället.

Jag vill ånyo åberopa trafiksäkerhets-synpunkter. Anser statsrådet att det från trafiksäkerhetssynpunkt är tillrådligt att överföra lokaltrafiken från SJ till ett vägnät som i dag är undermåligt och redan alltför hårt belastat? Ungefär samtidigt som jag ställde denna interpellation läste jag i en intervju i Dagens Nyheter att statsrådet Norling väddade

om tolerans och förståelse trafikanter emellan. Jag tyckte det var en väl befogad vädjan som kommunikationsministern sände ut, och jag vill faktiskt använda dessa statsrådets egna ord och rikta dem till dem som planerar inom både SJ och vägverket för att de skall ge oss bästa möjliga trafikförsörjning.

Vad statsrådet säger om skolbarns-transporterna är väl riktigt i vissa fall men inte generellt, ty även detta förutsätter att vi har goda vägar och att restiderna också blir rimliga.

Sedan säger statsrådet till slut beträffande trafiken på den aktuella bandelen: »Jag förutsätter att alla i sammanhanget betydelsefulla faktorer kommer att beaktas vid det slutliga ställningstagandet till trafikomläggningen.» Jag tycker att detta är ett väl vagt besked från statsrådet. När SJ har att väga de olika faktorernas betydelse mot varandra är det naturligtvis betydelsefullt vilka mått SJ här kommer att använda. Blir det exempelvis lönsamhetsprincipen som kommer att väga tyngst i vågskålen? I vilken utsträckning kommer bygdens situation in i bilden: näringslivet, de enskilda människornas situation, när de inte längre får möjlighet att resa med tåget utan måste finna sig i längre restider, inte minst därför att vägarna är dåliga och vägsträckorna blir längre? Problemen med vägsituationen finns ju redan i dag; det kan därför inte vara okänt för dem som nu planerar inom SJ hurudan vägsituationen är inom det här aktuella området.

Om det nu skulle bli så, att SJ fullföljer dessa tankegångar, är det alldeles nödvändigt att denna väg blir upprustad, så att vi får en ordentlig väg. Då hoppas jag också att man tar konsekvenserna av detta inom kommunikationsdepartementet, så att tillräckligt mycket pengar kommer att gå till en sådan väg.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet **NORLING**:

Svar på interpellation ang. öppethållande av butiker på söndagarna

Herr talman! Bara ett par korta kommentarer!

Det är som bekant frågan om en omläggning av lokaltrafiken på denna järnvägslinje som vi här diskuterar. Jag vill upprepa vad jag sagt i svaret, att alla berörda kommuner har beretts tillfälle att komma in med erinringar mot den här föreslagna trafikomläggningen, och jag förutsätter att man kommer att beakta deras synpunkter. Självfallet kommer även i det ögonblicket vägmyndigheter och andra in i bilden i den mån de kommer att bli berörda och i den mån det finns ett behov av att de skall meddela sina synpunkter på frågan.

Sedan undrar herr Gustavsson i Alvesta om SJ i fortsättningen inte tänker befatta sig med lokal person- och godstrafik. Jo, det skall SJ självfallet göra, men man måste samtidigt konstatera att det fordras en samordning mellan lokal- och närtrafiken både på personsidan och på godssidan, så att vi inte utnyttjar våra resurser alldeles felaktigt. Man måste, som jag säger i svaret, räkna med att olönsam lokal järnvägstrafik i vissa fall kan överflyttas till landsväg.

Jag tillät mig häromdagen, när vi hade den trafikpolitiska diskussionen, att lämna några siffror som belyser godstransportarbetet i landet totalt sett för transporter över och under 100 km. Jag skall inte upprepa siffrorna här utan vill bara dra ut kontentan av dem. När det gäller lokal- och närtrafik visar siffrorna lastbilarnas totala dominans på sträckor under 100 km. Men SJ skall naturligtvis fortsätta med sin verksamhet på både person- och godstrafiksidan i den mån man får fram kalkyler som visar att detta är riktigt. Det senaste initiativet på den sidan, som kanske inte heller herr Gustavsson har undgått att se i dagspressen de allra senaste dagarna, är ju SJ:s nya giv — man kallar den tåg—bil—gods. Man skall sträva efter, såvitt jag har lärt mig, att på ett helt annat sätt än vad som tidigare

har varit möjligt och tänkt, kunna betjäna kunderna enligt den av alla erkända principen från-dörr-till-dörr bättre än förut, och då blir det i detta sammanhang naturligtvis tal om lokal trafik i det ordets rätta bemärkelse.

Den uppvaktning som herr Gustavsson nämnde om har jag haft när det gäller den väg som herr Gustavsson talar om, och jag har på den uppvaktningen självklart konstaterat att vi, den dag det blir aktuellt att fatta beslut i hithörande frågor, skall ta all möjlig hänsyn till de argument som vid den uppvaktningen framfördes.

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (cp):

Herr talman! Bara ett par ord!

Jag förstår samordningen mellan lokal- och närtrafik mycket väl, men vad jag efterlyser är varför man vidtar sådana åtgärder innan man har ett vägsystem som är tillfredsställande. Det är ju den samordningen som vi också måste ha. Här kommer man inte ifrån att exempelvis sträckan Älmhult—Alvesta med tåg i dag enligt uppgift som jag har fått hos SJ i Alvesta tar 50 minuter. Enligt det förslag med busstrafik som SJ framlagt skulle restiden öka till 90 minuter. Det är ingen service, vilket jag räknar med att SJ skall erbjuda, oavsett om man kör med bussar eller med tåg.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 16**Svar på interpellation ang. öppethållande av butiker på söndagarna**

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet LANGE, som yttrade:

Herr talman! Herr Romanus har frågat mig, om jag vill redogöra för de principer som regeringen följt vid behandlingen av ärenden rörande sön-

Svar på interpellation ang. öppethållande av butiker på söndagarna

dagsöppet enligt 1966 års affärstidslag. Vidare har herr Romanus frågat, om jag anser att det faktum, att en affär vid söndagsöppet har väsentligt större omsättning än genomsnittligt, utgör ett tecken på att det finns ett utbrett önskemål om utsträckt affärstid samt om jag anser att frågan, om det föreligger ett sådant önskemål hos konsumenterna, i allmänhet bör klarläggas. Slutligen har herr Romanus frågat, om jag överväger att med ledning av erfarenheterna från de snart tre år som affärstidslagen varit i kraft, föreslå avskaffande av affärstidsregleringen före 1971 års utgång.

Jag vill svara följande.

Affärstidslagen stadgar, som också interpellanten framhåller, att vederbörande kommunala organ skall — om det för särskilt fall är påkallat med hänsyn till allmänhetens intresse — medge affärstid utöver den vanliga, som enligt lagen är mellan kl. 8 och kl. 20 på vardagar.

Vid bedömning av frågan om sådan dispens bör ges måste man i första hand beakta de allmänna överväganden som gjordes när lagförslaget lades fram. Som framgår av 1966 års proposition rådde då delade meningar om huruvida affärstidsregleringen borde bibehållas. Föredraganden fann att ett omedelbart slopande av denna reglering skulle medföra olägenheter av skilda slag för bl. a. de affärsanställda och vissa affärsinnehavare. Däremot ansågs tillräckliga skäl föreligga för att ersätta den förut gällande butiksstängningslagen med en friare reglering. Denna innebar en inte oväsentlig liberalisering i förhållande till vad som förut gällde. Den vanliga affärstiden under vardagarna utsträcktes, och möjligheter att vidga det s. k. kiosksortimentet infördes. Den nya lagstiftningen gavs begränsad giltighetstid, nämligen fem år. Vid utgången av denna tid skulle man på nytt pröva frågan om affärstidsregleringen skulle slopas helt. Erfarenheterna av den friare regleringen och den utveckling som vänta-

des ske inom ramen för denna borde då ge bättre vägledning för prövningen.

Av propositionen framgår vidare, att man vid lagens utformning beaktade det nära samband som råder mellan å ena sidan den vanliga affärstidens längd och förläggning och å andra sidan behovet av undantag och dispenser. Affärstiden kunde i och för sig sträckas ut så långt att undantag och dispenser blev i det närmaste obehövliga. Därmed skulle man komma mycket nära ett helt oreglerat tillstånd. Ett sådant steg var föredraganden inte beredd att förorda. Affärstiden fick emellertid inte bestämmas så snävt, att man med hänsyn till konsumenternas intressen tvingades göra ett avsevärt antal undantag och medge dispenser i mycket vidsträckt omfattning. Den uppfattning föredraganden sålunda gett till känna har inte föranlett någon riksdagens gensaga.

Av det sagda framgår dels att affärstidslagens utformning bör ses som en kompromiss mellan bl. a. konsumenternas och de affärsanställdas intressen, dels att man vid lagens tillkomst räknade med att endast ett någorlunda rimligt antal dispenser skulle behöva medges. Regeringen har vid lagtillämpningen inte kunnat undgå att beakta dessa omständigheter. Det innebär att regeringen intagit en restriktiv ståndpunkt vid bedömningen av frågor om tillstånd att hålla öppet på tid utöver vanlig affärstid, särskilt sön- och helgdagar.

Interpellanten framhåller att regeringen under år 1969 avgjort en rad uppmärksammade dispensärenden angående söndagsöppet i butiker inom Storstockholmsområdet. Han påstår, jag citerar, att »de skiftande besluten när det gäller livsmedelsbutiker i olika förortscentra — alla tillhörande samma näringsgeografiska område — har lämnat såväl allmänhet som kommunala förtroendemän villrådiga».

Jag anser mig ha fog för att bestrida detta påstående. I övervägande antalet

Svar på interpellation ang. öppethållande av butiker på söndagarna

ärenden, som prövats av Kungl. Maj:t, har tillstånd till söndagsöppet vägrats eller redan meddelade tillstånd till sådant öppethållande dragits in. Motivet för dessa ställningstaganden har givetvis varit att något allmänt intresse som påkallade undantag inte har kunnat styrkas. I ett fall, som berörde tio butiker i Stockholmsområdet och som interpellanten möjligen kan ha i tankarna, hade besvären kommit in för sent till länsstyrelsen. Detta hade till följd att någon sakprövning inte kunde ske och att redan lämnade tillstånd stod fast. Jag kan inte finna att regeringens beslut i ärenden om söndagsöppethållande ger något utrymme för tvekan beträffande regeringens inställning.

Däremot erkänner jag gärna att det från mönstret av söndagsöppna butiker i Storstockholmsområdet knappast går att utläsa någon enhetlig princip för tillståndsgivningen. Det kan i detta sammanhang framhållas att i början av affärstidslagens giltighetstid ett 30-tal tillstånd till söndagsöppet i Storstockholm lämnades utan att besvär anfördes över dessa beslut. Varken länsstyrelsen eller Kungl. Maj:t har således haft möjlighet att öva något inflytande på dessa tillstånd.

Man bör också observera att tillstånd lämnats i avsevärt större utsträckning i Stockholmsområdet än i de övriga storstadsregionerna. I åtskilliga större städer, däribland Göteborg och Malmö, har tillstånd till söndagsöppet i livsmedelshandeln inte lämnats annat än i något enda undantagsfall. Den praxis vid tillståndsgivningen som de lokala myndigheterna tillämpat har helt enkelt varit mera generös i Storstockholm än annorstädes.

Därmed har jag besvarat herr Romanus' första fråga.

Vad därefter beträffar herr Romanus' andra fråga bör enligt propositionen spörsmål om affärstidens längd bedömas med utgångspunkt i konsumenternas intresse. Eftersom de kommunala organen

ansetts ha den bästa kännedomen om vilka vanor och behov som konsumenterna i orten har, skall frågan om utsträckt affärstid enligt lagen bedömas av dessa organ. Svårigheterna att mäta detta behov kan ha bidragit till att kommunernas bedömningar ofta blivit olika. Erfarenheterna av ett öppethållande på prov under viss tid behöver i och för sig inte ge något mått på konsumentintresset. Konsumenterna utnyttjar givetvis en sådan service om den erbjuds, men det är inte sagt att detta behov att handla på fritid inte skulle kunna tillgodoses under vanlig affärstid. Det har inträffat att ett företag samlat in namnunderskrifter bland sina kunder till stöd för en ansökan om öppethållande. En namnlista som tillkommit på detta sätt kan jag inte godta som bevis för att ett utbrett konsumentönskemål föreligger. Inte heller lämnar uppgifterna angående omsättningen på söndagar något entydigt besked. De företag i Stockholm som ansökt om söndagsöppet har enligt vad som framgår av besvärärendena i allmänhet inte utnyttjat den tillåtna affärstiden på vardagar i full utsträckning. Statistiken blir därför missvisande.

Frågan om hur konsumenternas önskemål skall klarläggas är inte helt enkel att besvara. Man kan möjligen inom ett kommunalt organ nöja sig med allmänna överväganden eller arbetshypoteser, grundade på den kännedom man har om de vanor och behov som konsumenterna i orten har. Med hänsyn till den restriktivitet, varmed lagens dispensmöjligheter är avsedda att utnyttjas, kan dock sådana prövningsgrunder anses godtagbara endast under förutsättning att man avser att hålla tillståndsgivningen inom en mycket snäv ram. Eljest bör man nog kräva klara meningyttringar från konsumenthåll, framförda eller i vart fall understödda av de stora löntagarorganisationerna eller andra representativa sammanslutningar.

Svar på interpellation ang. öppethållande av butiker på söndagarna

Den argumentering, som framförs från företagen i samband med ansökningar, bör givetvis inte få tillmätas avgörande vikt. Företagens huvudmotiv för söndagsöppet kan primärt knappast vara konsumentintresset. Företagsekonomiska skäl och konkurrenshänsyn torde väl i allmänhet vara avgörande för om ett företag söker tillstånd till öppethållande eller ej.

På herr Romanus' sista fråga kan jag kort svara att jag inte har för avsikt föreslå att affärstidslagen avskaffas före 1971 års utgång. I det sammanhanget vill jag erinra om att årets riksdag avslagit motioner om att upphäva lagen från den 1 juli 1969. Frågan, om affärstidsregleringen efter utgången av år 1971 skall fortsätta eller om den kan avvaras, bör prövas förutsättningslöst mot bakgrunden av gjorda erfarenheter och anförtrons åt särskilda sakkunniga. Jag kommer därför att inom den närmaste tiden begära regeringens bemyndigande att tillkalla sakkunniga för detta ändamål.

Vidare anförde:

Herr ROMANUS (fp):

Herr talman! Den fråga som jag har tagit upp i interpellationen omfattas med stort intresse av många konsumenter i Storstockholm. Bakgrunden till interpellationen är att regeringen i år har sagt nej till åtskilliga affärers önskan att hålla öppet på söndagar. Sedan interpellationen ställdes den 16 oktober har regeringen sagt nej till ytterligare 12 butiker och därmed till tusentals människor som annars — om regeringen hade följt de kommunala organen — hade kunnat handla på söndagarna.

Samtidigt som jag tackar handelsministern för svaret tvingas jag konstatera att det inte innehåller något som kan ge dessa människor några förhoppningar.

Den första frågan jag ställde var vilka principer regeringen har följt vid sin

behandling av dessa dispensärenden. Jag kommer nu att nämna ett antal fall som i år har avgjorts av regeringen. Jag gör det endast i avsikt att illustrera de principer som frågan gäller — eller snarare den principlöshet som regeringens utslag tyder på.

Under 1969 har regeringen sagt ja till söndagsöppet i följande fall:

Konsum, Hagsätra; Konsum, S:t Eriksgatan 43; Metro, Järfälla; Domus, Skärholmen; Cascade vid Hötorgets tunnelbanestation.

Regeringen har sagt nej till söndagsöppet för bl. a. följande butiker:

Bea, Regeringsgatan 55; Blå bodarna vid Slussen; Norrmalms, Selmedalsvägen; Åsö-Hallen, Nybohov; Wiklunds, Bagarmossen; Metro, Södertälje; Norrmalms, Tyresö; Tempo, Mörby centrum; Högdalens Fiskaffär; Norrmalms, Skärholmen; Metro, Konsum och Epa i Täby; Engströms, Sköndal; Tempo, Långholmogatan 23 i Stockholm; Martin Olsson och Konsum i Hässelby strand; Sabis, Blackeberg; John Jansson, Märsta; Tumba Möbler; Källebo livs, Spånga; Smelivs, Smedslätten; Kiplers, Bredäng. Dessutom två butiker i det i servicehänseende redan hårt trängda Tenta.

Var, herr statsråd, finns den principiella linjen? I den proposition som låg till grund för affärstidslagen tryckte man på att det inte bör vara skiftande praxis i kommuner som tillsammans bildar ett näringsgeografiskt sammanhängande område. Härmed avses naturligtvis bl. a. ett sådant område som Storstockholm. Därför har kommunerna i Storstockholm också genom en gemensam affärstidskommitté utarbetat rekommendationer, som kommunerna i allmänhet har följt.

Nu är de som skall tillämpa dessa bestämmelser förvirrade och vet inte hur de skall handla, bl. a. därför att regeringen inte motiverat sina ställningstaganden. De får knappast någon hjälp i statsrådets interpellationssvar.

Svar på interpellation ang. öppethållande av butiker på söndagarna

Några frågor som jag och med mig säkerligen både kommunala förtroendemän och tjänstemän och konsumenter i Storstockholm vill ställa är följande.

Vad är det som gör att ett konsumenternas intresse för öppethållande på söndagar föreligger i Skärholmen men inte i Bredäng, vad är det som gör att ett sådant intresse föreligger i Järfälla men inte i Täby, att det föreligger i Hagsätra men inte i Hässelby? Vad är det som gör att Konsum vid tunnelbanestationen Fridhemsplan får ha öppet men inte Tempo vid tunnelbanestationen Hornstull? Vilka principer är det som leder till att man samma dag ger tillstånd till *en* affär och avslår dispensansökan från *en annan* affär i samma centrum? Hur rimmar det med kravet på rättvisa konkurrensförhållanden vid dispensgivningen?

Statsrådet medger att mönstret i Storstockholm är förvirrande, men han säger att det beror på att en mängd tillstånd har beviljats men inte överklagats och att regeringen därför inte kunnat påverka detta. Det skulle alltså kunna tolkas så att regeringen, om den fick tillfälle, gärna skulle vilja upphäva en stor del av de dispenser som nu gäller i Storstockholm. Det är ett mycket intressant besked, som Storstockholms konsumenter nog gärna lägger på minnet.

Men min fråga gällde de ärenden som regeringen har avgjort i år. Hur förklarar skillnaderna i handlande där? Herr Lange säger att ingen tvekan kan råda om regeringens inställning. Jag kan meddela statsrådet att tvekan råder bland dem som i Storstockholm har att behandla dessa ärenden. Det kan han lätt förvissa sig om. Jag kan också tillägga att Stockholms stads och läns köpmannaförbund i går avsände en skrivelse till handelsministern, i vilken man bl. a. säger att »nu vet vi inte hur vi skall planera för framtiden». Får herr Langes svar i dag tolkas så, att regeringen kommer att upphäva alla dispenser som den får en chans att upphäva?

Frågorna 2 och 3 i min interpellation berör problemets kärnfråga: Hur skall man avgöra vad som är konsumenternas intresse? Hur skall man avgöra om det föreligger ett »utbrett önskemål om utsträckt affärstid», som det står i den proposition som ligger till grund för lagen?

Min utgångspunkt är klar. Jag betraktar inte konsumenterna som viljelösa kreatur som mot sin önskan kan tvingas att handla på söndagar genom allehanda manipulationer av de illasinnade affärsmännen. Om konsumenterna handlar på söndagar, tar jag det till intäkt för att de önskar handla då, d. v. s. att ett önskemål föreligger.

Erfarenheten visar också ganska entydigt, att de affärer som har haft söndagsöppet säljer mer på söndagar än genomsnittligt. Statsrådet Lange säger i svaret på interpellationen, att dessa affärer inte har utnyttjat den tillåtna affärstiden på vardagar i full utsträckning och att statistiken därför blir missvisande.

Vad menas med detta? Om de säljer mer per timme under söndagarna, då de har öppet kortare tid, än de säljer under vardagarna, har det väl ingen betydelse, om de stänger kl. 18 eller 19 eller 20 på vardagskvällarna? Att de inte utnyttjar hela tiden sammanhänger kanske just med att de av erfarenhet vet att att det inte lönar sig att ha öppet mellan kl. 18 och 20, eftersom intresset för att handla i butikerna under denna tid inte är tillräckligt stort. Jag ber att herr Lange förklarar på vilket sätt statistiken blir missvisande.

Jag anser alltså att konsumenternas önskemål är styrkt, om det visar sig att de handlar i så stor utsträckning under söndagarna, att affärerna finner det lönsamt att ha öppet under dessa dagar.

Låt mig citera den ansvarige chefs-tjänstemannen för dessa frågor i Stockholms stad, tidigare ledamoten av denna kammare Erland Carbell. Han säger om tunnelbanebutikerna: »Allmänhe-

Svar på interpellation ang. öppethållande av butiker på söndagarna

tens stora uppskattning av att ha tillgång till de kvälls- och söndagsöppna butikerna vid Hötorgets tunnelbanestation var uppenbar *genom den enorma tillströmningen till butikerna.*»

Han säger i en tjänsteskrivelse om öppethållande under söndagar i allmänhet i de stora centra: »Av affärstidslagens 2 § framgår för övrigt klart, att dispensgivningen skall ske med utgångspunkt från konsumenternas önskemål. Att allmänhetens intresse är stort av att kunna inhandla livsmedel och andra dagligvaror under några söndagstimmar kan envar skaffa sig övertygande bevis för i de koncentrerade områden i Stockholm, där livsmedelsbutiker är söndagsöppna.»

Om statsrådets argument att affärerna inte utnyttjar hela tiden på vardagarna säger herr Carbell i samma tjänsteutlåtande följande: »Den köpande allmänhetens intresse har emellertid varit ringa att inhandla livsmedel fram till klockan 20 på vardagar. Livsmedelsbutikerna har också i stor utsträckning dragit konsekvenserna härav och stänger i allmänhet klockan 18. Detta svala intresse för inköp efter klockan 18 torde till en del kunna förklaras med att för många familjer, inte minst där båda makarna yrkesarbetar, tiden från arbetets slut och fram till klockan 20 kommit att framstå som obekvämt för hushållsinköp. Genom bättre förvaringsmöjligheter i hemmen har även veckoinköp underlättats, som av allt att döma gärna företas i en söndagsöppen livsmedelsaffär. Det kan sålunda med fog antagas, att det finns ett utbrett önskemål om att kunna företa livsmedelsinköp under några söndagstimmar. Styrelsen har därför» — det är alltså slakt- och saluhallsstyrelsen i Stockholm — »genom de överklagade besluten tagit fasta på vad föredragande statsrådet dessutom säger i nyssnämnda proposition, nämligen att om ett utbrett önskemål kan antas vara för handen bör 'dispens inte heller få vägras'.»

Jag ber särskilt att få påpeka att det i lagen och i propositionen talas om konsumenternas intresse och om deras önskemål att få handla på t. ex. söndagar.

Ibland förekommer det i resonemangen om dessa problem att man talar om »behov» i stället. Man säger att det går att skapa behov som skulle vara konstlade, till skillnad från de verkliga behoven. Det säger sig självt att en bedömning av vad som är verkliga och konstlade behov är svår att lägga till grund för en lagstiftning. Det inbjuder ju till förmyndartänkande — någon annan skall avgöra om mitt behov är verkligt.

Jag konstaterar också att statsrådet Lange i sitt svar tar sin tillflykt till begreppet »behov» som inte finns i lagen. Han medger att konsumenterna i stor utsträckning utnyttjar öppethållandet på söndagarna men tillägger att det inte är sagt att detta behov av att handla på fritid inte skulle kunna tillgodoses under vanlig affärstid.

Det verkar som om de som på detta sätt talar om konstlade behov inte följer med i samhällsutvecklingen. För vad är det egentligen som har hänt? Jo, i allt fler hushåll arbetar båda makarna. Men fortfarande är det till 95 procent kvinnorna som gör inköpen. När skall de då göra det? Skall de göra inköpen på lunchrasterna och sedan låta matkassarna stå på jobbet under eftermiddagen? Eller skall de göra dem efter arbetet? Så sker naturligtvis ofta, men många måste då jäkta till daghemmet — eller var barnet nu befinner sig — och sedan jäkta vidare hem för att laga middag, lägga barnen o. s. v.

Att allt detta jäktande inte är den bästa metoden att undvika impulsköp säger sig självt — dessa impulsköp som så ofta nämns när man talar om konstlade behov.

Det är väl inte heller så underligt om allt fler familjer — i synnerhet sådana där både mannen och kvinnan arbetar — vill göra sina mera omfattande inköp

Svar på interpellation ang. öppethållande av butiker på söndagarna

av livsmedel, av större kapitalvaror, av kläder o. d. på söndagar, när kvinnan inte är transporthandikappad, som en kvinna uttryckte saken på en konferens. Att de inte utnyttjar tiden mellan 18 och 20 förvånar kanske handelsministern. Men herr Lange skulle ta med sig en fyraåring och en sexåring och gå ut och köpa kläder åt dem på ett varuhus mellan 18 och 20 någon kväll, så skulle han förstå saken bättre.

Jag tror visst att systemet med kvällsöppet kan ha en funktion att fylla för många människor, även om det inte gäller i fråga om köp där man skulle ha barnen med. Under alla förhållanden skulle tiden behöva utsträckas till efter kl. 20, så att man först hinner hem för att äta och lägga eventuella barn och sedan i lugn och ro kan få göra sina inköp.

Affärstiderna är alltså en fråga om jämlikhet mellan män och kvinnor. För konservativa herrar med hemmafruservice är det kanske inte något större problem, förutsatt att de bor i ett område med goda kommunikationer, så att frun kan släpa hem alla varorna själv.

En annan tendens, som de som talar om konstlade behov tydligen inte heller har uppmärksammat, är att man i allt större utsträckning vill gå ut på söndagarna med hela familjen för att titta på och köpa större varor, möbler, kylskåp, TV, bil, båt och liknande. Tidigare har kanske mannen haft hand om pengarna och också varit den som ensam fattat beslutet. Nu får hela familjen vara med.

Affärstider är alltså en fråga om demokrati inom familjen. För den som inte har några ambitioner i den vägen ställer sig naturligtvis problemet mindre angeläget.

Herr Lange, som tydligen inte har observerat dessa tendenser, kräver i stället »klara meningsyttringar från konsumenthåll, framförda eller i vart fall understödda av de stora löntagarorganisationerna eller andra representativa sammanslutningar».

Jag har redan sagt att jag inte godkänner den utgångspunkten att det skulle vara olika organisationer, mer eller mindre självutnämnda företrädare för konsumentintressena, som här skall vara avgörande. Jag tycker att konsumenternas eget handlande är en bättre vägledning. Men låt mig ändå citera vad en sådan organisation säger. En som herr Lange säkert tycker är en sådan klar meningsyttring från konsumenthåll, är ett yttrande från det socialdemokratiska kvinnoförbundet:

»Stockholms socialdemokratiska kvinnodistrikt har under en rad år aktivt intresserat sig för en alltmer utbyggd samhällsservice. Inte bara vad det gäller tillgång på daghem, sjukvård och lektytor utan också i allt högre grad frågan om sådan service som affärs- och konsumentindustri kan bidra med. Nya boendeformer och arbetsmiljöer, allt fler dubbelarbetande familjemedlemmar och en på fem dagar allt längre arbetsdag kräver anpassning av butikssidan så att öppettiderna mera kommer att tillgodose de moderna konsumenternas behov.»

Man fortsätter: »Både i den så kallade socialdemokratiska kvinnoveckan 1967 som 1968 hölls konferenser kring just temat 'öppet och stängt', där en rad kvinnor vittnade om behovet av alltmer kvälls- och söndagsöppet. Familjerna vill gärna kunna göra sina klädinköp, köpa möbler, tunga matvaror och kapitalvaror etc. under söndagarna då både barn och föräldrar är lediga. Man behöver inte ta ledigt från arbetet, jakta mellan 17 och 18 eller på grund av knapphet på tid riskera impuls- och lockköp.»

Slutsatsen blir denna: »Med anledning härav vill de socialdemokratiska kvinnorna i Stockholm bestämt förorda att Stockholms stad i avvaktan på att affärstidslagen upphör med utgången av år 1971 tillämpar en generös dispensgivning i affärstidsfrågan.»

Jag sade nyss att huvuddelen av alla

Svar på interpellation ang. öppethållande av butiker på söndagarna

inköp, särskilt livsmedel, görs av kvinnor. Det socialdemokratiska kvinnoförbundet är ju ett relativt stort förbund, så helt utan intresse kanske en sådan här meningsyttring ändå inte är. Det citerade visar också att det socialdemokratiska kvinnodistriktet är medvetet om de förändringar i familjestruktur och annat som jag tidigare har beskrivit.

Ibland brukar man som motivering för en restriktiv politik hänvisa till den undersökning som utfördes av affärstidsutredningen i oktober 1963. Jag tycker att den undersökningen snarare är ett argument för min ståndpunkt. I den tabell som avser Storstockholm redovisas att 20 procent önskar öppethållande på söndagarna. Av de ofullständiga inkomstenheterna utan hemarbetande vuxen, dvs. ensamstående föräldrar och ensamstående i övrigt, är det 31 procent som säger att man vill ha söndagsöppet.

Herr Carbell, som jag tidigare citerade, har med hänvisning härtill framhållit att skulle man ge dispens åt 20 procent av affärerna i Storstockholm, så skulle det bli 300 à 400 dispenser i stället för nuvarande cirka 50.

Den här undersökningen gjordes för sex år sedan. I dag skulle siffrorna troligen bli högre, för dels ökar kvinnornas förvärvsarbete, dels märker människorna, när det finns tillgång till söndagsöppna affärer, hur de kan utnyttja tiden bättre och inrätta sin tillvaro mera praktiskt, på ett sätt som de kanske inte tidigare tänkte på när de inte hade erfarenhet av söndagsöppet.

Om Ni är intresserad av konsumenternas önskemål, herr statsråd, fråga då konsumenterna själva och inte bara ett antal organisationspampar, huvudsakligen av manligt kön!

Herr Lange säger att de kommunala organen har den bästa kännedomen om vilka vanor och behov konsumenterna i orten har. Det är motiveringen till att dispensärenden skall avgöras av kommunen. Jag tror, som jag tidigare har

sagt, att konsumenterna själva vet bättre än även de mest välmenande kommunalpolitiker. Men om nu herr Lange anser att kommunernas folk vet bäst — i varje fall borde de ha större kännedom om de lokala behoven än handelsdepartementet — varför har då herr Lange i år i så många fall gått emot kommunernas beslut? Någon motiveering har inte angivits i Kungl. Maj:ts beslut och inte heller i dagens interpellationssvar. Den allmänna frasen att »något allmänt intresse inte har kunnat styrkas» säger ju ingenting, i synnerhet inte mot bakgrunden av de dispenser som ändå *har* lämnats och som handelsministern inte har dragit in.

Löntagarorganisationerna åberopas av herr Lange. Den löntagarorganisation som har varit särskilt aktiv och ligger bakom de flesta överklagandena är Handelsanställdas förbund. Att detta förbund, när det kräver sämre service, företräder konsumenterna, vill ingen hävda. Förbundet anser sig naturligtvis företräda de anställda inom handeln. Men jag undrar om förbundet gör det på ett särskilt meningsfullt sätt. Det har nämligen visat sig att handeln inte har några svårigheter att på fullständigt frivillig basis få personer som vill tjänstgöra både på söndagar och på kvällar.

Då påstås det att dessa personer inte organiserar sig i samma grad som andra. Men lagstiftningen är väl inte till för att hjälpa Handelsanställdas förbund att höja sin organisationsprocent? Det finns inte något underlag för en sådan motivering till vägrande av dispens i lagen, såvitt jag kan finna. Det är konsumenternas intresse som skall vara avgörande.

Jag anser självfallet att alla som är anställda inom handeln bör vara fackligt organiserade och det gäller även de deltidsarbetande och de söndagsarbetande. Men jag är inte särskilt förvånad över att människor är tveksamma inför att gå in i en organisation, som gör allt

Svar på interpellation ang. öppethållande av butiker på söndagarna

vad den kan för att ta ifrån dem arbetet.

Här talas ibland om att det skulle vara frågan om något slags lyxarbete. Jag skall be att få citera vad en kvinnlig deltagare sade om detta nyligen i en konferens.

»I det TV-program som jag nyss talade om nämnde man att de kvinnor som är villiga att ställa upp och arbeta i affärerna på söndagarna i stor utsträckning är kvinnor som inte har arbetat under veckan i övrigt. De rubricerades då som lyxarbetande kvinnor. Jag vet inte om det är lyx för en hemarbetande kvinna med småbarn att en enda dag i veckan få komma ut och vara sig själv, få träffa andra människor, få tala med vuxna på vuxnas språk. Det ligger mycket djup problematik bakom det, och alla kvinnor som har varit hemma under en längre period och haft småbarn omkring sig vet vad det innebär och vet också vad det betyder att få jobba med någonting annat än hemarbete och få en egen inkomst.»

Aterigen: Affärstidslagen är en fråga om jämlikhet mellan män och kvinnor. Jag tycker självfallet inte att deltidsarbete på söndagar för kvinnorna är den idealiska långsiktiga lösningen på dessa jämlikhetsproblem. Men för många kvinnor är alternativet i dag antingen söndagsarbete eller inget arbete alls. De kan t. ex. — på grund av försummelser av både regeringen och många kommunalpolitiker — inte få barntillsyn på vardagarna, men på söndagarna är mannen hemma och kan se till barnen.

Att konservatism hos offentliga och enskilda arbetsgivare ofta har hindrat deltidsarrangemang, som skulle ha varit värdefulla, vet vi sedan gammalt. Men också det motstånd mot deltidsarbete som på senare tid har kommit till synes på visst socialdemokratiskt håll upplever jag som djupt reaktionärt. Varför skall man förutsätta att en viss, fixerad arbetstid passar alla bäst? Män-

niskor är inte så lika. Både för småbarnsföräldrar — män och kvinnor — och för äldre är ökade möjligheter till deltid en angelägen jämlikhetsreform. Vid en diskussion i Göteborg i anslutning till en mycket uppmärksam utställning under rubriken »Ur barnets perspektiv», som jag deltog i häromdagen, rådde det allmän enighet om behovet av större möjligheter för föräldrar att få deltidsarbete för att få tillfälle att vara med sina barn men ändå hålla kontakt med yrkeslivet.

Den sista frågan jag ställde till handelsministern var om han överväger att föreslå, att affärstidsregleringen avskaffas före 1971 års utgång.

Redan när lagen infördes var många oroliga att det skulle bli svårt att tillämpa dispensförfarandet utan orättvisa konsekvenser i fråga om konkurrensförhållandet mellan olika affärer. Många remissinstanser förslog därför att lagen omedelbart skulle slopas helt; dit hörde t. ex. näringsfrihetsombudsmannen.

Erfarenheterna hittills visar att dessa farhågor var i hög grad befogade. Affärer som har vägrats tillstånd att sälja på söndagar kan ofta påvisa att andra affärer i närheten eller i likartade lägen har fått dispens.

Hur godtycklig gränsdragningen blir och hur svårt det är att ge reellt innehåll åt begreppen »konsumenternas intresse» och »utbredd önskemål om utsträckt affärstid» visar inte minst de dispensärenden som har avgjorts i år och som jag här har hänvisat till.

Herr Lange talar om att tillsätta en ny utredning. Är inte frågan nog klarlagd genom affärstidsutredningen? Enligt min uppfattning finns det tillräckliga erfarenheter för att så snart som möjligt avskaffa lagen och låta konsumenternas efterfrågan styra öppethållandet, inom de ramar som avtal mellan arbetsmarknadsparterna och den allmänna arbetstidslagstiftningen skapar.

I propositionen 144 år 1966, som låg

Svar på interpellation ang. öppethållande av butiker på söndagarna

till grund för denna lag, skrev statsrådet i sin sammanfattning:

»Av vad jag hittills har anfört framgår att jag vid min bedömning av behovet av en lagfäst arbetstidsreglering har funnit att flera omständigheter kan anföras till stöd för ett antagande att man med beaktande av konsumenternas och de affärsanställdas intresse bör kunna avvara en sådan reglering åtminstone på längre sikt. Härtill kommer — som utredningen och flera remissinstanser har funnit — att konsumenternas behov i fråga om affärstidens längd och förläggning visserligen för närvarande skulle kunna i huvudsak tillgodoses inom ramen för en lagreglering men att detta knappast kommer att vara möjligt i längden.»

Han drog slutsatsen att han inte ville förorda att man, som en ganska stor grupp av remissinstanserna hade föreslagit, omedelbart slopade all affärstidsreglering utan att en friare reglering skulle införas och ges begränsad giltighet. Och så slutade han — vilket statsrådet Lange också har citerat i sitt svar — med orden: »Vid utgången av denna tid får man på nytt pröva frågan om affärstidsregleringen skall slopas helt.»

Jag skulle vilja avsluta mitt anförande med följande fråga: Håller statsrådet Lange med om vad som skrevs i denna proposition, som är undertecknad av statsrådet Lundkvist, eller betyder den restriktiva hållning som man kan utläsa ur svaret, att man närmast har att vänta sig förslag om en skärpning, alltså minskade möjligheter till söndagsöppet, efter 1971 års utgång?

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet LANGE:

Herr talman! Efter de här utbrotten från herr Romanus' sida har jag faktiskt inte ändå så särskilt mycket att tillägga utöver vad jag har sagt i mitt mycket utförliga, kanske litet för utförliga svar på hans interpellation. Han har

läst det illa på några punkter. Han ställer frågor som i själva verket klart är besvarade från början av mig. Jag vill emellertid begagna tillfället att säga ett par ord.

Herr Romanus klagar över principlösheten hos regeringen. Jag tror att av mitt svar framgår att vi i enlighet med vad som förutsattes när lagstiftningen togs har tillämpat en avsevärd restriktivitet när det gäller dispenser från affärstidslagen. Jag tror inte att herr Romanus kan leda i bevis att regeringen inte har gjort det. Han nämner några exempel. Jag skall nöja mig med att anknyta till ett.

Herr Romanus sade att man i Skärholmen fick hålla öppet i fyra butiker — jag tror att det var det antal han nämnde — medan en framställning om öppethållande på någon annan plats hade avslagits. Vad Skärholmen beträffar är det bara *en* affärsinnehavares begäran som jag har tagit ställning till, inte till de tre andras, eftersom besvärstiden för dem redan hade gått ut. Av konkurrenshänsyn tyckte jag att det var orimligt att inte, när de andra tre ändå skulle fortsätta att ha söndagsöppet, också den fjärde skulle få det.

Jag har ingenting emot, herr Romanus, att exempel andras, men jag tycker att herr Romanus bör studera sina egna exempel litet bättre.

Det är klart, inom parentes sagt, att jag håller med om vad som står i den proposition om affärstidslagen, som är tagen av regeringen. Men jag lägger i tolkningen av lagstiftningen in någonting helt annat än vad herr Romanus gör, och det har jag gett uttryck åt vid tidigare tillfällen här i riksdagen. Jag vill minnas att det var bara ungefär ett år sedan jag besvarade en fråga om öppethållande. Jag underströk då att man beträffande undantag från affärstidsregleringens öppethållandetider skulle avväga de anställdas intressen gentemot konsumenterna. Detta är alltså ingen nyhet i och för sig, och det är också vad

Svar på interpellation ang. öppethållande av butiker på söndagarna

som kommit till uttryck i tillämpningen av denna lagstiftning.

Jag ber att få fästa kammarens uppmärksamhet på vad som antytts redan i mitt interpellationssvar, nämligen att vad vi diskuterar framför allt är ett Stockholmsproblem. Jag har undersökt hur många affärer som håller öppet på andra håll i landet. Vi har vänt oss till storstadsregionerna — Malmö och Göteborg. Det finns något enstaka tillstånd där. Beror det på att de lokala myndigheterna inte har något sinne för konsumentbehovet, herr Romanus? Nej, de har funnit att om man på rätt sätt läser lagstiftningen och vad som sades i anslutning till den, skall det här vara en viss begränsning. Vi har ändå en affärstidslag, som när den kom till innebar en betydlig utvidgning av möjligheterna att hålla affärerna öppna jämfört med den tidigare butikstängningslagen. Då skulle också, menade man, undantag och dispenser bara medges i få fall.

Jag vill understryka att det är ett Stockholmsproblem. Vi behöver inte gå bara till Malmö och Göteborg. Jag har tagit reda på hur det förhåller sig i Norrköping, Hälsingborg, Linköping och Örebro. Samma sak gäller där. Inga livsmedelsbutiker, säger man i Norrköping, har för närvarande tillstånd att ha söndagsöppet. För julhandeln gäller speciella dispenser. Likaså kan t. ex. möbelhandlare och bilfirmor då och då anordna försäljning i samband med visning och få tillstånd att hålla öppet på andra tider.

I Hälsingborg tillämpas bestämmelserna om dispens restriktivt. Tillstånd för möbelfirmor och bilfirmor att hålla öppet enstaka söndagar för visning av nyheter har meddelats.

I Linköping tillämpas en restriktiv praxis. Det åligger sökanden att styrka ett allmänt behov av söndagsöppet. Dispenser har beviljats bilhandeln för en söndagsvisning på våren och en på hösten. Möbelhandeln har inte medgivits dispens. Efter ansökan från köpmanna-

föreningen i staden brukar samtliga butiker erhålla tillstånd till öppethållande utöver den vanliga affärstiden under en à två marknadsdagar om året i samband med vissa välgörenhetsaktiviteter.

Jag har med detta velat styrka att vad vi här diskuterar är någonting som kan sägas vara nästan uteslutande ett Stockholmsproblem. Jag vill inte förneka att konsumenterna i stora delar av Stockholm tycker att det är bra att det hålls öppet på söndagarna. Om man såge denna fråga enbart ur konsumentsynpunkt, skulle vi inte ha någon affärstidslag alls — det kan jag ge herr Romanus rätt i. Jag är inte så alldeles säker på att följden härav skulle bli att varenda butik eller fler butiker än i dag skulle ha söndagsöppet. Jag tror tvärtom att det skulle bli ett färre antal.

Men detta är kanske ointressant. Vi har denna lag, och det har förutsatts att den skall gälla till utgången av år 1971. Jag har sagt att den bör få gälla till dess, då vi har hunnit samla erfarenheter av tillämpningen. Därefter får vi på nytt förutsättningslöst — jag understryker det — undersöka om vi har behov av en affärstidslag i fortsättningen. Om ett sådant behov visar sig föreligga får vi på nytt pröva, om och i så fall hur lagen bör ändras.

Detta måste blir en förutsättningslös utredning, och jag räknar, som sagt, med att tillsätta den inom de allra närmaste veckorna. Detta var förutsatt och utsades också, om jag minns rätt, i propositionen 1966. Inte heller mot detta hade riksdagen något att erinra. I interpellationssvaret påminner jag om — jag vill fästa herr Romanus' uppmärksamhet på det igen — att riksdagen så sent som i år har prövat frågan om man tidigare, t. ex. den 1 juli 1969, skulle upphäva affärstidslagen. Om jag minns rätt var det ett enhälligt utskott som uttalade sig däremot.

Praxis är olika på olika orter. I Stockholm har man nämligen haft en helt annan inställning när det gäller tolkning-

Svar på interpellation ang. öppethållande av butiker på söndagarna

en av lagstiftningen än annorstädes. Man har givit tillstånd till snart sagt alla som ansökt därom. Besvärslagorna har sedan i vissa fall ingivits för sent för att Kungl. Maj:t skulle kunna rätta till den saken.

Jag har noga studerat hur de affärer som sökt tillstånd begagnat sig av möjligheterna till öppethållande. Jag har här en förteckning på tolv affärer — till skillnad från herr Romanus anser jag mig förhindrad att ta upp de enskilda fallen men jag kan ge herr Romanus listan — som ansökt om utsträckt öppethållande men fått avslag på sin begäran. Bara i ett enda fall har affären begagnat sig av de möjligheter till öppethållande som den har enligt affärstidslagen. Endast i två fall har man begagnat sig av möjligheten att hålla öppet till kl. 20 på torsdagarna. De övriga stängde kl. 18, i något fall kl. 19. På fredagarna håller de öppet längre, men det är bara i två fall man utnyttjat alla de möjligheter till öppethållande som affärstidslagen ger.

Om två föräldrar har ett tyngande förvärvsarbete och dessutom har barnen att ta hand om är det inte lättare för dem att handla på en vardag med dessa förhållanden beträffande butiksstängning. Jag vill tillägga att dessa butiker inte i ett enda fall begagnade sig av möjligheten att öppna klockan åtta på morgonen, vilket kanske kunde ha legat i både husmors och husfars intresse.

På lördagarna stängde dessa butiker, på två undantag när, kl. 14.00 eller kl. 15.00. Det är klart att det kan sägas att ingen vill gå ut och handla på lördag eftermiddag. Det är möjligt; jag skall inte spekulera i det.

Jag vill endast konstatera att med nu angivna utgångspunkter är det inte så svårbegripligt att man kan få många kunder på en söndag. Det betyder dessutom att de affärer som har och får ha öppet — så länge inte alla får ha det — drar till sig kunder från andra håll.

Det påverkar dessa andra affärers kundfrekvens under vanliga vardagar och är naturligtvis i många fall till förfång för dem. Det är ytterligare en omständighet som bidrar till att närbutikerna försvinner, vilket ofta är till ohägn för konsumenten.

Jag vill också — och det skall bli det näst sista jag säger nu — framhålla, som jag gjorde i interpellationssvaret, att det inte alltid är konsumentens intresse som affärsinnehavaren har för ögonen.

Ett område har diskuterats livligt i pressen under den senaste tiden, nämligen Täby centrum. Man har talat om den förskräcklige Lange som bara har sinne för de affärsanställda, som inte vet ett dugg om hur konsumenterna har det och vad de önskar och som stängde Täby centrum. Faktum är att ända till någon vecka innan Täby centrum öppnades var alla affärsinnehavarna inställda på att de icke skulle ha söndagsöppet. Men så hoppade en av, och då fick alla av konkurrensskäl begära att få hålla öppet. Det är sanningen bakom Täby centrum. Ytterligare en liten detalj i detta sammanhang: affärsinnehavarna i Täby centrum skickade i samband med ändrade öppethållningstider ut ett meddelande till kunderna att de skulle observera att affärerna ämnade iakta möjligheterna att hålla öppet så långt affärsstängningslagen medgav. Det är ju glädjande att det då blir längre öppethållande på lördagarna o. s. v.

Jag har svårt att förstå att en konsument i Hälsingborg, Göteborg, Malmö, Norrköping, Linköping och Örebro m. fl. städer har helt andra behov än en konsument i Stockholm. Det är inte den slutsatsen man kan dra. Det har helt enkelt tillämpats helt andra principer än i Stockholm utan att folk har varit särskilt illa i de städer där man varit restriktiv.

Om man skulle avskaffa affärsstängningslagen — något som den kommande utredningen förutslagslöst får ta

Svar på interpellation ang. öppethållande av butiker på söndagarna

ställning till — är det inte helt säkert att det blir konsumenterna som tjänar på detta. Söndagsöppet innebär ökade kostnader. Är personalen anställd enligt kollektivavtal, får affärsinnehavaren undes vissa tider betala sina anställda mer än dubbelt så mycket som under ordinarie arbetstid, men det är inte detta jag har velat bevaka. Om folk väljer att i större utsträckning handla på söndagarna, men affärerna ändå måste hålla öppet på vardagarna med lägre kundfrekvens, medför det ökade kostnader för affärsinnehavarna. Dessa kostnader måste gå ut över antingen affärsinnehavarens vinst eller i sista hand drabba konsumenterna. Om det inte fanns någon affärstidslag hade detta problem kanske sanerat sig självt. Jag tvivlar på att det i så fall ens skulle vara söndagsöppet så mycket som nu är fallet trots alla tillstånd som jag själv indragit här i Stockholm. Eftersom lagen finns bör den tillämpas. Enligt lagen och enligt de förutsättningar som förelåg när den antogs skulle tillstånd att ha söndagsöppet endast medgivas i speciella undantagsfall.

Det är visst inte onaturligt att man håller öppet i tunnelbanestationer och där det finns anknäpningar. Såvitt jag erinrar mig har jag haft anledning att pröva detta endast i ett fall och jag har då gett tillstånd till ytterligare en affär att ha öppet för att öka konkurrensen på den platsen. En ordning, som jag kan anse vara rimlig och som kanske så småningom kommer men som parterna ännu inte tycks vara mogna för, har antytts av de handelsanställda, som har undrat om det inte kunde ordnas ett slags jourtjänst så att en affär hade öppet på ett ställe och en annan affär på ett annat ställe. I ett affärscentrum kunde en affär ha öppet den ena söndagen och en annan affär den andra söndagen. Om jag är rätt underrättad har faktiskt Stockholms stads slakthus- och saluhallsstyrelse velat undersöka om det var möjligt. De handelsanställdas för-

bund har sagt att de helt och hållet kan acceptera detta, men det kunde inte affärsinnehavarna göra.

Jag har också haft vissa kontakter med några av parterna för att höra, om man kunde tänka sig att ge rätten att hålla söndagsöppet i ett affärscentrum till en butikskedja och motsvarande rätt i ett annat affärscentrum till en annan butikskedja. Det fanns ett visst gehör för den tanken, men inte tillräckligt starkt för att man skulle kunna nå en överenskommelse.

Jag vill sluta med att fråga: Känner herr Romanus till detta över huvud taget? Eller har han kanske i sina försök att diskreditera den restriktivitet med vilken denna lag av mig har tillämpats inte haft tid att sätta sig in i detta?

Herr JÖNSSON i Arlov (s):

Herr talman! Den nu gällande affärstidslagen är en produkt av de berörda intressegruppernas mening angående butikernas öppethållandetider.

I såväl lagförslaget som i den lag som riksdagen antog har, framsynt nog, ramarna utsträckts längre än till det behov för öppethållandetider som ansågs föreligga. Verkligheten har på den punkten besannat antagandena, eftersom detaljhandeln på de allra flesta håll i landet inte utnyttjat de möjligheter till öppethållande som lagen medger.

I förhållande till den föregående butikstängningslagen är den nuvarande lagen klart mera liberal. Denna liberalisering samt det faktum, att lagen har karaktär av provlag, gör att man bör vara mycket restriktiv vid dispensgivning, och detta framhålls också i propositionen av år 1966, vari det klargörs att affärerna i princip skall vara stängda på söndagar.

Erfarenheterna från de snart tre år som affärstidslagen varit i kraft ger vid handen att ett ökat antal dispenser för söndagsöppethållande lämnats, främst i Stockholm. I ett nummer av Dagens Nyheter för några veckor sedan kunde

Svar på interpellation ang. öppethållande av butiker på söndagarna

man räkna in ett åttiotal annonser om söndagsöppethållande här i Stockholm.

Jag vet att herr Lindkvist har begärt ordet, och jag antar, att han kommer att beröra Stockholmsförhållandena. Jag skall därför nöja mig med att säga att man kan fråga sig, om det verkligen ligger i konsumenternas intresse, som lagen talar om, att söndagsöppethållandet får sådana proportioner.

En av affärsledarna för den söndagsöppna detaljhandeln, direktör Carl Henrik Nordmark, Metro-Butikerna AB uppger i tidningen Supermarket nr 11 i år, att de beräkningsgrunder som är avgörande för om en Metrobutik skall vara öppen är, att årsomsättningen uppgår till minst 8 miljoner kronor, att omsättningen en söndag uppgår till minst 10 000 kronor samt att butiken har förmåga att dra till sig folk från ett större område.

Det är alltså en företagares sätt att beräkna söndagsöppethållandet, vilket inte kan ha med konsumenternas intresse att göra. Samma tänkesätt finns på sina håll ute i landet, där man lagenligt utvidgar öppethållandetiderna och med omfattande annonsering om parkeringsplatser, enstaka priserbjudanden och allehanda jippon försöker ändra konsumenternas inköpsvanor.

Affärstidsutredningen ansåg sig inte kunna ge svar på frågan om ett ökat öppethållande skulle medföra högre priser, vilket är en viktig faktor, när man enligt affärstidslagen skall ta ställning till konsumenternas intresse. Det finns dock ganska goda skäl att anta, att när större säljenheter får konkurrensfördelar som söndagsöppethållande för att locka till sig kunder från ett större område, påskyndas också strukturrationaliseringen inom handel, och många konsumenter får oförskyllt både längre avstånd till närmaste butik och högre priser. Det är en utveckling som vi i konsumenternas intresse inte har anledning att påskynda. Man kan inte lika ensidigt som herr Romanus bedöma konsumenten

ternas intresse efter några enstaka handelsföretags omsättning.

Herr Romanus nämnde en undersökning som är gjord i Stockholm för sex år sedan, en undersökning, som dock enligt hans egen uppgift visar en mycket klar majoritet mot ett ökat söndagsöppethållande.

Såvitt jag vet har det under de senaste åren inte gjorts någon undersökning i Stockholm som klargör konsumenternas intressen och uppfattningar i fråga om söndagshandeln.

I Göteborg har man däremot nyligen företagit en undersökning som redovisas i stadsfullmäktiges handlingar och som kan vara av intresse i sammanhanget. Beträffande service och öppet-hållande har man funnit att av familjer där mannens inkomst uppgår till minst 16 000 kronor är 60 procent nöjda och 19 procent missnöjda, medan av familjer där mannens inkomst överstiger 40 000 kronor är 39 procent nöjda och 31 procent missnöjda.

Det förefaller alltså som om i första hand familjer med höga inkomster efterfrågar ökat öppethållande. I den mån ett sådant öppethållande leder till högre priser än vad som annars skulle vara nödvändigt eller längre avstånd till butikerna rör det sig alltså om en fråga med stark anknytning till jämlikhetsdebatten.

Spörsmålet hur vi inom Handelsanställdas förbund skall bedriva vår fackliga verksamhet har jag ingen som helst anledning att diskutera med herr Romanus, ty jag anser att den frågan bör diskuteras med våra medlemmar. Jag vill emellertid säga herr Romanus att bakom vår uppfattning om butiks-stängningen finns en praktiskt taget enhällig opinion inom medlemskåren, och jag kan också tala om att han inte behöver hysa några farhågor för medlemsutvecklingen. I dag har vi faktiskt vind i seglen.

Men bland de handelsanställda liksom inom stora delar av köpmannakå-

Svar på interpellation ang. öppethållande av butiker på söndagarna

ren är man i dag allvarligt orolig över att den rådande utvecklingen skall medföra, att den yrkeskunniga personalen flyr yrket och att det uppstår svårigheter att rekrytera välutbildad arbetskraft.

Det är en konsekvens som också måste tas med vid bedömningen av konsumenternas intressen, då vi i ökad utsträckning har behov av konsumentupplysning i butikerna.

Sveriges Köpmannaförbunds vice verkställande direktör Bengt Sundewall hävdade vid en konferens för kort tid sedan att detaljhandeln är en integrerad del av den svenska samhällsservicen, och han krävde ett ökat samspel mellan samhället och näringslivet för att lösa detaljhandels problem när det gäller att ge de handikappade, de gamla och de icke bilburna en tillfredsställande service.

Vi kan inte på det sätt som herr Romanus tydligen vill verka för ett avskaffande av affärstidslagen, då ett sådant beslut skulle gå emot uppenbara intressen både bland konsumenter och handelsanställda. Jag hoppas att en kommande utredning skall kunna föreslå förbättringar som kan gynna bägge parter, såväl konsumenterna som dem som har sin dagliga gärning inom handeln.

Herr LINDKVIST (s):

Herr talman! Handelsministerns svar på herr Romanus' interpellation är till alla delar tillfredsställande. Jag medger emellertid gärna att den fråga som herr Romanus har ställt är nyttig. Debatten i riksdagen kan nämligen hjälpa till att rensa upp i den flora av påståenden och missuppfattningar om affärstidslagen som uppenbarligen föreligger.

Om man håller sig till riksdagens beslut, framstår det som helt naturligt att regeringen skall vara restriktiv vid bedömningen av tillstånd att hålla söndagsöppet. I en tidigare debatt här i dag om narkotikafrågan har en del talare varit inne på opinionsbildningen och

konsumentkraven. Samma frågeställning hör hemma i denna debatt, även om herr Romanus ansträngde sig att försöka förringa organisationslivets inflytande på opinionsbildningen. Det har antytts i denna debatt att konsumenterna kräver mera söndagsöppet och att affärsmännen genom sina ansökningar endast förmedlat denna opinion till de beslutande myndigheterna. Jag skall i likhet med handelsministern och herr Jönsson i Arlöv försöka sticka hål på denna luftbubbla. Det finns nämligen inga opinionsyttringar av mera seriös karaktär som ger uttryck åt en liberalare bedömning av frågan om söndagsöppet.

Vad jag känner till gjordes för några år sedan en undersökning i Jakobsbergs centrum i Järfälla kommun utanför Stockholm. 18 organisationer besvarade en enkät om behovet av söndagsöppet. 15 av dessa organisationer svarade nej. De ansåg inte att det fanns något behov av att ha söndagsöppet i området. Handelsministern säger också i sitt svar: »Företagens huvudmotiv för söndagsöppet kan primärt knappast vara konsumentintresset. Företagsekonomiska skäl och konkurrenshänsyn torde väl i allmänhet vara avgörande för om ett företag söker tillstånd till öppethållande eller ej.»

Låt mig understryka sanningen i detta resonemang med hänvisning till Stockholm. Här har den fackliga centralorganisationen, Stockholms arbetarekommun, det socialdemokratiska kvinnodistriktet och handels storavdelning i gemensam skrivelse till stadens myndigheter uttalat betänkligheter mot det godtycke och de orättvisor som kännetecknar en alltför liberal bedömning av affärernas öppethållande på söndagar.

Herr Romanus hänvisade omväxlande till det socialdemokratiska kvinnoförbundet och till kvinnodistriktet i Stockholm. Han påminde om en skrivelse som hade gått från kvinnodistrik-

Svar på interpellation ang. öppethållande av butiker på söndagarna

tet till saluhallsstyrelsen i Stockholm med en begäran om en mer generös bedömning av ansökningarna beträffande söndagsöppet.

Jag skall inte yttra mig om den skrivelsen. Det ankommer inte på mig att göra det. Men herr Romanus' glädje över detta stöd för sitt resonemang skall jag omedelbart avliva. Kvinnodistriktet i Stockholm har i denna gemensamt åberopade skrivelse, efter det att vi grundligt har diskuterat problematiken, gått med på den handlingslinje om restriktivitet som framställningen från den fackliga och politiska arbetarrörelsen i Stockholm avsåg.

Nu säger herr Romanus att den opinionsyttringen har inget värde, ty den utfärdas vanligtvis av en rad organisationspampar av huvudsakligen manligt kön. Nu är ju också männen konsumenter. Men herr Romanus kan väl inte bestrida att kvinnodistriktet i Stockholm består av kvinnliga förtroendevalda. Eftersom de ingår i en gemensam framställning bör väl åtminstone *deras* mening tillmätas den uppmärksamhet som jag har försökt framföra i min bevisning.

Det är alltså en tung opinionsbildning som myndigheterna har tagit hänsyn till. Några motsvarande uttryck för en opinionsbildning för generellt söndagsöppet i butikerna finns inte. Att en butikskedja i Stockholm gjort en egen undersökning, grundad på mera kommersiella bedömningar, får med tanke på denna ensidiga uppläggning inte uppfattas alltför seriöst.

Herr Jönsson i Arlöv har uttalat sig om Handelsanställdas förbunds engagemang i denna diskussion. Låt mig härtill foga något om detta som framförts av Handelsanställdas förbunds storavdelning i Stockholm. För något år sedan höll avdelningen ett stort informationsmöte med avdelningens representantskap, och vid den estraddebatt som därvid fördes om butiksstängningslagen framträdde ledande repre-

sentanter för såväl kooperativa som privata butikskedjor. Inför denna församling av ytterligt kompetenta konsumenter framfördes ideligen välgrundade kritiska anmärkningar av skilda slag mot den anda som präglade framställningarna om söndagsöppet i Stockholm.

Den kritik mot ett alltför generöst söndagsöppethållande, som medlemmarna av Handelsanställdas förbund givit uttryck för och som Landsorganisationen helt ställt sig bakom, kan inte nonchaleras. Det är verkligen förvånande att man ännu inte i folkpartiet — jag tänker härvid delvis också på den kampanj som förs i tidningen Expressen — har lärt sig att respektera de välmotiverade fackliga grundkrav som handelsarbetarna i detta fall företräder. Därifrån har man helt enkelt krävt respekt för avtal, löner och arbetsförhållanden som det är fackförningens uppgift att bevaka. Med diverse förklenande omdömen i kombination med en rad fackliga angrepp, som naturligtvis har en ideologisk förklaring, görs inhopp i debatten på ett sätt som sannerligen inte löser några problem. Däremot har handelsarbetarna i Stockholm, exakt så som handelsministern antydde, föreslagit en joutjänst inom vissa regioner på sön- och helgdagar. Det är en positiv syn på ett besvärligt problem som förtjänar både respekt och avsevärt större uppmärksamhet än vad som hittills har varit fallet.

Till detta kan, herr talman, bara sägas att även bland köpmännen finns ett starkt motstånd mot en generösare syn på söndagsöppet i affärerna. Varför skall vi behöva arbeta sju dagar i veckan, när allt fler yrkesgrupper får femdagarsvecka. Det argumentet var genomgående i den stora enkät som tidningen Köpmannen har gjort bland cirka 1 300 medlemmar i Köpmannaförbundet. Inte mindre än 95 procent har svarat nej till söndagsöppet. Här finns en klar koppling med de opinionsyttringar som har kommit från folkrörelsehåll.

Svar på interpellation ang. öppethållande av butiker på söndagarna

Man får gå till de stora kommersiella affärsintressena, smågrupperna kring Expressen och vissa riktningar inom folkpartiet och därefter leta sig ut till det moderata samlingspartiets ungdomar i Täby för att hitta någonting, som med en viss välvilja kan kallas för krav på söndagsöppna affärer.

Vidare frågar man sig om de former under vilka vissa affärer lockar kunder på söndagar står överensstämmelse med god affärssed i våra dagar. Om man studerar de annonser som inbjuder till söndagshandel, kan man finna exempelvis att den som handlar för en viss summa i en speciell livsmedelsaffär i Stockholm får en stor chokladask som uppmuntran. I en annan affär lockas kunderna med scarves och pälsfodrade mockahandskar. En del butiker gör söndagskommersen till rena folkjippon, och det var väl ändå inte så butikstängningslagen var tänkt att fungera. I varje fall kan inte jag åse hur sådana jippon och erbjudanden av från konsument-synpunkt tvivelaktig karaktär alltmer blandas in i söndagshandeln. Syftet är tydligen att uppmuntra den söndagshandlande kunden och därmed på sikt försöka förändra konsumenternas inköpsvanor.

Till allra sist vill jag säga, herr talman, att jag väl är en av de få i kam-maren som kan mäta mig med herr Romanus vad beträffar familjesituationen. Han är hemmaman i en familj med förvärvsarbetande fru och fyra barn, en omständighet som är väl exponerad både i hemmapressen och i världspres-sen.

I en PR-mässigt sett mera undan-skymd tillvaro tillhör jag en familj med förvärvsarbetande fru och fem barn i åldern 5—16 år utan hemhjälp. Vi kan, herr Romanus, klara oss utmärkt utan att handla på söndagarna, även om också min familj tycker att det är »kul», eftersom det då är så många jippon som också kan uppmuntra föräld-rarna att då handla en del saker, vilka

de egentligen inte har något omedelbart behov av.

Herr ROMANUS (fp):

Herr talman! Jag måste erkänna att jag blev ganska förfärad när herr Lindkvist började att skryta med sin egen familjesituation och om hur duktigt han sköter det hela och handlar utan behov av att ha söndagsöppet. Jag tänker inte föra debatten på den nivån.

Jag tycker också att det är förfärande att i diskussionen ta in de reklamjippon som en del affärer använder för att få folk att handla. Men det är förfärande på ett annat sätt. Tror herr Lindkvist verkligen att det är därför som männi-skorna handlar på söndagarna? Har herr Lindkvist inte alls uppfattat att det försiggår en ändring i familjestrukturen i det avseende jag nämnde? Alla familjer där båda makarna arbetar är inte så duktiga som familjen Lindkvist, och kan lösa sina problem lika bra.

Det finns också de ensamstående för-äldrarna. Det är ganska typiskt att i den undersökning jag tidigare refererade till, är det en mycket större andel bland de ensamstående föräldrarna som vill ha söndagsöppet än bland de familjer där det finns två makar. Har herr Lindkvist inte observerat detta heller? Tror han att det bara är fråga om jippon? Tror herr Lindkvist att konsumenterna är så fåraktiga att de bara går dit där det finns jippon och att de inte har några egna tankar när de utnyttjar möj-ligheterna att söndagshandla? I så fall kan jag bara beklaga den människosyn som herr Lindkvist utgår från.

Jag vill tillägga att den undersökning jag hänvisade till inte avsåg att utröna om det var majoritet för eller emot söndagsöppet. Man frågade om folk var intresserade av söndagsöppet för egen del, och det var alltså en ganska stor andel som var det. Detta tog jag till ut-gångspunkt för att citera herr Carbell's påpekande, att skulle man hålla öppet i en lika stor andel av butikerna, så

Svar på interpellation ang. öppethållande av butiker på söndagarna

skulle det bli fråga om mellan 300 och 400 butiker i Stockholm.

Men jag ser inte detta som en fråga för majoritetsbeslut utan som en fråga om valfrihet. Om en majoritet av medborgarna inte för egen del vill utnyttja systemet med öppethållande på söndagarna, så kan det ju tänkas att de ändå vill göra det möjligt för en ganska stor minoritet att få handla på söndagarna — åtminstone kan det tänkas enligt liberalt synsätt.

Handelsministern underströk återigen i sitt inlägg att han bara vill tillämpa lagen, och det skall handelsministern självfallet göra. Men utgångspunkten för min interpellation är ju vad som står i lagen och i motiveringarna till denna. Där heter det att om det finns ett utbrett önskemål om utsträckt affärstid, så skall inte dispens få vägras. Detta har alltså statsrådet Lundkvist skrivit i sin proposition.

Då är det intressant att diskutera hur begreppet »utbrett önskemål» definieras. Definierar man begreppet med hänvisning till vad en rad organisationer sagt och gjort eller med hänvisning till att möjligheterna att handla på söndagarna utnyttjas av många människor? För min del anser jag att det senare bör vara grundläggande.

Herr Lange nämnde ett fall där han gav en affär tillstånd till öppethållande på söndagarna därför att tre andra affärer på samma plats tidigare hade sådant tillstånd. Herr Lange hänvisar i sammanhanget till konkurrenssituationen och säger att han är förvånad över att jag inte känner till detta. Men i utslagen i dessa fall finns ju inte någon motivering angiven, och att man då skulle tänka på konkurrenshänsyn ter sig särskilt underligt när dispens samma dag vägrades en butik som har precis samma läge.

Jag efterlyste i mitt inlägg konsekvensen i handläggningen av dessa ärenden när man säger ja till Hagsätra och nej till Hässelby, ja till Järfälla och nej till

Täby, ja till Skärholmen och nej till Bredäng, ja till vissa butiker med tunnelbanelägen och nej till andra.

Om jag skall försöka dra någon konsekvens av vad herr Lange har sagt så är det att han egentligen anser att det bara bör få vara söndagsöppet vid tunnelbanorna i centrum. Det är för mig en gåta hur man kan ha en sådan inställning. Om folk har ett önskemål att få handla, varför skall man då tvinga dem att åka in till centrum? Vad är det för vits med det? Det innebär ju bara att man ytterligare gynnar de butiker som har ett centralt läge. Varför man dessutom skall tvinga folk att gå under jorden är ännu mera gåtfullt. Alla ytterområden har ju inte tillgång till tunnelbana, och vissa ytterområden som har hoppats på tunnelbana har nu på grund av utspel från herr Sträng fått sina förhoppningar avsevärt skjutna på framtiden.

Herr Lange säger att vissa av de butiker, som har ansökt om tillstånd, inte utnyttjar hela den medgivna öppethållandetiden på vardagarna, och därför bör de inte ha möjlighet att hålla öppet på söndagarna.

På den punkten citerade jag just ett resonemang av herr Carbell, ett resonemang som jag själv ansluter mig till och som gick ut på att det inte är lönsamt för dessa affärsinnehavare att ha öppet på vardagarna därför att då kommer inte konsumenterna dit; den tiden passar inte konsumenterna lika bra som söndagarna. Jag hänvisade också till att det har förekommit en del opinionsyttringar, bl. a. från det socialdemokratiska kvinnodistriktet i Stockholm, som precis skisserar upp den samhällsutveckling som ligger bakom detta faktum: det är för många familjer inte lika lätt att handla mellan kl. 18 och 20 på vardagar, som det är att handla på söndagseftermiddagar.

Då säger herr Lange, att i så fall borde dessa affärer öppna på morgonen kl. 8. Det är alltså herr Langes besked

Svar på interpellation ang. öppethållande av butiker på söndagarna

till många barnfamiljer i Stockholms förorter, att innan ni ger iväg på era långa resor till jobbet skall ni gå och handla på morgonen kl. 8! Det uttalandet visar i ännu högre grad vilken grad av insikt i fråga om förortsfamiljernas situation som herr Lange besitter.

Han pekar då på möjligheten till jourtjänst. Jag vill bara konstatera att en sådan lösning skulle innebära en radikal nedskärning av söndagsöppethållandet i förhållande till situationen under det senaste året i Stockholm. Om det är detta som herr Lange är ute efter, är det bra om denna debatt kunnat ge besked om det.

Han säger också att han fört förhandlingar med de stora kedjorna om man skulle kunna kvitta en butik i ett centrum hos en kedja mot en butik i ett annat centrum hos en annan kedja, så att dessa butiker kunde få ha söndagsöppet. Så frågar han om jag känner till dessa förhandlingar. Nej, det gör jag naturligtvis inte. Hur skulle jag kunna känna till dem?

Vad har det för övrigt för betydelse, om man ser från konsumentens och inte från affärskedjornas synpunkt? Det är inte säkert att konsumenterna är roade av att handla just i den butik som herr Lange vill tilldela ett visst centrum. Om man t. ex. som jag är medlem i Konsum, vill man kanske gå och handla i Konsum varenda gång och inte i någon annan butik. Det är avslöjande, att handelsministern lämnade dessa upplysningar.

Sedan talar han om att affärsinnehavarna i Täby inte var för söndagsöppet så sent som en vecka innan Täby centrum skulle öppnas. Jag är inte mån om dessa affärsinnehavare, jag är mån om konsumenterna, så den upplysningen är ointressant för mig. Jag tror att den är ointressant också för konsumenterna i Täby.

Det hänvisas här också till att köpmännen skulle ha gjort en undersökning som visat att de inte vill ha sön-

dagsöppet. Det är ju välkänt att Köpmannaförbundet hör till dem som varit motsträviga på denna punkt, men det är heller inte deras intressen som jag företräder.

En intressant upplysning är dock att köpmännen i Stockholms stad och län, där man har haft erfarenhet av söndagsöppet, nu säger att deras »avståndstagande från söndagsöppet vid lagens tillkomst under åren som gått har förändrats till ett positivt arbete för konsumenternas bästa där över huvud taget de ekonomiska förutsättningarna funnits för denna form av handlande». De bland köpmännen som har erfarenhet av söndagsöppet är alltså mera positiva än de som inte har sådan erfarenhet. Jag använder inte detta som stöd för min hållning, ty den utgår inte från deras behov i första hand utan från konsumenternas, men det är ändå ett intressant tecken.

Herr Lange för sedan resonemanget att det kanske blir dyrare för konsumenterna om man har söndagsöppet och att det kanske därför inte ligger så mycket i konsumenternas intresse. Jag ber att få återvända till herr Carbell, som även på denna punkt för ett ganska vettigt resonemang. Han säger att »eftersom dessa butiker med sina centrala lägen också är prisledande, skulle slutet kunna bli att de för konsumenterna åstadkommer större konkurrenskraft och skapar större möjligheter för pris-sänkningar än de skulle ha gjort utan söndagsöppethållande». Han fortsätter:

»Det är alltså mycket farligt att över huvud taget använda det här resonemanget och jag tror att det är lämpligt att avföra det ifrån diskussionen också av det skälet att sådana faktorer som företagens kostnader måste i ett fritt konkurrenssambälle helt vara förbehållet företagarens eget bedömande.» Jag tycker att han har rätt.

Jag vill också fråga: Stöder erfarenheten verkligen tanken att det skulle bli dyrare för konsumenterna i de affärer

Svar på interpellation ang. öppethållande av butiker på söndagarna

som har söndagsöppet? Har de inte tvärtom ofta lägre priser än andra? Jag vill inte påstå att det beror på att de har söndagsöppet, men de skulle inte ha öppet på söndagarna om det inte lönade sig. Det är väl givet. Att söndagsöppethållandet kan vara god ekonomi omvittnas också av många talesmän för detaljhandeln, som påpekar att man, även om man har högre lönekostnader, får högre omsättning per anställd och dessutom kan utnyttja lokalerna utan att betala någon extra hyra, liksom andra fasta anläggningskostnader. Det är alltså verkligen ett tvivelaktigt resonemang som handelsministern för.

Både herr Jönsson i Arlov och herr Lindkvist var indignerade över att jag tog upp frågan om de handelsanställdas organisationsproblem i sammanhanget. Det gjorde jag därför att deras egna representanter gör det. Vid en konferens som ordnades här i Stockholm i början av året talade just de handelsanställdas ombudsman om vilka problem det var med denna deltidsarbetskraft, som inte ville organisera sig, men som tog arbete från de ordinarie anställda o. s. v. Jag påpekade bara ett sådana resonemang inte rimligtvis kan få påverka dispensgivningen, eftersom det inte finns underlag för det i lagen. Det är inte heller särskilt naturligt att frågan om den fackliga organisationsprocenten inom en viss sektor skall spela in vid dessa avvägningar.

Herr Lindkvist påstod också att man inte respekterar de fackliga grundkraven. Vem är det som inte respekterar dem i detta sammanhang? Respekterar inte företagen ingångna avtal när de anställer söndagspersonal, eller vad är det fråga om? Hittills har inte något sådant framkommit.

Jag själv respekterar det fackliga arbetet i hög grad; jag sade ju nyss att jag anser att all personal bör vara fackligt ansluten. Men att människor inte vill gå in i en organisation, som gör allt den kan för att ta ifrån dem jobbet,

tycker jag inte är så underligt. Det vore kanske bättre om ni ändrade er fackliga politik — då kanske ni bättre skulle kunna företräda även dem som nu inte vill organisera sig.

Sedan kan jag inte underlåta att ta upp en annan fråga, eftersom den är aktuell. Det har framhållits av en avdelning och en ombudsman i Handelsanställdas förbund att de handelsanställda i många fall är kollektivanslutna till det socialdemokratiska partiet. Men om inte vissa socialdemokratiska kommunalpolitiker skärper sig och intar en mer restriktiv hållning till frågan om söndagsöppet, kan det hända att den politiken omprövas. Det är alltså ett rent utpressningshot.

Jag tycker att det är ganska betänkligt att sådant över huvud taget förekommer i den politiska diskussionen, och det kastar inte något behagligt ljus över det samspel mellan den fackliga och den politiska arbetarrörelsen som kanske i andra sammanhang kan vara värdefullt. I detta sammanhang är det dessutom oroande från den stora allmänhetens, d. v. s. konsumenternas, synpunkt.

Herr Lindkvist sade att ingen opinionsyttring av seriös karaktär har förekommit för söndagsöppet. Jag citerade ganska utförligt ur en opinionsyttring från det socialdemokratiska kvinnodistriktet. Nu säger herr Lindkvist att den inte är av seriös karaktär. Jag kan i alla fall konstatera att den innehåller en mycket realistisk bild av hur familjerna har det i dag. Om den inte är seriös tycker jag att det är beklagligt att inte den som har undertecknat den, ledamoten av denna kammare Anita Gradin, är här och kan försvara skrivelsen.

Om de socialdemokratiska kvinnorna i Stockholm senare har återförts till ordningen av de handelsanställda eller någon annan och gått med på att inta en annan hållning, kunde det ha varit intressant att få utvecklat vilka motiv

Svar på interpellation ang. öppethållande av butiker på söndagarna

som fanns härför. Men det finns det tyvärr ingen möjlighet till i dag. Tills vidare håller jag mig alltså till den skrivelse från de socialdemokratiska kvinnorna som jag har i handen.

Herr talman! Herr Lange säger att detta bara är en Stockholmsfråga. Han gör ett litet nummer av att konsumenterna i Stockholm skulle ha andra behov än konsumenterna i Hälsingborg, Örebro eller någon annanstans.

För det första sammanhänger stockholmarnas behov av öppethållande i stor utsträckning med restiderna till arbetsplatsen, som är längre i Stockholm än på andra håll. Behovet finns naturligtvis i de andra städerna, men det är större i Stockholm, det torde inte herr Lange kunna förneka.

För det andra tror jag att man, om det blev söndagsöppet i de andra städerna, skulle finna att detta skulle komma att utnyttjas i ganska stor utsträckning. Jag känner inte till varför öppet-hållande på söndagarna inte beviljats där. Jag har inte studerat det närmare, som herr Lange gjort, men det kan ligga politiska orsaker bakom. Vi har märkt, inte bara här i riksdagen utan även i en del kommuner, att det här rör sig om politiska motsättningar så till vida att socialdemokraterna går in för en restriktiv hållning, medan de icke-socialistiska partierna vill föra en mera generös politik.

Herr Lindkvist sade att det endast är smågrupper som vill ha söndagsöppet — några ungdomsföreningar, några enstaka personer inom olika partier och någon enstaka tidning. De många konsumenterna som utnyttjar öppethållande på söndagarna är tydligen, enligt herr Lindkvists uppfattning, mer eller mindre manipulerade. Om ni tror det, så fortsätt tro det och fortsätt att hävda denna linje här i Storstockholmsområdet. Då kommer ni kanske någon gång att upptäcka hur stora dessa »små grupper» är.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet LANGE:

Herr talman! Jag hade inte tänkt ta till orda mer, men jag kan inte låta den förvrängning av ett av mina uttalanden som herr Romanus gjorde stå oemotsagd.

Jag har aldrig rått någon barnfamilj eller någon annan att handla kl. 8 och hänvisat dem till detta. Jag har sagt att ju längre affären har öppet på vardagar, desto större möjligheter har olika hushåll med olika behov att få tillfälle att tillgodose sina önskemål. Det är allt. Det lär inte heller herr Romanus kunna bestrida riktigheten av trots sin skicklighet att göra insinuationer och förvrängningar.

Herr talman! Ytterligare en enda sak. Herr Romanus säger att om man i andra städer också hade öppet överallt på söndagarna, så skulle det helt visst komma kunder. Det har ingen förnekat. Med eller utan jippon skulle säkert några komma, men om alla människor valde att handla på söndagarna skulle det bli dyrare för konsumenterna. Det lär ingen kunna bestrida. Även om herr Romanus inte är ekonom, borde han ändå kunna fatta sammanhanget.

I slutet av sitt senaste anförande sade herr Romanus att förhållandena var oroande, och herr Romanus har verkligen anledning att hysa viss oro för vad han ställt till med genom sin interpellation.

Herr LINDKVIST (s):

Herr talman! Bara några reflexioner till herr Romanus' senaste inlägg.

Herr Romanus gav den inte alltför fulltaliga kammaren den överraskande uppgiften att jag skulle ha påstått att jag var en mycket duktig man. Inför risken, som dock inte är särskilt stor, att min fru skulle komma att läsa riksdagens protokoll vill jag avsevärt balansera den uppgiften. Jag har tyvärr — troligen i likhet med många andra

Svar på interpellation ang. öppethållande av butiker på söndagarna

politiskt verksamma — små möjligheter att kunna ägna mig åt min familj.

Vad jag ville säga var att konsumenterna kan organisera inköpen på annat sätt, så att man gör sig oberoende av söndagshandeln. Det kan gälla åtskilliga tusental familjer, som nu väljer att handla på söndagarna. Det var kontentan av mitt inlägg i den delen av mitt första anförande.

Den andra frågan, som herr Romanus tog upp i sin replik, gällde huruvida jag ansåg att det enbart var reklamjippona som skapade invasion i de söndagsöppna butikerna.

Jag skulle på den punkten kunna inskränka mig till att ansluta mig till vad handelsministern sade. Jag tror att många kanske skulle välja att handla på söndagarna i alla fall. Men jag påstår helt framt att dessa jippon icke har någonting med seriös affärsverksamhet och fundamentala affärskrav att göra. Att de lockar till en stor del av söndagshandeln vågar jag påstå utan några som helst reservationer.

Herr Romanus återkom till det socialdemokratiska kvinnodistriktet i Stockholm. Han beklagade att Anita Gradin inte var närvarande i kammaren och därför inte hade möjlighet att delta i debatten. Jag kan tala om för herr Romanus att fru Gradin säkerligen skulle ha gjort honom besviken om hon hade varit här. När herr Romanus gör det tillägget att han inte visste, om det socialdemokratiska kvinnodistriktet i Stockholm sedan den av honom åberopade skrivelsen avgivits hade återförts till ordningen, visar det att herr Romanus lever i en lycklig okunnighet om opinionsbildningen inom arbetarrörelsen i Stockholm. Det finns sannerligen ingen som återför kvinnodistriktet i Stockholm till ordningen. Där har man under årens lopp verkligen förmått att själv skapa opinion.

Vad distriktet i detta fall gjort är att det anslutit sig till den framställning till myndigheterna, som har hela den

övriga delen av Stockholms fackliga och politiska arbetarrörelse bakom sig. Den gissning om orsaken härtill som herr Romanus gjorde har ingenting med verkligheten att göra. Jag förmodar att han bygger på erfarenheter från sitt eget politiska parti där det tydligen är vanligt att man återför folk till ordningen, inte minst i dessa dagars politiska Stockholm.

Jag utgår ifrån att herr Jönsson i Arlov tar upp frågan om vad som har sagts och inte har sagts av de handelsanställda. Jag vill bara för egen del fästa herr Romanus' uppmärksamhet på att handelsanställda i Stockholm lämnat ett mycket väl genomtänkt förslag till jourbutiker på söndagarna. Det bör, tycker jag, få en mer framträdande plats i diskussionen än det har för närvarande. Jag föreställer mig att detta är ett uppslag som har värde för den fortsatta debatten om öppethållande på söndagarna.

Herr Romanus ville tala om för mig att det pågår en förändring av samhällsstrukturen. Han ifrågasatte att jag var medveten om detta. Jag lever inte i samhällspolitiskt vacuum, herr Romanus. Jag följer utvecklingen ganska väl. Men om man skall genomföra några förändringar i affärslivet, så skall de förändringarna bygga på konsumenternas opinionsbildning, deras önskemål och bestämt uttalade servicekrav. En förändring till en eventuell söndagshandel i någon form skall inte ledas och organiseras av den kommersiella handeln. Det är inte omslutningen på söndagarna som bestämmer opinionsbildningen; den är nämligen inte ett uttryck för att det är konsumenterna som vill ha söndagsöppet utan styrker bara att det med den uppläggnings söndagshandeln har för närvarande är en bra affär för de varuhus som har tillfälle och intresse att hålla öppet på söndagarna.

Herr Romanus' sista hållpunkt skall jag också ta ifrån honom. Han antydde

Svar på interpellation ang. öppethållande av butiker på söndagarna

att köpmännen i Stockholm inte delade den uppfattning övriga medlemmar i Köpmannaförbundet har därför att de har en annan erfarenhet. Ja, herr Romanus, det var innan den stora undersökningen genomfördes. Att köpmännen i Stockholm har intresse av att ha öppet på söndagarna har inte med konsumenterna att göra, det har med konkurrensen mellan varuhusen i Stockholm att göra.

Även om endast ett fatal ledamöter är närvarande i kammaren tycker jag att herr Romanus bör ha någon skyldighet att redovisa vilka konsumentgrupper han företräder i den här debatten om en mera generös syn på söndagsöppet-hållandet.

Herr ROMANUS (fp):

Herr talman! Herr Lange sade att om butikerna öppnade kl. 8 skulle fler få möjlighet att handla. Det kan jag naturligtvis inte bestrida, men det fak um att affärerna inte öppnar kl. 8 tyder på att intresset för att handla då inte är så stort. Det var min enkla tanke. Om herr Lange vill göra stort nummer av att butikerna inte har öppet, måste han mena att det finns ett stort intresse av att handla då. Hos vilka, undrar jag. Eftersom vi diskuterade just sådana familjer där båda makarna förvärvsarbetar och kanske också har barn, tolkar jag det naturligtvis så att han menar att just dessa familjer skulle ha intresse av att handla kl. 8 på morgonen. Jag anser att det är helt realistiskt, men han kanske syftar på andra stora grupper, och då får jag väl höra vilka de kan vara.

Herr Lange påpekar också att om alla handlade på söndagar så blev det dyrare. Det är givet, det förstår jag också. Men jag har samma uppfattning som herr Lange antydde i sitt tidigare inlägg, nämligen att om affärstidslagen avskaffades, skulle man hålla så mycket söndagsöppet som var motiverat av

folks efterfragan. Det är ett sådant tillstånd som jag skulle vilja se genomfört. Jag vet inte om det finns någon ekonom som skulle vilja säga att detta resonemang är felaktigt.

Herr Lange slutade med att säga att jag borde känna oro för vad jag med min interpellation ställt till med. Av vilken anledning borde jag känna oro? Det förstår jag inte.

Herr Lindkvist talar om att han och hans familj kan organisera sin tillvaro så att de kan göra sina inköp utan att handla på söndagar. Det kan naturligtvis alla familjer göra om det kniper, det framgår av att det inte är söndagsöppet på många orter. Men frågan är ju om det finns ett utbrett önskemål om öppet-hållande under söndagar. Det utesluter inte att man kan organisera sin tillvaro så att man kan vara utan söndagsöppet. Det står i propositionen att om det finns ett utbrett önskemål — inte något behov eller någonting sådant — om öppet-hållande under söndagar, får dispens inte vägras. Herr Lindkvist bör därför hålla sig till den frågan och inte tala om hur han kan ordna sina inköp på ett praktiskt sätt.

Herr Lindkvist säger att han inte gillar jippon. Det gör inte jag heller, och vi behöver därför inte föra in dem i diskussionen. Vad jag har påpekat är att det finns många människor som vill handla på söndagarna även utan jippon.

Herr Lindkvist säger att fru Gradin hade gjort mig besviken, om hon hade varit närvarande här i kammaren. Det är möjligt, men besvikelsen hittills får väl inskränka sig till konstaterandet att hon inte är här.

Den utveckling i samhället som skisseras i denna skrivelse från socialdemokratiska kvinnodistriktet är just den att familjerna vill handla på söndagar, när både barn och familjer är lediga och man inte behöver ta ledigt från arbetet eller jäkta mellan kl. 17 och 18 o. s. v. Det talas om de dubbelarbetande mödrarna som enligt en undersökning

Svar på interpellation ang. öppethållande av butiker på söndagarna

av pris- och kartellnämnden gör 95 procent av alla inköp i familjen. Skrivelsen avslutas med att man vill ha en generös dispensgivning i avvaktan på att affärstidslagen upphör att gälla.

Detta är alltså vad som sägs i skrivelsen, och jag tycker att den är väl-motiverad. Jag vet inte vilken opinionsbildning det är som har försiggått för att eventuellt åstadkomma en ändrad uppfattning på denna punkt. Men om det är så att de socialdemokratiska kvinnorna inte längre vill hålla fast vid denna mycket realistiska verklig-hetsbeskrivning, beklagar jag det nat-URLigtvis från allmän synpunkt. Det är klart att jag ur folkpartiets snävt par-tipolitiska synpunkt kan säga att det är bra, om vi får ha monopol på för-ståndet, men det gör jag alltså inte — jag tycker att det är önskvärt att det sprider sig även till andra.

Vidare säger herr Lindkvist att myc-ket välbetänkta förslag på jourssystem har framlagts i Stockholm och att de borde få en mera framträdande plats i debatten. Jag konstaterar bara att det systemet skulle leda till en väsentlig inskränkning av söndagsöppethållandet jämfört med vad som nu är fallet. Om detta är socialdemokraternas linje är det bra om det kommer fram i deba-ten, i konsumentinformationens intres-se.

Herr Lindkvist säger att han följer med samhällsutvecklingen väl, men att den inte skall ledas av den kommersiel-la handeln och av omslutningen på sön-dagarna. Det verkar som om herr Lind-kvist trodde att köpmännen själva åstadkommer omslutningen på sönda-garna. Det är konsumenterna som åstad-kommer den genom att de gör inköp, och det gör de just på grund av de änd-ringar i familjestrukturen och beteen-det som jag har pekat på. Om herr Lindkvist känner till dessa företeelser drar han i varje fall inte de rätta slut-satserna av dem.

Herr JÖNSSON i Arlöv (s):

Herr talman! Jag vill endast göra ett kort inlägg. Utöver övriga argument som herr Romanus kommit med var väl det mest rörande när han uttalade oro över att en av våra avdelningar i De handelsanställdas förbund skulle säga upp sin kollektivanslutning till partiet. Jag tror inte han skall ha alltför stora förhoppningar i det avseendet.

Jag vill säga några ord beträffande deltidansställningarna, eftersom herr Romanus har uttalat en viss sympati för ett ökat antal deltidansställda. Vi är inte principiellt motståndare till del-tidsanställningarna, men jag kan gärna deklarerera att den trend som för när-varande finns att öka antalet deltidans-ställda i varuhusen skapar problem och kommer att skapa ännu större problem. Dessa anställningar avser i allmänhet så kort tid att arbetsgivarna inte har skyldighet att betala de sociala avgif-terna. Det är framför allt ett arbetsgi-varintresse att ha många deltidans-ställda med få timmar, men detta kan De handelsanställdas förbund inte ac-ceptera.

Till sist vill jag önska herr talmannen och övriga närvarande att de snart skall få sin helgedighet. I denna önskan in-begriper jag också herr Romanus även om han inte unnar de handelsanställda att ha ledigt ens på söndagarna.

Herr LINDKVIST (s):

Bara helt kort, herr talman!

Det är inga märkvärdigheter, herr Romanus, som behövs för att rationali-sera inköpen i många familjer — t. ex. i Göteborg och i Malmö klarar man sig utmärkt i den typ av familjer som jag tillhör trots att affärerna där inte har söndagsöppet.

En annan sak är att herr Romanus nu — efter vår anslutning till de rikt-linjer för jourtjänst på söndagarna som De handelsanställdas förbund har av-givit — hoppas på att folkpartiet skall komma att få monopol på förslaget.

Svar på interpellation ang. öppethållande av butiker på söndagarna

Faktum är emellertid att jag ingenting högre skulle önska än att ge er en skänk för att ni något så när skall kunna hålla balansen. I den förvirrade situation som partiet för närvarande befinner sig i vill ni behålla den mera generösa idén för söndagsöppethållande, men jag har svårt att föreställa mig att detta skulle kunna ses med någon speciell avund från socialdemokratiskt håll.

Vad jag emellertid vill tillägga, herr talman, är att den linje i denna debatt beträffande joutjänstgöringen på söndagarna som De handelsanställdas förbund har presenterat är ett förslag som jag tycker att man mycket väl kan väga in. Vi vet inte vad som kommer att inträffa på handelsområde efter 1975, när man kanske måste ta vissa hänsyn till samhällsstrukturens förändringar, till nya servicekrav och annat som hänger samman med ett dynamiskt arbetsliv. Men, herr Romanus, den förändringen av samhället skall ju inte organiseras av affärsmännen, utan den bör ledas av samhället och organiseras under samhällets ledning, hand i hand med konsumenterna, eftersom det är konsumenternas krav som hela denna diskussion gäller.

Herr ROMANUS (fp):

Herr talman! Nej, herr Jönsson i Arlöv, jag hyser verkligen ingen oro för att de handelsanställda i Hälsingborg säger upp sin kollektivanslutning till socialdemokratiska partiet. Detta skulle jag tycka vara sunt, inte därför att jag anser att de inte skall vara medlemmar i socialdemokratiska partiet — det bör ju var och en få avgöra — utan därför att jag tycker, att kollektivanslutningen är en fråga demokratiskt principiell synpunkt alldeles omöjlig företeelse.

Det som jag tycker är oroande är att man hotar med att utträda ur partiet, om inte socialdemokratiska politiker skärper sig och gör som de handelsanställda vill i fråga om butiksständnings-

lagen. Ännu mera oroande är naturligtvis att det socialdemokratiska partiet på olika nivåer i så hög grad gör just vad de handelsanställda vill, nämligen inskränker konsumenternas valfrihet.

Vidare säger herr Jönsson att det är ett problem, detta med deltid, därför att arbetsgivarna inte betalar sociala avgifter, och att deltidsanställning därför skulle ligga i arbetsgivarnas intresse. Men om man tycker det, bör man inte i så fall stödja förslag, som syftar till att förbättra de deltidsanställdas villkor? Vi har här i riksdagen i år behandlat flera sådana förslag från folkpartihåll, som just syftar till att deltidsanställning skall bli mera attraktiv för de anställda och inte för arbetsgivarna.

Slutligen antyds att jag inte skulle unna de handelsanställda deras helgledighet. När det gäller att unna talmanen och de övriga ledamöterna denna helgledighet är vi väl lika goda syndare allihopa som yttrar oss. Men vad beträffar de handelsanställda är det ju så, att arbetet på söndagarna bedrivs på frivillig bas. Och enligt samstämmiga och obestridda uppgifter är affärernas problem inte att få personal utan att ordna kön för dem som vill arbeta, så att dessa inte uppfattar systemet som orättvist därför att de inte får arbeta.

Jag vill bara göra ett påpekande för herr Lindkvist som talade om folkpartiets stora förvirring. Om vi nu lämnar alla andra politiska frågor, som kan tas upp i andra sammanhang, åt sidan — där jag inte heller tycker vi är så förvirrade — och håller oss till just det här spörsmålet, är väl frågan om inte förvirringen är störst inom det parti som herr Lindkvist företräder.

I den proposition som ligger till grund för den nuvarande lagen framhåller statsrådet att det nog på lång sikt finns många skäl som talar för att man med beaktande av både konsumenternas och de affärsanställdas intressen bör kunna avvara regleringen. Socialdemokratiska kvinnodistriktet är i sin skrivelse inne

på ungefär samma linje, men nu uppger herr Lindkvist att socialdemokraternas linje innebär ett jourssystem som väsentligt skulle inskränka stockholmarnas möjligheter att söndagshandla. Detta är väl om inte rekord i förvirring så åtminstone ganska nära.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 17

Föredrogs var efter annan och hänvisades till bevillningsutskottet de å bordet vilande motionerna nr 1308 och 1309.

§ 18

Föredrogs den av herr Nilsson i Kristianstad (s) vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för civildepartementet angående parkeringsplatser för handikappade bilar.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 19

Till bordläggning anmäldes

utrikesutskottets utlåtanden:

nr 21, i anledning av motioner om förbättrad samordning av de nordiska ländernas utlandsrepresentation,

nr 22, i anledning av väckta motioner om stöd till den svensk-amerikanska pressen i Nordamerika, och

nr 23, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i stadgan för Nordiska rådet jämte i ärendet väckt motion;

konstitutionsutskottets utlåtanden och memorial:

nr 39, i anledning av motioner om den kommunala miljöpolitiken samt om samordning av plan- och miljöfrågor inom den kommunala nämndorganisationen,

nr 43, i anledning av motioner om rätt för riksdagens revisorer att granska statliga aktiebolag,

nr 44, med förslag till ändringar i kommunallagen i anledning av två propositioner jämte följd-motioner,

nr 45, med förslag till ändringar i kommunallagen för Stockholm i anledning av två propositioner jämte följd-motioner,

nr 46, i anledning av motion angående vilande grundlagsförslag om riksdagens krigsdelegation,

nr 47, med uppgift på ett vilande förslag till ändring i grundlagarna, avseende riksdagens krigsdelegation, och

nr 48, angående uppskov med behandlingen av visst ärende;

statsutskottets utlåtanden:

nr 168, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ett statligt förvaltningsbolag m. m. jämte motioner,

nr 169, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förvärv av aktier i AB Kabi och Apoteksvarucentralen Vitrum Apotekare AB jämte motioner,

nr 170, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förvärv av aktier i Uddcomb Sweden AB jämte motioner,

nr 171, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående domartjänster vid vissa underrätter m. m.,

nr 172, i anledning av motion om utredning angående utbildningen på barnavårdens område,

nr 173, i anledning av motioner om de gemensamma samlingarna i gymnasiet och fackskolan,

nr 174, i anledning av motioner om samarbetsnämnder vid grundskolor med högstadium m. m.,

nr 175, i anledning av motioner om den pedagogiska stödpersonalen i grundskolan samt skolornas elevvård,

nr 176, i anledning av motioner rörande forskning och utbildning m. m. i anslutning till det svenska biståndet till u-länderna,

nr 177, i anledning av motioner an-

gående information i Sverige om internationella frågor, och

nr 178, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående Vänerns och Vätterns förbindelse med västerhavet jämte motioner;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 65, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i förordningen (1923:116) angående skatt för hundar jämte motioner,

nr 66, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag rörande beredskapslagring av olja, såvitt propositionen hänvisats till bevillningsutskottet, jämte motioner,

nr 68, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om rätt att vid inkomsttaxering erhålla avdrag för belopp som tillförts Stiftelsen Petroleumindustriens Beredskapsfond, m. m.,

nr 69, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om avdrag vid inkomsttaxeringen för bidrag till Oljeprospektering aktiebolag, m. m., och

nr 73, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av tilläggsavtal rörande ändring i det i Ottawa den 6 april 1951 undertecknade avtalet mellan Sverige och Canada för undvikande av dubbelbeskattning samt fastställande av bestämmelser angående ömsesidig handräckning i fråga om inkomstskatter, i dess ändrade lydelse enligt det tilläggsavtal som undertecknats i Stockholm den 21 januari 1966;

bankoutskottets utlåtande nr 52, i anledning av motioner om förstatligande av läkemedelsindustrin;

första lagutskottets utlåtanden:

nr 53, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i rättegångsbalken m. m.,

nr 54, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i lagen (1904:26 s. 1) om vissa internationella rättsförhållanden rörande

äktenskap, förmynderskap och adoption, m. m., och

nr 58, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i lagen (1919:367) om fri rättegång;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 85, i anledning av motioner angående samordningen av statlig tjänstepension samt tilläggs pension,

nr 86, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag rörande beredskapslagring av olja, såvitt propositionen hänvisats till lagutskottet,

nr 87, i anledning av motioner om förkortning av arbetstiden vid treskiarbete, och

nr 88, i anledning av motioner om fackrepresentation i skolstyrelse;

tredje lagutskottets utlåtande nr 59, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till jordhävds lag m. m. jämte motioner i ämnet; samt

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 40, i anledning av motioner om ett naturreservat vid Kullaberg,

nr 41, i anledning av motioner om en beredskapsplan för åtgärder vid naturkatastrofer,

nr 42, i anledning av motioner om semester för jordbrukare,

nr 43, i anledning av motioner om kommunal miljövård m. m.,

nr 44, i anledning av motioner om statsbidrag till centraliserade anläggningar för uppvärmning och sopdestruktion,

nr 45, i anledning av motioner angående utredning om landskapsvård m. m.,

nr 46, i anledning av motioner om förbättrad naturvård,

nr 47, i anledning av motioner angående samordning av jordbruks- och miljövårdspolitik, och

nr 48, i anledning av motioner angående uppsamling av olja m. m.,

nr 49, i anledning av motioner angående renhållningen på rastplatser vid vägarna,

nr 50, i anledning av motioner om utbildning på naturvårdens område,

nr 51, i anledning av motioner om inrättande av ett internationellt institut för miljövärdhetsforskning,

nr 52, i anledning av motioner om inrättande av ett institut för forskning angående kommunala föroreningsfrågor,

nr 53, i anledning av motioner angående miljövärdheten,

nr 54, i anledning av motioner om den framtida exploateringen av kustområdet i Göteborgsregionen,

nr 55, i anledning av motioner angående elektriska kraftstationer vid mindre vattendrag,

nr 56, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av konvention om ordningen vid fiskets bedrivande i Nordatlanten, och

nr 57, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1969/70, såvitt propositionen avser jordbruksärenden.

§ 20

Anmäldes och godkändes första lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 367, till Konungen i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i ärvdabalken, m. m., såvitt den hänvisats till lagutskott, dels ock i ämnet väckta motioner.

Vidare anmäldes och godkändes ban-

koutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 370, till styrelsen för riksdagens förvaltningskontor angående arkitekttävling om riksdagens hus.

§ 21

Meddelande om enkla frågor

Meddelades, att herr talmannen tillställts fyra enkla frågor, nämligen av:

fru *Bergman* (s), till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet angående åtgärder mot reklam för tobak, sprit och öl,

herr *Åkerlind* (m), till herr statsrådet och chefen för industridepartementet angående principerna för val av förläggningssort för kärnkraftverk,

herr *Gustavsson* i Alvesta (cp), till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet angående omhändertagande av hemlösa under julhelgen, samt

herr *Björk* i Påarp (s), till herr statsrådet och chefen för civildepartementet angående erfarenheterna av 1967 års lag om kommuns förköpsrätt vid försäljning av fast egendom.

§ 22

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 17.45.

In fidem

Sune K. Johansson